

DİN DİLİNİN BUGÜNKÜ MESELELERİ

Fikriyat, İlahiyat ve İhtilaf Ahlakı

İran-Lübnan-Filistin-İsrail hattında meydana gelen askeri ve siyasi gelişmeler bölgenin orta ve uzun vadeli geleceğine etki edecek niteliktedir. Siyonist soykırımçı İsrail'in devlet dışı aktörlere yönelik sert askeri müdahalesi HAMAS ve Hizbullah komuta kademesinde önemli değişimlere yol açarken Gazze'de süregelen soykırım sürecine Lübnan'da sivillere yönelik İsrail katliamları eklenmiştir. Buna ilaveten sıcak ve hibrit savaşlar üzerinden çok kutuplu bir dünyanın daha hızlı şekillendiği söylenebilir. Uluslararası sistemin derin krizlerle sarsıldığı bir konjonktürde BRICS, ABD hegemonyası temelli bir dünya düzeni karşısında bir platform olarak önem kazandı.

Son BRICS zirvesinde, üye değil, "ortak" kabul edilen Türkiye'nin durumu, şüphe yok ki diğer ülkelerden hayli farklı, çünkü Türkiye, aynı zamanda NATO'ya üye. Çok kutuplu bir dünya düzenini savunan Türkiye dış politikasının BRICS ile ilişkileri geliştirme arzusu anlaşılır bir sonuç ancak BRICS askeri bir ittifak olmasa da başlayan yeni durum, etrafını çatışma alanları ile sarılı Türkiye'yi çok zorlayacağı benziyor. Zira ABD hâlihazırda müttefiklerine kendi pozisyonunu dayatmakta ısrarcı görünüyor. Bu bağlamda uzun zamandır savunma sanayinde bağımsızlaşma hamlesi başlatılan Türkiye'ye TUSAŞ tesislerine yönelik terör saldırısıyla gözdağı verilmeye çalışıldığı söylenebilir. İçeride başta kişi kültüne yaslanan FETÖ ve PKK ile olmak üzere terör örgütleri ve yabancı istihbarat örgütleri eliyle tezgâhlanan operasyonlara karşı mücadele eden Türkiye dış politikada *stratejik otonomi* ile güçlü, bağımsız ve sınırlarını aşan bir etkinlik üretmeye çalışıyor. Tarihteki gibi her ne şart altında olursa olsun baskı ve zulüm altındaki Müslümanlara yardıma koşup davalarını savununca, kendisini jeopolitik rekabetin ve güçler dengesinin merkezinde buluyor. Eski düzenin tasfiye edildiği, ancak yeni düzenin tesis edilemediği bu şartlar altında ülkemizde üzümlere belirtelim ki tam anlamıyla bir *düzensizlik* hâkimdir. Ekranlara yansıyan, sosyal medya mecralarında dolaşan olayların da gösterdiği üzere siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatta hukuk, teamüller ve gelenekler mevcut çalkantı karşısında güç ve etkilerini kaybetmiştir. Şimdi elzem olan, her bakımdan yeni bir düzenin tesisidir. Sadece hükümet sistemine odaklanmak doğru değildir, siyasi partiler ve seçim sisteminin, siyasi ve idari teşkilatlanmanın, yasama yürütme yargı organlarının oluşum, yetki ve ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi şarttır.

Türkiye'de ve İslâm dünyasında dini anlama ve yaşama konularında önemli problemler var, gelenekten tevatis edilen şifahi bilgilene alışkanlığı anlatıcının söylediklerini teşrih masasına yatacak bir duyarlılığın gelişmesine imkân vermemiştir. Gerek seküler gerekse dindar vaizler bunu bildiği için söylemlerini olabildiğince ağdalı bir dille tezyin etmekte, böylece muhatabını efsunlamayı başarabilmektedir. Türkiye kamuoyunu yıllarca efsunlayan, büyük kalabalıklara vaziyet eden ve nihayetinde uluslararası sistemin taşeronluğuna soyunan Fetullah Gülen gibilerin din dili hâlâ caridir. Dijital kültürün hegemonyası ile birlikte ekran guruları aracılığıyla kamuoyunun duyurgaları daha da örseleniyor. Bu durum İslâmî ilimlerde yenileşmeyi gerekli kılmaktadır ancak bu yenilik arayışı, mevcut ilmi ve kültürel birikime karşı bir tepki oluşturmayı değil, ilimlerin insanlığa intikalinde günün şartlarına uyum sağlamayı amaçlamalıdır.

Açıkça söylemeliyiz ki günümüzde içtihadı çabaya kıymet verilmiyor. Dinleyiciye sorumluluk yüklemeyen, bir tür manevi rahatlatma seansına dönüşen vaazlar çok ciddi talep görüyor. Vaaza aşına zihinler fikirle karşılaştağında ya onu entelektüel gevezelik diye niteleyip itibarsızlaştırıyor ya da alışageldikleri kafa konforunu bozacağı endişesiyle şüphelerle yaklaşıyor. Tekrar altını çizmek gerekirse esaslı bir fikir diline de ihtiyaç var zira fikir, bilginin

organize edilmiş/örgütlenmiş hâlidir. Vaazdan farklı olarak sistemli, bütünlüklü, başı sonu belli, metotlu ve en önemlisi de iç tutarlılığa sahip kendine mahsus kavramları bulunan yapıdır.

Günümüzde İslâm dilinin sorunlarından birisi, Kur'an'ı Batı kültürünün kavramlarıyla anlamaya çalışmaktır. Hemen belirtelim ki bunların kullanımıyla İslâm'ı sağlıklı bir biçimde anlama imkânımız yoktur. Çünkü bu kavramlar belli paradigmalardan arısal ifadelerdir. Mesela İlahi Kelam'a göre insanlık Avrupa kültürünün hümanizma diye adlandırdığı şeyden farklıdır. Kur'an'la irtibatlı kişide iman konusunda derin bir anlam oluşur, üstelik bu zihni olmaktan çok kalbidir ve doğrudan hayata katılma konumundadır. Doğrudan hayata katılma ise özellikle din açısından yegâne hedefdir. Bütün bunlar bizi bir menzilden bir basamak yukarı taşıyacaktır, varacağımız en yüksek menzil *ihsandır*.

Şu var ki merhametli olmayan, insanı gittikçe daha da merhametli olmaya davet etmeyen bir din yorumu da kimliği ve unvanı ne olursa olsun bir din yorumcusu da övgüye layık değildir. Keza insanda merhameti ikame ve idame ettirmeye vesile olmayan hiçbir aidiyet de övgüye layık değildir. Bilindiği üzere *ihtilaf ahlakı*, herhangi bir meseleyi farklı biçimlerde anlamının mümkün olduğunu, bunun insani bir durum olduğunu, farklılıkların ümmet için bir zenginlik ve rahmet yolu olduğunu ifade eder. Şayet Müslümanlar tarih dışına itilmeden var olabilmeyi amaçlıyorlarsa, farklılıklara açık, özgürlükçü, müsamahalı bir ortam inşa ederek ihtilafı rahmete çevirmelidirler. Hedeflenen İslâm birliği ise ancak bu farklılıklara imkân veren özgürlükçü ortamda gelişebilir. Öte yandan Türkiye'de faaliyet gösteren ilahiyat fakültelerinin modern anlamıyla dinle kurulan 'yeni' bir din dili biçimi olduğunu söylemek mümkündür. İlahiyat fakülteleri konjonktürün ortaya çıkardığı kurumlar olarak kendi organik şartları içerisinde teşekkül eden modern bir din dilinin ve ihtiyacının göstergesidir. Ayrıca bu dil kamusal ve organik bir din dili olmaktan ziyade devletle kamusal alanda yer alan din dilinin devlet özelinde oluşturulan dengeli bir biçimdir. Netice de bu dil imkân ve zaafıyla geçen yüzyılın diliydi, önümüzdeki zamanlarda bu dilin nasıl bir konuma evrileceğini ise büyük ölçüde değişen şartlar belirleyecektir.

Din dilimiz, fikriyatımız ve ilahiyat üzerine konuşmak sadece akademik bir mesele değil, bugünkü ve gelecekteki hayatımız için kritik bir konu, hatta bir ölüm kalım meselesidir. Merhum Mehmet Âkif Âl-i İmrân Suresi 110'uncu ayetinin bir kısmının meâlini şöyle vermiş: "*Siz iyiliği emreyler, kötülükten nehyeder, Allah'a inanır olduğunuzdan, insanların hayrı için meydana çıkarılmış ve hayırlı bir milletsiniz...*" Bu sebeple, üzerimizde büyük bir sorumluluk olduğuna fark etmemiz gerekiyor. Bu sorumluluk sadece dürüst olmak, ailemize ve etrafımıza iyi davranmakla sınırlı değildir; elbette bu da çok önemlidir. Ancak bunun ötesinde sorumluluklarımızın bulunduğu farkına varmak zorundayız. Müslümanların çağımızdaki dağınıklıklarının giderilmesi için, İslâm milleti, İslâm ülkesi ve İslâm medeniyeti kavramlarının geniş, kapsamlı anlamlarıyla işler hâle getirilerek, İslâm Birliği'nin kurulması ideali ruhlarda diriltilmeli ve bu idealin gerçekleştirilmesi için de ne gerekiyorsa yapılmalıdır. Bunun için Mehmet Âkif'in yüzyıl önce yazdığı kitabında idealleştirdiği çerçevede Asım'ın nesline ihtiyaç var. Çünkü kendini, ikbalini, maddiyatı düşünmekten çok milleti, idealleri, beslediği kaynakları, davayı önemsedikleri için her şeyin en doğrusunu, idealini, ilkelisini, güzelini gerçekleştirmeye çalışır bu nesil. Merhametli, kuşatıcı, birikimli, hassas, geleceği şekillendirmeye yatkın, entelektüel nitelikleri yüksek, mensubiyet bağları güçlü, hakkaniyetli yeni Asım'lar inşallah Türkiye ve İslâm âleminin yeniden ayağa kaldıracağı bir nizamın temellerini atacaktır.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

Umran

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

04

Şer İttifakı
Üçüncü Dünya Savaşı İçin
İki Ana Eksen Oluşturmaya
Çalışmaktadır
Burhanettin CAN

16

İç Barışa Karşı Kirli E(me)ller
Metin ALPASLAN

20

İsrail-İran-Körfez Hattındaki
Son Gelişmeler ve
Gebe Olduğu Sonuçlar
Ömer Behram ÖZDEMİR

23

BRICS Sonunda
Batı ile Başa Çıkabilir mi?
Keith JOHNSON

27

Geçiş Döneminde Türkiye
Murat HACIFETTAHOĞLU

35

Filistin Topraklarını Alanlara
Yardım Edenlerin Hükümü
Reşid RIZA

38

ORTADOĞU'DAN

44

Recai Kutan'ın
Vefatının Hatırlattıkları
Ömer KANTARCI

DOSYA

50

İslâm Bağlamında
Din Dili Sorunumuz
Mustafa AYDIN

57

Asım ve Haluk'un
Günümüzdeki Görünümleri
Ercan YILDIRIM

62

İslâm Birliği Nasıl
Mümkündür?
Dil ve Üslup Bağlamında
Bir Deneme
Ahmet Ayhan KOYUNCU

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çiğrıkçı

İdare Merkezi

Akşemsettin Mah. Çifte Kumrular
Sok. No: 44/5 34080
Fatih/İstanbul
Tel: (0212) 293 90 41
(0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

Baskı: Çınar Basım Matbaacılık ve Yay.
Yüzyıl Mh. Matbaacılar Cd. Ata Han No: 34 K: 5
Bağcılar - İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Kasım 2024 Sayı: 363

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)
Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.
Yazıların ve ilanların sorumluluğu
sahiplerine aittir. Bu dergi basın
meslek ilkelerine uymayı taahhüt
eder. Umran dergisi TÜRDEB ve
DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm
Bak. Kurumsal Abonesidir.

66

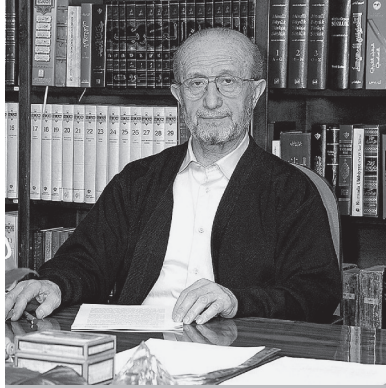
“Vaaz Dili”nden “Fikir Dili”ne
İltica Etmenin Zaruretine Dair...
Kamil ERGENÇ

73

Müphem Bir Din Dili Olarak
İlahiyat
Mehmet Furkan ÖREN

77

Merhamet: Din Dilinin
Normatif Grameri
Muhammet ATEŞ

KRİTİK

79

Bekir Topaloğlu Üzerine
Mustafa AKMAN

YAŞAYAN
İSLÂM

84

Mikail Bayram ile
Malayaca Bir Tefsirin
Peşine Düşmek
Mustafa KARA

87

Cuma Kayıtları
Bir Yazı Değil Anlam
Aytaç ÖREN

KÜLTÜR
SANAT

88

“Ölümünün 100. Yılında
Ziya Gökalp ve Sosyoloji
Sempozyumu” Üzerine
Mehmet KARAKAŞ

92

Sezai Karakoç’un Eserlerinde
Savaş İzleği
Alaaddin YURDERİ

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

- Umran Dergisi’ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
 - www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu’nu doldurarak abone olabilirsiniz.
- Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)
Yurt içi: 900 TL (Öğrenci: 800 TL) , Yurt dışı: 120 Euro
Birim Fiyatı: 85 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
Banka Hesap No: 8515535-2
IBAN: TR460020500000851553500002 Kuveyt Türk
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

ŞER İTTİFAKI ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞI İÇİN İKİ ANA EKSEN OLUŞTURMAYA ÇALIŞMAKTADIR

BURHANETTİN CAN

Şer İttifakı (Siyonizm-ABD-İngiltere-İsrail, AB) 21. yüzyılı “dijital dönüşüm” yüzyılı olarak öngörmekte, bu nedenle “büyük sıfırlama” stratejisini uygulamaya sokabilmek için önce biyolojik savaşı (korona süreci), sonra ekolojik savaşı, daha sonra Ukrayna’da “senelerce sürececek hibrit savaşı” ve nihayet “kudurmuş köpek” İsrail üzerinden Filistin-Lübnan hattında elektronik-siber savaşı farklı bir boyutta (çağrı cihazları, telsizler ve cep telefonlarının internet üzerinden patlatılması) başlatmıştır. Bu dört önemli sürecin yıllar ekseninde birbiri ardınca ve birbirini destekler mahiyette vuku bulması, tüm dünyada çok uzun süreceği yeni bir kavga, hatta savaşın kilometre taşları şeklinde görülmelidir. Bu savaşların önemli bir boyutunun, ülkeleri ekonomik krizle çökertip “kadife darbelere uygun bir gayrimemnunlar kitlesi” inşa ederek savaşmadan, mevcut yönetimleri ve hatta devletleri paramparça etmek ve 2050’li yıllara doğru “1000 şehir devleti” inşa etmek amaçlı olduğu gerçeğini görmemiz gerekir.

Kitle imha silahlarının (nükleer, kimyasal, biyolojik, siber silahlar vb.) rakip ve düşman ülkelerde bulunduğu gerçeği bilindiğine, Üçüncü Dünya Savaşı’nın insanlığın sonu olabileceği sıkça ifade edildiğine göre, dünyada böyle bir savaşı başlatmayı bugün kim isteyebilir?¹ Bu yazıda Üçüncü Dünya Savaşı’nı isteyen güç odağı ele alınıp değerlendirilecektir.

1 Önceki sayıdaki yazımda bu bağlamda Üçüncü Dünya Savaşı ile ilgili genel bir analiz yapmıştım. O analizin okunmasında fayda vardır. Burhanettin Can, “Üçüncü Dünya Savaşı Hibrit Savaşları Düzleminde Bölgesel Eksende Başlatılmıştır”, *Umran*, 2024, sayı: 362, s. 14-22.

İKİ EKSENLİ SAVAŞIN AYAK SESLERİ

Ukrayna savaşı ile birlikte başlatılan *hibrit savaş* sürecinin amacı, bölgesel çatışmaları, İkinci Dünya Savaşı öncesindeki gibi karşıt iki ana eksenin ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bilindiği gibi sonuçları bakımından 20. yüzyılı şekillendiren İkinci Dünya Savaşı evvelinde “Mihver Kuvvetleri” (Almanya, İtalya, Japonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Slovakya ve Hırvatistan) ve “Müttefik Kuvvetleri” (Amerika, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği) şeklinde karşıt iki ana eksen meydana gelmişti. Savaşı Müttefik Kuvvetleri kazanmıştı. Fakat Müttefik Kuvvetler, daha sonra bir tarafta ABD/NATO diğer tarafta SSCB/Varşova Paktı olmak üzere Moskova, Tahran, Vladivostok ve Yalta anlaşmaları ile dünyayı paylaşarak Soğuk Savaş dönemi başlatmışlardı.²

Sovyetlerin çöküşü ile birlikte ABD ve NATO, SSCB’de yer alan ülkeleri NATO’ya alarak kendisine rakip çıkamayacak şekilde yeni bir eksen oluşturma girişiminde bulunmuştur. ABD, “Rusya’ya, eskiden SSCB’de olan bazı ülkeleri NATO’ya almama sözü vermesine rağmen” NATO’ya alarak Rusya’yı kuşatmaya başlamıştır. Bugün Ukrayna savaşı, NATO’nun Karadeniz limanlarına kolayca girebilmek ve Rusya ile Türkiye’yi daha fazla kuşatabilmek amacıyla Ukrayna’nın NATO’ya alınmak istenmesinin bir sonucudur.

Burada hem Siyonizm’in hem de ABD’nin iki eksen oluşturma konusundaki yaklaşımı ele alınıp genel hatları ile değerlendirilecektir.

2 Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık, YKY, İstanbul, 1998.

'YÜKSEK KONSEY'İN KARARI': 'YARATICI YIKIM'/'DÜZELTİCİ SAVAŞ'

Küresel Stratejiler Konseyi Şirketi'ne (Global Strategies Council Inc.) ait olduğu söylenen ve 2009 yılında YouTube'da yayımlanan üç videoda, 'Yüksek Konseyi' temsilen konuştuğunu söyleyen şahıs, "mevcut küresel sistemin iflas ettiğini", "yeniden doğması" için "bugün ölmesi gerektiğini" ve bunun için de "küresel bir savaşın Türkiye'den" çıkarılması gerektiğinin izahını yapmaktadır:

"Sorun, sistemin doğal ömrünü tamamlamış olması ve liberal düzenin moral değerleri unutarak kendi yarattığı döngüler içinde, kendi sahip olduğu mekanizmayı içinden çıkılamayacak kadar karmaşık hâle getirmesindedir. (...) Sonunda sistem, yaşam periyodunu tamamlayarak çökmenin eşğine gelmiştir..."

16. ve 18. yüzyıllar arasında hüküm sürdükten sonra yıkılan mekanizma, Birinci Dünya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar süren korumacılık ve ardından gelen Bretton Woods sistemi buna birer örnektir. İşte bugün yaşadığımız kriz de yetmişlerde başlayan kontrolsüz küreselleşme döneminin kaçınılmaz sonunu simgeliyor. Bizim sistemimiz de artık bu nihai noktaya varmıştır ve ölmek üzeredir.

İşte tam da bu gerekçeyle dünyamızın daha uzun ve acı dolu bir çöküş dönemi yaşamaması için, sistemi bizim, kendi inisiyatifimizle çökertmemiz gerekmektedir.

(...) Sistemin yeniden doğmadan önce tamamen yıkılması gerektiği yeni bir tez değil. Yaklaşık yetmiş sene önce büyük iktisatçı Joseph Schumpeter, *yaratıcı yıkım* teorisini ortaya attığında tam da bu konudan bahsediyordu.

Bu teoriye göre, kapitalist düzende yeni değerler, kurumlar ve yöntemler, işlevini bitirenleri acımasızca yok ederek onların yerini alır. Schumpeter, bu sürece "yaratıcı yıkım" adını verir. Bu öyle bir yıkımdır ki, kendinden önceki sistemi bütün hataları ile beraber tarihe gömerek yeni bir sistem yaratır. Bizim Schumpeter'den farkımız ise, sistemin evrim yoluyla değil, devrim yoluyla yıkılması gerektiğine inanmamızdır.

Ukrayna-Rusya savaşı, İsrail-Filistin-Lübnan savaşı, Çin-Filipinler-ABD soğuk savaşı düzleminde, iki ana eksen/iki kutuplu bir dünyanın oluşmaya başladığı veya oluşturulmaya başlandığı kolayca görülebilir.

(...) Sistemi yeniden ve daha sağlam olarak kurmak için tamamen yıkmaktan başka çaremiz yok. Bu gerçeklerden hareket ettiğimiz zaman ise, sistemi tümünden yıkmak için sadece bir yol olduğunu görüyoruz: Küresel Savaş!

Gerek ben gerek Konsey içindeki pek çok yönetici, çöken sistemin, ancak çok büyük bir savaştan sonra oluşturulacak farklı düzenlemelerle yeniden yapılandırılabilirliğini düşünüyoruz. (...) Bu bir *düzeltilici savaş* olacaktır.

Peki! Düzeltilici savaş nedir? Bu da yeni bir kavram değil. Düzeltilici savaş, aslında büyük siyaset felsefecisi Rosa Luxemburg ve onun düşünce okuluna mensup kişilerin kullandığı bir tanımdır. Anlamı da dejenere olmuş bir sistemi yıkarak yerine yeni ve sağlam bir sistemi kurmaya yarayan bir savaştır. İşte bugün bize gereken savaş budur.

Bu savaşın nerede, ne zaman ve kimler arasında çıkabileceği, Konsey'in karar vericileri arasında tüm ayrıntılarıyla, çok uzun süre tartışılıyordu.

(...) Konsey'in karar mercii olan yüksek meclis, tüm sistemi yıkarak yapılandıracak olan savaşın, uygarlık tarihi boyunca savaflara sahne olan Ortadoğu'dan çıkmasını uygun görmüştür. Çatışmanın patlak vereceği ülke ise Türkiye olacaktır. Hiç kuşkusuz bu, tesadüfi olarak yapılmış bir seçim değildir. Bizim planlarımızda rastlantılara yer yok.

Düzeltilici savaşın ilk saldırısını, Kuzey Irak'taki terör örgütü içine yerleştirdiğimiz özel fraksiyon gerçekleştirecek. Konsey, yaklaşık üç yıldır Kuzey Irak'taki terör örgütünün içine yuvalanmış özel bir birliği yönetiyor. Bu birliğin varlık amacı, örgütün başaramadığı eylemleri gerçekleştirmek, onlara eğitim ve istihbarat sağlamak. Tamamen yabancı, paralı askerlerden oluşan bu

gizli birlik, terör örgütü ile birlikte, çok yakında Türkiye'ye karşı düzenlenecek olan büyük bir kışkırtma eyleminde kullanılacak. (...) Bunun Türkiye'deki kentlere yönelik, 11 Eylül benzeri bir saldırı olacağını söyleyebilirim.

Bu saldırı üzerine, ikinci aşamada, Türkiye de Kuzey Irak topraklarına karşı geniş çaplı bir harekâta girişecek ve çatışma kısa sürede kontrolden çıkarak merkezi Irak yönetimini de içine alacak. Eşzamanlı olarak, terör örgütünün İran'la çatışmakta olan diğer fraksiyonu, bizim sağlayacağımız silah ve lojistik destekle İran'a saldıracak ve çatışmaya Tahran da dâhil olacak...

Üçüncü aşamada, Konsey'in Suudi Arabistan'da bulunan bağlantıları sayesinde bu ülkedeki Sünni liderler, Irak'taki merkezi 'Sünni yönetime' destek verecek ve kısa sürede kuvvetlerini çatışmaya sokacak. Bu noktada, savaşın bir tarafında Kürtlere karşı toprak bütünlüğünü korumaya çalışan Türkiye, İran ve ileri safhalarda muhtemelen Suriye, diğer tarafında ise Kuzey Irak Kürt yönetimi, onun arkasındaki Irak 'merkezi hükûmeti' ve her ikisinde de Suudi Arabistan olacak. İsrail de kısa sürede İran'la olan kutuplaşması nedeniyle savaşın içine çekilecek.

Bu çatışmaya, ABD asla karışmayacaktır. Washington'a bu aşamada düşen görev, Irak-Kürt-Suudi Arabistan-İsrail koalisyonunu destekleyerek karşı tarafın üstünlüğünü dengelemeye çalışmaktır.

Böylece savaşın dördüncü safhasına girilecektir ki, bu safhada İran'la sıkı ekonomik ilişki içerisinde olan Çin ve Rusya da çatışmaya taraf olmak zorunda kalacaklardır. Bu da tarafların arkasındaki süper güçleri karşı karşıya getirerek, nihai savaşa giden yolun açılmasını sağlayacaktır...

Beşinci ve son safhada, birinci bloku destekleyen ABD, ikinci blokun arkasındaki Çin ve Rusya ile kaçınılmaz sıcak çatışmaya girecek. Bu durumda tüm fikir ayrılıklarına rağmen AB ülkelerinin de Washington'ın yanında yer almaktan başka çaresi olmayacaktır. Bütün tahminler ve hesaplar, bu oluşuma karşın, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin de diğer bloka katılacağı yönündedir. Böylece, ABD-AB-Merkezi Irak Hükûmeti-İsrail-Kürdistan-Arabistan bloku

ile Rusya-Çin-İran-Türkiye-Orta Asya Cumhuriyetleri bloku çatışmaya girecek.

Geniş çaplı bu dünya savaşı sonunda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan uluslararası sistem, bütün ideolojik, siyasi ve ekonomik bileşenleri ile külliyen çökecektir. Bu savaşın herhangi bir galibi olmayacak. Çatışma yeterli yıkım düzeyine eriştikten sonra durdurulacak, taraflar arasında karşılıklı müzakereler başlayacak, tarafsız kalmış ülkelerin arabuluculuğuyla bloklar arasında ateşkes sağlanacak.

Tarafların kendi topraklarına çekilmelerinin ardından Ortadoğu'da bazı sınırlar değişecek, yeni devletler oluşacak.

Suudi Arabistan'daki krallık rejiminin çökmesi ve İran'daki şeriat devletinin tarihe karışması, gerçekleşecek olan bu değişimlerden sadece ikisi; en az bunun kadar önemli bir değişim daha olacak ki, o da Türkiye, Irak ve Kürdistan'la ilgili... Savaşın sonunda Irak resmen üçe bölünecek, kuzeyinde bağımsız Kürdistan kurulacak. Kürtlerin tarih boyunca yaşadığı bölgeleri inceleysek, bu yeni ülkenin Türkiye'nin güneydoğusunu da alması gerektiği sonucuna varabiliriz. Türkler ve Kürtler arasında yıllardır süren siyasi, askerî ve sosyal çatışmaların da bu şekilde sona ereceği muhakkaktır. Zaten bölgedeki Kürt sorunu için bulunabilecek başka hiçbir formül, iki toplum arasında kalıcı bir barış ve toplumsal uzlaşma sağlayamaz.

İran ve Suriye'deki Kürt toplulukları da sonradan Kürdistan'a katılacaklar. Bölgedeki nüfus dağılımını gösteren haritalara dikkatli bakacak olursanız, Kürt nüfus bölgelerinin zaten Türkiye'nin güneydoğusunu, İran'ın kuzey batısını ve Suriye'nin doğusunu kapsadığını görürsünüz. Türkiye'de ve diğer ülkelerde bu plana itiraz edecek sesler çıkacaktır. Ancak savaş sonrası oluşan konjonktür nedeniyle Türkler klasikleşmiş kırmızı çizgilerini değiştirmek ve Kürdistan'a toprak vermek zorunda kalacaklar. Bu kaos ortamında Türkiye'nin Güneydoğu topraklarından vazgeçmekten başka çaresi olmayacaktır.

Savaşın en önemli sonucu, elbette barış antlaşmalarından sonra yeniden kurulacak olan küresel ekonomik sistemdir. Yeni dünya düzeninin temelinde, yetkileri artırılmış bir IMF ve Dünya

Bankası, bir küresel merkez bankası, küresel tek para birimi ve uluslararası denetime dayalı bir ekonomi politikası olacağını söyleyebilirim. Ayrıca savaşın ekonomiyi canlandırma etkisi de olacaktır. Federal Reserve ve diğer merkez bankaları savunma giderlerini finanse edebilmek için sıkı para politikalarını terk edip muazzam ölçülerde para basmaya başlayacaklardır.

(...)Yıllar önce aramızdan ayrılan ünlü siyaset felsefecisi Leo Strauss'un dediği gibi 'Bazen toplumları yönetmek için onları şok edecek olaylara ihtiyaç vardır; eğer bunlar kendiliğinden oluşmuyorsa, amacımıza hizmet edecek şok olayları kendiniz yaratırsınız.'

Bu nedenle şimdi bize düşen, sistemi yıkmak ve yenisini kurmak. Yaratıcı bir yıkım ve düzeltici bir savaş ile. ... Sistem yarın yeniden doğmak için bugün ölmek zorunda."³

Video ile ilgili tüm ihtimaller, daha önceki bir yazımızda değişik boyutları ile ele alınıp değerlendirilmiştir.⁴

'Yüksek Konsey'in yukarıdaki kararları, konumuzu ilgilendiren boyutları aşağıda özetlenmektedir:

1. "Var olan mevcut küresel sistem yaşam periyodunu tamamlayarak çökmenin eşiğine gelmiş" ve kurucu gücün kendi inisiyatifiyile, "yaratıcı yıkım teorisi"/"düzeltici savaş teorisi"nin uygulandığı "küresel bir savaşla çöktürülecektir."

- 'Yüksek Konsey', savaşın Ortadoğu'dan çıkmasını uygun görmüş ve çatışmanın patlak vereceği ülke olarak Türkiye seçilmiştir.
- Düzeltici savaş beş aşamalı bir savaş olacaktır.
- Dünyada iki büyük bloklaşma meydana gelecek ve çatışma küreselleşecektir:

3 Part 1- <http://www.youtube.com/watch?v=cXFj2MbwSyU> Part 2- <http://www.youtube.com/watch?v=86XCCB0Dc5k> Part 3- <http://www.youtube.com/watch?v=MSa8NCfSEdl> Say, Z., Kontratak Şener Çelik Berkman 1; www.youtube.com

4 Burhanettin Can, "İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş: Küresel Savaş Türkiye Üzerinden mi(!)? Çıkarılmak İsteniyor", *Umran*, 2017, sayı: 278, s. 4-13.

Birinci eksen; Rusya-Çin-İran-Türkiye-Orta Asya cumhuriyetleri; ikinci eksen: ABD-AB-İrak-İsrail-Kürdistan-Arabistan.

2. Küresel savaşın sonunda Ortadoğu'da yeni devletler oluşacaktır.

- Suudi Arabistan'daki krallık rejimi çökecek.
- İran'daki şeriat devleti yıkılacak.
- Irak resmen üç bölünecek.
- Türkiye'nin güneydoğusunu, İran'ın kuzey batısını, Irak'ın kuzeyi ve Suriye'nin doğusunu kapsayan "Büyük Kürdistan" kurulacaktır. (Şekil 1)

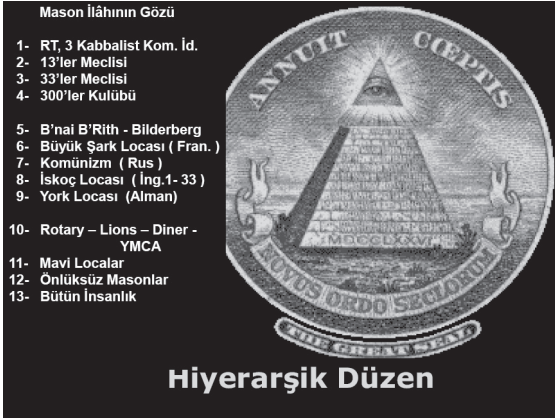
3. "Yeni küresel ekonomik sistemde, yetkileri artırılmış bir IMF ve Dünya Bankası, bir küresel merkez bankası, küresel tek para birimi ve uluslararası denetime dayalı bir ekonomi politika olacaktır."

Şekil 1: Büyük Ortadoğu Projesinde Coğrafyanın Yeni Haritası (Armed Forces Journal Dergisi, Haziran 2006)

Küresel Stratejiler Konseyi Şirketi'ne ait videolarda, "küresel savaş çıkarmak" isteyen gücün "Yüksek Meclis" olduğu ifade edilmektedir. Bu meclis genelde Siyonizm'in "Üç Yüzler", "Otuz Üçler" ya da "On Üçler Meclisi" için kullanılmaktadır.⁵ "13'ler Meclisi", "33'ler Meclisi" ve "300'ler Meclisi", "SANHEDRİN", "En Üst Yönetim Meclisi" olarak isimlendirilmekte ve 1 dolar üzerindeki piramitte yer almaktadırlar. (Şekil 2)

5 G. Allen, *Gizli Dünya Devleti*, Millî Gazete, İstanbul, 1996, s. 4-10.

Şekil 2: Bir Dolar Üzerindeki Piramitte Siyonist Yapıların İsimleri⁶

Bugün İsrail'in Şer İttifakı'nın desteği ile Filistin-Lübnan-Suriye-Irak-İran hattında yaptıkları bu yaklaşımın en ciddi delilleri olarak değerlendirilmelidir.

İSRAİL'İN KAOS MERKEZLİ BÖLGE STRATEJİSİ

İsrail bölgede "kaostan kaynaklanan düzen" teorisine uygun bir strateji izlemektedir. Bölge ülkelerini birbiri ile savaştırarak bölmeyi (İran-Irak savaşı, Irak-Kuveyt savaşı) ve bir güç olmaksızın çıkarmayı hedeflemektedir. Aşağıda, konu ile ilgili birkaç dökümana yer verilmektedir:

1. *Dünya Siyonist Örgütü tarafından Kudüs'te yayımlanan Kivunim dergisinde Oded Yinon tarafından yazılan (sayı: 14, 5742, Şubat 1982) "80'li Yıllar için İsrail'in Stratejik Planları" başlıklı makale "Böl, parçala, savaştır ve yok et" şeklindeki Siyonist stratejinin ana hatlarını ortaya koymaktadır:*

"Bu ülkenin (Mısır) ayrı coğrafi eyaletlere bölünmesi, bizim Batı cephesi üzerinde, 1990'lı yıllar için siyasi hedefimiz olmalıdır. Böylece Mısır bir kere parçalandıktan ve merkezi iktidardan yoksun bırakıldıktan sonra, Libya, Sudan ve diğer uzak ülkeler aynı çözülmenin içine gireceklerdir. Yukarı Mısır'da bir Kıpti devletinin kurulması ve daha az öneme sahip bölgesel kimliklerin oluşturulması, barış anlaşması yüzünden şimdilik geciktirilmiş, fakat uzun vadede kaçınılmaz olan bir gelişmenin anahtarıdır.

6 G. Allen, *age*.

Lübnan'ın beş eyalete bölünmesi... Arap dünyasının bütününde meydana geleceklerin müjdesini veriyor.

Suriye ve Irak'ın etnik veya dinî kıstaslar bazında belli bölgelere ayrılması, uzun vadede, İsrail için öncelikli gaye olmalıdır. Bunun birinci safhası ise, söz konusu devletlerin askerî güçlerinin imha edilmesidir.

Suriye'nin etnik yapıları, kendisini parçalanmaya hazır hâle getiriyor. Suriye'nin deniz sahili boyunca bir Şii devleti, Halep'te ve Şam'da birer Sünni devleti kurulabilir.

Her hâlükârda Huran'la birlikte Ürdün'ün kuzeyinde -belki de bizim Golan'ımız üzerindeki devletini oluşturmayı ümit eden bir Dürzi kimliği de ortaya çıkabilecektir...

Petrolce zengin ve iç mücadelelerin pençesindeki Irak, İsrail'in nişan çizgisindedir. Onun dağılması bizim için Suriye'ninkinden daha önemlidir, zira Irak, yakın vadede İsrail için en ciddi tehlikeyi temsil etmektedir."⁷

1980'li yıllarda İsrail'in stratejisine odaklanan makale, bugün değerlendirildiğinde, stratejiye uygun olarak Libya, Sudan ve Irak'ın fiilen bölündüğü; Suriye'de ise bölünmek üzere haritanın yeniden çizilmeye çalışıldığı görülebilir. (Şekil 3) Libya, Suriye ve Irak'ın orduları, İsrail için tehlike olmaktan çıkarılmış ve her üç ülke, iç savaşın neden olduğu bir kaosu yaşamaktadır. Lübnan'a karadan, havadan ve denizden yapılan saldırının amacı, yukarıda ifade edilen stratejinin ruhuna uygun olarak Lübnan'ı beşe bölmektir. Irak, Suriye ve Libya gayri resmî olarak, Sudan ise resmen bölünmüştür. Sonuçlar, İsrail'in stratejik planlarına uygundur.

2. *Emekli amiral ve İsrail gizli servisi MOSSAD'ın eski başkanı Ami Ayalon'un, 2012 yılında Carlie Rose'a verdiği röportaj.*

Ayalon röportajında, İsrail'in ana ve gerçek düşmanının şimdilik İran olduğu ve İran'ın güçlenmesinin mutlaka durdurulması gerektiğini belirtmektedir: "Nükleer ve askerî bir güce

7 Hakan Yılmaz Çelebi, *İsrail'in Şifresi*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2006, s. 52-66. Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, çev. Özcan Salman, Pınar Yayınları, 2024, s. 156-168.

sahip, Batı'ya yaklaşmış bir İran bölgede lider ülke konumuna gelebilir. Nükleer ve askeri açıdan güçlü bir İran karşısında İsrail olarak ayakta kalamayız... İran ile ilgili durumun Gazze meselesinden daha önemli olduğu algısı oluşturulmalıdır.”⁸

Ayalon röportajında “fazla zamanımız yok” diyerek uygulanması gereken politikaları, ana hatları ile şöyle özetlemektedir: “Eğer biz Amerika'nın ya da bölgede başka ülkelerin desteğini almadan İran'a karşı koyarsak sadece basit bir tepkiyle karşılaşmaz, çok daha büyük tehlikelerle karşı karşıya kalırız.

Ancak belli ülkeleri Sünni koalisyon gibi bir güç birliği kurmaya yönlendirir ve böyle bir koalisyonun parçası olabilirsek, bu durum ABD'nin de dikkatini çeker ve uluslararası tepkileri de bertaraf ederiz.

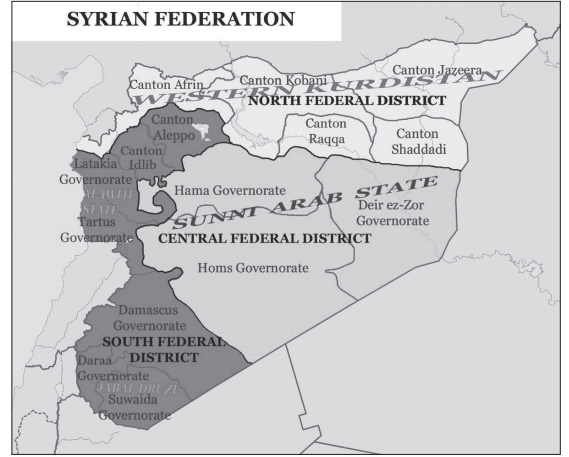
Temel problemin bölgede lider bir ülke olabilecek Şii İran'ın olduğunu kabul ettirebilirsek o zaman istediğimizi yaptırabiliriz. Böyle bir koalisyon için en uygun ülkeler, Sünni yapıya sahip Türkiye, Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan'dır... Sünnileri İran'ın üzerine salacak politikalar üretmeliyiz.”⁹

MOSSAD'ın eski başkanı Ami Ayalon'un röportajında dikkat çeken ana noktalar şunlardır:

- Siyonizm'in ana hedefi İran'dır.
- İran nükleer bir güce sahip olmadan vurulmalıdır.
- İsrail'in İran'a karşı mücadelesi için ABD'nin desteği şarttır. Bu destek alınmadan İran'la savaşmak uygun değildir; İsrail'e tepki çok büyük olur.
- İsrail'in doğrudan doğruya İran'la savaşması yanlıştır.
- Bölgede ana problem, “Şii İran'ın lider bir ülke olabileceği” olgusudur. İsrail'in hedefi bunu, Sünni devletlere kabul ettirmek olmalıdır.
- İsrail Sünni devletlerle İran'a karşı ortak bir cephe inşa etmeli ve bu Sünni koalisyonla birlikte İran'la savaşılmalıdır.

8 Ami Ayalon'un Konuşma Videosu; <https://www.youtube.com/watch?v=PxlN5NKv8so>

9 <https://www.youtube.com/watch?v=PxlN5NKv8so>

Şekil 3: Şimdilik Öngörülen Yeni Suriye Haritası

- İsrail ile oluşturulacak Sünni koalisyon için en uygun ülkeler, Türkiye, Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan'dır.

MOSSAD eski başkanı Ami Ayalon'un ifadelerinden, çizilen stratejinin, İslâm dünyasını anlaşmalar yaparak bölmek ve kamplaştırmak olduğu çok açık bir şekilde görülmektedir.

3. Şubat 2010'da aşırı sağcı Reut Enstitüsü'nün “Politik Bir Duvar Yaratmak” Raporu.

Enstitü'nün İsrail ordusu ve hükümetine sunduğu özel raporda öngörülen taktikler, kullanılan ifadeler, ‘kudurmuş köpek gibi olmanın’ ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Rapor İsrail'in “düşmanları”nu iki ana sınıfa ayırmaktadır: “1. Direniş şebekesi: İran, Hizbullah, HAMAS... 2. Gayri meşrulaştırma şebekesi: Batılı solcular, insan hakları grupları, Arap ve Müslümanlar. Gazze ablukasını, işgali protesto edenler, Filistinliye eşit hak isteyenler.”

“Barışçı insan hakları savunucuları”na karşı gizli servisler ve silahlı kuvvetler aracılığıyla sabotaj ve saldırılar düzenlenmeli. İsrail, bunları ülke dışında da sindirmek için gizli servis kullanmalı.”¹⁰

4. Stratfor Düşünce Kuruluşu'nun Başkanı, George Friedman ile 2011'de Amerika'nın Sesi radyosunda yapılan röportaj: “Türkiye'nin Elleri Kirletmesi Gerekiyor!”

10 Umur Talu, “14 Yıl Önceki Hesap Çarşıya Uymayınca!”, *Habertürk*, 1 Haziran 2010.

Türkiye’de Şer İttifakı’nın ihanet stratejisine karşı daha üst bir strateji ortaya koymak, Şer İttifakı’na karşı şuurlu geniş bir cephe kurmak öncelik olmalıdır. Bunun için öncelikle ülke içinde, sonra da bölgede birlik ve beraberliği sağlayacak politikalar üretip uygulamaya sokulmalıdır.

Röportajda Friedman, “Türkiye’nin ABD ile Avrasya ittifakı arasında bir tercih yapmak mecburiyetinde” olduğunu ve normalde “Türkiye’nin ABD safında olması gerektiğini” ifade etmektedir. Friedman’a göre Türkiye, ABD ittifakını tercih ettiği takdirde, ABD ile birlikte “İran’la savaşmak” zorundadır: “Türkiye’nin karmaşadan uzak durması değil, karmaşanın parçası olması gerekiyor. Türkiye enerji konusunda Rusya’ya bağımlı. Rusya da tarihî olarak Türkiye’nin rakibi. Şu anda böyle görünmeyebilir ama tarihsel gerçek bu. Rusya, Ermenistan’ı destekliyor. Azerbaycan ve Gürcistan’a baskı yapıyor. Bu nedenle Türkiye’nin diğer enerji kaynaklarına ihtiyacı var; bu kaynaklardan biri Azerbaycan ve Gürcistan’dan geçen boru hattı. (...) Burada “Türkiye’nin dünyanın en büyük petrol üreten ülkelerinden biri olan Irak’la ilgili politikası nedir?” sorusu öne çıkıyor. Elbette bunun cevabı, Kürt özerk bölgesi ve Türkiye’nin bu konudaki politikasıyla, Türk-İran ilişkileri ve Türk-Amerikan ilişkileriyle de kesişiyor. Mesele burada daha da karmaşık bir hâl alıyor. Çünkü Irak’ın sunduğu her fırsat, bir karmaşa içeriyor. Bu da Türkiye’ye sorunu çözmesi için bir fırsat sunuyor. Ama Türkiye’nin bu denklemi çözmesi için ellerini kirlenmesi gerekiyor.”¹¹

Friedman, “Türkiye’nin ellerini” İran’la ‘kirlenmesi’, yani İran’la savaşması gerektiği teklifini yaparken; ABD/Siyonizm tarafından çizilmiş bir stratejide ya da yol haritasında Türkiye’ye biçilmek istenen rolün ne olduğunu da ortaya koymuştur.

Belirtilen amaçlar doğrultusunda, aralarında diplomatik temas bulunmayan İsrail ve Suudi Arabistan’ın gizli toplantılar düzenlediği ve İsrail Dış ilişkiler direktörü Dore Gold ile Suudi Arabistan’ın hükümet danışmanı Enver

Eşki’nin, 2014-2016 döneminde 5 kez gizlice görüştüğü medyaya yansımıştır. Bu görüşmelerin uzantısında 2016 yılında Suudi Arabistan liderliğinde, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu ülkeler, ‘Teröre Karşı İslâm İttifakı’ adıyla yeni ittifak kurmuşlardır. Dikkat çeken nokta, bu koalisyonda İran, Irak ve Suriye’ye yer verilme-yiştir. 3 milyon askerin yer alacağı öngörülen bu yeni bir koalisyona Türkiye de asker göndereceğini açıklamıştı.¹²

Donald Trump’ın başkanlığı döneminde bazı Arap ülkelerinin İsrail ile imzaladıkları, İbrahim Anlaşması ile Yüzyıl Anlaşması’na bu çerçevede bakmak gerekmektedir. Ayrıca o dönemde İsrail’in, Arap ülkeleri ile “Arap-İsrail NATO’su kurmak için yoğun çalışmalar başlattığını hatırlamak gerekmektedir.

İsrail, İran’a karşı güçlü bir Sünni ittifak oluşturup elini kuvvetlendirirken, bir taraftan Filistin’de çok rahat hareket etme imkânına kavuşmu diğer taraftan da bölgeyi 100 yıl sürecek bir kaosa sürüklemenin alt zeminini oluşturmuştur. Ancak 2017 yılında Trump’ın Suudi Arabistan görüşmesinden sonra “Katar Krizi” çıkarılmış ve İran’a karşı oluşan Sünni blok parçalanmış, Suudi Arabistan önderliğinde Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır gibi bazı ülkelerin yer aldığı bir “Arap İttifakı” meydana getirilmiştir.

Aksa Tufanı Harekâtı, İsrail’in arka planda inşa etmek istediği bu stratejiyi hem tüm dünyanın gündemine sokmuş hem de paramparça etmiştir. Bugün İsrail’in “kudurmuş köpek” gibi saldırmasının ana nedeni, kurulan bir oyunun bozulması, stratejinin paramparça edilmesidir.

11 <http://odatv.com/bir-oyun-oyaniliyor-arkasindakileri-henuz-tespit-edemedik-0706171200.html> 7 Haziran 2006 tarihli gazeteler; Banu Avar, “‘Türkiye Elini Kirlitecek!’ İfadesini Hatırlatalım”, 26 Mayıs 2017.

12 A. Kılıç Haberdar (Analiz), 04.01.2016. “MOSSAD 4 Yıl Önce Planladı, Türkiye ve Arabistan Harfiyen Uyguladı!” <http://www.haberdar.com/gundem/mossad-4-yil-once-planladi-turkiye-ve-arabistan-harfiyen-uyguladi-h12239.html?mnst=3541>

5. Netanyahu'nun BM'de yaptığı konuşma: 'Yeni Ortadoğu'.

22 Eylül 2023 tarihinde İsrail Başbakanı Netanyahu 78. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda 'Filistin'i yok sayan' 'Yeni Ortadoğu' merkezli bir konuşma yapmıştır. Netanyahu, BM'de Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır, Sudan ve Ürdün'ün yeşil renkte gösterildiği "Yeni Orta Doğu" başlıklı bir harita göstermiş ve İsrail'in öngördüğü 'Yeni Ortadoğu Planı Haritası'na göre Ortadoğu'nun şekillendirileceğini ifade etmiştir. (Şekil 4) Netanyahu'nun yeni Ortadoğu haritasında Filistin diye bir devlet yoktur.

Netanyahu'nun BM'de yaptığı konuşma ana hatları ile şöyle özetlenebilir:

- "Hindistan'dan Avrupa'ya uzanacak ve İsrail'den geçmesi planlanan yeni ekonomik koridor oluşturulacak."
- "Riyad ile normalleşme anlaşması imzalanabileceğiz." "İsrail ile Suudi Arabistan arasındaki barışın tarihi bir eşikte olduğuna inanıyorum." "İsrail ve Suudi Arabistan arasındaki barış yeni bir Ortadoğu oluşturacak."
- "İsrail'in 2020'de Arap ülkeleriyle imzaladığı anlaşmalarla normalleşme sürecine girilmiştir. İsrail'in daha fazla Arap ülkesiyle normalleşme anlaşması imzalaması sayesinde Filistinlilerle barış sağlanabilecektir."
- "Yeni bir barış çağının başlangıcını müjdeliyorum." "Filistinliler bu harekete karşı çıkmamaları gerekir." "Böyle bir barış, Arap-İsrail çatışmalarının bitmesine katkı sağlayacaktır." "Diğer Arap devletlerini de İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeye teşvik edecektir."
- "Filistin lideri Mahmud Abbas'ın BM Genel Kurulu'ndaki dünkü konuşmasında, 'Ortadoğu'da Filistin devleti olmadan barış olamayacağı' yönündeki ısrarlı ifadesini reddediyorum."
- "Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Yahudi Soykırımı'nı inkâr etmekte ve 'antisemitik' söylemde bulunmaktadır."
- "Ben uzun zaman Filistinlilerle bir barış anlaşmasını arzu ettim. Filistinlilere, İsrail'in Arap ülkeleriyle yeni barış anlaşmalarına karşı veto hakkı verilmemeli. Filistinliler bu

Şekil 4: Netanyahu'nun 22 Eylül 2023 tarihinde BM'de gösterdiği 'Yeni Ortadoğu Haritası'

süreci veto etmeden barışın genişletilmesinden yararlanabilir."

- "Eski ABD Başkanı Donald Trump döneminde Arap ülkeleriyle İsrail normalleşme anlaşmaları imzalamıştır." "ABD Başkanı Joe Biden'ın liderliğinde de Suudi Arabistan ile normalleşme anlaşması imzalanabilecektir."
- "Uluslararası toplum, İran'ın saldırılarına karşı kayıtsız kalmıştır." "İran'ın nükleer emellerini sürdürmesine rağmen yaptırımlar gevşetilmiştir." "İran'ın nükleer emellerine karşı ikna edici bir tehdit sunulmalı. Ben İsrail Başbakanı olduğum müddetçe, İran'ın nükleer silah elde etmemesi için elimden geleni yapacağım."¹³

Sorulması gereken temel soru şudur: Netanyahu BM'de 'Yeni Ortadoğu' adlı bir konuşma cesaretini kimden, nasıl almıştır? "Yeni Ortadoğu" kavramı, eski ABD Başkanı Trump tarafından Yüzyıl Anlaşması ile başlatılan ve İbrahim Anlaşması ile devam ettirilen süreçte sıkça kullanılan bir kavramdı. 15 Eylül 2020 tarihinde İbrahim Anlaşması'nın imzalanması töreninde, ABD'de Beyaz Saray'daki balkon konuşmasında

13 "İşte İsrail'in Yeni Ortadoğu Planı Haritası", Yeni Mesaj, 22 Eylül 2023 "BM'de 'Veto Hakkı Vermemeliyiz' Dedi! Netanyahu'dan Filistin'siz Harita", *Aydınlık*, 23 Eylül 2023. Filiz Katman, "Arz-ı Mevud", *Star*, 16 Ekim 2023. Orhan Bursalı, "Filistin'i Silen Netanyahu'dan Yeni Ortadoğu Haritası", *Cumhuriyet*, 17 Ekim 2023.

Trump ‘yeni bir Ortadoğu’nun şafağında’ ifadesini kullanarak Ortadoğu’ya yeni bir şekil verileceğine vurgu yapmıştır.¹⁴

Aksa Tufanı Harekâtı, Filistinleri tamamen yok varsayan, topraklarından koparıp silecek anlaşmaların yaşayamayacağını, Filistinlerin hakkı verilmeden, Filistinsiz yeni bir Ortadoğu’nun olamayacağını gözler önüne serme operasyonudur. Ortadoğu’da Filistin yoksa barış da yoktur; İsrail de olmayacaktır. Batı gözlerini, kulaklarını kapasın, dilini de bağlasın sonuç değişmeyecektir.

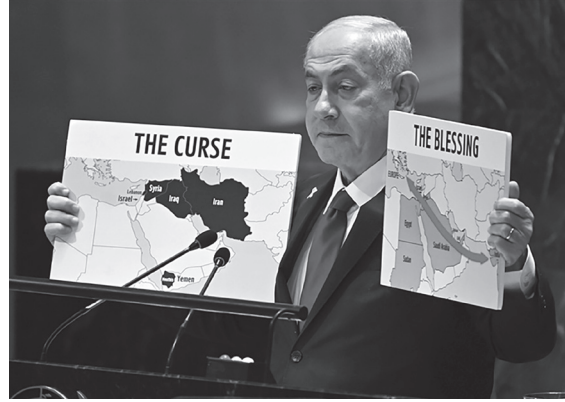
6. Netanyahu’nun 27 Eylül 2024’te BM’de yaptığı konuşma: ‘Yeni Ortadoğu’da İki Cephe Haritası’

İsrail Başbakanı Netanyahu 79. BM Genel Kurulu’nda ‘Filistin’i yok sayan’ ‘Yeni Ortadoğu’ merkezli bir konuşma daha yapmış ve 22 Eylül 2023 tarihinde BM’de gösterdiği haritadan daha farklı bir harita göstermiştir ve Ortadoğu’nun, gösterdiği haritaya göre şekillendirileceğini ifade etmiştir. (Şekil 4) Netanyahu’nun Yeni Ortadoğu haritasında Filistin-Lübnan-Suriye-İran yok edilmesi gereken devletler olarak siyaha boyanmıştır.

Netanyahu’nun 27 Eylül 2024’te BM’de yaptığı konuşma ana hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- “(Onlar) vaat edilen topraklara girmek üzereydiler.”
- “Tahran’daki tiranlara bir mesajım var: (...) İsrail’in uzun kolunun ulaşamayacağı hiçbir yer yok-İran’da hiçbir yer yok. Ve bu, tüm Ortadoğu için geçerli.”
- “Bu bir nimet haritası. İsrail ve Arap ortaklarının Asya ve Avrupa’yı birbirine bağlayan bir kara köprüsü oluşturduğunu gösteriyor. Hint Okyanusu ile Akdeniz arasında...”

14 https://tr.sputniknews.com/abd/202009151042852930-beyaz-sarayda-israil-bae-bahreyn-den-tarihi-normallesme-anlasmalarina-imza-trumpa-gore-5-6-ulke-daha/Umud_Uzer,“Yeni_Bir_Ortadoğu:_Hz._İbrahim_Anlaşması”,_Şalom,_30_Eylül_2020._Daniel_Levyi_“İbrahim_Anlaşmasının_Eksik_Barışı”_https://www.perspektif.online/ibrahim-anlasmasinin-eksik-barisi/_https://www.indyturk.com/node/244941/yazarlar/bae-bahreyn-ve-israil-tarihi-bar%C4%B1%C5%9F-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-imzalad%C4%B1

Şekil 4: 27 Eylül 2024’te Netanyahu’nun BM’de Gösterdiği ‘Yeni Ortadoğu’da İki Cephe Haritası’

- “Bu bir lanet haritası. İran’ın Hint Okyanusu’ndan Akdeniz’e kadar yarattığı ve dayattığı bir terör yayının haritası.”
- “İran’ın saldırganlığı kontrol edilmezse, Ortadoğu’daki her bir ülkeyi ve dünyanın geri kalanındaki birçok ülkeyi tehlikeye atacaktır... Beş kıtada terör ağlarını finanse ediyor.”
- “Dünya milletleri, kendilerini bu kötü rejimden kurtarmak isteyen cesur İran halkını desteklemeli.”
- Sorumlu hükümetler sadece İsrail’i İran’ın saldırganlığını geri püskürtmek için desteklemekle kalmamalı, aynı zamanda İsrail’e katılmalı. İran’ın nükleer silah programını durdurmak için İsrail’e katılmalıdırlar.”
- “Güvenlik Konseyi’ni, İran’a karşı BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarını geri çekmeye çağırıyorum, çünkü İran’ın asla nükleer silaha sahip olmamasını sağlamak için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız.”
- “Arap komşularımızla barış için bir ortaklık kuruyoruz ve bu barışı tehdit eden terör güçleriyle savaşıyoruz.”
- “Zaferimizi tamamlamak için, HAMAS’ın kalan savaşa kabiliyetlerini temizlemeye odaklandık.”
- “HAMAS gitmeli.” “İsrail, savaş sonrası Gazze’de HAMAS’ın herhangi bir rol almasını reddedecektir.” “...Aradığımız şey, silahlisizlandırılmış bir Gazze.”
- “Bu savaşın sona erebilmesi için yapılması gereken tek şey, HAMAS’ın teslim olması, silahlarını bırakması ve tüm rehinelere serbest bırakması.”

- “İsrail Lübnan’da Hizbullah’ı yenmelidir.”
- Dört yıl önce İbrahim Anlaşması ile açtığımız yolda ilerlemeye devam etmeliyiz. Her şeyden önce bu, İsrail ve Suudi Arabistan arasında tarihi bir barış anlaşması yapılması anlamına gelmektedir.”
- “Böyle bir barış, daha geniş bir İbrahimi ittifakın temeli olurdu ve bu ittifak, Amerika Birleşik Devletleri, İsrail’in mevcut Arap barış ortakları, Suudi Arabistan ve barışın nimetini seçen diğerlerini içerirdi.”
- “Az önce duyduğum gibi, birçok ülkede ve bu salonda iyilik kötü olarak tasvir ediliyor ve kötülük de iyi olarak tasvir ediliyor. Bu ahlaki karışıklığı, ...İsrail’in haksız yere soykırımla suçlanmasında görüyoruz.”
- “Tek ve biricik Yahudi devletinin BM’ye seçilmemesi, BM’de ahlaki bir leke olmaya devam ediyor. Bu, bir zamanlar saygı duyulan bu kurumu her yerdeki düzgün insanların gözünde aşağılık hâle getirdi.”
- “Son on yılda, bu salonda, BM Genel Kurulu’nda, tüm dünyaya karşı alınan kararlardan daha fazla karar alındı. Aslında, iki katından fazla. Bu organ, 2014’ten bu yana İsrail’i 174 kez kınadı. Dünyadaki diğer tüm ülkeleri 73 kez kınadı. Bu, Yahudi devleti için 100’den fazla ek kınama demek. Ne ikiyüzlülük! Ne çifte standart!”
- “İsrail, Yahudi devleti diğer uluslar gibi muamele görene kadar, bu antisemitik bataklık kurutulana kadar, her yerdeki adil insanlar tarafından BM küçümseyici bir saçmalaktan başka bir şey olarak görülmeyecek.”
- “Gerçek savaş suçları İsrail’de değil, İran’da, Gazze’de, Suriye’de, Lübnan’da, Yemen’deler.”¹⁵

Katil Netanyahu, önceki BM’deki konuşmasına nazaran dilini daha da sertleştirmiştir. Filistin-İran düzleminde var olan tüm ülkelerin yok edilmesini istemektedir. Bunu yaparken Arap

15 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/netanyahu-bm-genel-kurulundaki-konusmasinda-filistin-topraklarini-israil-olarak-gosteren-harita-kullandi/3343638><https://gazeteoksijen.com/dunya/bm-genel-kurulunda-konusan-netanyahu-orta-doguda-erisemeyecegimiz-bir-yer-yok-224046><https://www.yirmidort.tv/dunya/netanyahu-yine-sacmaladi-bmde-filistin-topraklarini-israil-olarak-gosterdigi-harita-dikkat-cekti-203242>

dünyasını bölmeyi, iki farklı cephe oluşturmayı, özellikle de Suudi Arabistan’ı yanına almayı öncelikli stratejik hedef olarak seçmiştir.

7. “Siyon Önderlerinin Yedinci Protokolü”.

Siyonizm’in politikaları açısından meseleye baktığımızda, “Siyon Önderlerinin Yedinci Protokolü”nde öngörüldüğü şekilde bölgenin bir kaosa doğru sürüklendiğini söylememiz abartı olmayacaktır. Yukarıda verdiğimiz “Yüksek Konsey’in Kararları”nın Siyonizm’in politikaları açısından, “Siyon Önderlerinin Yedinci Protokolü” üzerine inşa edildiğini çok rahat bir şekilde söyleyebiliriz:

“Bize muhalefet eden devletlere, komşuları tarafından harp açtırabilecek durumda olmalıyız. Eğer bu komşu devletler de bize karşı birleşirlerse, bir dünya savaşı çıkarmalıyız.”¹⁶

8. Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan: “İsrail Ne Hedeflediyse Onu Yapıyor.”

Şu an Ortadoğu coğrafyasında vuku bulan olaylar, önceden çizilmiş bir stratejinin uygulanmasının sonuçlarıdır, oynanan oyun ve aktörleri de bellidir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan’ın yaptığı değerlendirmeler, bu coğrafyada gelecekte olabilecekleri görebilme bağlamında çok önemlidir: “Şunu da biliyorduk, İsrail’in başta HAMAS olmak üzere daha sonra kendisi için tehdit oluşturan Hizbullah ve sonra Husiler’i ortadan kaldırmaya yönelik planları olduğunu değerlendiriyorduk. Lübnan’a saldırması bizim için sürpriz olmadı. (...) İsrail ne hedeflediyse onu yapıyor görünüyor.

Şu anda iç içe geçmiş olaylarla baş başayız. Bir yerde Filistin Gazze soykırımı, bir yerde Lübnan var, bir yerde İran’la olası savaş ihtimali var. Hepsinin ayrı dinamiği var. (...) Analizlerimizin paylaşılması önemli ama daha da önemlisi devletlerin birçoğunun tavır koyamayacak durumda olması. (...) (İsrail ile İran arasında savaş ihtimali) Bunu yüksek bir ihtimal olarak değerlendirmemiz lazım. Buna ülke ve bölge olarak hazır olmamız gerekiyor. (...) Bölge halklarının istikrar ve güvenliği için savaşın olmaması gerekiyor. Eğer İran kendi meşru müdafaasını yaparsa bu da onun hakkıdır.”¹⁷

16 Kemal Yaman, *İhanet Planları, Belgeler*, Otağ Yayınları, İstanbul, 1971.

17 <https://haberglobal.com.tr/gundem/son-dakika-disisleri-bakani-hakan-iran-israil-savasini-yuksek-bir-ihhtimal>

ABD'DE NEOCON-SİYONİST İTTİFAKI ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞI ÇIKARMAK İSTİYOR

2017 yılında *Umran*'daki iki makalede, "ABD'nin 21. yüzyılda tek lider olarak varlığını sürdürmesi" için yapması gerekenlerle ilgili değişik belgeler, 20 civarında, analiz edilmiştir.¹⁸ Bunlardaki ana konular, ana hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. ABD'nin küresel hâkimiyetine ve liderliğine itiraz edilmektedir.

- "Avrupa ve Doğu Asya'da ABD'nin küresel üstünlüğüne ve ABD liderliğindeki küreselleşmeye karşı siyasi bir direniş ortaya çıkmaktadır."
- "Çin, Hindistan ve Rusya, ABD'nin liderliğini kırmak için fiilî bir jeostratejik ittifak kurma çabası içerisinde."

2. ABD'nin liderliğine itiraz, kaos getirir ve kaosun üç kaynağı vardır.

- "Mevcut kurulu dünya düzenini değiştirmek isteyen, 'revizyonist' diye nitelenen güçler; Çin, Rusya ve Türkiye."
- "Ciddi güvenlik kaygılarına neden olan ülkeler; İran ve Kuzey Kore."
- "Devlet-altı yapılanmalar, şiddete başvuran aşırı örgütler."

3. ABD ekonomisinin durumu iyi değildir.

- "ABD ekonomisi önce yavaşlayacak, sonra durgunlaşacak ve ABD kendi içine kapanacaktır."
- "Büyük Asya ülkeleri, bir Asya Para Fonu, bir Asya ticaret örgütü kurarak IMF (Uluslararası Para Fonu) ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü) gibi kuruluşlara zarar verecektir."
- "ABD, Dünya Bankası ve IMF'i yeniden yapılandırarak, BRICS Bank ve Çin'in Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi, Batı kontrolünde olmayan alternatif kuruluşların yükselişini durdurmak zorundadır."

olarak-değerlendirmeliyiz-387530

18 Burhanettin Can, "İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş: "Kaostan Kaynaklanan Düzen ve Küresel Savaş", *Umran*, 2017, sayı: 277, s. 4-13. Burhanettin Can, "İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş: Küresel Savaş Türkiye Üzerinden mi(!)? Çıkarılmak İsteniyor", *Umran*, 2017, sayı: 278, s. 4-13.

4. Lider olarak ortaya çıkma ihtimali olan ülkeler tecrit edilecek ve onlara destek veren ülke yönetimleri devrilecektir.

- Mevcut düzen, ABD ve benzer değerleri savunan ülkeler tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuştur ve bu düzenin korunmasında ABD'nin sorumluluğu daha fazladır.
- Küresel ittifak sistemi ile Rusya ve Çin kuşatılıp tecrit edilecektir.
- ABD, Kafkasya'daki ülkelerle bağları geliştirecektir.
- Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki ülkelerin Avrupa ve Avrupa-Atlantik entegrasyonu kararlılıkla desteklenecektir.
- ABD, "Güneydoğu Asya Devletleri Ortaklığı (ASEAN)" ile Çini kuşatacaktır.
- Vekâlet savaşları ve kadife darbelerle "küreselleşme değerlerini benimsemeyen ve bunlara saygılı olmayan ülkelerin ve Rusya ve Çin ile iyi ilişkileri olan ülkelerin yönetimleri devrilecek; yeni doğan demokrasiler desteklenecektir."
- "ABD değerlerini paylaşmayan ülkelerde, genç liderlerle ve STK'larla ilişki kurulacak; liderleri belirlenerek, birbiriyle koordinasyonları sağlanacaktır."
- Libya, Mısır, Suriye, Irak, İran, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan, Sudan, Nijerya, Alt-Sahra Afrika'sı, Ortadoğu, Orta ve Güney Asya ve And Bölgesi içinde ve etrafında iç çatışmalar, şiddetli siyasi karışıklıklar ortaya çıkacak, ciddi dini ya da etnik bölünmeler meydana gelecektir.
- Latin Amerika'da özellikle de Kolombiya, Küba, Meksika, Panama, Guatemala, El Salvador, Honduras, Haiti ve onun öteki Karayip komşuları ülkeler yeniden inşa edilecektir.
- "ABD, Türkiye ile olan ilişkilerini dönüştürmeye devam edecektir."
- Türkiye, Kafkasya, Orta Asya, Suriye, Irak ve İran ile ve kendi iç çatışmalarıyla meşgul olacaktır.

5. Hiçbir ülkenin askerî gücünün ABD'nin askerî gücünden daha üstün olmasına müsaade edilmeyecek.

- "Revizyonist ülkeler, ekonomik ve siyasal yaptırım mekanizmalarıyla cezalandırılacak; gerekirse bunlarla savaşılacaktır."

- “ABD stratejisi, ABD’nin gücünü aşma ya da ona denk olma ümidiyle yeniden askerî yapılanmaya giden potansiyel düşmanları caydırarak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.”
- “ABD’nin büyük güçlerden biriyle askerî çatışmaya girme riski artmaktadır.”
- “Dünya, üçüncü bir paylaşım savaşına doğru yol almaktadır.”

ŞER İTTİFAKI’NIN EKSEN OLUŞTURMA ÇABALARI

Bugün dünyada şekillenmeye başlayan yeni eksenler ve ağırlık merkezleri ile ilgili Dışişleri Bakanı Hakan Fidan’ın yaptığı değerlendirmeler, yukarıda ortaya konan çerçeve kapsamında değerlendirildiğinde, Şeytani İttifak’ın Üçüncü Dünya Savaşı çıkarmak için eksenler oluşturma gayretinde olduğu daha rahat görülebilir. Fidan şöyle diyor: “Uluslararası ilişkilerdeki en büyük sorun öngörülemezlik probleminin daha çok artması. (...) Her güç merkezi biraz daha büyüme ve kendine alan açma peşinde. (...) Uluslararası sistemi kimin domine edeceği düşünülünce burada Çin, ABD ayrımının neye yöneleceği gerçekten önemli. Kendi kampında ne türden bir ilişki platformu sunacağı önemli. (...) Çin-ABD rekabeti bir çatışmaya dönüşecek mi? Her iki tarafın da bu konuda geri adım atmayacaklarını gösterecekleri bir süreç yaşayacağız. İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcını hatırlayın. Burada da Çin geri adım atmayacak. Tayvan ciddi bir test konusu olacak. Her iki taraf da bir uzlaşma ya da donma noktasına gelecekler. Dünyanın bu noktaya yoğunlaşacağını düşünüyorum.”¹⁹

Yukarıda yer alan tüm belgelerde, 21. yüzyılda Ukrayna-Rusya savaşı, İsrail-Filistin-Lübnan savaşı, Çin-Filipinler-ABD soğuk savaşı düzleminde, iki ana eksen/iki kutuplu bir dünyanın oluşmaya başladığı veya oluşturulmaya başlandığı kolayca görülebilir:

1. *Eksen:* ABD-İngiltere-Almanya-Fransa-Japonya-Avustralya-Polonya-Romanya ve Bulgaristan.

2. *Eksen:* Çin-Rusya-İran-Türkiye-Kuzey Kore-Küba-Vietnam-bazı AB ülkeleri.

Çok önemli olan bir nokta, oluşmaya başlayan her iki eksen içerisinde, nükleer silahlara sahip

ülkeler vardır. Birinci ekseninde Amerika-İngiltere-Fransa, ikinci ekseninde Rusya-Çin- Kuzey Kore nükleer silahlara sahip ülkelerdir. Dolayısıyla Üçüncü Dünya Savaşı çıkarsa, nihayetinde, kaçınılmaz olarak savaş nükleer savaşa dönüşecektir. Bu bağlamda Rusya Savunma Bakanı Belousov zaman zaman dolaylı bir şekilde bu duruma dikkat çekmiştir: “Ukrayna’ya uzun menzilli ve hassas silahların tedariki, çatışmayı kimsenin hayal edemeyeceği yere tırmandırabilir.”²⁰

Türkiye, bu gerçeği görerek gerek içerde ve gerekse bölgede *bütünleşmeyi sağlayacak adımları süratle atmalıdır*. Türkiye, bu oyunu bozabilecek hem güce hem de imkâna sahiptir.

Şer İttifakı’nın ihanet stratejisine karşı daha üst bir strateji ortaya koymak, Şer İttifakı’na karşı şuurulu geniş bir cephe kurmak öncelik olmalıdır. Bunun için öncelikle ülke içinde, sonra da bölgede birlik ve beraberliği sağlayacak politikalar üretip uygulamaya sokulmalıdır.

Türkiye içerisinde gerilim üretecek bir dil kullanmaktan başta siyasiler olmak üzere herkes, her yapı kaçınmalıdır: “*Görmedin mi ki, Allah nasıl bir örnek vermiştir: Güzel bir söz, güzel bir ağaç gibidir ki, onun kökü sabit, dalı ise göktedir. Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Allah insanlar için örnekler verir; umulur ki onlar öğüt alır-düşünürler. Kötü (murdar) söz ise, kötü bir ağaç gibidir: Onun kökü yerin üstünden koparılmış, kararı (yerinde durma, tutunma imkânı) kalmamıştır. Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve ahirette sapsağlam sözle sebat içinde kılar.*” (14/İbrahim 24-27) “*Güzel şehrin bitkisi Rabbinin izniyle çıkar; kötü olandan ise kavruktan başkası çıkmaz.*” (7/A’râf 58). Bütün işlerde hak ve adalet merkeze alınmalıdır: “*Ey Davud! Gerçek şu ki, biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. Öyleyse insanlar arasında hak ile hükmet, hevaya uyma; sonra seni Allah’ın yolundan saptırır.*” (38/Sâd 26)

Bütün bu gelişmelere karşılık unutmamamız gereken temel gerçek şudur: “*Gerçek şu ki, onlar hileli-düzenler kurdular. Oysa onların düzenleri, dağları yerlerinden oynatacak da olsa, Allah katında onlara hazırlanmış bir düzen vardır.*” (14/İbrahim 46) Bunun için de Allah’ın yardımını hak edecek bir mümin, bir millet ve bir ümmet olmalıyız.

19 <https://haberglobal.com.tr/gundem/son-dakika-disisleri-bakani-hakan-iran-israil-savasini-yukse-bir-ihhtimal-olarak-degerlendirmeliyiz-387530>

20 Fehim Taştekin, “Üçüncü Dünya Savaşı mı?”, 27 Haziran 2024; <https://www.gazeteduvar.com.tr/ucuncu-dunya-savasi-mi-makale-1701607>

İÇ BARIŞA KARŞI KİRLİ E(ME)LLER

METİN ALPASLAN

MHP lideri Devlet Bahçeli'nin, partisinin grup toplantısındaki "Her türlü hizmete hazırım" diyen terörist başı, buyursun terörün bittiğini, örgütünün tasfiye edileceğini tek taraflı ilan etsin. Terörist başı işin içinde olmazsa bir şey çıkmaz diyenlere sesleniyorum. Eğer terörist başının tecridi kaldırılırsa gelsin TBMM'de DEM Parti grup toplantısında konuşsun. Terörün tamamen bittiğini ve örgütün lağvedildiğini haykırınsın. Bu dirayet ve kararlılığı gösterirse, 'Umut Hakkı'nın kullanımıyla ilgili yasal düzenlemenin yapılması ve bundan yararlanmasının önü de ardına kadar açılsın. Ne Kandil ne Edirne... Adres İmralı'dan DEM'e uzansın, terör sorunu ülke gündeminden tamamen çıkarılsın. Hodri meydan, buna varız." sözleri bir anda Türkiye'nin gündemine bomba gibi düştü.

Böyle bir konuşmanın Türkçü-milliyetçi tabanın en köklü kuruluşu olan bir partinin lideri tarafından yapılması şayanı dikkat bir durumdu. Ardından gelen fırtınalı tartışmalardan kafaların karıştığını, "Neler Oluyor?" diye sorulmaya başlandığını gördük. Hatırlanacağı üzere, 30 Haziran 2007'de Bahçeli Erzurum Meydanı'nda Erdoğan'a hitaben "Oğluna gemi alacak para buluyorsun, asacak ip mi bulamıyorsun, alın o zaman şu ipi de asın!" diyerek kalabalığa ip fırlatmıştı. Abdullah Öcalan'ı idam et, diye kürsüden ip fırlatan Bahçeli şimdi Öcalan'ı Meclis'e davet ediyordu. O noktadan bu noktaya gelmek gerçekten şaşırtıcıydı. DEM Partililer bile "Biz bu kadar beklemiyorduk!" dediler.

Türkiye'yi uzun süredir uğraştıran terör meselesinin kökten çözülmesi için ortaya konulan bir gayret şeklinde tanımlayacağımız bu süreç

TUSAŞ'a yapılan menfur bir saldırı ile sabote edilmeye çalışıldı. Eşref Bitlis suikastı, Madımak, Başbağlar, İskenderun saldırısı, Bingöl katliamı gibi geçmişteki olayları hatırlayalım. Türkiye ne zaman çözüme yönelik bir adım atsa, ne zaman kritik bir dönüm noktasına gelse hemen hain fay hatları harekete geçirilmektedir.

BAHÇELİ'NİN UZATTIĞI ELİ NASIL OKUMALIYIZ?

Türkiye büyük meydan okumalarla karşı karşıya bir ülke durumundadır. Bölgemizde haritalar yeniden çizilmeye çalışılırken değişik ittifaklar ve iş birlikleri ezber bozan bir hâlde şekillenmektedir. Çevremizi kuşatan küresel tehdit yavaş yavaş sınırlarımıza dayanmışken, 40 yıldır ülkemize ağır bedeller ödeten kangrene dönüşmüş bir meseleye neşter vurmak gerekiyordu. Bahçeli'nin çıkışını sadece Cumhuriyet'in bir girişimi şeklinde görmek mümkün değildir. Eğer ortada bir devlet aklı ve siyaseti yoksa hiç kimse bu kadar ileri gidemezdi. Bu konuşmanın devlet katında bir dizi istişare ve mutabakat sonucunda planlandığı ve yapıldığı anlaşılmakta, bir iki günlük bir düşüncenin ürünü olmadığı görülmektedir.

Bahçeli bugüne kadar yaşananları sineye çekerek, siyasi hayatının bitmesini göze alarak Öcalan'ı Meclis'e davet etmiştir. Müsavat Dervişoğlu'nun kürsüden ip fırlatmasının halk içinde bir tabanı olduğu göz ardı edilmemelidir. Buna rağmen Bahçeli, "Hiçbir alçak eylem süreci etkilemeyecektir!" diyerek kararlılığını göstermekten geri durmamıştır. Bahçeli'nin Öcalan'ı denkleme dâhil etmesini; a) Edirne-Kandil hattında oluşturulmaya çalışılan kur-

guyu kırma, b) Öcalan'ın DEM, Kandil ve PYD üzerindeki etkisini görme, c) Yaklaşan İsrail tehdidine karşı devletin "iç cepheyi tahkim etme" ve içeride birlik olma çağrısı şeklinde okuyabiliriz. Ayrıca, bölgesel savaş tehdidi ihtimaline karşı dış politikaya yönelik bir hamle olarak görmek gerekiyor.

Devletin Öcalan ile bir mutabakat sağlaması ABD'nin asla hoşuna gitmez. Çünkü bölgeyi terk etmesi ve şeytanlıklarına son vermesi sonucunu doğurur. O yüzden TUSAŞ saldırısını yaptılar. Bu eylem bunların ne mal olduğunu, beyanatlarında samimi olmadıklarını, kandan beslendiklerini göstermiştir. ABD sinsi tezgâhu ile PKK'yı terör örgütü ilan ederken YPG'yi büyüttü. PKK uluslararası boyutta terör örgütü ilan edildiği için onun yerine ikame edeceği bir örgüt lazımdı. PKK ve Kandil 'kendimi feshettim' dese bile terörü bitirmeyeceklerdir. Bölgede yeni bir İsrail kurmak istemektedirler. Böyle bir yapılanmaya karşı harekete geçecek olan Türkiye'yi Suriye'nin kuzeyinde işgalci konumuna düşürmek istemektedirler. Devlet bölgede tehlikenin gittikçe büyüdüğünü gördüğü için Öcalan hamlesini yapmıştır.

Ayrıca, Öcalan'ın cezaevindeki 25. yılında Bahçeli'nin yaptığı çağrıda AİHM'nin 18 Mart 2014 tarihinde Öcalan'la ilgili aldığı kararın da etkisi olabilir. "Vinter" içtihadı denilen bu karara bakıldığında, AİHM müebbet hapis mahkûmlarının cezaevinde 25 yılı tamamlamasını "ceza'yı gözden geçirme" için makul bir süre görüyor. AİHM'nin bu kararı, bu yıl Öcalan için "serbest bırakılma ihtimali" ve "cezanın gözden geçirilmesi" hususlarını içeriyor. Öcalan'ın mahkûmiyeti 1999 yılında başladığı için, 25 yıllık bekleme dönemi 2024 yılında dolduğundan, Türkiye her hâlükârda Öcalan'ın cezasını bu yıl gözden geçirmek durumunda olacaktır.

BÖLGESEL KAOS STRATEJİSİ

Bölgenin haritaları yeniden kanla çiziliyor. ABD Türkiye'nin dört bir yanını kuşatmış vaziyettedir. Türkiye ve İran hariç bölgeyi paramparça ettiler. İran istihbaratı delik deşik olmuş durumdadır. ABD ve İsrail'in PKK/YPG/PYD ile Suriye'de kurguladığı kirli oyun bir bölgesel kaos stratejisidir. Örgüt ABD şemsiyesi

altında Suriye'de güçlendi. Emperyalist güçler uzun yıllardır oraya milyarlarca dolar yatırım yaptılar. Son model ağır silahlarla donattılar. Terörün sona ermesine kolay kolay razı olmayacaklardır. İsrail sadece Mısır, Suriye, Lübnan'a doğru büyümüyor. İsrail'in arz-ı mevud (vaat edilmiş topraklar) emeli vardır. Bunun için sözde bir "Bağımsız Kürdistan" hedefini kendi ideali için araçsallaştırmaya çalışmaktadır. Birtakım kullanışlı örgütlerle ortalığın karıştırılması, Türkiye'nin bataklığa çekilmesi istenmektedir. Saldırı için Türkiye'de seçtikleri yer, bizim adı konulmuş bir savaşta olduğumuzu göstermektedir.

CENTCOM'un patronajı altında hareket eden PKK ve türevleri artık Kürtlerin meselesi ile ilgilenen bir örgüt değildir. Bu işin Kürtlükle bir ilgisi kalmamıştır. PKK maşadır, emperyalistlerin isteği doğrultusunda hareket eden taşeron bir örgüttür. Bu ülkenin asli unsuru olan, Malazgirt'te, Çaldıran'da, İstiklal Savaşı'nda Türk kardeşiyle omuz omuza çarpışan Kürt evladı ABD ve İsrail'in piyonu olamaz. PKK aparatının Kürt halkı ile bir alakası kalmamıştır. Bu oyunu bozmak için milletçe elimizden gelen her şeyi yapmamız gerekmektedir.

Kukla da belli kuklacı da bellidir. Daha önce de Öcalan açıklama yapmış, mektup göndermişti ama terör bitmemişti. Demek ki Öcalan sanıldığı kadar önemli bir irade değildir. İrade ABD'nin elindedir. Daha önceki çözüm sürecinde de devlet elinden geleni yaptı ama terör sürdü. ABD ve İsrail'in kuklası bu örgüt öyle veya böyle teröre devam ettirilecektir. İsrail yayılmacılığını destekleyen PKK bir araç, bir alettir. Kullanım süresi bittiği zaman da bir tuvalet kâğıdı gibi bir kenara atılacaktır.

Örgüt içindeki ayrışma ve rekabet Türkiye'nin işini zorlaştırıyor. Çünkü kimi muhatap alacağı konusu önem kazanıyor. DEM'in Karayılan ve Bayık'ın söylemlerine karşı vereceği tepki hem ne kadar samimi olduklarını hem de sürecin akıbetini belirleyecektir.

TUSAŞ'A SALDIRININ NEDENLERİ

Mesele çok boyutlu değerlendirilmesi gereken bir meseledir. Hem zamanlama hem de muhtevası itibarıyla Türkiye'nin aşağıda sıraladığımız içeride ve dışarıda başlattığı hamleleri hedef almaktadır.

- Büyük İsrail projesine karşı çıkmak
- BRICS ve Şanghay İş Birliği Örgütü ile ilişkiler kurmak
- Türk Devletleri Teşkilatı'nı hayata geçirmek
- Terörün belini kırmak
- PKK'nın Irak ve Suriye'de sıkışması
- Bahçeli'nin ezber bozan hamlesi

Ve hepsinden önemlisi Türk savunma sanayinin geldiği nokta. PKK/YPG terörünü kıran, onlara en büyük zayıtı verdiren İHA ve SİHA'lar Türkiye'nin medarı iftihar bu kuruluşta üretilmektedir. Türkiye'nin en önemli savunma sanayi kuruluşu TUSAŞ, aynı zamanda Anka, Aksungur, Atak, Gökbey, Hürjet, Hürkuş ve millî muharip uçak KAAAN'ı üreten bir kuruluş olarak dünyadaki dikkatleri üzerine çekmektedir. Ayrıca hâlihazırda üzerinde çalıştığı Anka-III, Ağır Sınıf Taarruz Helikopteri, T-70 Genel Maksat Helikopteri ve benzeri 50-60 proje var. Geliştirilmiş millî yazılımlarımız var. Bazı ülkelerle şimdiden alınacak siparişler için görüşmeler yapılıyor. Suudi Arabistan KAAAN'ı inceliyor.

TUSAŞ, millî ve yerli imkânlarla geliştirdiği hava platformlarıyla Türk savunma sanayiinin omurgasını oluşturan bir kuruluşumuzdur. Türkiye'nin göz bebeği olan böyle cazibeli bir yere saldırma cüretini göstermenin sembolik bir sebebi vardır. Bağımsızlaşan savunma sanayiinin kalbine piyonlar vasıtasıyla saldıran ABD ve İsrail bize bir mesaj gönderiyor. TUSAŞ ürettiği araçlar sayesinde örgütün canını çok yaktı. Hareket kabiliyetleri çok zayıfladı. İşte PKK herhangi bir güç kaybı yaşamadıklarını göstermek ve Türkiye içinde hâlâ varız demek istiyor. Türkiye'de istediğimiz zaman, istediğimiz yerde

eylem yapabiliriz demek istiyor. Doğrudan sivil-leri hedef alan bu saldırı ile güya orada çalışan mühendisleri korkutacaklar. Bir ölüp bin dirilen bu milleti henüz iyi tanımamışlar demek ki.

SALDIRININ ANATOMİSİ

Cumhurbaşkanı BRICS toplantısı için Tataristan'ın başkenti Kazan'da bulunuyorken saldırı Ankara Kahramankazan'da gerçekleştiriliyor. Hem de Savunma Sanayii Fuarı'nın düzenlendiği ve yüzlerce satış anlaşmasının imzalandığı bir zamanda. Saldırı için önceden detaylı bir şekilde çalışıldığı, keşif ve istihbaratın yapıldığı anlaşılıyor. Personelin girip çıktığı en zayıf kapıyı seçmişler mesela. Teröristlerin silahları kullanma şekli, onların şehir gerillası eğitimi aldıklarını ve aşırı profesyonel olduğunu gösteriyor. Daha önce Kayseri'de askerleri taşıyan otobüse yönelik bomba yüklü araçla düzenlenen saldırıyla, Ankara'da İçişleri Bakanlığı'na ve Mersin Polis Evi'ne yapılan saldırılara benzerlikleri var. Yayın yasağı konulduğu için olayın gerçek boyutlarını, tesiste yaptığı tahribatı tam bilemiyoruz. Saldırı iki kişinin yaptığı bir eylem gibi gözüküyor. Olay daha çok tazedir. Zaman geçtikçe bazı hususlar daha fazla açığa çıkacaktır.

Ayrıca, TUSAŞ'ın güvenliğinin sağlanma sürecindeki eksikliklerin sorgulanması gerekmektedir. Çok sıkı korunması şart olan stratejik bir kuruluş, özel güvenlik şirketi eliyle değil devletin özel eğitilmiş kolluk kuvvetleri tarafından korunmalıdır. Kaynağı dışarıda olduğu anlaşılabilir bu saldırıda içeride ve dışarıda bir istihbarat zafiyeti var mıdır, tüm yönleriyle araştırılmalıdır.

PKK-DEM-KANDİL ŞER ÜÇGENİ

Öcalan ile görüşme yapıldığı bir günde TUSAŞ saldırısının gerçekleştirilmesi örgütün artık 1980'li, 1990'lı yılların örgütü olmadığını, homojen olmadığını, farklı kutuplarının ve

fraksiyonlarının bulunduğunu gösteriyor. PKK liderlerinden Murat Karayılan, Bahçeli'nin DEM Partililerle Meclis'te tokalaşması ile ilgili olarak: "DEM Parti'ye verilen merhabaya o kadar anlam yüklememek, büyütmemek gerekiyor. Hatta bazı kişiler 'Acaba yeni bir süreç mi başlayacak?' diyor. Böyle bir şey yoktur." demişti. Bahçeli'nin Öcalan ile ilgili son hamlesi hakkında *Yeni Özgür* gazetesine verdiği demeçte bu gelişmeleri bir savaş taktiği gördüğünü, "Bu taktiklere karnımız tok. Önümüzdeki günlerde göreceğiz!" diyerek ortaya koymuştu. Örgütün Cemil Bayık'ın "Silahı bırakıp bırakmayacağına biz karar veririz, İmralı karar veremez!" açıklamasının ardından yaptığı hain saldırı ile "Ben Öcalan'ın barış çağrısını dinlemeyeceğim, teröre devam edeceğim!" demek istediği son derece açık. Bunlar, farklı farklı yapılanmaların bulunduğu örgütte ipin başkalarının elinde olduğunu göstermektedir. Selahattin Demirtaş'ın "Sorunlarımızın konuşarak, diyalogla, siyaset yoluyla çözülmesi arayışlarını kanla kesmeye çalışan anlayış bilmeli ki eğer Öcalan bir inisiyatif alır ve siyasetin önünü açmak isterse tüm gücümüzle arkasında olacağız." mesajı ile DEM Parti Grup Başkanvekili Sezai Temelli'nin, "Zamanlaması manidar, provokasyon nitelikli bir saldırı olarak değerlendiriyoruz. Bu saldırıyı kınıyoruz." demeci DEM-Kandil-İmralı arasında bir ayrışmanın yaşandığını göstermektedir.

Burada asıl mesele çözüm için İmralı'nın bir referans olup olmadığı meselesidir. Örgüt içindeki ayrışma ve rekabet Türkiye'nin işini zorlaştırıyor. Çünkü kimi muhatap alacağı konusu önem kazanıyor. DEM'in Karayılan ve Bayık'ın söylemlerine karşı vereceği tepki hem ne kadar samimi olduklarını hem de sürecin akıbetini belirleyecektir. DEM ya İmralı ve Kandil ile kendini özdeşleştirmekten vazgeçecek, herhangi bir bağı olmadığını ispat ederek meşru bir parti olacak ya da meşruiyetini kaybedecektir.

TÜRKİYE'NİN YENİ VİZYONU-STRATEJİK OTONOMİ VE SORUMLULUKLAR

Geçmişe baktığımızda Türkiye, yüzü Batı'ya dönük iki yüz yılı aşkın 'modernleşme' çabalarının getirdiği yabancılaştırmanın sonucunda kurulduğundan bu yana hep emperyalist-sömürgeci güçlerin safında yer aldı. NATO'ya girerek em-

peryalizmin uydusu, ileri karakolu durumuna geldi. Siyonist İsrail'i ilk tanıyan ülkelerden biri oldu. Kore savaşına katılarak hem yedi yüzün üzerinde canımızın kaybına sebep oldu hem de orada yapılan katliamlara ortak oldu.

Şimdi ise Türkiye kendini eksene alarak yürüttüğü yeni bağımsız rotası ile Batı'nın rotasından çıkma çabası içinde. Putin, "Bölgedeki gelişmeler Türkiye ve Rusya'yı birbirine yaklaştırıyor!" diyor. Ukrayna savaşı nedeniyle Putin'i hızla mahkûm edip tutuklama kararı çıkartan Uluslararası Ceza Mahkemesi İsrail ve Netanyahu kararını uzattıkça uzatıyor. Erdoğan UCM tarafından mahkûm edilmiş Putin'i Türkiye'ye davet ederek herkese bir mesaj veriyor.

Türkiye savunma sanayiinde bağımsızlaşma hamlesi başlattı. Dış politikada stratejik otonomi ile güçlü, bağımsız ve sınırlarını aşan bir etkinlik üretmeye başladı. Tarihte de olduğu gibi her ne şart altında olursa olsun baskı ve zulüm altındaki Müslümanlara yardıma koşup davalarını savununca, kendisini jeopolitik rekabetin ve güçler dengesinin merkezinde buldu.

Politikacıların dillerini düzeltmeleri, siyasi rekabete fitne sokmamaları gerekiyor. Birbirlerine ağır ifadelerle saldırmaları toplumu germekte, kampaşma ve kutuplaşmayı artırmaktadır. Bunun yerine ABD-İsrail ekseninin bölgede bugüne kadar yaptıkları ve yapmak istedikleri oyun hakkında bir çıkış teklifi ve projeksiyonu geliştirmeleri gerekiyor. Bölgeyi ve dünyayı iyi okumaları, bunun için kafa yormaları şart. İç bütünleşmenin sağlanması için yapılacaklar her şeyin üstünde tutulmalı.

Ülkemize yapılan alçak saldırılar terörün bitmeyeceğini göstermektedir. Ancak Türkiye'yi yıldırılmamalıdır. Devlet bu süreçte Kürt halkını kazanmak içinden elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Devlet sürecin işlemesine kararlılıkla devam etmelidir. Kürt halkını PKK'dan ayırtırmak, elinde silah tutan bu kanlı örgütün arkasındaki halk desteğini çekmek gerekmektedir. Türkiye'nin iç barışı sağlanmalı, iç cephe güçlendirilmelidir. 40 yıldır ülkemize 400 milyar dolara mal olan ve 50 bin kişinin telef olmasına sebep olan bu kanlı süreç sona ermelidir. Şehit Anneleri, Diyarbakır Anneleri, Cumartesi Anneleri birleşip kucaklaşmalıdır.

İSRAİL-İRAN-KÖRFEZ HATTINDAKİ SON GELİŞMELER VE GEBE OLDUĞU SONUÇLAR

ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

İran-Lübnan-Filistin-İsrail hattında son aylarda meydana gelen askerî ve siyasi gelişmeler bölgenin orta ve uzun vadedeki geleceğine etki edecek niteliktedir. İsrail'in devlet dışı aktörlere yönelik sert askerî müdahalesi HAMAS ve Hizbullah komuta kademesinde önemli değişimlere yol açarken Gazze'de süregelen soykırım sürecine Lübnan'da sivillere yönelik İsrail katliamları eklenmiştir. Gelişmelere dair yorumlara bakıldığında ise yoğun gündemin anlık tahlillerle ele alındığı ve bunların anın hissiyatından beslenen, derinlikten uzak çıkarımlar şeklinde tezahür ettiği görülmektedir.

İSRAİL'İN HİZBULLAH VE LÜBNAN SALDIRILARI

İsrail, Gazze'deki yıkım politikasını Lübnan sahasına taşıyarak Beyrut'un Hizbullah'ın kalesi konumundaki semtlerini hava saldırılarıyla yerle bir etmektedir. Beyrut başta olmak üzere Lübnan'ı hedef alan saldırılarda ekseriyeti son iki ayda olmak üzere 2000'in üzerinde ölümün yaşandığı Lübnan Sağlık Bakanlığı tarafından duyurulmuştur. Çok sayıda sivilin hayatını kaybettiği, yaralandığı veyahut evsiz kaldığı saldırılar yoğun bir sivil göçünü tetiklemiştir. Lübnan Başbakanı Necib Mikati ve Birleşmiş Milletler yerlerinden edilmiş siviller hususunda birbirinden farklı sayılar açıklasalar da en iyi ihtimalle 400 binden fazla Lübnanlı'nın evlerini terk etmek zorunda kaldığı uzmanların ortak tahminidir. Ağustos 2020'de Beyrut limanında gerçekleşen ve hem ülke ekonomisinde hem de toplumsal hafızada ciddi travmalar doğuran

patlamanın ardından yaralarını saramayan Beyrut'a yönelik İsrail saldırıları şehirdeki maddi ve manevi enkazı büyötmektedir.

Öte yandan Hizbullah güçleri de bu saldırılarda hedef alınırken örgütün komuta kademesi ciddi hasar görmüştür. Önce Hizbullah'ın uzun süredir liderliğini yapan Hasan Nasrallah, ardından da yerine atanan Haşim Seyfeddin İsrail hava saldırılarında hayatlarını kaybetmişlerdir. Üst üste yaşanan lider kayıplarının ardından örgütün Şûra Konseyi Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım'ın yeni lider olarak belirlendiğini duyurmuştur. Örgütün kurucu kadroları içindeki Kasım'ın İsrail tarafından hedef alınmaya çalışılacağı aşikâr olup önümüzdeki süreçte yeni lider kayıpları ihtimali hiç de zayıf gözükmemektedir. Muhtelif örgütlerin tecrübelerinden hareketle kısa vade içerisinde üst üste gerçekleşen lider ve üst düzey yönetici kayıplarının örgütlerin idari ve askerî kapasitesine ket vurduğunu söylemek mümkündür.

Hizbullah'ın hem Lübnan içi hem de Suriye sahasındaki operasyonlarında görev alan çok sayıda üst düzey komutanın son bir senede İsrail tarafından tasfiyesi örgütün stratejik aklının zayıflamasına yol açabilir. Suriye'deki İsrail hava saldırılarında örgütün silah depoları, silah ve uyuşturucu üretim merkezleri ve kaçakçılık rotaları hedef alınırken Hizbullah bu saldırıların sonucunda sadece yönetici ve lider kaybetmeyip ciddi mali kayıplar yaşamaya da başlamıştır.

Yine de Ekim ayında gerçekleşen iki karşı saldırı Hizbullah'ın, içinde bulunduğu zorlu sürece rağmen eylem kapasitesini belli bir seviyenin üstünde tutabildiğini göstermiştir. İsrail'in kuzeyindeki Hayfa'da bir İsrail askerî üssü Hizbullah tarafından gerçekleştirilen kamikaze İHA saldırısına hedef olmuş ve en az 4 asker ölürken 60 civarında asker de saldırıda yaralanmıştır. Bu eylemden birkaç gün sonra ise İsrail lideri Binyamin Netanyahu'nun Kayserya şehrindeki konutu Hizbullah tarafından yine İHA saldırısına hedef olmuştur. Saldırıda Netanyahu ve ailesi zarar görmese de konutun maddi hasar aldığı İsrail kaynaklarınca öne sürülmüştür. Tüm bu gelişmeler Hizbullah'ın orta ve uzun vadede stratejik kapasite kaybı yaşama ihtimalinin güçlü olduğunu ancak kısa vadede ise İsrail'e yönelik eylemlerini devam ettirebilecek kapasitenin mevcut olduğunu göstermektedir. İsrail açısından bakıldığında ise MOSSAD'ın Hizbullah lider kadrosuna yönelik yer tespiti hususundaki başarısı ve lider kadronun tasfiyesi Tel Aviv için ne kadar pozitif ise yaralı Hizbullah'ın hâlen İsrail içerisini hedef alabilmesi de İsrail'in savunma kapasitesi için o denli negatif bir gelişmedir. Benzer çıktığı İran ile ilişkiler bağlamında da söylemek mümkündür.

İSRAİL ARTIK "VURULABİLİR" BİR AKTÖR

İsmail Haniye ve Hasan Nasrallah'ın İsrail tarafından hedef alınmaları İran'ı son tahlilde bir füze saldırısına mecbur bırakmış ve ekseriyetle maddi hasar ile sonuçlanan bir füze saldırı dalgası İsrail'i vurmuştur. İran saldırısı İsrail tarafında büyük somut hasar yaratmadığı için İsrail'in ilk etapta cevabı, hayli kısıtlı karşı hava saldırıları olmuştur. Ekim ayında gerçekleşen ve Tel Aviv ile Tahran'ın füzelere hedef olmasıyla sonuçlanan bu saldırıların bilançosu büyük olmasa da uzun vadede çıktılarının olacağı aşikârdır. İsrail daha önce örtülü istihbarat operasyonlarıyla hedef aldığı Tahran'ı bu kez aleni şekilde, duyurarak vurmuştur. İran'a yönelik İsrail söylem ve eylemleri adına bu bir sınırın aşılması anlamına gelecektir.

Öte yandan benzer bir çıkarım İran için de geçerlidir. İran'ın İsrail'i balistik füzelerle vurmaya yönelik tehditleri uzun seneler boyunca İran'ın İsrail'e yönelik söyleminin önemli bir parçası olmuştur. Söylemin nihai olarak eyleme

Hem Filistin üzerindeki etki kapasitesini büyük ölçüde kaybetmek hem de daha saldırgan bir İsrail ile komşuluk yapacak olmak ilerleyen dönemde Körfez ülkelerinin karşılaşacağı bir numaralı bölgesel sorun olma potansiyeline sahiptir.

dönüşmesi İran adına gelecekte de bu tarz bir eylemin "cevap tercihleri" içinde yer alacağı anlamına gelmektedir. İsrail için ise 7 Ekim'den önce bölgede inşa ettiği ve Demir Kubbe hava savunma sistemini de merkezine koyduğu "İsrail vurulamaz!" söyleminde ciddi bir gedik açıldığını söylemek mümkündür. Bölgedeki askerî ve istihbari operasyonlarında üst düzey figürleri hedef alan ve büyük çapta bir şiddet uygulayan Tel Aviv'in bu yolu tercihindeki sebeplerden biri de artık "vurulabilir" bir aktör olduğu gerçeğini şiddet şovuyla örtmek isteğidir. Lakin bölgesel ve küresel aktörlerin zihninde bunu örtmenin epey güç olması bir yana kendi toplumunun zihninde dahi İsrail'in bu hususta pek başarılı olmadığı söylenebilir.

İsrail medyasının önde gelen kanallarından *The Jerusalem Post*'un İsrail makamlarına dayandırdığı habere göre 2024'ün ilk yedi ayında İsrail'i terk edip başka ülkelere göç edenlerin sayısı 40 bin 600'ü bulurken bu sayının daha önce görülmemiş yükseklikte olduğu iddia edilmiştir. Gazetenin haberine göre bir önceki yılın verileriyle kıyaslandığında 2024'ün ilk

***The Jerusalem Post*'ün İsrail makamlarına dayandırdığı habere göre 2024'ün ilk yedi ayında İsrail'i terk edip başka ülkelere göç edenlerin sayısı 40 bin 600'ü bulurken bu sayının daha önce görülmemiş yükseklikte olduğu iddia edilmiştir.**

yedi ayında İsrail'i terk edenlerin sayısı 2023'ün aynı aylarına kıyasla ayda 2200 kişi daha fazla sayıya ulaşmıştır. Yahudi diasporası için Doğu Akdeniz'de müreffeh bir cennet vaadi olarak pazarlanmaya çalışılan İsrail'e göç projesi, İsrail'i kitlesel ölçekte terk edenlerin bu sert artışı bir trende dönerse ciddi şekilde sıkıntı içine girecektir. "Genişleme" politikalarını yerleşimcilerin işgal unsurları olarak kullanılması üzerinden uygulamaya sokan İsrail hükûmeti için İsrail'i artık "korunaklı bir cennet" şeklinde görmeyen kitlelerin çoğalmasa demografik bağlamda varoluşsal bir tehdit oluşturacaktır. Aksa Tufanı Operasyonu ile başlayan ardından Yemen, Lübnan ve İran'dan gelen muhtelif füze ve İHA saldırıları ile devam eden "seri tehditler" İsrail toplumunun huzur ve güvenlik algısını bu denli sarsabiliyorsa 7 Ekim sonrası sürecin orta ve uzun vadede "yerleşimciler" politikasının yeniden ele alınması gibi etkilere sahip olması kuvvetle muhtemeldir.

AKSA TUFANI SONRASINDA SUUDİ ARABİSTAN VE BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

İsrail'in, "vurulabilir" olduğunu unutturmak amacıyla giriştiği agresif karşı saldırı ve katliamların etki ettiği ve edeceği bir başka bölge ise Filistin hattının hemen yanı başındaki Körfez bölgesidir. Bu süreçte Katar haricinde Körfez'in diğer iki büyük gücü Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin hayli suskun kalmaları dikkat çekmiştir. İslâmcı hareketlere karşı tüm Arap coğrafyasında pozisyon alan Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın HAMAS'ın Gazze'deki varlığından memnun olmadıkları iki yönetimin söylem ve eylemle-

rine bakıldığında zaten anlaşılmaktadır. Fakat bilhassa Arap bölgesinde lider ülke konumuna ulaşma iddiasındaki Suudi Arabistan için Gazze meselesindeki suskunluğu hem bölge halkları nezdinde negatif bir algıya yol açmış hem de Suudi Arabistan'ın HAMAS ve Müslüman Kardeşler gibi sivil siyasi yapıları ne denli tehdit olarak algıladığını bir kez daha göstermiştir.

Duayen gazeteci Bob Woodward yeni kaleme aldığı *Savaş* isimli kitabında 7 Ekim sonrası süreçte ABD Dışişleri Bakanı Blinken'in Arap liderleri ile yaptığı görüşmelere dair ses getiren detaylar paylaşarak Körfez ve çevresindeki Arap hükümetlerinin pozisyonlarını açık etmiştir. Woodward'a göre Ürdün, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri liderleri HAMAS'ın karşısında pozisyon almaktalar ve satır arası ifadelerle HAMAS'ın İsrail'e karşı yenilgisini arzu etmektedirler. Lakin İsrail'in yıkıcı saldırılarının kendi kamuoyları üzerindeki etkisinin farkında olan liderlerin hem kendi kitlelerini ikna etmek hem de İsrail'le normalleşme sürecini sürdürmek için HAMAS'ın yenilgisi sonrası ateşkes ve Filistin devletinin kurulmasına yönelik talepleri olduğu da Woodward'ın satırlarında yer bulan iddialar arasındadır.

Birleşik Arap Emirlikleri yönetiminin siyasi danışmanlarından Abdülhalik Abdullah'ın *Financial Times*'a verdiği demeç de Körfez'deki hissiyatın teyidi olmuştur. Abdullah'a göre Körfez ülkeleri İran ve müttefiklerinin (Hizbullah ve HAMAS) bölgede yenilerek zayıflamalarından epeyce memnun olmakla birlikte Netanyahu'nun agresif ve sınır tanımaz savaş politikalarından da rahatsızlık duymaktalar. Aşırı sağ politikaların bir İsrail dış politika rutini hâline dönmesini orta vadede kendileri için tehdit gören Körfez aktörleri Gazze'de HAMAS'ın yenilmesi için sessiz kalarak tüm Filistin'i kendi etki alanlarının dışına itmekte ve dış politikada potansiyel bir baskı aracını da kaybetmektedirler. Hem Filistin üzerindeki etki kapasitesini büyük ölçüde kaybetmek hem de daha saldırgan bir İsrail ile komşuluk yapacak olmak ilerleyen dönemde Körfez ülkelerinin karşılaşacağı bir numaralı bölgesel sorun olma potansiyeline sahiptir.

BRICS SONUNDA BATI İLE BAŞA ÇIKABİLİR Mİ?

KEITH JOHNSON

Kazan'daki BRICS 16. Zirvesi, 24 Ekim'de tarihin en geniş katılımlı toplantılarından biri olarak sona erdi. Zirveye, BRICS + formatında 36 ülkenin temsilcileri ve uluslararası kuruluşların başkanları katıldı. BRICS ülkelerinin devlet ve hükümet başkanları zirvede, "Adil Küresel Kalkınma ve Güvenlik için Çok Taraflılığın Güçlendirilmesi" başlıklı deklarasyonu onayladı. Deklarasyon, BRICS üyesi ülkelerin siyaset ve güvenlik, ekonomi ve finans, kültürel ve insani bağlar olmak üzere üç ana alanda iş birliğini derinleştirme taahhüdünü ifade ediyor. Deklarasyonda, "daha adil, demokratik ve dengeli çok kutuplu bir dünya düzeninin" temellerini atacak yeni güç merkezlerinin, siyasi karar alma mekanizmalarının ve ekonomik büyüme odaklarının ortaya çıktığı belirtildi. Küresel yönetişimde reform, finansal iş birliğinin artırılması ve diplomasi yoluyla anlaşmazlıkların çözümünü konularında taahhütlerde bulunulan

deklarasyonda Gazze'de ateşkes çağrısında bulunulurken, Filistin'in BM'ye tam üyeliği de desteklendi. IMF'nin verilerine göre, önümüzdeki yıllarda küresel ekonomik büyümenin en büyük payını BRICS ülkeleri alacak, özellikle Çin ve Hindistan öne çıkıyor. G7 ülkelerinin katkısının ise azalması bekleniyor. Elbette BRICS verileri, bağlayıcı kararlar üzerinde mutabık kalan küresel ölçekte etkili sanayileşmiş ülkelerin oluşturduğu G7 verileri ile karşılaştırılmaz. Hakkında farklı yorumların yapıldığı BRICS'in, Batı'nın hâkimiyetinin azaldığı yükselen bir küresel kutbun çekirdeğini oluşturduğuna şüphe yok. Ancak Batı bloklarına rakip olduğu yönündeki söylemlerde şimdilik abartıya kaçıldığı da bir gerçektir. Amerikan Dış İlişkiler Konseyi'nin *Foreign Affairs* dergisinde zirveden hemen önce (21 Ekim'de) yayımlanan aşağıdaki analizi Batılı mahfillerin BRICS değerlendirmesi çerçevesinde okumak gerekiyor. (Umran)

Son 25 yıldaki en dikkat çekici gelişmelerden biri, bir yatırım bankacısının gelişen piyasa ekonomileri dörtlüsü için kullandığı keyfi kısaltmanın bir isyanın sembolüne dönüşmesidir. BRICS ülkeleri -ya da BRICS+, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve daha sonra Güney Afrika'dan oluşan ilk grup o zamandan beri dört üyeyi daha içerecek şekilde genişledi- Rusya'nın Volga kıyısındaki gösterişli Kazan şehrinde ana zirveleri için bir araya gelecekler. İran, Mısır, Etiyopya ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin bloğa resmen katılmasından sonraki ilk tam zirve olan bu yılın gündeminde, ABD ve Batı hegemonyasına meydan okuyacak gerçek anlamda çok kutuplu bir dünya düzeni yaratmaya yönelik olağan konuşmalar olacak. Bunun büyük bir kısmı, özellikle İran ve Rusya gibi yaptırımlardan zarar gören üyeler için, ABD dolarının küresel hâkimiyetine karşı uygulanabilir alternatifler bulma çabaları olacaktır.

GENİŞLETİLMİŞ BRICS

Goldman Sachs bankacısı Jim O'Neill'in (şimdi Lord O'Neill) geleceğin ekonomileri gibi görünen ülkeler için güzel bir kısaltma olarak "BRICS" terimini icat etmesinden 23 yıl sonra bu yılın en önemli sorusu şudur: Giderek birbirinden farklılaşan bu kulüp Batı liderliğindeki uluslararası düzene gerçek bir alternatif yaratmayı başarabilecek mi yoksa sadece kendi beğenmişlerin dövuştüğü bir kulüp mü olacak?

Brezilya'da bir üniversite ve düşünce kuruluşu konumundaki Getulio Vargas Vakfı'nda BRICS uzmanı Oliver Stuenkel şöyle dedi: "Rusya için bu, Batı'ya izole olmadığını göstermek için önemli bir an ve diğer ülkelerin Rusya'nun açıkça istediği şeye -BRICS'i şu andakinden daha açık bir şekilde Batı karşıtı yapmak- ne kadar istekli olduklarını görmek gerçekten ilginç olacak." Ardından devam etti: "Brezilya ve Hindistan açıkça buna karşı çıkmak istiyor, dolayısıyla Kazan zirvesi bize BRICS ülkeleri arasında küresel güneydeki gerçek siyasi dinamikler hakkında gerçekten ilginç bir fikir verecek."

Genişletilmiş BRICS gerçekten de çok çeşitli bir grup. İçinde Marksist-Leninist bir süper güç ve rövanşist bir otoriter devlet var. Dünyanın en büyük demokrasinin yanı sıra Latin

Amerika'nın en büyüğünü de içeriyor. Yeni üyeler arasında ABD güvenlik şemsiyesi altındaki ülkeler ve ABD yaptırımları altındaki ülkeler yer alıyor. Muhtemel üyeler arasında Türkiye gibi NATO ülkeleri ve Kuzey Kore ve Suriye gibi küresel parya ülkeler bile yer alabilir.

Batı, BRICS'i dikkate aldığı anda, bu gruplaşmayı tutarsız bir torba görme eğilimindedir. Ancak 1955'te küresel güneyin cesur yeni bir dünya yaratma çabalarını başlatan Bandung Konferansı'nın arkasında olduğu kadar sağlam bir ortak nokta var. Washington, G-7 ve Avrupa Birliği dışında Batı'nın ikiyüzlülüğü ve hegemonyasına karşı duyulan kızgınlığın ne kadar büyük olduğunu anlamak zordur ve bu harç BRICS'in gevşek üyeliğini birbirine bağlamaya yardımcı olmaktadır. Bu durum özellikle Ortadoğu'daki çatışmalar, ABD yaptırımlarının silaha dönüşmesi ve doların fahiş ayrıcalığının orta gelirli ülkelere maliyeti gibi konularda daha da belirgin hâle geldi.

Brookings Enstitüsü'nden Aslı Aydıntaşbaş, "Bu uyumlu bir blok değil, ancak alternatif bir küresel düzen arzusuyla ilgili uyumlu mesaj büyük ekonomilerden geliyor." dedi. BRICS ülkelerinin ilk etapta keyfi sayılabilecek kısaltmalarını düzgün bir gruplaşmaya dönüştürmeleri sekiz yıl, alternatif bir küresel düzenin temellerini atmaya başlamaları ise altı yıl sürdü. 2015 yılına gelindiğinde BRICS'in Yeni Kalkınma Bankası (NDB) adında bir bankası vardı ve bu banka Dünya Bankası gibi Batı'nın egemenliğindeki kredi kuruluşlarına bir alternatif sunmayı amaçlıyordu. Bir bakıma işe de yaradı: Dünya Bankası'nun iki finansman aracı tarafından dağıtılan 73 milyar dolara kıyasla NDB'nin geçen yıl yaklaşık 8 milyar ila 10 milyar dolar değerinde kredi vermesi bekleniyordu. Ancak "BRICS Bankası" dolar dışı kredileri artırmayı hedeflerken, yine de gerçeklikle çarpışıyor. NDB, ABD'nin Moskova'ya yönelik yaptırımları sebebiyle üye ülkelerden Rusya'daki faaliyetlerini askıya almak zorunda kalmıştı.

O zamandan bu yana geçen yıllarda üye ülkeler ticaret ve yatırım, diplomasi, hukuk, finans ve daha birçok alanda ilişkileri derinleştirmek için sürekli orta düzey toplantılar yaparak görünmez ama son derece önemli bağlar da kurdu-

lar. BRICS'in özünde, gelişen ekonomilerin, Leviathan'ı güneşin dışına itmedikleri süreçte ortaya çıkamayacakları fikri yatmaktadır.

BRICS'İN ARKASINDAKİ CANLANDIRICI FİKİRLER

BRICS'in arkasındaki canlandırıcı fikirler (yeniden şekillendirilmiş küresel yönetim ve daha fazla siyasi ve mali egemenlik) bugün hâlâ genişleyen üyelerin tamamını barındıracak kadar geniş. (Her zaman olmasa da: Arjantin kulübe katılmaya hazırlanıyordu, ta ki yeni seçilen Başkan Javier Milei, daha derin bir dolarizasyonun savunucusu olarak ülkesinin teklifini geri çevirene kadar).

Her türden ülke, özellikle de BRICS'te jeopolitik etkiden çok ekonomik ağırlığa sahip olanlar, dünyanın yönetilme biçiminde, başka bir ifadeyle BM'nin işleyişinde, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi çok taraflı finans kuruluşlarındaki kota ve liderlikte ve çok daha fazlasında reformlar görmek istiyor.

Bunların hepsi, az ya da çok, uluslararası ilişkilerin düzenleyici ilkesi egemenliğin içgüdüsel bir şekilde yeniden onaylanmasını paylaşılmaktadır; Borussia Dortmund'dan daha fazla Vestfalya'cıdır. Batı'nın, özellikle de ABD'nin insan hakları, hukukun üstünlüğü, iç politika ve diplomasi gibi alanlara müdahalesi, çoğu zaman ikiyüzlü olduğundan hoş karşılanmıyor.

Hepsi az ya da çok, doların tiranlığından kurtulmak için anlaşılabilir bir arzuyu paylaşıyor; Fransa ve Almanya gibi BRICS dışındaki sadık ABD müttefikleri bile doların zincirlerinden rahatsız oldular. Ve hepsi de farklı derecelerde de olsa, düşüşteki bir Batı'nın artık şehirdeki tek güç olmadığı bir dünya öngörüyorlar ve bu da sonrasında olacıklara hazırlanmayı, hatta acele etmeyi mecbur kılıyor. Bu durum, son yirmi yılını Batı'yı diğerlerine karşı dengelemekle geçirmiş Türkiye gibi müstakbel üyeler için bile geçerli. Aydıntaşbaş şöyle diyor: "BRICS'in popülerliğinin sebebi, ülkelerin Amerikan sonrası düzene karşı kendilerini korumaya almaları. BRICS bu ülkelerin çoğu için bir sigorta poliçesi."

BRICS'i bağlantısız bir dış politika tercihlerinin tezahürü gören Brezilya ve Hindistan gibi

BRICS üyelerinin hepsi de, farklı derecelerde de olsa, düşüşteki bir Batı'nın artık şehirdeki tek güç olmadığı bir dünya öngörüyorlar ve bu da sonrasında olacıklara hazırlanmayı, hatta acele etmeyi mecbur kılıyor. Bu durum, son yirmi yılını Batı'yı diğerlerine karşı dengelemekle geçirmiş Türkiye gibi müstakbel üyeler için bile geçerli.

üyeler için özellikle vahim olan sorun, bloğun tek bir yöne doğru hizalanması. Rusya ve Çin'in sertleşen Amerikan karşıtı tutumlarına şimdi İran gibilerin de katılmasıyla blok, Amerikan sonrası bir dünyaya hazırlıklı bir kulüp olmaktan çok onu hızlandırmaya çalışan bir gruba dönüşüyor. Bu belki de bloğun en büyük çatlağı ve kapatılması zor olabilecek bir çatlak.

BRICS ilk on yılı aşkın bir süre boyunca açık bir soğuk savaşın olmadığı bir dünyada yaşadı. Stuenkel şöyle diyor: "Şimdi, jeopolitik gerilimler bağlamında, ülkeler BRICS'in bir parçası olmanın bir maliyeti olup olmadığını, bunun Batı ile ilişkilerinde gerçek bir sürtüşmeye neden olup olmadığını düşünmek zorundalar. Rusya, Çin ile birlikte BRICS'i Çin merkezli bir küresel yapının parçası olan Çin-Rusya dünya düzenine bilinçli olarak entegre etmeye çalışıyor."

DOLARIN TAHTTAN İNDİRİLMESİ ÇABALARI

BRICS, kuruluşundan bu yana somut bir şey yapmaktan çok yeni bir küresel düzen yaratmaktan söz etti. Çin'in başını çektiği grubun özellikle aktif olduğu alanlardan biri de para. Doların tahttan indirilmesi BRICS'in temel hedeflerinden biri olmuştur ve olmaya da devam edecektir; geçen yılki zirve, bunu gerçeğe dönüştürecek bir planın hazırlanması gibi açık bir misyonla sonuçlandı.

BRICS üyelerinin, şimdilik onları birleştirmeye yarayan ama aynı zamanda genişlemeyi bekleyen çatlakları da ortaya çıkaran doların merkeziliği konusunda farklı problemleri var. Çin,

Rusya ve İran gibi bazıları için dolara alternatif, ekonomilerini yaptırımlara karşı korumanın bir yolu anlamına geliyor. Rusya ve İran zaten kuşatma altında ve Çin son birkaç yılını mali surlarını güçlendirmekle geçirdi. Batı'nın 2022 başlarında Rusya'nın denizaşırı merkez bankası varlıklarını dondurması ve potansiyel olarak el koyması, egemen bir komşuyu işgal etmeye çalışmasalar bile sıranın kendilerine gelebileceğinden korkan ülkeler için yakıcı ve uyarıcı bir hikâye olmaya devam ediyor.

Dolar, sınır ötesi ticarete en çok kullanılan para birimi ve merkez bankası kasalarındaki anapara birimi olmayı sürdürdüğünden ve ABD bankaları nihayetinde neredeyse her dolar işleminde yer aldığından, ABD yaptırımlarının erişimi küresel ve ezicidir. Rusya ve Çin son birkaç yılını Batı ödeme sistemlerine alternatifler inşa edecek fedakârlıkla geçirmediler ancak kaçış kapsülleri inşa ediyorlar.

Diğer BRICS üyeleri de doların hâkimiyetinden rahatsızlar ancak bunun sebebi yaptırımlardan korkmaları değil (Etiyopya gibi bazıları da korkuyor). Endişelendikleri, doların ekonomik hayatlarına hâkim olması ve bu konuda hiçbir söz haklarının bulunmaması. Birçoğu emtia ihracatçısı ve emtia piyasaları dolar cinsinden olduğu için dolarla ticaret yapmaktan başka seçenekleri yok. Dolar kıtlığı ticareti felç edebilir ve kamu maliyesini baltalayabilir. Hepsi, paralarının değerini düşürebilecek, enflasyonlarını yükseltebilecek, sermaye dengelerini bozabilecek ve borçlarını sürdürülemez hâle getirebilecek ABD Merkez Bankası faiz oranı kararlarının değışkenliklerine maruz kalmaktadır.

Gerçek şu ki, dolar baskın olmayı sürdürüyor. Son yıllarda sınır ötesi işlemlerdeki payını artırdı ve azalsa da merkez bankaları için tercih edilen başlıca para birimi olmaya devam ediyor. Çin renminbisi sınır ötesi ticaretteki payını biraz artırdı, ancak bunun sebebi çoğunlukla Çin'in çok büyük bir ticaret ülkesi olması ve para biriminin, ticaretinin çoğunun Çinli karşı tarafların alım ya da satımını içermesidir. Doların dirençli payını dikkate değer kılan nokta, ABD'den tamamen uzak üçüncü ülkeler için tercih edilen para birimi olmayı sürdürmesidir. Rusya ve Çin, artan sınır ötesi ticaretlerinde renminbi kullanımını artırmak için adımlar

atmış ve Çin, yuan ile ödenecek birkaç göstermelik petrol ticareti imzalarsa da bunlar küresel bir para biriminin habercisi değil.

Carnegie Endowment for International Peace uzmanı ve Patomak Global Partners adlı finansal danışmanlık şirketinde başkan yardımcısı Robert Greene, "Statüko paradigmasından şikâyet etmek kolay, ancak gerçekçi olarak ulaşılabılır bir alternatifin neye benzeyeceğini tasavvur etmek daha zor!" diyor ve devam ediyor: "Ödemeler için renminbi kullanımının artması ile gerçek anlamda dolarsızlaşma arasında fark var."

BRICS'in genişlemesi ile doların yerini alma hürsünün genişlemesi arasında da buna bağlı bir çarpışma var. Orta hâlli ülkeler aslında ABD dolarına Çin gibi büyük ekonomilerden daha fazla bağımlı. Pek çok ülke için doları aracı olarak kullanmadan bırakın ödeme yapmayı, para ticareti yapmak bile neredeyse imkânsız. BRICS büyüdükçe, dolar kendi üyeleri için daha da yapışkan hâle geliyor.

Son olarak, tek ciddi alternatif renminbi iken grubun dolara bir alternatif bulma çabalarında felsefi bir sorun var. Çin, Çin para birimini ortak ülkelere hazır hâle getirmek için ikili takas hatlarını artırmak gibi teknik alanlarda büyük adımlar attı ve bankalar arasındaki işlemleri denetleyen Batı kontrolündeki SWIFT platformunu bir kenara bırakabilecek paralel bir ödeme sistemi geliştirdi. Hatta Çin bir zamanlar Arjantin gibi BRICS'in müstakbel üyelerine, IMF gibi kuruluşlara olan dolar borçlarını ödeyebilmeleri için bol miktarda yuan finansmanı sağladı. Tüm bunlar, bazı yerlerde ve bazı zamanlarda dolara alternatif sağlama yolunda küçük bir yol katediyor. Ancak doları tahtından indirmenin ve böylece Washington'u etkisiz hâle getirmenin tek yolu Çin'i dünyanın finans ustabaşısı yapmaksa, bu çok kutuplu bir sistem yaratmak değildir. Bu sadece bir efendiye diğeriyle takas etmek olur. Greene soruyor: "Hindistan'ın, renminbinin Asya'da hâkim para birimi olduğu bir dünya isteyeceğini düşünüyor muyuz?"

Kaynak: <https://foreignpolicy.com/2024/10/21/brics-russia-china-kazan-summit-west-dollar/>

Çeviren: Ekrem Buğra ÖZDEMİR

GEÇİŞ DÖNEMİNDE TÜRKİYE

MURAT HACIFETTAHOĞLU

“Kriz tam da eskinin ölmekte olduğu ve yeninin doğamaması gerçeğinden kaynaklanmaktadır; bu ara dönemde çok çeşitli hastalık belirtileri ortaya çıkar.”

Gramsci¹

“Her asrın bir örfü ve her örfün bir muktezâsı olur. Bu zamanlar örfünü geçmiş zaman örfüne tatbik eylemek heves-i cehilden sâdır fikr-i fasid-ü hevaicdir.”

Hezarfen Hüseyin Efendi²

Türkiye'nin umumi manzarası, tekmil geçiş dönemi hususiyet ve şartlarını kâmilen ihtiva ediyor. Medeni ve siyasi bir varlık olarak Türkiye'nin istikametini şartlar, zorunluluklar, imkânlar, sebeplilikler kadar hedefler ve amaçlar da belirleyecek. Çok katmanlı ve çok sayıda amilin girift münasebetinden neşet eden onca hadise/badire atlatarak ve ödenen büyük bedellerin neticesinde bugün geçiş dönemi dediğimiz aşamaya gelebildik. Türkiye'yi donuk bir tasvir değil bir hareket olarak telâkki ediyor, bu hareket içerisinde şu anki durumun büyük bir kıymet taşıdığını ve yine büyük bir imkân olduğunu düşünüyoruz. Meselemiz, endişemiz, bu imkânın zayi edilerek güç bela geride bıraktığımız eski düzene iltica edilmesi veyahut ileride değişimin adını ağzımıza almamızı imkânsız kılacak şekilde sürecin yönetilemez krizlerle sonuçlanmasıdır. Şairin “Öyle bir nehri muazzam gibi cûş etmişsin; fakat eyvâh, çorak yerde akıp gitmişsin!” dediği gibi mücadelelerin, emeklerin ve umutların çorak yerlerde akıp gitmesine bu defa müsaade etmemeliyiz.

1 “The crisis consists precisely in the fact that the old is dying and the new cannot be born; in this interregnum a great variety of morbid symptoms appear.” Antonio Gramsci, *Selections From Prison Notebooks*, International Publishers, 1971, s. 276.

2 Hezarfen Hüseyin Efendi'den aktaran Cemil Oktay, *Siyasi Kültür Okumaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 92.

Geçiş dönemi aynı zamanda ‘sistem krizi’ ve bu krizden beslenen ahlaki, siyasi, hukuki, iktisadi ve sosyal problemler de demektir. Bir taraftan yeni bir düzenin inşasına çalışılırken diğer taraftan krizi şahsi menfaati hesabına istismar edenlerin davranış kalıplarının birer alt kültüre dönüşmesine, bu döneme mahsus iş görme ve ilişki biçimlerinin sosyal norm hâline gelmesine mâni olunmalıdır. İşte tam da bu sebeple keyfimizi ve rahatımızı kaçırma da “yanlış giden işleri” ifadeden geri durmamak, bu neviden işlerin normalleşmesine rıza göstermemek gerekmektedir. Bununla beraber ölçüyü kaçırıp yeni düzen tesisi ana gündemini ihmal ve inkâr ederek birtakım kirli işleri, hukuksuzluk ve usulsüzlükleri politik duruş ve görüşümüzü bozacak şekilde merkeze koymaktan da sakınlıyız. Zira yok saymak kadar burada takılı kalmak da yeni düzenin inşasında ihtiyacımız olan kurucu zihniyet, düşünme biçimi, tavır, usul ve üsluptan bizi uzaklaştıracaktır.

Son dönemde yerlilik-millîlik adına uluslararası sistem, neoliberalizm, insan hakları söylem ve uygulamalarına yönelik tenkitler artmış vaziyette. Çoğunlukla iç meselelerimiz kabul edilen bürokratik vesayet, ceberrut devlet, müesses nizam tenkitleri de büyük bir külliyat arz ediyor. Bütün bu tenkitlere istinat eden, bu tenkitlerle meşrulaştırılan politika ve tatbikatlar sosyal refah ve adaletin tesisinde, keyfilik önlenmesinde, hukuki güvenliğin sağlanmasında, vatandaşların özgürlük alanının korunmasında başarısız olursa, kamu gücü sınırlanamaz veya kamu görevlileri tarafından şahsi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanılırsa bu aynı zamanda tenkit edilen sistem ve uygulamaların haklılığı, doğruluğu veya isabeti yönünde güçlü bir kanaat oluşturacaktır. Soğuk Savaş döneminde hür dünyanın üstünlük ve haklılığının Sovyet bloku ülkelerinin durumu üzerinden de

Eski düzenin tasfiye edildiği, ancak yeni düzenin tesis edilemediği geçiş döneminde düzensizlik hâkimdir. Siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatta hukuk, teamüller ve gelenekler mevcut çalkantı karşısında güç ve etkilerini kaybetmiştir.

temellendirildiğini unutmamalıyız. Hâsılı tenkit ve yeni arayışların teklif, vaatler ve tatbikatlarla bir bütün hâlinde ele alınması ve değerlendirilmesi gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yüzyılında makul, maruf ve dengeli bir düzenin tesisinde iyi niyete dayalı kamusal müzakere ve tartışmanın yürütülebilmesi gerekiyor. Biz de kendi efkârımızca yeni düzenin tesisi meselesinde kâfi derecede ve ciddiyette konuşulmayan, anlaşılmayan meseleleri tahkik ve tahlil etmeye çalışacağız. Panoramik bir bakışla yeni düzen tesisi meselesine taalluk eden hususların izahına geçelim.

ESKİ DÜZENİN TASFİYESİ YAHUT İSTİKLALİMİZ İÇİN DEMOKRASİ

Millî hâkimiyetin iki cephesi; *bağımsızlık* (national sovereignty) ve *halkın kendi kendini idare etmesi* (popular sovereignty), ilki devletin uluslararası sahada sahip olduğu konumu tanımlarken ikincisi içerideki yönetim şekli olarak iktidarın oluşum ve kullanımını tarif etmektedir. Türkiye'de ise millî hâkimiyetin dış ve iç cephesi arasında normalin dışında bir münasebet vardır. Bizim için demokrasinin etkin ve işler kılınması millî bağımsızlığımızı temin eden, siyasi, askerî ve iktisadi bağımsızlığımızı sağlayan en önemli güçtür. Bu iddiamızı temellendirdiğimiz zaman Türkiye'deki değişimin hakiki mana ve kıymeti de kendiliğinden taayyün edecektir.

Vesayetli demokrasi şeklinde tarif edilen Cumhuriyet dönemi siyasal rejiminin temel özellikleri, Batıcı aydın bürokrat (sivil/subay) zümre ile onlara dâhil sermayenin oluşturduğu blokun devlet iktidarına sahip olması, devleti temsil ederek siyaset ve toplumu kontrol altında tutması, toplumun ise bu zümrenin benimsedik-

leri hedef ve değerler istikametinde eğitilecek ve yönetilecek bir grup görülmesidir. Devletteki avantacı kapıkulları ile sermayedarların yaptığı ittifak, iktisadi hayatta artı değer, ülke zenginlikleri ve kaynaklarının bu zümre elinde toplanması esasına dayanmaktadır. Siyasi ve iktisadi gücün bu zümre elinde toplanmasında araçsal rol oynayan ideolojik çerçeve, Kemalizm ve ulusalcılık başta olmak üzere laisizm, Batıcılık, sosyal darvinizm gibi sekte/vulger inançlar ile devletin âli menfaatleri, devletin bekası, tam bağımsızlığa yapılan vurgularla ifade edilen resmî devlet ideolojisidir.

Müesses nizam, bürokratik oligarşi, askerî vesayet diye tesmiye edilen bu düzenin temsilcileri ile geniş halk kitleleri arasındaki gerilim ilk bakışta batıcı seküler hayat tarzı ve değer/anlam dünyası ile Müslüman toplumun inanç ve hayat tarzından kaynaklanmaktadır. Bunun hemen yanına refah seviyesi arasındaki farkı koymak gerekmektedir. Erol Güngör, Batılılaşan ülkelerde toplumun Batıcı yönetimlere karşı koyuşunun sebeplerinden birinin, refah seviyesi adaletsizliği olduğunu söylemekte ve Batıcı muktedirlerin sistem içerisindeki durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Başka bir ifade ile söylersek, Batılılaşan ülkelerde rejimin nimetlerinden faydalanan bir kozmopolit üst-tabaka ortaya çıkmıştır; bunlar için Batılılaşma gerçekten refah ve saadet getirmiştir. Memleketin bütün imkânları, sahip oldukları mevkiiler dolayısıyla, onların elindedir ve örnek aldıkları ülkelere büyük destek de görmektedirler.”³

Buraya kadar izah ettiklerimiz konunun genellikle muhafazakârlar kadar liberal ve hatta sosyalistler tarafından ele alınış şeklidir. Ancak meselenin esas can alıcı kısmı burası değildir. Asıl mesele şudur; Türkiye'deki müesses nizam, Batı ittifakının, uluslararası sistemin, emperyalist güçlerin Türkiye'yi kontrol altında tutma, yönlendirme ve yönetme aparatı, taşeronudur. Sosyal meşruiyeti bulunmayan bu yapının güç ve zenginliği, Batılı güçler hesabına tesis ettikleri vesayet üzerinden Batı'ya sundukları hizmetin karşılığıdır. Kemal Tahir “Emperyalizm ve Türkiye” başlığı altında, emperyalist talep ve oyunların, bağımsız ve millî devlete sahip

3 Erol Güngör, *İslâmın Bugünkü Meseleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1998, s. 25.

toplumlarda iktidar kadrolarının millî istekleri şeklinde görünmek zorunda olduğunu söylüyor. Hatta bu emperyalist talepler, gerçek millî taleplerden daha baskın bir millîlik görünümüne bürünürler. Çünkü emperyalizmin açık namussuzlukları ancak yerli işbirlikçilerin aldatma ve saklamalarıyla topluma yutturulabilir.⁴

İzaha çalıştığımız hususları Vedat Bilgin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı sıfatıyla katıldığı bir televizyon programında⁵ fevkalade derli toplu, açık ve net bir biçimde, değişimin mahiyetini tam olarak ortaya koyarak ve geleceğe dair yapılması gerekenleri de ihata edecek şekilde izah etmiştir. Bu mühim konuşmanın hülasası mealen şöyledir:

“Türkiye’nin siyasal sisteminde, imparatorluğun son döneminde padişahu dahi etkisiz bırakan bürokratik mekanizmanın farklı tarihî dönemlerden geçerek, değişimlere uğrayarak Cumhuriyet’e intikal eden ve çok uzun süre varlığını devam ettiren askerler, sivil bürokrasi (özellikle yargı) ve onlara eklenen Türkiye kapitalizminden müteşekkil ‘tarihsel iktidar bloku’ şeklinde adlandırılan bir bürokratik yapı vardır. Bu bürokratik iktidar yapısı halkı yok sayan bir devlet aygıtını ortaya çıkarmıştır. Bu yapı halkı yönetilmesi gereken bir güruh gören bakış açısına sahiptir. 27 Mayıs Darbesi’nin mahsulü 1961 Anayasası bu anlayışın anayasasıdır. 27 Mayıs, Millî Güvenlik Kurulu (MGK) devleti yaratmıştır. MGK üyesi başbakan dahi gündemden habersiz bir şekilde MGK toplantısına katılmıştır. Bu toplantılar medya aracılığı ile kamuoyuna gerçek iktidarın kim olduğunun altını çizen bir seremoni hâlinde icra edilmiş, toplum korkuyla, özgürlükleri hedef alan MGK kararlarını bekler hâle getirilmiştir. Meclis ve hükümet bu yapı karşısında aciz durumdadır. Tarihi iktidar bloku Türkiye’nin demokratikleşmesi önündeki en büyük engeldir. 12 Mart ve 12 Eylül bu yapıyı tahkim etmiştir. NATO karargâhındaki generallerin talimatlarıyla hareket eden dışa bağımlı bir yapıdır. AK Parti bu yapıyı değiştirmeye aday, bu yapıyı değiştirmeye yönelik politika üreten ve uygulayan partidir. NATO, IMF, Dünya Bankası projeleri

4 Kemal Tahir, *Notlar/Batılılaşma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 43.

5 Habertürk TV 27 Nisan 2023 tarihli *Açık ve Net* Programı, <https://www.youtube.com/watch?v=6KgEQGrjO2Q>.

üzerinden dış bağlantıları aracılığı ile tahkim edilen bu yapıyı yerileştirme ve demokratikleştirme yönünde zorlamıştır. Bu zorlama karşısında büyük bir tepki doğmuştur. 367 krizi de budur, 15 Temmuz darbe teşebbüsü de doğrudan doğruya AK Parti’nin bu yapılarla giriştiği mücadeleyi hedef alan yabancı servislerin operasyonudur. 15 Temmuz sonrası bu iktidar bloku dağılmıştır. Başkanlık sistemine geçiş, 15 Temmuz sonrası bu operasyonlara ve dış bağlantılı yapılara karşı girişilen canhıraş mücadelenin parçasıdır. Bağımsız politikalar ile demokratikleşme aynı şeydir, birbirinin zorunlu sebepleridir. Bu sebeple demokratik kurumların tamamını dönüştürecek, başkanlık sistemi içerisinde yeniden yapılandırılacak reformların hayata geçirilmesi gerekir. Anayasa başta olmak üzere bütün kurumlar, siyasal sistem, demokrasi derinleştirecek ve kurumsallaştıracak biçimde dönüştürülmeli. Bağımsız ekonomi politikaları ile kalkınma hızla sağlanmalı. Bunun için de halkla sağlam bağlar kuran, toplumun bütün siyasal talep ve farklılıklarını içine alacak bir siyasal düzen kurulmalıdır. Bağımsızlıkçı, antiemperyalist ve kalkınmacı dönüşüm bu şekilde devam etmelidir.”

Vedat Bilgin konuşmanın devamında, Dünya Bankası’nın Türkiye hakkında hazırladığı bir rapordan bahsetmekte, bu rapora göre Türkiye’nin ulaşımında demiryollarına ihtiyacı bulunmadığının, hatta kıymetli arazisi bulunan garların da satılması gerektiğinin Türkiye’ye dayatıldığını söylemektedir. IMF, Dünya Bankası politikaları Türkiye’nin Wallersteinci manada dünya kapitalist sistemine nasıl bağımlılık ilişkisi içerisine sokulduğunun örnekleri ile doludur.

Türkiye, millî politikalar geliştirip tatbik edebilecek duruma, devletin içerisindeki iki dış bağlantılı yapıyı tasfiye ederek gelmiştir. İlk önce NATO’nun Soğuk Savaş dönemi aparatı niteliğindeki Kemalist askerî vesayet ve bürokratik oligarşi devreden çıkarılmıştır. Daha sonra ise, tasfiye edilen bu yapının yerine kendi bürokratik oligarşisini kurmaya çalışan yeşil gladyo şeklinde isimlendirilebilecek uluslararası sistemin taşeron örgütü FETÖ tasfiye edilmiştir. Her iki yapının da devlet içindeki örgütlenmelerinin yanında sivil sahada da faaliyet yürüten unsurlarının varlığı bilinmektedir. FETÖ’nün tasfiyesi ile aynı zamanlarda hendek operasyonları sonucunda PKK’nın yurt içindeki

yapılanmasına büyük darbe vurulmuştur. PKK yurt dışında, özellikle Suriye'nin kuzeyinde farklı bir yapıya bürünürken FETÖ'de yurt dışında bir nevi Türkiye düşmanı bir diaspora olarak varlığını sürdürmektedir.

İsrarla söylediğimiz gibi, devlette “otonom” yapılar oluşmasının en tehlikeli tarafı bunların ideolojik görüşleri, rantçı, avantacı tarafları ve hatta antidemokratik karakterleri değil, uluslararası sistemin, güçlü devletlerin aparatı olmaları ve Türkiye'nin kontrol altında tutulmasını sağlamalarıdır. Osmanlı döneminde devlet otoritesinin zayıflamasından, hiyerarşi ve düzenin bozulmasından beri devlet içi ve dışı grupların iktidar ve güç sahibi olmak adına yabancı devletlerle, uluslararası güçlerle ilişki kurarak amaçlarına ulaşma stratejisi, aslında dalalet veya ihaneti, maalesef bir zihniyet şeklinde varlığını sürdürmektedir.

Bir devletin uluslararası sistem ve dengelerden tamamen bağımsız olması bir ham hayaldir. Dünya sistemindeki dönüşümlerin Cumhuriyet dönemi siyasi, sosyal ve iktisadi gelişmeler üzerindeki doğrudan tesiri Çağlar Keyder'in kullandığı metodoloji ile açıklanabilir. Dünya sistemindeki değişimler, ülke içerisinde belli güçlerin ve onların siyasi projelerinin sonraki dönemlere hâkim olmak adına sürdürdükleri mücadelenin şartlarını ve dengelerini belirlediğinden, mücadelenin neticesi üzerinde de tayin edici bir güce sahiptir.⁶ Ancak burada bahis konusu ettiğimiz tesir olağan sınırların çok ötesindedir. Mesele, devlet iktidarının sivil siyasi partiler iktidarını sınırlaması görüntüsü altında millî hakimiyetin, bağımsızlığın formel ve informel ilişkiler üzerinden ihlal edilmesidir.

Günümüzde ise hukukun uluslararasılaşması, uluslararası hukukun anayasallaşması, uluslararası örgütlerin ulusüstü yapılara dönüşmesi, iç hukuku ve millî kurumları âdeta uluslararası düzenin yerel icra vasıtaları derekesine indirmiş, böylece de oy pusulalarının satın alma gücü iyice azalmış vaziyettedir. Bilhassa teknokrasi, devlet aklı ve ulusüstüleşme ilişkisinin bu zaviyeden yeniden düşünülmesi gerekmektedir. 1961 Anayasası ile vesayet rejimi anayasal düzeyde kurumsallaştırılırken bağımsız ve özerk idari kuruluşlar üzerinden Türkiye'nin

uluslararası sisteme bağımlılığını kuracak idari yapılanma da tesis edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları başta olmak üzere, uluslararası mahkeme kararlarının iç hukuktaki etki ve gücü, iç hukukun uluslararasılaşması konusunun başlı başına ele alınmasını gerektirecek önemi haizdir. Korona salgını sonrası ulus devletlerin egemenlikleri tekrar güçlü bir şekilde ifade edilse de hâlâ pek çok hukukçu için egemenliğin yeni anlamı, uluslararası sistemi düzenleyen ve örgütleyen çeşitli rejimlere katılabilmektir.

Türkiye'yi, bir taraftan uluslararası sistemin derin ve esaslî krizleri, bir taraftan tarihî kaderi/medeniyet grameri ve Osmanlı'dan müdevver sorunları, yerleşik ulus devlet politika ve davranış kalıpları dışında hareket etmeye zorlamaktadır. Türk dünyasından Afrika'ya, Balkanlar'dan Ortadoğu'ya Türkiye çok geniş bir coğrafyada insani, kültürel, iktisadi, diplomatik ve askerî çok çeşitli faaliyetler yürütmekte, içeride yürüttüğü mücadelenin izdüşümü olarak dışarıda da yeni bir dış politika konsepti inşa etmeye çalışmaktadır. İçeride vesayet odakları ile yürütülen mücadele neticesinde mümkün olan bu faaliyetlerin cari uluslararası sistemin kökten reddi veya sistem dışına çıkmak manası taşımadığını da kaydetmek gerekir.

Vedat Bilgin'in yukarıda alıntılanan konuşmasında da ifade ettiği gibi, Türkiye'nin, millî hakimiyetin birbirini tahkim eden iki cephesini de göz önüne alarak siyasi rejim ve sistem meselesini anayasal düzeyde yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, 15 Temmuz sonrası durumun özel şartlarına cevap verecek bir siyasal rejim şeklinde kabul edilmelidir. Şimdi elzem olan yeni bir düzenin tesisidir. Sadece hükümet sistemine odaklanmak doğru değildir, siyasi partiler ve seçim sisteminin, siyasi ve idari teşkilatlanmanın, yasama, yürütme, yargı organlarının oluşum, yetki ve ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Ancak bu düzenlemelerin bütüncül ve ahenkli bir anayasal düzen meydana getirebilmesi, hukuk, toplum, devlet ve iktisat arasındaki ilişkilerin daha temelden ele alınmasını, politik alanın yeniden tanımlanmasını da gerektiriyor. Bütün bu meselelere dair kamusal müzakereler hazır reçetelere, ısmarlama görüşlere, ideolojik basmakalıp ezberlere saplanmadan, Batı'nın etki ajanı figürlerin, doğu despotizmi

6 Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 11-12.

meraklılarının manipülasyonlarına kapılmadan ve bunca yıllık siyasi, hukuki ve bürokratik tecrübe yok sayılmadan icra edilmelidir.

MANZARAYI UMÛMÎYE VE TÜRKİYE'NİN SÜKÛTU

“Her insan ya çok konuşarak ya da susarak günah işleyebilir.”

Umberto Eco

Türkiye'nin en hayati ve elzem meselesi telakki ettiğimiz yeni düzen tesisi, aynı anda hem derin bir sükûta hem de yaygaracı bir çığırtkanlığa kurban ediliyor. Bünyevi bir nitelik arz eden sistem krizinden neşet eden siyasi, içtimai, iktisadi ve hukuki problemlere mevzi ve arızı meseleler muamelesi yapılarak imal edilen her çare/çözüm, girişilen her mücadele tabii olarak başarısızlıkla neticelendikçe de farklı sahalarda yeni yeni marazlar ortaya çıkıyor yahut bünyenin zayıflamasından dolayı eski marazlarımız nükseiyor. Artık mazide kaldı dediğimiz problemler bir anda zombi gibi karşımıza çıktıkça, günlük hayatımızda maruz kaldığımız basit problemler siyaset ve bürokrasi tarafından görmezden gelinip çözümsüz bırakıldıkça ve en önemlisi ekonomik sıkıntılar arttıkça hayal kırıklığı ve ümitsizlik toplumda hızla yayılıyor. Bu vasat ise en çok eski düzene ve döneme dönüş projelerini hayata geçirme fırsatı kollayan dünün muktedirlerinin ve müzmin muhaliflerin işine geliyor, fırsatı ganimet bilerek problemlerin üstünde tepine tepine kendi iktidar düzenlerinin faziletlerini konu alan propagandalarını en yüksek perdeden ve ciddi bir mukavemetle karşılaşmadan yapma imkânı buluyorlar. Dünkü düzenin ürettiği mağduriyetler üzerinden kendisine siyasi sahada yer bulabilen ve bugün mağduriyetler telafi edildiği için tabanını, siyasette işgal ettiği yeri kaybeden muhalif kesimler dahi eski düzenin ihyası çalışmalarında faal şekilde yer alarak bu fırsatı kaçırmamaya çalışıyor.

Uluslararası kriz ve tehditlerin de sevkıyla devlet; yetersizliğini, sosyal talepleri karşılamamasından doğan hoşnutsuzluğu, öteden beri müracaat ettiği yolla, otoritesini şişirerek kapatmaya çalışıyor. Tecrübeyle sabit olduğu üzere, bürokrasinin problemleri çözmek yerine üzerini örtme itiyadı başarısızlığa mahkûmdur. Siyasetin mesuliyet almaktan, irade göstermekten sarfı nazar etmesi bürokrasinin hâkimiyet

sahasını genişletiyor. Türk bürokrasisinin ve onun temsil ettiği “devlet aklının” bu durumlarda başvurduğu tedbir, daha çok kurum, daha büyük teşkilat, daha fazla mevzuat hatta daha büyük kamu binaları ile daha fazla müdahale marifetiyle statükoyu korumak, müdahale alanını genişletmektir. Siyaset şunu hatırlından çıkarmamalı, siyasi sistemde dönüşümü mümkün kılan, buyurgan devletçi seçkincilik ve İstanbul sermayesi/sosyete karşısında vatandaşın hak ve hukukunun müdafaası ile hizmet siyasetinin doğurduğu sosyal memnuniyet ve meşruiyettir. Yeni düzenin tesisini mümkün kılacak olan da yine bu sosyal memnuniyet ve meşruiyet olacaktır. Siyasetin politika üretiminde kenara çekilmesi, Durmuş Hocaoğlu'nun “devletçilik bumerangı” dediği,⁷ devletin toplumsal talepler karşısında otoriterleşerek vatandaş ile arasının açılmasına sebep olur/olmaktadır.

Üçüncü Dünya Savaşı'nın ciddi ciddi konuşulduğu, etrafımızın çatışma alanları ile sarıldığı, uluslararası sistemin derin krizlerle sarsıldığı bir konjonktürde, içeride başta FETÖ ve PKK ile olmak üzere terör örgütleri ve yabancı istihbarat örgütleri eliyle tezgâhlanan operasyonlara karşı mücadelenin sürdüğü bir dönemde millî güvenlik ve istihbarat faaliyetlerine öncelik verilmesi gayet tabidir. Ancak, hassas meseleler mazeretiyle siyasetin kenara çekilerek siyasi alanı idari tedbirlere terk etmesi, bütün külfetin topluma mal edildiği bir vasatta masa başı üretilen politikaların meşruiyetini zayıflatacağı gibi idari tedbirlerin kaçınılmaz olarak eninde sonunda siyasi sorumluluğunu üstlenecek siyasilere de ağır bir fatura ödetecektir. Metin Heper'in güçlü devlet ile etkin devlet arasında yaptığı tasnif meseleyi yerli yerine oturtmada uygun zemini sağlayacaktır. Türkiye'de aşkın devlet manasına güçlü devlet geleneği vardır. Ancak hâlâ daha doğru düzgün vergi toplamayı beceremeyen bir devletin “etkin”, müessir manasına güçlü devlet olduğunu söylemek mümkün değildir.⁸

Sistem krizinin sosyal sahada laubalilik ve radikallik başlıklarında toplanabilecek iki tavrı beslediği söylenebilir. Bu iki tavır da geçiş döneminde ihtiyacımız olan kurucu, inşai telakki

7 Durmuş Hocaoğlu, “Devlet(çilik) Bumerangı”, <http://www.durmushocaoglu.com/dh/yazi.asp?yid=4095978>.

8 Metin Heper, *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006, s. 8-9.

ve hamlelerin hasmı, muhalifi, muarızıdır ve cemiyet, devlet ve siyaset hayatımız için zararlıdır. Burada ayırt edilmesi gereken, sabır ve akliselim icabı, soğukkanlılığı muhafaza etmek adına sergilenen şuurlu sükût hâlidir. Bu sükût hâli, toplumun operasyonel her çeşit radikal tip tarafından -seküler, faşist, Kemalist, İslâmcı birbirini besleyen envaiçeşidi aynı anda faal hâldedir- karıştırılmaya çalışılması karşısında bir tepki olduğu gibi makam ve güç sahiplerinin toplum taleplerine ve problemlerine karşı takındığı umursamaz tavrın da bir neticesidir. Radikalite ve laubalilik karşısında geniş kesimlerin sergilediği sükût hâlini bir teslimiyet değil kendini koruma moduna alma şeklinde değerlendirmek daha isabetli olacaktır.

Memleket meselelerinin konuşulmasını istihzai bir tebessümle karşılayan, pek mühim kimseler olmaları hasebiyle basit mevzuular ile meşgul olmayan bizim laubalilik diye tavsif ettiğimiz tavrın maatteessüf siyasetçi, bürokrat ve aydın çevrelerde yaygın bir hâl aldığını görmekteyiz. Bu tavır, geçiş sürecini ve bu sürecin ortaya çıkardığı krizleri zenginleşme ve yükselme fırsatı kabul etmekten doğmaktadır. Burada bürokrasiye eşlik eden, siyasi, bürokratik ve ticari bir kimliği bulunmamasına rağmen devlette sözü geçen, parası pulu da olan yeni bir zümrenin türediğine de şahit olmaktayız. İki grup arasındaki ilişkiyi ve burada yürütülen iktisadi faaliyetin mahiyetini Süleyman Seyfi Ögün şu şekilde ifade ediyor; "...ekonomik değeri tartışmalı olan, çok defa bürokrasi ile işbirliği hâlinde olan hoyrat bir rant ekonomisi doğdu. Dinamikleri boğan da bu. Siyâset bizzat, ölü yatırımcı zümrelerden beslenir hâle geldi. Türkiye'nin diyalektiği, onu yeni asıra hazırlayan yeni mühendislik dinamikler ile onu akâmete uğratan ve uğratacak olan rant ekonomisi. Tuhaf olan, rant ekonomisi hâlâ herkesin, bugün olmasa bile yarın diyerek kazanma umudunu ayık tutuyor."⁹

Burada servet düşmanlığı yapıyor değiliz. Bilakis Türkiye'nin kalkınması, demokratikleşmesi, millî politikalar geliştirip tatbik edebilmesinde özellikle müteşebbis orta sınıfın; büyük sermaye ve teknik yeterlilik gerektiren projelerin hayata geçirilebilmesinde büyük şirketlerin zaruretini teslim etmek gerekiyor. Muhafazakâr

9 Süleyman Seyfi Ögün, "KAAN Üzerine", *Yeni Şafak*, 26 Şubat 2024.

sermayenin Türkiye'nin siyasi, sosyal, kültürel meseleleri ile yeterince alakadar olmaması, sosyal meselelere alakasının ekseriyetle hayır hasenat faaliyetleri ile sınırlı kalması büyük bir eksikliktir. TÜSİAD ve uluslararası sermayenin desteklediği sivil toplum örgütleri, medya ve araştırma kuruluşlarının Türk siyasetine ve Türkiye'nin sosyal/kültürel yapısına etkileri hatırlanursa muhafazakâr sermayenin bu hususlardaki eksikliği daha iyi takdir edilecektir. Ancak bizim burada bahis mevzu ettiğimiz maddi güç sahipleri gerçek bir iktisadi faaliyet neticesinde servet elde etmiş sanayici, tacir vesaire değildir. Ögün'ün rant ekonomisi dediği, komisyonculuk, ihalecilik, çantacılık gibi kalkınmaya ve iktisadi gelişmeye gerçek bir katkısı olmayan, piyasadan değil kamudan beslenen bir faaliyettir. Bu tip işler üzerinden servet elde etmiş, sorumsuz fakat nüfuzlu kimselerin bir de devlet, millet mevzuularında söz sahibi kılınması, muteber kimseler addedilmesi ise başlı başına laubaliliğin en mühim sebeplerindendir. Platon'un dediği gibi "bir ülkede zenginlik ve zenginler baş tacı edildiğinde, doğruluğun ve doğru insanların şerefi azalır."¹⁰ Hele de baş tacı edilen zenginlerin zenginliği gri alanlardan kaynaklanıyorsa...

Ulvi Saran'ın; "Kısa vadeli, iç piyasa odaklı, temelde bireysel zenginleşmeyi ve servet yumağını büyütmeyi hedefleyen girişimcilik" diye tarif ettiği model, Türkiye'deki cari durum ile büyük oranda örtüşmektedir. Saran, bu modelin girişimci tipinin özelliklerini şu şekilde açıklıyor. "Salt zenginleşmeyi hedefleyen girişimcilik, konjonktürel fırsatları kovalar, kısa yoldan rantla ve al-satla servet yumağını büyütmeye odaklanır. Kuralsız ve kaygan bir zeminde kurnazlık ve manevra yeteneğini gerektirir."¹¹ Bu model, "değer üretimini ve ekonomik gelişmeyi ve kalkınmayı" dışarıda bırakmakta, sadece bireysel zenginleşmeyi hedeflemektedir. Bu modelde iş görebilen, başarı sağlayan insan tipinin, piyasanın toplum ve devlete tekaddüm ettiği günümüzde siyasetçi ve bürokrat için de

10 Platon'dan aktaran C. Cengiz Çevik, *Cicero'nun Devlet'i*, YKY, İstanbul, 2017, s. 59.

11 Ulvi Saran, "Servet Yumağını Büyüterek Bireysel Zenginleşme mi, Değer Üretmek Toplumsal Refahı Artırmak mı?", *Independent Türkçe*, 07.10.2024, <https://www.indyturk.com/node/746415/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/servet-yuma%C4%9F%C4%B1n%C4%B1b%C3%BCy%C3%BCterek-bireysel-zenginle%C5%9Fme-mi-de%C4%9Fer-%C3%BCterek>.

geçerli olduğunu kaydetmeliyiz. Bu insan tipi kısa vadede problem çözüyor, iş görüyor, başarı sağlıyor gibi görünse de çözümünü son derece müşkül problemlerin doğmasına ve birikmesine sebep olmaktadır. Kuralsız ve kaygan bir zeminde kurnazlık ve manevra yeteneği ile temin edilen bireysel çıkar/menfaatin, müşterek faydanın, kamusal yararın, müesseseseleşmiş aklın, uzun dönemli hedeflerin ve yüksek idealerin üzerine konulduğu bir vasatta millet olma hususiyetinin zevale uğraması, ahlaki çürümenin yaşanması, değerler hiyerarşisinin alt üst olması kaçınılmazdır.

İktisadi hayatta servet aktarımı ile toplumun fakirleştirilmesi, siyasetin “yüksek siyasi meseleler” sahasını terk ederek iç teşkilat meseleleri üzerinden varlığını sürdürmesi, sosyal hayatı alakadar eden konuların “oyalama ve erteleme” taktiği ile geçiştirilmesi millet varlığını zayıflatmış, siyasi ve sosyal sahada mutedil, vasat Anadolu insanının belirleyiciliğini ve fail olma durumunu sarsmıştır. Makul ve mutedil olan kendi kabuğuna çekilince, sosyal alan, ekseriyetle sosyal medya üzerinden varlık bulan, gerilim ve çatışmadan beslenen, radikal ve uç söylemler üzerinden inşa edilen yıkıcı ideolojik kimlik ve grupların tahakkümü altına girmiştir. Yeni ideolojiler fikrî tarafı son derece zayıf, sembolleri kullanmada mahir, basit çarpıtma ve manipülasyonlar kullanarak büyük etkiler oluşturabilen bir niteliktedir. Sosyal huzur ve barış için büyük mahzurlar taşıyan her renkten radikalizmin sesinin yüksek çıkması ve gün geçtikçe merkez karşısında güçlenmesinin asıl sebebi sosyal bünyenin zayıflamasıdır.

Laubalilik ve radikalliğin birbirini beslediği böyle bir darboğazda çıkış yolu olarak Türkiye’ye liberal sol değerlerle bezeli yeni bir kimlik sunulmaktadır. Küresel sistemin göz ardı edildiği bir okumayla bütün problemlerimizin kendi “akılsızlık ve ahlaksızlığımıza” mal edildiği bir perdeleme yapılmakta, toplumun makul hukuk, adalet, refah nevinden talepleri istismar edilerek kişi hak ve hürriyetlerinin korunduğu, refahın temin edildiği, kurallı ve öngörülebilir bir sistemin yegâne yolunun küresel kapitalizmin öngördüğü düzene tam teslimiyette olduğu telkin edilmektedir. Bu aydın zümre için özgürlüğün anlamı, öngörülebilir kurulu küresel sistemde vazifelerini yapıp, sistem içinde rollerini oynayarak var olmaktan ve

Şimdi elzem olan yeni bir düzenin tesisidir. Sadece hükümet sistemine odaklanmak doğru değildir, siyasi partiler ve seçim sisteminin, siyasi ve idari teşkilatlanmanın, yasama, yürütme, yargı organlarının oluşum, yetki ve ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

hizmetlerinin karşılığını alabilmekten ibarettir. Bu liberal sol kozmopolit kimlik, seküler milliyetçilik kisvesine bürünerek dahi karışımıza çıkabilmektedir. Geçiş dönemi problemlerinin yeni/eski politik kutsallar kullanılarak örtülme-ye çahışılması, yeni düzen vaadi ve vaz’ının kısa vadeli politik hedeflere kurban edilmesi mezkûr küreselci grupların revaç bulmasına sebebiyet vermektedir.

SONUÇ YERİNE

“Bütün rejimler seçkincidir. Ancak, seçkinlerin kitlelerle diyalog hâlinde olabildiği rejimler, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasileri simgeler.”
Cemil Oktay¹²

Yazıda ileriye sürdüğümüz iddialar şu şekilde özetlenebilir:

1. Türkiye bir geçiş dönemindedir. Bu dönemin ne şekilde sonuçlanacağı henüz belli değildir.
2. Türkiye bir rejim değişikliği veya yeni bir ekonomi politik tercih sonucu geçiş dönemine girmemiştir. Bu döneme evvela Kemalist militarist vesayetın daha sonra da “yeşil gladyo” diye tabir ettiğimiz FETÖ’nün tasfiyesi ile girmiştir.
3. Türkiye’deki vesayetçi yapılar, uluslararası güçlerin Türkiye’yi kontrol ve kumanda etmede kullandıkları birer aparatdır. Bunların tasfiyesi millî hâkimiyetin hem bağımsızlık hem de demokrasi manasıyla temin ve tahkimini sağlamıştır.
4. Demokratik meşruiyete dayanmadan iktidarını sürdürmek isteyen her yapı bir zaman sonra

¹² Cemil Oktay, “Hum” Zamirinin Serencamı, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 2.

imtiyazlarını korumak için küresel güçlerin desteğini almaya, onların güdümüne girmeye mecbur kalacaktır. Bu sebeple güçlü demokrasi aynı zamanda millî bağımsızlık anlamına gelmektedir.

5. Eski düzenin tasfiye edildiği, ancak yeni düzenin tesis edilemediği geçiş döneminde düzensizlik hâkimdir. Siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatta hukuk, teamüller ve gelenekler mevcut çalkantı karşısında güç ve etkilerini kaybetmiştir.

6. Bu dönemde devlet bir taraftan millî güvenlik kaygıları sebebiyle içine kapanırken bir taraftan da kurumsal kapasitesinin yetersizliğini telafi etmek amacıyla hantallaştırıcı bir büyümeye gitmiştir. Siyaset ise Türkiye'nin hakiki ve esaslı meselelerini konuşacak ciddiyet ve irtifadan çok uzaktadır.

7. Geçiş döneminin bedelini en ağır şekilde millet ödemektedir. Türkiye'nin bağımsızlığının en mühim teminatı olan derin millet gün geçtikçe güç kaybetmektedir. Servet aktarımı sonucunda fakirleşen toplum aynı zamanda maruz kaldığı problemler karşısında devlet ve siyasetin kayıtsızlığı ile sahipsiz kalmaktadır.

Geldiğimiz bu noktada yeni bir düzenin tesisinden başka çaremiz bulunmamaktadır. Anlamamız gereken şey, ancak güçlü toplum ile güçlü devlet idealine ulaşabileceğimizdir. Zira millî iradenin kaynağı millettir. Bağımsızlığımızın teminatı, değer üretebilen, iradesini ortaya koyabilen millet varlığı ve demokratik kurum ve kurallar aracılığı ile bu varlığın devlet ve siyasette tecelli etmesidir. Değer erozyonuna uğramış, kriminal hâle gelmiş sosyal marazlarla boğuşan, gelir adaletsizliği ve mülksüzleştirme ile acziyet içerisine düşmüş, küresel kültür emperyalizminin uyurgezer veya dik sürüngen hâline getirdiği insan yığınundan millet olma hususiyetini göstermesini beklemek abesle iştigaldir. Üretilen veya üretilecek hiçbir politik kutsal, istihbari tedbirler veya müsaadeli, talimatlı dernekçilik/vakıfçılık faaliyeti, sivil görünümlü resmî algı yönetimi/sosyal mühendislik projesi akıbeti değiştirmeyecektir. Türkiye için gerçek millî güvenlik problemi, geniş sağ (yani ilerici) kitlelerin sosyal ve siyasal olana dair temsil kabiliyetinin kırılması ve "Allah devlete, millete zeval vermesin!", "Allah bunlara fırsat verme-

sin!" dualarında billurlaşan kolektif aklın, siyasi şuurun taşıyıcısı millet iradesinin kırılmasıdır. Yeni devlet seçkinlerimiz, kapalı bir dünya içerisinde, dar grup çıkarlarını takip ederek kuracakları "güvenlik devleti", "blob" veya daha aşına olduğumuz tabirle "derin devlet"¹³ marifetiyle geçiş dönemi sonrasını tasarlayabileceklerini düşünüyorlarsa bu teşebbüslerin tarihteki acı neticelerini dikkate almalıdırlar.

Yeni bir düzenin tesisinde, sosyal güçleri zayıflamış Türkiye'de siyasetin inisiyatif alması, irade göstermesi gerekmektedir. Kendi alanına sahip çıkamayan, çıkma niyeti taşımayan bir siyaset kurumu, siyasetin meşru alandan çıkarak başka mecralara kaymasına, toplumda umudun ve çözümün kurlsuz, belirsiz mecralarda aranmasına, ümitsizliğe ve yılgınlığa sebep olacaktır. Toplum, siyaset, devlet ilişkilerinin bu açıdan bir an önce demokratik işleyişin güçlendirildiği bir surette tanzim edilmesi bağımsızlığımız için elzemdir. Geçiş dönemini yeni bir düzen inşası için kullanmalıyız. Yeni düzene dair düşünürken Bedri Gencer'in yol gösterici nitelikteki fikirlerine müracaat edilmelidir:

"Türkiye tarihini 1774'ü milat olarak Tedbir/ Tehdit Siyaseti olarak ikiye ayırmıştık. Her ne pahasına olursa olsun devletin bekası kaygısına dayalı siyasetin ülke yönetimi açısından görünmeyen derin olumsuz sonuçları vardır. Normalde bir ülke hikemî 'tedbir' anlayışıyla yönetilir. Ülkemizin derin acılı tarihinin ürünü tehdit idraki ve beka kaygısına dayalı yönetim anlayışının belki de en olumsuz tarafı, eğretiliktir. Kolektif şuuraltında yatan daimî tehdit hissiyle siyasetin bir tehdit savuşturma süreci olarak görülmesi, ülkede uzun vadeli planlama ve kalıcı yatırım yapılmasını önler; siyasî planlamadan idarî yapılanmaya ve ülke kaynaklarının kullanılmasına her alana yansır. Tehdit siyasetine bağlı bu eğretiliğin belki de en net göstergesi, ülkemizin yaklaşık iki asırlık 'kaht-ı rical' şikâyeti, kalifiye, profesyonel adam yetiştirme acizdir. Kalıcı beka ümidi, tedbirde yatar."¹⁴

13 Hayati Ünlü, "Muhafazakâr Gündem 1", 05.07.2024, <https://karsikultur.substack.com/p/muhafazakar-gundem-1>.

14 Bedri Gencer, "Devletin Bekası Uğruna", *Star Açık Görüş*, 11 Haziran 2021, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/devletin-bekasi-ugruna-haber-1634846/>.

FİLİSTİN TOPRAKLARINI ALANLARA YARDIM EDENLERİN HÜKMÜ

REŞİD RIZA

29 Ağustos 1897'de Basel'de toplanan Birinci Dünya Siyonist Kongresi'nden sonra Yahudilere ait bir devlet kurulması teşebbüsleri artmıştır. Bu konuda tartışılan en önemli mesele, bu devletin nerede kurulacağıydı. Yapılan uzun tartışmalardan sonra Yahudi devletinin Filistin toprakları üzerinde kurulması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda dünyanın çeşitli yerlerinde Yahudiler bölgeye göç etmiş veya göçe zorlanmıştır. Siyonizm'in önde gelen isimlerinden Theodor Herzl Sultan İkinci Abdülhamid Han'a kendilerine Filistin'den toprak satma teklifinde bulunmuştur. Ancak merhum Sultan bu teklifi şiddetle reddetmiştir. Yahudilerin Filistin'e göçleriyle birlikte büyük miktarda arazilere ihtiyaç duyulmuştur. Dünyanın çeşitli yerlerindeki zengin Yahudiler ve Siyonistler, büyük meblağlar karşısında Filistinlilerin topraklarını satın almak istemişlerdir. Sonraki yıllarda Filistinlilerin aleyhine kullanılacak bu toprak satışı, o gün ve daha sonraki yıllarda İslâm âlimlerince bunun meşru olmadığı yolunda görüşler beyan edilmiştir.

Bu âlimlerden biri, Mısır ve İslâm dünyasının önde gelen isimlerinden Reşid Rıza'dır. Kendisi *Menâr* dergisinde (sayı: 33/4/273-275, Rabiülevvel 1352/Yunyu 1933) bu bağlamda bir fetva yayımlamıştır. Yahudilere toprak satışının caiz olmadığını belirten Reşid Rıza'nın bu fetvası, Filistinli Müslümanların toprak sattığı iddiasının temelsiz olduğunu göstermektedir.

Reşid Rıza

Aksa Tufanı sonrasında Filistinlilerin Yahudilere toprak sattığı iddiasının tekrar gündeme gelmesi hasebiyle, bu fetvanın Türkçeye tercüme edilmesinin tartışmalara olumlu katkı sağlayacağını düşündük. Fetvayı, Muhammed İmâra'nın *eş-Şeyh Reşid Rızâ* (Dâru's-Selâm) adlı eserinden (s. 65-69) aldık. Metnin başlığı ve ara başlığı tarafımızdan konulmuştur. [Ayşe Betül Doğan]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Rabbim bana anlayış ve hikmet ver, benim ilmimi arttır.

Hiç şüphe yoktur ki İngilizlerin, Yahudilerin ve Siyonistlerin Filistin'deki eylemleri hususunda İslâmî hüküm, Dâru'l-İslâm'da bir vatana saldırıp orayı zorla ele geçiren savaşçıların hükmü

Filistin halkının arazilerini satışla alanlara yardım edenlerin hükmü, kendi ümmetine ve milletine ihanet edenin hükmü gibidir; Allah'a, Resûlü'ne ve müminlere düşmandır, onların mallarına ve hâkimiyetlerine el koymak isteyenlerin ise dostudur.

gibidir. İngiliz, Yahudi ve Siyonist krallarının emriyle Filistin halkına zalimce davrandılar ve topraklarını korumak isteyen Filistin halkının elinden topraklarını almak için haince planlar yaptılar. Filistin halkının arazilerini ister resmî (satış yaparak) isterse de gayri resmî (teşvik ederek) satışla alanlara yardım edenlerin hükmü, kendi ümmetine ve milletine ihanet edenin hükmü gibidir; Allah'a, Resûlü'ne ve müminlere düşmandır, onların mallarına ve hâkimiyetlerine el koymak isteyenlerin ise dostudur. Müslümanlara malıyla ve canıyla savaş açan kimselerle onlar arasında hiçbir fark yoktur.

Topraklarını Siyonist Yahudilere satan veya başkalarının topraklarının satılmasına aracılık eden kimse, kendi ülkesini topla tüfekle işgale ve topraklarına el koymaya çalışan, düşmanlarına yardım edip kendi milletinin aleyhine çalışan kimse gibidir.

Aksine diyorum ki; Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından korkmuyorum, hiçbir zalimin eza vermesinden de korkmuyorum. Dâru'l-İslâm'da bu tür bir yabancı savaş işgali, çağımızda çeşitli adlarla adlandırılan önceki tüm askerî, siyasi ve dinî fetihlerden daha kötüdür. Bunun sebebi, anavatandaki insanların ülkelere sahip olma haklarının, ülkelerini yönetme haklarının ve onları ülkeden çıkarmak için topraklarına sahip olma haklarının ellerinden alınmasıdır. Bilinmelidir ki, eğer biz toprağımızın mülkiyetini elimizde tutarsak, yönetimi geri kazanmak bizim için kolaylaşır, aksi takdirde ikisini birden kaybederiz.

SİYONİST İŞGALE KARŞI DİRENMEK

Her Müslüman bu işgale karşı direnmek için elinden gelen tüm çabayı göstermelidir ve bu çabalara evvela en yakınlarından başlamalıdır. Direnişin en kolay yollarından biri, pasif direniştir. Bunun en basit yolu ise vatan topraklarını Yahudilere satmaktan kaçınmaktır ki bu onlar için para ve nefisle yapılan tüm cihatların altındadır.

Direnmenin en kolay yolu topraklarımızı Yahudilere satmaktan kaçınmaktır.

Eğer bu topraklar alındıysa, şeriat gereği Müslümanların onları geri almak için mallarını ve canlarını ortaya koymaları gerekir. Peki, bu gereklilik bize onlardan bir miktar para alarak onların bu toprakları tekrar sahiplenmelerine zemin hazırlamayı nasıl mubah kılabilir? Bu, kesin şekilde bilinen bir durumdur; zira bizim toprakları geri almamız için o paranın çok daha fazlasını ve canlarımızı ortaya koymamızı gerektirecek bir meseledir ancak bu geri dönüş şüpheli bir durumdur. Çünkü bu, Arap birliğine ve modern yöntemlerle gücünü yenilemesine bağlıdır. Ülkesinin kalbi ve hayat damarları başkalarının elindeyken zafere ulaşmak onlar için nasıl mümkün olabilir?

Topraklarını Filistin'de veya Ürdün'ün doğusunda Yahudilere satan kişi, yalnızca Filistin'e değil, tüm Müslüman Araplara ve İslâm'a zarar vermektedir.

Hiç kimsenin yoksulluk ve aile geçindirmek gibi bir mazereti olamaz. Şeriat, ciddi bir ihtiyaç anında haram olan şeylerin sorulmasına izin vererek acil durumlarda ölü hayvan, kan ve domuz eti yemeye ve hatta açlığını gidermek için, ekme almak için hırsızlık ve gasp etmeye bile izin veriyorsa da hiçbir şey bir Müslümanın vatanını, milliyetini ve toprağını satarak ihanetini asla mubah kılmaz.

Varsayalım ki gıda ihtiyacı o kadar acil ve bu yalnızca Yahudilere satışla ortadan kaldırılabilirse, bu aciliyet yalnızca açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir kişinin durumudur ve çoğu zaman bir dilim ekmelele çözülebilir. Bu tür bir aciliyetin pek çok çözümü vardır.

Ben, topraklarını yabancılara satanların, yaptıklarını, Allah'a, Resulü'ne, dinine ve tüm ümmete sırt dönme, düşmanlarla yapılan savaşlardaki ihanet gibi anlamadıklarına inanıyorum. Hâlbuki Dârü'l-İslâm'ı yabancılara terk etmek ve oradaki Müslümanları azaltmak, yok saymak gibi bir ihanet biçimidir ki bu da en ağır ihanet türlerinden biridir.

“Ey iman edenler! Allah ve Resülü'ne hainlik etmeyin, size bırakılan emanetlere de bile bile hıyanet etmeyin. Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız birer imtihandır ve büyük mükâfat Allah katındadır.” (Enfâl Suresi 27. ve 28. ayet-i kerime)

EN TEHLİKELİ SÖMÜRGEÇİLİK TÜRÜ

Siyonist işgalci (yerleşimci) sömürgecilik, en tehlikeli sömürgecilik türüdür çünkü hem toprak mülkiyetini hem de yönetim yetkisini tamamen elinden alır. Oysa askerî işgal sömürgesi, yalnızca yönetim yetkisini gasp eder. Bu sebeple, bunun ortadan kaldırılması ve bu sömürgecilik türünden kurtulması daha kolaydır. İşgalci (yerleşimci) sömürgecilik durumunda, ihanetin her türü, tarih boyunca tanınan tüm ihanet türlerinden çok daha ağır ve derindir.

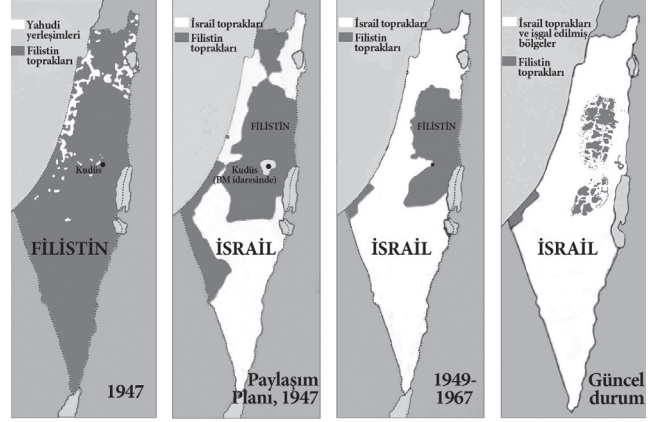
Filistin'e yönelik Siyonist işgalci (yerleşimci) sömürgeciliğin tehlikesi yalnızca Filistin'le sınırlı kalmamakta, bu bölgeden başlayarak Müslüman Arap ülkelerinin tümüne, Mısır'dan Irak'a kadar uzanmaktadır.

Batı haçlılığı ve Yahudi Siyonizm'i, bu sömürgeci planı desteklemek için dinî mitleri kullanarak İslâm bilincinin gerçek dinin hakikatleri, ilahi yasaları ve gerçeklerin yanı sıra potansiyelleri, bu zorluklarla mücadelede etkili silahlar olacaktır.

İşte bu şekilde, siyasi İslâm bilincine sahip Şeyh Reşîd Rıza, Doğu Arap ve İslâm dünyasına yönelik Haçlı-Siyonist tehdidi karşısında, canlanma ve yenilenme akımının önde gelen şahsiyetleri arasında müstesna bir örnek olarak parladı.

Sabitleşmiş düşünce ve gelenek içerisinde yer alanlar, bu küresel, bölgesel ve yerel planın bilincinden uzakken; Batılılaşanlar ise, Batı'nın kendi vatanları ve milletleri için neler planladığını göremiyordu. Yenileyici diriliş hareketi,

1947'den günümüze Filistin toprakları

İslâm'ın temel değerleri ve mevcut gerçeklikleri üzerine kurulu bir bilinçle, sömürgecilik ve Siyonizm'in İslâm dünyası ve İslâm ümmeti için neler planladığı konusunda uyanık durumdaydı.

Şeyh Reşîd Rıza, bu siyasi İslâm şuuru, Siyonistler ile Batı'nın İslâm'a ve Müslümanlara karşı kurduğu bu kutsal olmayan ittifakın gerçeklerini ifade etme haysiyetine sahipti...

Filistin'in kaybedilmesi, bu vatanın komşu ülkeleri için de bir tehlike hâline gelir. Filistinliler ve komşuları için bu, bir zorunluluk olarak bilinmektedir.

Orada neler olup bittiğini bilenler için, Yahudilerin İsrail devleti kurma isteği ve ekonomik devletinin kutupları olan para ve İngilizlerin askerî güç yardımı ile Süleyman Mabedi'ni yeniden inşa etme konusundaki ısrarıyla ilgili olarak İngiliz devleti, bu tehlikenin Ürdün'e, Suriye'ye, Hicaz'a ve Irak'a yayılacağını söylüyor. Hatta bu tehlike, Sina'dan Mısır'a kadar ulaşacaktır.

Özetle, İngiliz Siyonizm'i tüm Asya ülkelerinde, dinî ve dünyevi açıdan Arap milleti için bir tehlikedir. Vatanına ve milletine ihanet etmeyen bir Arap'ın veya Yüce Allah'a, onun sevgili kitabına ve Allah'ın Resülü, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e inanan bir Müslüman'ın, onlara yardım etmesi düşünülemez.

Salât ve selâm O'na, ailesine ve ashabına olsun.

YA DİRENİŞÇİSİNİZDİR YA DA SİYONİST

Fehmi HUYEYDİ

Hasan Nasrallah'ın, Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdunnasır'ın vefatının yıl dönümünde suikasta kurban gittiği açıklandığı vakit bir Mısır gazetesi ertesi sabah Arap milletinden son haberleri duyuran bir spikerin fotoğrafını paylaştı. Merhum liderin yüzü de siyahlara bürünmüş ve yanağında hüznün izlerini taşıyan bir fotoğrafla yer alıyordu.

Aynı gün içinde bir Mısırlı vatandaşın bir sosyal paylaşım platformunda viral olan şu yorumu dikkatimi çekti: "Her birimiz nereye gittiği bilinmeyen bir Arap ağtı taşıyoruz." Bir diğeri şöyle ilan ediyordu: "Artık bugün mezhepler eridi ve geriye sadece iki mezhep kaldı: Ya direnişçisinizdir ya da Siyonist ve bu da yeterli zaten."

Geçen hafta (yıl dönümü) yaşanan büyük olayla ilgili duygularımızın tek yankısı bu değil. Zira önemini göz ardı etmememiz gerekli başka yankılar da var. Son yaşadığım kişisel bir tecrübe bana bunu hatırlattı. Bir Arap başkentinde bir konferansa davet edilmişim. Otelde farklı haber kanallarından Gazze haberlerini takip etmeye çalıştım ancak otel yönetiminin tüm kanalları engellediği sürpriziyle karşılaştım. Şöyle ki haber yayını adını duyduğum ancak takip etmediğim tek bir Arap kanalıyla sınırlıydı.

Bir başka seçeneğim olmadığı için dört geceyi bu kanalı izleyerek geçirdim, tüm haberlerin ve tartışma programlarının İsrail bakış açısını yansıttığını ve Filistin direnişinden iyi bir şekilde bahsetmediğini görünce şaşırardım. Bu yüzden Kahire'ye döndüğümde diğer kanalları özgür şekilde takip ederken dehşete düştüm! Bir

dünyadan diğerine taşındığımı düşündüm. Biraz araştırmadan sonra İsrail yanlısı cephenin bu müstesna şartlarda bile medya sahasında muteber bir nüfuzunun olduğunu gördüm. Özellikle de direniş hareketini deforme etmek, çabalarını kınamak ve destek cephesi bileşenlerini karalamak açısından bazı çevrelerin yaşadığı kafa karışıklığı hâline büyük katkısı olduğunu anladım. Beni şaşırta ve endişelendiren bu platformların çokluğu değil -ki bu anlaşılır bir durum- diğer platformlara bir ifade imkânı verilmemesi ve siyasi yönlendirmelere tabi olmalarıdır.

Bir başka yankıyı da İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun ifade ettiği kibir ve coşkunluk boyutunda açıkça gördük. Zira düşmanlarına bitirici darbe indirmiş muzaffer rolü oynadı. Gösteriş ve cümbüşünü o kadar abarttı ki tüm yönleriyle yol açmış ve hiç kimse yoluna çıkamayacakmış veya kendisini durduramayacakmış gibi gösterdi. Rakiplerini "şer ekseni" diye niteledi, Ortadoğu haritasını yeniden çizmekten ve tasarlamaktan bahsetti, bunu da ABD'nin rolüne ve propaganda borazanlarının doldurmasına güvenerek yaptı.

Aksa Tufanı başında ilan ettiği stratejik hedeflerden hiçbirini gerçekleştirmemesine rağmen tüm bunlarla övündü. Ne HAMAS'ı yenebildi ne esirlerini geri alabildi. Başardığı en önemli şey on binlerce Filistinliyi katletmek, İsmail Haniye ve Nasrallah'ı öldürmekti. Yaklaşık 50 bin Filistinliyi öldürerek soykırım kararı aldığında bir savaşı olarak değil, bir katil olarak başarılı oldu. Bu suç İsrail gücüyle değil, Amerikan teknolojiyle işlendi.

Nasrallah'ın öldürülmesinin direnişe ağır bir darbe olduğu doğru ancak ölümcül değildi. Bunun kanıtı Hizbullah'ın şoku hızlıca atlatıp ertesi gün İsrail'le çatışmayı sürdürmesi ve füzelerini işgal hedeflerine doğru (İsrail içinde 100 kilometreden fazla derinliğe) göndermesidir.

Hizbullah'ın Suriye veya diğer bölgelerdeki pozisyonuna ilişkin gözlemlerimiz veya çekincelerimiz ne olursa olsun, bu örgütün Filistin'e kucak açmasını ve bunun için ödediği ağır bedelleri unutmamız gerekmektedir. Bunu, özellikle de ümmetin kararlılığı zayıflamış ve bir sebeple halkın dikkati "temel" sorundan uzaklaşmışken Filistin meselesi hariç her konuda ayrı düşüğümüz İran için de söylemeliyiz.

Bu bağlamda ayrıca Netanyahu'nun küstahlığının ve güç gösterisindeki abartısının, Gazze'deki başarısızlığından dikkatleri başka tarafa çekme ve 7 Ekim'de ordusunu ve hükümetini ifşa eden skandal sebebiyle kendisini takip eden utancın etkilerini silme çabası olduğunu unutmamalıyız. Netanyahu ve grubunun yıllardır Arap dünyasını gerçek düşmanlarının İsrail değil, İran olduğuna ikna etmekte ısrar ettiği malum. Bir süredir Sünniler ile Şiiiler arasındaki çekişmeden bahsetti, Sünnilere sempati gösterdi, onlara tarihî "düşmanlarından" daha yakın olduğunu iddia etti, Sünnilerin ılımlılığına karşı Şii aşırılığı eleştirdi, ezeli düşman olan kendisini aramızdaki bir fıkıhçı şeklinde konumlandırdı.

Siyonist nüfuz lehine Amerikan desteğine dayanan Netanyahu'nun küstahlığına, sessizlik bayrağını çeken, boyun eğme ve rıza gösterme işareti görülen, kanuni haklarını tanımalarına rağmen Araplara ve davalarına saygı duymayan veya hesaba katmayan uluslararası kurumların zayıflığı eklendi. Diğer yandan İsrail'in okuduğumuz ve izlediğimiz şekilde destek cephesine nüfuz etme boyutuna şaşırarlara ben de katılıyorum. Özellikle

de işgalin işlediği ve zafer olarak görülen bazı suçlarının ana kaynağının, düşmanın hassaten yarım asırdır kendisi için geniş bir alan olan Beyrut'ta elde ettiği nüfuzlar olduğunun anlaşılması sonrası...

Bu vesileyle HAMAS lideri Yahya Sinvar'ı, gençliğinden itibaren ve 1988'de tutuklanmasından önce hareketin güvenliğini sağlama, direniş saflarını temizleme ve sızmalara karşı güçlendirmeye gösterdiği hassasiyetten dolayı takdir etmek gerekir. Bu durum tüm bu girişimlerin yolunu keserek en kritik ve önemli aşamasında başarılı olmasını sağladı.

İsrail'i ve hükümetini şu an aşırı sağın yönettiği sır değil. Şu an tüm göstergeler bu aşırı sağın Batı Şeria'ya hükmeden iç ordu olduğunu gösteriyor. Sembol isimlerinden olan İç Güvenlik Bakanı onlara 200 binden fazla silah sağladı ve Batı Şeria'nun farklı bölgelerinde en büyük nüfuza sahip yerleşimcilere dağıtıldı. Maalesef Filistin Yönetimi'ne bağlı güvenlik koordinasyon unsurları da buna yardım etti. Ayrıca sağcı partilerin halk desteği parlamentoda çoğunluğu oluşturacak derecede arttı, Mescid-i Aksa'ya yönelik baskınları genişlettiler, Filistinlilerin evlerine ve topraklarına el koydular.

Son zamanlarda Netanyahu'nun ifade ettiği coşku onlara da geçti, moralleri yükseldi, Filistin köylerine yönelik saldırılarını ikiye katladılar, emellerinin çitasını yükselttiler ve Nil'den Fırat'a uzanan "vaat edilmiş topraklar" anlatısını pohpohlayan Siyonist atalarının görüş ve hayallerini açıkça dile getirmekten çekinmiyorlar. Filistinlilerin, gasp edilmiş vatanlarını geri alma hayallerini tazeleyen Aksa Tufanı Operasyonu'nun aynı zaman zarfında Tevrat yanlılarını seferber etmesi, eski hurafeleri canlandırması, işgal altındaki tüm topraklara ve ötesine otoritelerini yayma arzularını yinelemesi ilginç hâle geldi.

Bu inkânsız görülen mitleri ve fantezileri Siyonist mekanizma, kâğıt üzerinde çizilmiş haritalara, hakkında çalışmalar yapılan, fonlar toplanan ve geleceğin hayallerini ören gizli projelere çevirdi. Plan yapanların gözleri, sadece finans alanında değil, aynı zamanda bölgeye gelecek yeni işgalcileri barındırması için Arap olarak tanımlanmayan Ortadoğu'nun arzu edilen oluşumuna katılma çitasını genişletmesi alanında bir rolü olması umuduyla Körfez bölgesine de bakıyor.

Bu da bizi Nasrallah suikastını bir başka açıdan okumaya sevk ediyor. Zira suikast İsrail'in imajını yerle bir eden, askeri, stratejik, istihbarat ve ahlaki olarak ifşa eden Aksa Tufanı'nun başlamasının üzerinden bir yıl geçmesi sonrası gerçekleşti. Filistinliler bu Aksa Tufanı'nı, İsrail'e karşı konulabilecek ve gururuna karşı meydan okunabilecek bir dengeleyici unsur gördüler. Bu da İsrail için varoluşsal bir tehdit oluşturan bir Filistin neslinin doğuşuna işaret etmekteydi.

Bu neslin ve halk desteğinin ef-sanevi kararlılığı, savaşın devam ettiği, yeryüzünde Filistinliler olduğu müddetçe İsraililerin huzur bulamayacağı ve Filistin'de bir geleceğinin olmayacağı anlamına geliyor. Bu yüzden Siyonist akıl sorunun HAMAS'ta değil Filistin varlığında olduğu sonucuna vardı, Oslo Anlaşması ve Lübnan'la su sınırını belirleme anlaşması da dâhil Filistinlilerle her türlü mutabakat şekillerini sildikleri vakit bunu açıkça ilan ettiler. Ayrıca siyasi söylemlerini yani iki devletli çözüm bahsini fiilen kapattılar.

Bu arka plan İsrail'in Gazze, Refah ve Batı Şeria'daki davranışına açıklık getiriyor. Ayrıca Beyrut'un güneyine yönelik saldırılarının sürmesini, yok edilmek istenen direnişin ve desteğin sembolü Nasrallah'ın öldürülmesini de açıklıyor. Doğal olarak bu, hikâyenin sonu değil. Çünkü Hizbullah'ı zayıflatmak, Yemen'in güneyi ve Irak'ta dire-

nişin sesini kesmek için baskıyı sürdürmek suretiyle halkaların koparılması gerekiyor.

İran'ı vurmak, finansman ve destek kaynaklarını kurutma çabasının son halkası olacaktır. Eğer bu başarılırsa İsraililer, Amerikalılar ve müttefikleri rahatlayacak, Filistinliler desteksiz ve yardımsız kalacak ve İran'ın nükleer projesi sona erecektir. Arap dünyası geleneksel sessizliğini sürdürecektir ve olup bitenlere seyirci konumuna geri dönecektir. Dayanışma veya kınama sesleri yükselmeyecek, Arap dünyası yaşananlara karşı izleyici koltuklarındaki konumlarına dönerek geleneksel sessizliğini sürdürecektir.

Bunun olacağını düşünmüyorum ve temenni de etmiyorum. Ancak İsrail, ABD ve müttefiklerinin işaretini verdikleri Ortadoğu hakkında ne düşündüklerini tasavvur edebiliyorum. Yalnız bu durumda tek bir şeyden eminim o da işgalcilerin bu düşündüklerini gerçekleştirmeleri hâlinde Arap dünyasındaki toprak sahibi müttefiklerinin durumunun günümüz Filistinlilerinin hâlinde daha iyi olmayacağıdır.

(Aljazeera.net, Mısırlı gazeteci ve yazar, 7 Ekim 2024)

GAZZE'DEN SONRA DÜNYANIN AHLAKİ EROZYONU

Abdullah HEDARİ

Ünlü Hintli eleştirmen ve edebiyatçı Pankaj Mishra, *London Review of Books* (21 Mart 2024) dergisinde “Gazze’den Sonra Holocaust” başlıklı değerli çalışmasını yayımladı. Mishra, ilk gençlik yıllarında kafa karıştırıcı olarak tanımladığı şu iki soruya cevap bulmak için İsrail’i ziyaret ettiğini anlatır: “İsrail, hayatlarını ve kaderlerini çalmak için Filistinliler üzerinde tüm gücünü korkunç ve zalimce uygulamasını nasıl haklı gösterebilir? Batılı siyaset, medya ve basın elitleri İsrail’in uyguladığı sistematik ve skandal zulmünü ve şiddetini nasıl görmezden gelebilir ve hatta meşrulaştırabilir?”

Mishra’nın bu ziyareti, konuyla ilgili kapsamlı araştırmasıyla birlikte kritik ve önemli cevaplar elde etmesiyle açıldı. Bu cevapların hepsi de Polonyalı Yahudi filozof Zygmunt Bauman’ın daha önce İsrail için “ahlaki erozyon aşamaları” diye adlandırdığı sürecin bir parçasıdır. Bauman, 1970’lerde bir üç yıl daha geçirmesi sonrası “saldırgan ruh hâli” dediği şeyden kaçacaktır.

Bu iki sorunun can alıcı entelektüel bir soruna dönüşmesi bile Filistin davasının bugün özellikle de 7 Ekim’den sonra büyük bir dönüm noktasına ulaştığının göstergesidir. Çünkü Filistin davası küresel ahlaki krizin derinliğinin açık ifadesi oldu ve Mishra’nın vardığı sonuçlara göre İsrail sadece kendi varlığını değil, 1945 akabinde yani İkinci Dünya Savaşı sonrası tesis edilen tüm kurumlar ve değerleri tehdit etmektedir. Bu değerler Avrupa’daki trajedi ve yıkım döneminin üstesinden gelinmesi ve gerek Holocaust gerekse de diğer felaketler olarak yaşananların tekrarlanmaması yönündeki umudu temsil ediyordu.

Mishra bu sonuçlarla kalmayıp İsrail’e ahlaki açıdan bakış meselesinde Batı’nın Siyonist soykırım makinesiyle kayıtsız şartsız dayanışmasını anlamının anahtarını bulacaktır. Herkesin bildiği gibi hikâye, Yahudilerin Alman Nazilerinin eliyle çektiği Holocaust’a yönelik ahlaki suçluluk duygusunun ağırlığıyla başladı. Batı bu Holocaust sonrasında İsrail’i, sorgulanma ve hesap verebilirliğin üstünde ahlaki bir yüksek zemin olarak gösteren bir anlatıya dönüştürdü. Hatta İsrail’in kesinlikle saldırgan taraf olabileceği düşünülmemektedir. Tüm Arap ve Müslüman halklar bu anlatının Siyonist oluşuma yönelik istikrarlı desteğin korunması noktasında Batı düzeyindeki başarısını gözlemlemektedirler. Hepimiz bu anlatının, Filistinlilere yönelik insanlık dışı saldırılar, topraklarından tehcir edilmeleri, hayatlarının ve geleceklerinin gasp edilmesi yanı sıra işgal hapishanelerinde işkence görmeleri sebebiyle uzun zamandır başladığını biliyoruz.

Mishra, tarihin bize önemli bir ders verdiğini açıklıyor. Bu ders, dünün kurbanlarının bugünün cellatlarına dönüşmesinin her zaman mümkün olmasıdır. Bu durum eski Yugoslavya, Ruanda, Sri Lanka ve Afganistan gibi kendi yüce ve şoven varlıklarına tehdit olarak algıladıkları kimselere karşı sistematik şiddet uygulayan farklı çevrelerle tekrarlanmıştır. İsrail de tarihi bir aşağılanma sürecinin bir sonucudur. Batı, Yahudilere yönelik suçlarını ve hatalarını silmek için İsrail’e ahlaki açıdan istisnai bir konum verdi. Toprakları ve hakları gasp edilen Filistinlilere karşı işlenen suçların ağırlığına dikkat etmeksizin kendi varlığı için

tehdit gördüklerini yok etmesine haklı gerekçe sundu. Bizler Batı’nın övündüğü tüm demokratik değerleri tehdit eden bir tümöre dönüşen şişirilmiş bir ahlak kompleksi ile karşı karşıyayız. Carnegie Ortadoğu Merkezi uzmanlarından Michael Young’a göre İsrail’in yaptığı Batı ülkelerinin nüfuzunu tehdit etmektedir ve yakın gelecekte ciddi jeopolitik sonuçlar doğuracaktır, tüm ülkeler ve özellikle de güney ülkeleri demokrasi, insan hakları ve özgür dünyanın değerleriyle ilgili söylemlerini kabul etmek için haklı bir gerekçe bulamayacaklardır.

Bahsi geçen bu noktada İsrail canavarının suretinin ölümcül narsisizmini ortaya çıkaracak 7 Ekim süreci gelmektedir. Dünyanın Rusya’nın Ukrayna savaşına kısa süre önce tanık olduğunu, zihinlerde Batı çifte standardının tam bir açıklık ve netliğe kavuştuğunu, İsrail’in küresel ahlaki değerler sistemine yönelik tehdidinin yeniden teyit edildiğini unutmayacağız. Batı elitinin bir ferdi ve değerlerinin savunucularından Michael Young, İsrail’e müstesna bir statü verilmemesini istiyor ve istisna olamayacağını vurguluyor. Yalnız ahlaki olarak teşvik edilenin tam tersinin yaşandığı ve ahlaki erozyon oranlarının Batı’nın Holocaust ve küresel Yahudi imajını vurduğu açık. Bugün bizler Filistin davasının küresel vicdan için unutulmaz bir soruya dönüştüğü 7 Ekim sonrası süreci yaşıyoruz. Çünkü 7 Ekim, bizi yeniden sıfır noktasına ve tekrar “Ne yapılabilir?” sorusuna götürdü. Bugün küresel değerler

sistemini yeniden inşa etmeyi düşünmemiz gerekmektedir. Ki bizler tekrar yaşanmasın diye bu değerler sisteminin ayaklarını uluslararası kurumlar ve sözleşmeler aracılığıyla kurduğumuzu düşündük ancak trajedi şu ki tekrarlananlar dünün kurbanlarının eliyle işlendi.

Azmi Bişara “Zor Zamanlarda Ahlaki Sorunlar” başlıklı makalesinde, yukarıda bahsi geçen İsrail ve Batı anlatısının Holocaust anını ödünç almak suretiyle, Filistinliyle teröristi kasıtlı olarak nasıl karıştırdığına işaret ediyor. Yalnız bizler bunların günümüzün erozyona uğramış anlatıları olduğunu vurgulayacağız. Mishra, İsrail’in 7 Ekim’den sonra Filistin halkına karşı işlediği suçların 7 Ekim’in kendisini dünyaya unutturduğunu söylüyor.

Sözün özü, İsrail’e ahlaki açıdan bakma meselesi üzerinde düşünmek, gelecekte çağdaş insan birliğinin en önemli alanlarından olacak, 1945 sonrası dünyanın değerlerine yönelik tutumumuzu yeniden şekillendirecek birçok felsefi, siyasi, fikrî ve dinî içgörüyü üretecektir. Dünyaca ünlü Hintli yazar Pankaj Mishra, 19’uncu yüzyılın sonlarında aynı tarihsel süreçte ortaya çıkan ve ayrıca aşağılanma ve soykırım kompleksinden doğan Hindu milliyetçiliği ile Siyonizm arasında bir karşılaştırma yaptıysa ve bunların nasıl insani değerlere düşman ırkçı bir etnisiteye dönüştüğünü anlattıysa, hiç kuşkusuz bu yoğun ve küresel düşünme anı Arap ve İslâm dünyasının aydınları, düşünürleri, siyasetçileri, uzmanları, yazarları ve filozoflarını bu düşünce sürecine katılmaya ve diğer küresel bakış açılarını tamamlamak için kendi halkları ve kültürlerine ait bakış açılarını ortaya çıkarmaya çağıracaktır.

(*El-Arabî El-Cedid* gazetesi, العربية 2024) Faslı araştırmacı ve yazar, 13 Ekim 2024)

SOYKIRIMLA MÜCADELE NASIL OLMALI?

Münir ŞEFİK

Gazze Şeridi’nde sivillere yönelik bir yıldır devam eden ve hâlâ tırmanan soykırım, bugün kuzey bölgesinde öyle bir noktaya ulaştı ki bombardıman, kitlesel katliam ve artan yıkıma, açlık ve susuzluk, gıda, ilaç ve uykudan mahrum bırakma silahı eşlik ediyor. Bu da yüzlerce insan için ölümlü ortak kader hâline getiriyor ve uygulanan soykırımın, ABD-Batı iş birliği, Arap ve İslâm dünyasının resmen çoğunun çaresizliği ve aşağılanma renkleri gölgesinde nicelik ve nitelik olarak günbegün arttığı anlamına geliyor. Şekil ve içerik açısından böyle bir şey daha önce yaşanmamıştı.

Gazze şeridindeki soykırım kurbanlarının çoğunluğu çocuk, yaşlı, yaralı ve hastalardan oluşuyor. On milyonlarca insan, Filistinli, Arap, Müslüman, üçüncü dünyalı ve milletlerarası kamuoyu hastanelerin yıkımını, doktorların ve sağlık görevlilerinin öldürülmesini gördükçe kahroluyor. Bununla birlikte nesnel açıdan soykırımın zafere ulaşması mümkün değildir. Çünkü halk güçlü kalmakta ve şehadete inananlar yenilmemektedir.

Bu suçları işleyenlere ve onları koruyanlara gelince; bu kişilerin zafer elde edememesi kendilerini yiyip bitirecektir ve bu sebeple öldürmeyi, yıkımı ve soykırımı kendi içinde bir gaye hâline getirmek dışında bir çıkış yoluna sahip değillerdir. Hatta kaçınılmaz olan yenilgiyi bekleyecek ve ardından itibarlarını ve Batı medeniyeti ya da “rasyonel” modernite iddialarını yok etmenin ağır bedelini ödeye-

ceklerdir. Bugün yaptıkları hiçbir şekilde silinmeyecek ve kesinlikle unutulmayacaktır.

Soykırım Siyonist oluşum ve Batılı hükümetler tarafından zorla dayatılıyor, dünya vicdanı, bilinci, aklı, insani değerler ve milletlerarası yasalar bu soykırımı durduramıyor. Dünyanın adil ve ahlaki bir sistem içinde yaşamasına izin verilmiyor. O hâlde soru şudur: Siyonist oluşum ve Batılı hükümetler yerkürenin bir benzerini görmediği vahşiler ortamında yaşamayı dayatıyorlarsa bu durumda ne yapılabilir veya nasıl bir tutum almak gerekir?

Aslında bunun cevabı sınırsız vahşetin tam bir yılı doldurduğu şu ana kadar yaşanan ve yaşanmakta olanlarda saklıdır. Sonsuz bir kararlılıkla soykırım suçunu işleyenlere, onları silahlandıranlara ve siyaseten kollayanlara karşı siyasi bir baskı kurulmalıdır. Bu da bu dayatılan vakıyyla mücadelede rehabet veya zayıflığın bizi kontrol altına almasına ve yönetmesine asla izin vermemiz anlamına gelmektedir. Şair Mütenebbi’nin de dediği gibi “Eğer ölüm kaçınılmazsa korkakça ölmen utanç vericidir!”

Soykırım, Siyonist oluşumca dayatıldığı ve ABD tarafından örtbas edildiği müddetçe cevap, kararlılık, siyasi ve ahlaki saldırıya geçilmesi, hak ve adalete bağlılık, Gazze ve Lübnan’daki direniş ekserininin, hakkın, adaletin ve yüce insani değerlerin yanında duranların, dünyada yaşayan vicdanların ispatladığı gibi zafer elde edebilecek cesur saha direnişidir.

(arabi21.com , Filistinli yazar, 27 Ekim 2024)

KASSAM İLE GUEVARA ARASINDA SİNVAR

Vail KANDİL

Filistin direnişinin lideri Yahya Sinvar'ın silahını tutan bir savaşçı olarak şehit olduğunun duyurulmasının hemen ardından sosyal medya, Che Guevara'nın adını çağrıştıran paylaşımlarla çalkalandı. Sanki Sinvar'ın Guevara ölçeğinde kahramanlık yolculuğunun değerlendirmesini içerecek şekilde bir direnişçinin nasıl olması gerektiğine dair normatif bir modeli çağırıyor gibiydik.

1950'li yıllarda devrimiyle birlikte Güney Amerika'ya doğru yol alan Arjantinli doktorun değerini hiç kimse tartışamaz, emperyalizme ve kapitalizme karşı tarihî mücadelenin ikonuna dönüştüğü inkâr edilemez. Yalnız Sinvar'ın kendi vatanının kurtuluşu için verdiği destansı mücadeleyi ele alırken Guevara'nın hikâyesine başvurmak, referans verme ve karşılaştırma açısından biraz keyfilik içermekte ve hatta bir Arap direniş efsanesinin değerine ve büyüklüğüne haksızlık unsurları taşımaktadır. Karşılaştırma yapmak için ithal bir model aramanın yüksek cazibesi olmakla birlikte her iki tecrübe de çıkış noktaları, sonuçları ve nesnel şartları açısından farklılık arz etmektedir.

Che Guevara'nın devrimci mücadele, evrensel ahlaki ve insani değerlere bağlılık konularında verdiği derslere minnet duymakla, zulüm ve despotluktan kurtulma arayışındaki nesiller için bir ikon hâline geldiğini kabul etmekle birlikte Sinvar'ın tecrübesiyle karşılaştırmak, birçok açıdan adil bir yaklaşım olmaz. Belki de en önemli farklılık Guevara'nın iki kutuplu bir dünyada yaşamasıdır. Doğu Bloku'ndan silah ve parayla desteklenmiş, büyük medya ilgisi görmüş, hareket ve seyahat etme imkânı sağlayan bir korumaya sahipti. Devlet başkanları ve liderler kendisini karşılıyor, birçok ülkede onun adıyla gösteri yapılmasına ve slogan atılmasına izin veriliyor, sahibini hapse götürecek veya terör listesine koyacak, aşırılık kategorisine sokacak suçlamalar da yoktu.

Şehit Yahya Sinvar'ın durumu ise bunun tam tersiydi. Batı ve Doğu kendi-

siyle savaştı, büyük emperyalist güçler, işgalin en kirli biçimine, sömürgeciliğin en iğrenç türüne karşı kendi millî projesiyle direnişinde Sinvar'la savaşmak için havadan, denizden ve karadan harekete geçtiler, alçaklar onu ve kurtuluş hayal eden halkını insanlıktan çıkardı, ırkçı alçaklar onları yaşamayı hak etmeyen varlıklar olarak gördü. En acımasız da kendisine en yakınları veya kardeşi olması gerekenler tarafından yüzüstü bırakılmasıydı. Onunla savaşılabilir ve kendisine karşı iş birliği yaptılar hem Sinvar'ın hem kendilerinin düşmanının Filistin halkından 50 bin kişiyi öldürmesine seyirci kaldılar. Hatta içlerinden bazıları bu düşmanla aralarındaki ortak hedefi gerçekleştirmek -direniş ruhunu ve devrim fikrini Ortadoğu denilen bu lanetli toprak parçasından söküp atmak için gizlice, istihbarat ve ekonomik açıdan iş birliği yapmaktalar.

Guevara, terörle suçlanmaksızın uçakla kıtalar dolaşabiliyor, devlet başkanları tarafından kabul ediliyor ve kendisi için seminerler düzenlenebiliyordu. Sinvar ise tüm hayatını işgalcinin zindanlarında hapsedilerek veya yerin üstünde işgalciyle savaşarak geçirdi. Yeraltı tünellerinde saklanarak emperyalizmin ve klasik sömürgeciliğin en aşağılık kalıntılarına karşı en büyük devrimi yönetiyordu. Sinvar tüm hayatı boyunca ne bir uçağa bindi ne topraklarını terk etti. Kendi toprakları üzerinde son kurşununa kadar sopsıyla ve sağlam kalan elinin yumruğuyla savaşarak şehit oldu. İnanılmaz bir millî mücadele destanı yazarken tek bir Arap başkenti onun için taziye ilanı yazmaya cesaret edemedi, kitlelerin ona sembolik bir cenaze töreniyle veda etmesine, hakkında konuşmak için sempozyum düzenlemesine veya şairlerin "Sinvar öldü!" yazacağı bir şiir gecesi tertiplemesine izin vermedi.

Hiç kimse Guevara'nın mücadelesini inkâr etmiyor ancak Sinvar'ı değerlendirmek için Guevara'yı bir model olarak kullanmak Filistin'in şehidine haksızlıktır. Burada sorulması gereken şöyle bir soru var: Sinvar'ı Guevara kıs-

tasıyla değerlendiren Arap entelektüeli Guevara'yı İzzeddin el-Kassam'ın deneyiminin kriteriyle değerlendirecek cesarete ve adalete sahip mi?

Guevara'nın kendi kıtası Güney Amerika ülkelerindeki mücadele hikâyesi birçok yönüyle şehit İzzeddin el-Kassam'ın kendi Arap milletinin ülkelerindeki deneyiminin bir tekrarı gibi görünüyor. Tıpkı Guevara'nın enternasyonal bir direnişçi olması gibi Kassam da enternasyonal bir direnişçiydi ancak Kassam, Guevara'dan en az çeyrek asır önce yaşamıştır.

Kassam işgale karşı Arap ve İslâm ümmetinin bağımsızlığını hayal eden Suriyeli bir Arap'tı. Guevara ise kapitalizm ve emperyalizme karşı Güney Amerika'nın birliğini hayal eden Arjantinli bir Latin'di. Kassam Libya'da İtalyan sömürgeciliğine, Suriye'de Fransız sömürgeciliğine karşı direndi, Mısır'da İngiliz sömürgeciliğine karşı Arap devriminin mücadelesine katıldı. Ardından Fransızlar tarafından kuşatılıp idam edilmesine karar verdiklerinde İngiliz işgaline ve Siyonist sömürgeci çetelerine karşı mücadeleye önderlik etmek için Filistin'e gitti. 1935'te şehit düştü. Şehadeti Büyük Filistin Devrimi'ni (1936-1939) ateşledi. Sonrasında o günden itibaren nesilden nesile Filistin direnişinin ilham kaynağı oldu.

Keza Guevara da ondan çeyrek asır sonra Arjantin'den Küba'ya ve ardından öldüğü Bolıvyaya geçti, Batı-ABD Bloku'nun muadili kutup olan Sosyalist Blok'tan siyasi, medya ve askerî destek alarak ABD emperyalizmine karşı savaştı. Guevara'nın mücadelesiyle ilgili onlarca kitap basılıp Arap ülkelerinde dağıtılırken aynı ülkeler Kassam'ın ve sonrasında Sinvar'ın kahramanlıklarının kutlanmasına müsamaha göstermiyorlar ve hatta suç sayıyorlar.

Sonuçta kendi tarihî kahramanlarımızdan bahsederken millî mücadele modeli ithal etmek zorunda değiliz. Kahramanlık destanlarının sadece Filistin'de değil, Cezayir, Mısır, Libya ve Şam'da ders olarak okutulacağı zaman gelecektir. Milletlerin nesillerine verecekleri en büyük eğitim budur.

(*El-Arabi El-Cedid* gazetesi, Mısırlı gazeteci ve yazar, 21 Ekim 2024)

BÖLGESEL SAVAŞLAR VE DÜNYANIN İNTİHARINA DOĞRU

Mustafa EL-FAKİ

Televizyonun kumandasına bastığımda Gazze'de devam eden kanlı çatışma haberleriyle sarsılıyorum. Bir başka kanala geçtiğimde Rusya ile Ukrayna arasındaki tehlikeli savaş karşına çıkıyor. Her ikisinden de daraldığımda Filistin ve Lübnan'daki mültecilerin ve yerinden edilmişlerin durumlarını takip etmek için kanal değiştiriyorum. Ondan da önce Afrika ülkelerinin en büyüklerinden ve en önemlilerinden biri olması yanı sıra Arap-Afrika koridoru konumundaki Sudan'da yaşanan parçalanma girişimlerini izliyorum. Sonra önümde dünyanın dört bir yanındaki kanlı çatışmaların haberleri akıyor. Güvenlik nedir bilmeyen, istikrar istemeyen ve ılımlılıktan hoşlanmayan bir çağda yaşadığımızı anlıyorum.

Bu bana özgü bir karamsarlık değil, gezegenin birçok yerinde insanlığı kontrol altına alan genel bir özeldir. Kanlı savaşlar ve silahlı çatışmalar kendisini uluslararası ve bölgesel alanlara dayatıyor. Aynı zamanda bünyesinde insanın insana karşı eşi benzeri görülmemiş bir vahşet uyguladığı soykırım savaşları gölgesinde yok olma alameti taşımaktadır. Modern uygarlığın, hayat kalitesindeki gelişmelerin nihayetinde modern insan haklarına saygıya yol açacağı yanılsaması içindeydik. Gökyüzünde bulutlar çoğaldı, farklı halkların ve toplumların yaşadığı birçok acı belirtisi ortaya çıktı. Hatta bilimsel ilerleme ve teknolojik gelişme, kitle imha silahlarına, insanlığı yok etme ve evleri sakinlerinin başına yıkma ve sivilleri korkutmaya hizmet etmek için kullanıldı. Yaş ve kuruyu, insanı ve hayvanı yok eden bir yıkım-

dan başka canlılar bile kurtulamadı. Bu durum çağımızda insanlığın alnında en kara lekeyi bırakmıştır. Milletlerarası kurumların ve ilgili makamların harcadığı tüm çabalara rağmen savaş suçları bu çağın ve taşkınlıkların tanığı olarak hâlâ gözler önündedir. Burada aşağıdaki gözlemleri kaydetmek istiyoruz:

Birincisi; şu an gözlerimizin önünde yaşananlar ve bazı Arap sahasında olup bitenler, insanlığın zulüm ve karanlık çağlarına geri döndüğünün ikna edici bir kanıtıdır. Hatta önde gelen düşünürler ve filozoflar dünyanın büyük bir intiharın eşiğinde bulunduğundan şüphelenmeye başladılar. Zira bu dünya kendi kendini imha etme, milletleri ve uygarlıkları ortadan kaldırma ve teknolojiyi renkleri, inançları, kökenleri ve etnik kökenleri ne olursa olsun insanlığın temel çıkarlarına karşı yönlendirme araçlarına sahip. Sanki dünyanın alnına Habil ile Kabil'in hikâyesinin hep tekrarlanan bir bölüm olarak kalacağı yazılmış gibi... Uyarı çılgınlıklarına ve bilge insanların görüşlerine rağmen insanlık hiç farkında olmadan uçuruma doğru uzun bir yolda ilerliyor gibi görülüyor. Bu da insan ırkını, savaşlarla başlayıp salgın hastalıklarla devam eden ve kendi kendini yok etmenin tüm araçlarını kullanan tehlikelerle tehdit etmektedir.

İkincisi; son yıllarda insanlığın ideolojik farklılıklara ve dinî önermelere yoğunlaşma eğilimi, insanlığın yaşlılığında, çocukluk evresinde düştüğü birçok hataya bir kez daha düştüğünün bir başka kanıtıdır. Hatta dinî motiflerden arınmış siyasi çekişmeler dahi, saatin akrebini tassaup çağlarına döndürmek, nefret

söylemini canlandırmak, milletler ile halklar arasında nefret zehrini yaymak için şırıngadan çıktı.

Üçüncüsü; birkaç on yıl önce medeniyetler çatışmasına ilişkin söylenenlerin tamamen kuruntu olmadığı görülüyor. Dahası kötümser bir gelecek vizyonunun ifadesiymiş ancak bu çatışmalar beklenmedik şekilde gerçekleşmeye ve ortaya çıkmaya başladı. Hatta milletlere, din çekişmesi yeniden başını uzatmaya ve insanlığın ne ileriye ne de geriye gittiği, kendi yerinde, aynı pozisyonlarında ve varoluş merkezlerinde aşağıya doğru gittiği mesajı vermeye başladı. Ben aşırı kötümser değilim ancak Zerka Yemame'nin (Arap toplumunda meşhur kâhinin) kehanetlerinin tamamen yanlış olmadığını ancak olayları başkalarının benimseyebileceği veya inanamayacağı bir perspektiften gördüğünü iddia ediyorum.

Dördüncü; bugün milletlerarası barış ve güvenlik, iki dünya savaşı öncesindekinden çok daha büyük bir sınavla karşı karşıyadır. Zira silahlı çatışma odakları Ortadoğu, Doğu Avrupa ve dünyanın başka bölgelerinde hassas bir alanı kaplamaktadır. Keza Siyonist hareket gibi yıkıcı hareketlerin ortaya çıkmasıyla birlikte iç çekişmeler, medenileşme ve uygarlığın tezahürlerinin ortadan kaldırılması, milletlerarası meşruyetin dışlanması, güç hukukuna odaklanması ve hatta orman kanununa yaklaşılmaması uyarısı veren faşist terörün sonuçları da cabası. Son yıllarda savaş suçlarının, çocuk katillerinin ve insanlığın daha iyi bir geleceğe doğru alacağı yolu olmasını istemeyenlerin örneklerini gördük.

Bölgesel savaşlar, silahlı çekişmeler ve süregelen çatışmaların hepsi, insanlığın kendi adil gayeleri ve gelecek nesillerin geleceği yönündeki arayışlarının son düzlüğünü katettiğimizi göstermektedir.

(Mısır gazetesi *El-Ahram*, Mısırlı gazeteci ve akademisyen, 22 Ekim 2024)

Arap dünyası mediasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

RECAİ KUTAN'IN VEFATININ HATIRLATTIKLARI

ÖMER KANTARCI

Geçen ay, 7 Ekim Aksa Tufanı'nın yıl dönümü olması hasebiyle önemliydi, bu sebeple daha ziyade Filistin ve Lübnan'da işgal rejiminin soykırımı varan saldırılarını konuştuk. Aynı gün Millî Görüş hareketinin önde gelen isimlerinden Mehmet Recai Kutan bu dünyadan göçtü. Merhumun üniversiteyi bitirdikten sonra 1950'lerde genç bir mühendis olarak girdiği Devlet Su İşleri'ndeki (DSİ) çalışmaları Anadolu'ya can suyu olmuştu. Kutan, İmar ve İskân ile Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlıkları görevlerinde bulunduğu dönemlerde büyük hizmetler yapmış, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) emektarlarından, nezaketi ve hoş sohbetiyle herkesin saygı duyduğu, merhum Necmettin Erbakan Hoca'nın dava arkadaşlarındandı. Vefatının ardından HAMAS'ın taziyede bulunması, aynı zamanda Millî Görüş hareketinin Filistin davasını ve Siyonizm'in zararlarını sürekli gündemde tuttuğunu göstermesi hasebiyle güzel bir şahitlikti.

SUYA VE ANADOLU'YA YÖNELİŞ

Recai Kutan'ın hayatı, eğitimi, gençliği ve yetiştiği ortam en az siyasi mücadelesi kadar dikkat çekicidir. Türkiye'deki İslâmî hareketliliği inceleyenler için önemli hususları, zengin yorum imkânlarını barındıran bu renkli hayata yakından bakmak gerekiyor. 1930'da Malatya'da dünyaya gelen Kutan, ilk, orta ve lise öğrenimini burada tamamlar. Şehrin tanınan ailelerinden Kotanizadelerden olan Kutan'ın babası uzun yıllar başöğretmenlik yapmış, saygın bir isimdir. O dönemde çok az evde bulunan bir radyoyla gündemi takip ettiklerini, okuyup yazan pederinin tatlı sohbetlerinin kişiliği üzerinde derin tesirler bıraktığını söyleyebiliriz.

Lisede okuduğu sırada edebiyat öğretmenininin ve de okul müdürünün Arif Nihat Asya olması Recai Kutan'ı şiire daha bir yaklaştırmış, yüzlerce şiir ezberlemesinin önünü açmıştır. Kutan

bir söyleşisinde o dönemde büyük şairin aşırı milliyetçi görüşlerini savunduğunu sonraları ise Mevlevî meşrep, rubai vezninde şiirler yazan biri hâline geldiğini belirtir.¹ Buradan da anlaşılıyor ki Kutan'ın gençliğinde edebiyatın ve şiirin önemli bir yeri vardır. Vefatına değin katıldığı programlarda şiir okumaya devam ettiğini, ilerleyen yaşına rağmen ezberinde farklı şairlerden onlarca şiirin bulunduğunu biliyoruz. Kutan'ın Arif Nihat Asya'nın "Ağıt" şiirinden ve şiirdeki "Şu yakın suların/Kolu neden bükülmez/Fırat niçin, Dicle niçin, Aras niçin/Benden doğar, bana dökülmez" dizelerinden etkilenmesini onun ileriki yıllarda DSİ'deki su kaynaklarını bulma ve Anadolu topraklarını su ile buluşturmasına ilham olduğu şeklinde yorumlayanlar haksız sayılmaz. 12 Eylül günlerini anlattığı kitabında da hapisaneyken hocası Arif Nihat Asya'dan okuduğu "Dua" şiirinin çok beğenildiğini aktarır.²

Recai Kutan, 1947'de Malatya Lisesi'ni bitirdikten sonra girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nden 1952'de mezun olmuştur. Üniversite yıllarında güreş, musiki ve yayıncılık gibi çalışmalarla becerilerini arttırmış, İstanbul'daki ilim, gönül ve kültür merkezlerinden azami derecede istifade etmeye çalışmıştır. 1954'te Mevrure Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten; İsmail, Abdülaziz, Murat ve Ahmet isimlerinde dört çocuğu dünyaya gelmiştir.

DSİ'ye bağlı Malatya ve Diyarbakır bölge müdürlüklerinde 1952-1966 yılları arasında başmühendis ve müdürlük görevlerini icra etmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kalkınması için başta GAP olmak üzere birçok projenin geliştirilmesine katkı sunmuştur. Aynı kurumda 1966-1969 yılları arasında genel

1 "Kutan, Kutan'ı Anlatıyor", *Yeni Şafak*, 19 Mart 2001.

2 Recai Kutan, *Kirazlıdere Tutukevi'nin Penceresinden 12 Eylül*, MGY Yayınları, Ankara, 2023, s. 191.

müdür muavinliği yapmıştır. Kutan daha sonra DSİ'den ayrılarak Türk Mühendislik Müşavirlik Anonim Şirketi'ni genel müdür olarak organize etmiştir. Onun bu yıllarda Üniversiteliler Fikir ve Aksiyon Birliği'nde (ÜFAB) 1968'de verdiği "Su" konulu konferansı çok ses getirmiştir. Gelin Kutan'ın niçin "ağabey" vasfıyla öne çıktığını gösteren bu konferansa biraz daha yakından bakalım. Hemen belirtelim ki bu konferans ÜFAB'ta daha önce Fethi Gemuhluoğlu'nun "Dostluk", Sadettin Bilgiç'in "Politika", Tahsin Banguoğlu'nun "Türk Dilli" konulu konuşmaları arasında özel bir yer edinmiştir. Herhâlde bunun sebepleri arasında bir Anadolu vilayetindeki şahitliklere dayanan konferansın makam ve mevki sahibi bürokratlarla ahali arasındaki büyük uçuruma dikkat çekmesi ilk sırada gelir.

Recai Kutan, şehrin valisiyle görüşmek üzere bazı daire müdürleri ve memurlarla bir salonun köşesinde sohbet etmektedir. Diğer tarafta ise birkaç köylü dertlerini valiye arz etmek için sıra beklemektedir. Bu esnada salona esnaf giyimli bir adam girer, şaşkın bir tavır ve heyecanla kasketini çıkarıp eline alır. Sonra salona göz gezdirir, memur ve bürokratlara dikkatle baktıktan sonra tereddüde düşer. Ardından köylülere dönüp "Selamünaleyküm" der. Kutan bu olayı hatırlattıktan sonra şunları dile getirir: "Adam bizleri selam verecek kadar kendine yakın hissetmemiş; köylüleri selamlamıştı. Bu hadise beni uzun süre düşündürdü. Bizler bu insanların, devletin sırtından bedava okuyup meslek ve mevki sahibi olan bizler, bu insanların dünyasında yaşamıyorduk. Onların dünyasıyla bizimki arasında büyük uçurumlar vardı. Herhâlde bunun müsebbibi onlar değil bizler idik. Acaba halkımız, kendine aydın adını veren okumuşlara niçin yakınlık hissetmiyordu. Kanaatimce cemiyet olarak en kısa zamanda halletmemiz icap eden meselelerimizden biri budur.

Aydınlarımızla halkımızın münasebeti maalesef bir müstemleke subayı ile müstemleke halkı arasındaki durumdan pek de farklı değildir. Halkımız haklı olarak kendine okumuşlar adını vermiş olan bu okumuşlar zümresini kendine düşman saymaktadır; yediğini yemez, içtiğini içmez, üzüldüğüne üzülmez, sevindiğine sevinmez, inandığına inanmaz, taptığına tapmaz bu okumuşları... Akıllı odur, düşünen odur. O hâlde onun dediği olmalıdır. Bir müstemleke subayı da böyle düşünmekte ve hareket etmektedir.

Recai Kutan

Aydınlar böyle davrandıkça halkımızın kendine yaklaşması mümkün değildir. Onlardan halka gidecek en iyi hizmetler bile halkımızın iltifatına mazhar olmayacaktır. Bir asansör bile zemin kattakileri üst kata çıkarmak için zemin kata inmek zorundadır.”³

Yukarıda aktardığımız sözlerin manası zaman geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır; tıpkı yüce bir dağın ihtişamının, o dağın eteklerinden uzaklaştıkça daha iyi algılanışı gibi. Toplumsal ve siyasi tarihimizde hem geriye hem de bugüne bir yolculuk yaptığımızda ahaliyle temasın değerini ortaya koyan konferans, hiç şüphe yok ki aynı zamanda herkesin farkına varması gereken bir hayat dersi niteliği taşımaktadır.

BEREKETLİ ÜNİVERSİTE YILLARI

Recai Kutan'ın siyasi hayatına geçmeden önce üniversitede okuduğu yıllara daha detaylı bakmak gerek. O dönemde yüksek puan alan talebelerin tercihleri teknik üniversiteden yana olduğu için İstanbul Teknik Üniversitesi'ni (İTÜ) seçen Kutan, burada Talebe Birliği yöneticiliği yapması hasebiyle çevresini geniş tutmuştur. Öyle ki Ali Fuat Başgil, İsmail Hami Danişment, Peyami Safa, Rauf Orbay, Mehmet Kaplan ile görüşmeleri bu döneme rastlar. Bir konuşmasında anlattığına göre Ali Fuat Başgil'e konferans teklifi için gider. Hoca onu tanımak için sorular sorar, hepsine güzelce cevap verdiğini görünce şaşırır ve "Hukuk Fakültesi'nde bunları anlatmak için alnum çatlıyor. Nasıl oldu bütün gerçekleri görebildin?" şeklinde tepkisini gösterir.

3 "Her Sayıda Bir Dost: Recai Kutan", *Kriter*, 1977, sayı: 11, s. 30-32.

Yine bu dönemde İstanbul Kültür Ocağı ve Milliyetçiler Derneği'ne gidip gelmeye başlar. Nurettin Topçu'yu ilk kez Milliyetçiler Derneği'nde görecektir. Milliyetçiliğin farklı tonlarını burada kavrar. Şüphesiz o dönemki milliyetçilik ve İslâmcılık bugüne göre birbirine daha yakın duran düşünce akımlarıydılar. Bugün ise seküler milliyetçiliğin daha bir yaygınlaştığını ve dolayısıyla bu ideolojinin ciddi bir kan kaybına uğradığını söyleyebiliriz. Rahmi Eray, Bekir Berk, Fethi Gemuhluoğlu da o dönem Kutun'un yakından tanıma fırsatı yakaladığı isimlerdendir. Şüphesiz bu kişiler Kutun'un bulunduğu ortamın zenginliği hakkında epey bilgi vermektedir. Kutun'daki edebiyat ve düşünce dünyasına merak, Millî Görüş hareketinin 1970'li yıllardaki öncülerinin çoğunda vardır. Süleyman Arif Emre, Yasin Hatipoğlu ve Fehmi Cumalıoğlu'nun klasik tarza yakın şiirlerini,⁴ Bahri Zengin'in dergiciliğini, Lütfi Doğan'ın İslâmî ilimler sahasına vâkıf olmasını buna örnek verebiliriz.

O yıllarda bilinen akademik kurumlar hüviyetindeki üniversitelerin yanında bir de davranışlarıyla, hâl ve tavırlarıyla, yönlendirmeleriyle insanın eğitimine büyük katkıda bulunan insanlar vardır. Böylesi simalarla hemhâl olmayı önemseyen Recai Kutun, üniversite talebeliği sırasında zihin dünyası zenginleşirken gönül eğitimini de ihmal etmez. Zeyrek Mescidi çevresinde önce Abdülaziz Bekkine ile tanışır, onun sohbetlerine devam eder. Kutun, bu sohbetlerde, başta Nurettin Topçu olmak üzere fakülteden asistanları ve birçok tanıdık simaları gördüğünü belirtiyor. Sonra Mehmet Zahid Kotku ile sürer dünyaya apayrı noktadan bakan bu gelenek. 1950'li yılların İstanbul'unda eğitilmiş, şehirli başta mühendislik olmak üzere farklı alanlarda birikim sahibi insanların "görünmeyen üniversite"⁵ diye adlandırılan bu dergâhta toplanması önemli bir ayrıntıdır. Yolu buradan geçen kişiler ilerleyen yıllarda Türkiye'nin kaderini müspet anlamda etkileyecek, birçok hayırlı hizmetin, siyasi ve kültürel hareketin önünü

açacaktır. Bu vesileyle tasavvufi kültürün o günkü toplumda özellikle entelektüel camiadaki karşılığı ile bugünkü hâli ve güncel tartışmalar arasındaki seviye farkı üzerinde durmak, düşünmek de gerekiyor.

SUYUN İZİNDEN SİYASETE

Recai Kutun'un dikkat çeken bir başka hususiyeti de Anadolu'daki su kaynaklarını vatandaşla buluşturma ve tarımda kullanma yolundaki fedakârca çalışmalarıdır. Karakaya, Atatürk, Birecik, Keban ve Karkamış barajlarının planlarının tamamını DSİ'de kurdukları ekiple (Fırat Planlama Amirliği) yapmışlardır. Bu projelerin tamamlanmasıyla Harran ovasındaki birçok bölgede sulama yapılarak ürün çeşitliliği artırılmıştır.

Recai Kutun ve arkadaşları Diyarbakır DSİ'de göreve başlar başlamaz tüm köy ve mahalleleri gezip notlar alırlar. Durum içler acısıdır, kuyu olmadığı için vatandaşlar su birikintilerinden ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Köylerde ne yeraltı ne de yerüstü su kaynakları mevcuttur. Durumu fotoğraflar ve içilen su numuneleriyle birlikte genel müdürlüğe bildirirler, bu amaçla Kutun durumun ciddiyetini anlatmak için farklı yerlerde konferanslar verir. Neticede diğer bölge müdürlüklerinden gelen sondaj makineleri ve teknik eleman desteği ile bölgedeki köyler ilk kez temiz suyla buluşur.

Diyarbakır DSİ'ye henüz 27 yaşındayken bölge müdürü olarak atandıktan sonra, bölge insanıyla kurduğu samimi diyalog, insanların resmî kurum yetkililerine bakışını müspet anlamda etkilemiştir. Ulu Camii avlusunda kravatlı, ceketli devlet ricalinden birisinin abdest aldığını gören insanlar bu sıcaklığı daha da artırmıştır. Kutun, Diyarbakır İmam Hatip Okulu'nda çalışan Ali Nar Hoca'nın⁶ teklifiyle o sırada boş geçen derslere gönüllü olarak girer. İki yıl süren bu mesaide çalışma arkadaşları Fehim Adak ve Abdurrahman Ünsal onu yalnız bırakmamıştır.⁷

Recai Kutun'un hayatının dönüm noktalarından biri hiç şüphesiz Necmettin Erbakan'la tanışmasıdır. Biri dördüncü, diğeri birinci sınıftaki

4 Kutun hapisshane yıllarında MSP takımının üçte birinin şair olduğunu belirterek şunları söyler: "Şair dedikse, vaktiyle bakanlık yapan bir zatın, yabancı ziyaretçileri ve gazeteciler için yazdığı şekerleme tipi manileri tipinde şiirler yazanlardan değiller. His ve heyecan yüklü, sanat tarafı güçlü şiirler." Recai Kutun, *Kirazlıdere Tutukevi'nin Penceresinden 12 Eylül*, s. 191.

5 Ersin Nazif Gürdoğan, *Görünmeyen Üniversite*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989.

6 Ali Nar hatıralarında Recai Kutun'dan başka bağlamlarda da söz açar. Ali Nar, *Anadolu Günlüğü*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1998, s. 218, 228.

7 Yusuf Tekin & Ömer Faruk Yelkenci, "Su Gibi Aziz", *Cihannuma*, 2021, sayı: 8, s. 48-77.

İTÜ'nün bu genç mühendisleri ilk kez karşılaştıkları fakültenin beki kulübesinden bozma mescidinde ömür boyu yol yürüyeceklerinden habersizdir. Kutan, 1973'te Erbakan Hoca'nın daveti ile Millî Selamet Partisi'nin (MSP) genel idari kuruluna dâhil olur. Bir yıl sonra genel başkan yardımcılığı görevine getirilir, 1977 seçimlerinde ise memleketi Malatya'dan milletvekili seçilir. Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki İkinci Milliyetçi Cephe hükûmetinde İmar ve İskân Bakanlığı vazifesini yürütür. İlk icraatlarından biri 1976'daki Van depreminde büyük hasar gören şehre bir yıl içinde on binden fazla konut yaparak yaraların sarılmasına yardımcı olmasıdır. Bu hizmette vatandaşın tek kuruş para da alınmaz.

12 Eylül 1980 Darbesi'nin ardından uydurma gerekçelerle Necmettin Erbakan ve 33 arkadaşı tutuklandı. Bir yıla yakın tutuklu kaldılar, sonra Mamak Askerî Cezaevi'ne nakledildiler ardından da beraat ettiler.⁸ Zincirbozan'da hapis yatan MSP'liler arasında Recai Kutan da bulunuyordu. "Selamet koğuşı" diye de adlandırılan koğuştaki dava arkadaşları ile bir müddet misafir olurlar. Günler bereketli geçer; Şevket Kazan'ın kahvaltıları, Süleyman Arif Emre'nin yoğurduğu çiğ köfteler, Lütfi Doğan'ın sohbetleri, cemaatle kılınan namazlar, okunan Kur'ân'lar, söylenen ilahiler, MHP'li ve CHP'lilerle görüşmeler... Recai Kutan acısıyla tatlısıyla bu cezaevi günlerini zaman zaman 1950'li yıllara da uzanarak 1989'da yayımlanan *Kirazlıdere Tutukevi'nin Penceresinden 12 Eylül* isimli kitabında anlatmıştı. Şu var ki Kutan 12 Eylül'ü sebep ve sonuçlarıyla incelemek yerine tutukluluk günlerindeki anılarını aktarmayı ve arkadaşlarıyla diğer siyasilerin portrelerini çizmeyi yeğleyerek bir şahitliği yerine getirmiştir. Yazının girişinde aktardığımız ve Kutan'ın "Türkiye'nin asıl problemi" diyerek merkezi bir önem atfettiği "tahakkümcü aydınların" durumu farklı hadiseler üzerinden tekrar tekrar hatırlatılır.⁹ Avukatları vasıtasıyla karısına, ailesine gönderdiği mektuplar, cezaevinin kötü havasını dağıtan neşeli hâl ve hareketler, hatıralar, hepsi bu eserde yer alır. Mevrure Hanım'a cezaevinden metaneti

8 Recai Kutan, "Onlar 4 Kere Abdestimizi Bozdular, Biz Her Seferinde Abdestimizi Yeniledik", *Anadolu Gençlik*, 2012, sayı: 145, s. 32.

9 Recai Kutan, *Kirazlıdere Tutukevi'nin Penceresinden 12 Eylül*, s. 105-106.

ve sabrı tavsiye eden mektuplar yollar. Tüm bu hadiselerin Allah'ın takdiri olduğunu, gevşeyip üzülmemeleri gerektiğini, utanılacak hiçbir şey yapmadıklarını, günlük hayatlarına moralli bir şekilde devam etmelerini söyler. Kolay okunan, anekdotlar ve dikkat çekici olaylarla örülü kitap yayımlandığı yıllarda biraz da geç de olsa İslâmî camiada 12 Eylül üzerine yazmaya başlangıç olması yönüyle önemli bulunmuştur. Hakikaten yıllarca televizyon ve radyolarda tek boyutlu anlatılan 12 Eylül Darbesi'nin gazete ve dergilerde tartışılmaya başlandığı bir zaman diliminde yayımlanan bu belgesel kitap aynı zamanda darbenin hapisane dışından nasıl görüldüğünü kısa da olsa ortaya koyar. Böylece darbecilerin öne sürdüğü gerekçelerin geçersizliğini örneklerle tek tek izah eder.¹⁰ Gelgelelim vefatından sonra yapılan çoğu haberde ve köşe yazısında bu sınırlı hatıralara hiç değinilmeden enformatik cehaletin göstergesi anonim cümleler tekrarlanmıştır.

Recai Kutan'ın cezaevi süreci 9,5 ay sürse de mahkemenin sona ermesi Askerî Yargıtay'ın kararı esastan bozduğu 1987 yılına değin devam eder. Kutan 19 Temmuz 1983'te kurulan Refah Partisi'nde (RP) görev aldığı yıllardan itibaren Türkiye'nin ve İslâm dünyasının meseleleriyle ilgilenmeyi sürdürdü. Türkiye ile İslâm dünyasını bir arada düşünen Kutan'ın 1988'de yayımlanan "Müslüman Ülkelerin Sanayileşmesi" başlıklı makalesi o kadar önemlidir ki bugün tekrar okunması gerekir. Çünkü mevcut durumu ihmal etmeden sanayileşmenin lüzumu, İslâm ülkelerinde savunma sanayiinin kurulabilme ve başarılı olabilme şartları, İsrail savunma sanayii ve ABD münasebeti, İslâm Ortak Pazarı, netice ve teklifler gibi birçok meseleye temas etmektedir. Milletine duyduğu özgüveni de yansıtan yazıdan girişinden, ortasından ve sonundan üç paragrafı gelin birlikte okuyalım: "Müslüman ülkeler bir yol ağzına gelmişlerdir. Yön olarak kendine ya iktisadi bağımsızlığı seçecek, bunun için dışa bağımlı ve muhtaç olmadan, bütün temel ihtiyaç maddelerini ve yatırım mallarını kendileri üretecekler, kendi millî harp sanayilerini kuracaklar veya (...) millî harp sanayiinden vazgeçecekler, ithalata dayalı müstemleke tipi bir ekonomi ile dışa bağımlı ülkeler olarak kalacaklardır. Elbette feraset sahibi Müslüman

10 Recai Kutan, *Kirazlıdere Tutukevi'nin Penceresinden 12 Eylül*, s. 405-422.

ülkeler, birinci yolu seçecekler, kendi (...) harp sanayilerini, kardeşçe bir işbirliği içerisinde en kısa zamanda kuracaklardır.”¹¹

“İsrail’in savunma sanayii, ülkedeki büyük ve küçük 1950’den fazla savunma firması ve üretim ünitelerinden oluşur. İsrail savunma sanayiinde ikinci kesim, yabancı sermaye ile oluşturulan ortak yatırımlardır. Ortakların çoğu Amerikan firmalarıdır. Ortak yatırımlar İsrail’e sermaye ve pazarlama imkânları, modern tesisler ve dışardan özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nden yeni teknoloji transferlerini mümkün kılmaktadır.”¹²

“Güçlü, müreffeh ve bağımsız bir İslâm Topluluğu’nun doğuşunda, sanayileşme büyük önem taşımaktadır. Her büyük olay, fikir, temenni ve arzuyla başlar ve inançlı kadrolar elinde hedefine ulaşır. İnanıyoruz ki bu inançlı kadrolar, İslâm âleminde mevcuttur.”¹³

RP’nin yükselişiyle beraber artan sivil toplum kuruluşlarında da vazife üstlenen Recai Kutun Temel Hak ve Hürriyetler Derneği’nin genel başkanlığını yaptı. Çünkü bu dönemde insan hakları ile temel hak ve hürriyetler çok konuşulsa da hem Batı’da hem de Türkiye’de sonu İslâm düşmanlığına çıkan hadiseler yaşanıyordu. Kutun’un başkanlığındaki dernek hem mağdurlara yardım ediyor hem de alanıyla ilgili konularda konferans, seminer gibi çalışmalar yürütüyordu.¹⁴ Kutun daha sonra RP ile Doğru Yol Partisi’nin 1996’da kurduğu koalisyon hükümetinde Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanlığı yaptı. Onun bakanlıktan ayrılmasından sonra ortaya çıkan enerji krizi hakkında dile getirdikleri çok kıymetlidir: “İnanın o hükümet devam edebilseydi, Türkiye şimdi dışarıya enerji satabilecek bir ülke hâline gelecekti. Ben o dönemin Enerji Bakanı’yım. Zaman zaman basına yansıyor, ‘Efendim şu projeyi başlattık’ O saydıklarının istisnasız tamamı benim bakanlığım döneminde planlanmış, projelendirilmiş kaynağı bulunmuş çalışmalardır. Tek yeni bir proje ortaya getirebilmiş değil. Gayretle, şevkle çalışan bir hükümetti ama bazı çevrelerin hoşuna gitmedi bu.”¹⁵ Burada şunun altını

11 Mehmet Recai Kutun, “Müslüman Ülkelerin Sanayileşmesi”, *Dış Politika*, 1988, sayı: 1, s. 66.

12 Mehmet Recai Kutun, *agm.*, s. 67.

13 Mehmet Recai Kutun, *agm.*, s. 76.

14 Recai Kutun, “Müslümanların Hürriyet Mücadelesi Bazılarını Korkutuyor”, *Yörünge*, 1990, sayı: 4, s. 39.

15 Recai Kutun, “Kesilen Sakal Daha Gür Çıkar”, söyleşi:

çizmek şarttır: Kutun hem 1970’li yıllardaki hem de Refah-Yol kabinesindeki görevinde işini temiz yapmış bir siyasetçidir. Ondan sonra bu bakanlığa gelen birçok isim şaibeye karışmış, Yüce Divan’da yargılananlar bile olmuştur, Kutun ise resmî görevlerinde hep hassasiyeti ve fedakârca çalışmalarıyla hatırlanmıştır.

Türkiye’nin en zor zamanlarında; 28 Şubat post-modern darbe günlerinde RP için kapatılma davası açılmıştı. Mahkeme sürerken partinin kapatılacağını sezen RP yetkilileri çoktan yeni hazırlıklarına başlamıştı. Dava neticelenmeden İsmail Alptekin tarafından 17 Aralık 1997’de Fazilet Partisi (FP) kuruldu. RP’nin kapatılması için açılan dava 16 Ocak 1998’de neticelendi ve Erbakan Hoca’ya beş yıl siyaset yasağı getirilince¹⁶ partinin genel başkanlığına 14 Mayıs 1998’de Recai Kutun seçildi. RP’den 150 vekil FP’ye geçti, ardından 1999’da yapılan seçimlerde FP Türkiye’de bir ilki denemek istedi; başörtülü Merve Kavakçı’yı aday gösterdi. Seçilen Kavakçı’nın TBMM’de yemin etmesi engellendi. Demokratik Sol Parti (DSP) mensubu milletvekilleri kürsünün önünde eylem yaparken, Bülent Ecevit “Burası devlete meydan okunacak yer değil!” diye gırtlığını yırtarcasına bağırıyordu. Kavakçı’nın TBMM’ye girişinden beş gün sonra 7 Mayıs 1999’da FP’ye kapatma davası açılmıştı. Hazırlanan iddianame Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edildi.¹⁷ Bu zor yıllarda FP’yi merkez görüşün partisi konumunda gören Kutun, bu partinin siyasi yelpazedeki yerini şöyle tarif ediyordu: “Bize soruluyor, ‘Siz adım adım merkez sağa mı yaklaşıyorsunuz?’ (...) Biz hep bunlara diyoruz ki, aslında partilerin yerini şöyle tarif etmek lazım. Hangi parti milletimizin görüşlerini, temayüllerini en iyi temsil ediyor, bunların siyasete hâkim olması gayreti içinde ise, o en merkezdeki partidir. FP milletimizin değerlerini, arzularını en iyi temsil eden bir parti olduğu için merkezde olan partidir.”¹⁸ Ne var ki Batılılar nezdinde muhafazakârlığı, sosyal demokrattığı ve liberal siyaseti kendinde birleştirmeyi başaran FP’nin

Taceddin Ural, *Gerçek Hayat*, 2001, sayı: 24, s. 17.

16 Hasan Aksay, *Hak Yol İslâm Yazacağız Hasan Aksay Hatıratı*, söyleşi: Nevin Meriç, Turkuvizit Kitap, 2021, s. 329,

17 Ardından gelişen olaylar Merve Kavakçı’nın vatandaşlıktan çıkarılmasına kadar uzandı. Bk. Merve S. Kavakçı, *Başörtüsüz Demokrasi’den Günümüze*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2021.

18 Recai Kutun, “İçimizde Hain Yok”, *Anadolu Gençlik*, 2001, sayı: 15, s. 36.

siyasi ömrü kısa sürdü. *Cuma* dergisinin 11-17 Ocak 2002 tarihli sayısında partinin muhtemel kapatma kararını Türkiye'nin meselesi olarak yorumladı. Ona göre böylesi bir karar Türkiye'nin demokratikleşmesi, insan hakları ve özgürleşme süreci bakımından büyük sorunlara yol açacaktı. Ayrıca Kutan, vatandaş nezdinde bıçağın kemiğe dayandığı zemheri günlerinde millete umut vermek çabası içindeydi. Çünkü o dönemde halkın en büyük problemi gelecekten umutsuzluktu. Konjonktüre uygun hareket eden FP'nin Türkiye'nin meselelerini çözmek için katı bir muhalefet anlayışıyla değil, gerektiğinde iktidara destek veren bir anlayışla siyaset yapması da bununla doğrudan bağlantılıydı. Kırıp dökmeden siyaset yapmaya çalışan Kutan, açılan davaya rağmen FP'nin kapatılmayacağına inanıyordu.¹⁹ Ne var ki parti "laikliğe aykırı eylemlerin odağı hâline geldiği" gerekçesi ile iki yıl süren bir davanın ardından 22 Haziran 2001'de kapatılmaktan kurtulamadı. Hemen ardından 20 Temmuz'da Saadet Partisi (SP) kurulmuş, kurucu genel başkanı yine sadakatıyla anılan Kutan olmuştur. Millî Görüş hareketi içindeki gelenekçiler-yenilikçiler şeklindeki o büyük kırılmanın devamındaki ayrışmada Kutan kararını SP'de kalma yönünde aldı. Bir ara Erbakan Hoca genel başkan olsa da hukuki engellerden dolayı görevi vekâleten Kutan'a devretmiş ve o da bu görevi 2008 yılına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten sonra Kutan partinin genel idari ve yüksek istişare kurullarında görevler almış, bir taraftan da Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde (ESAM) ilmî ve kültürel çalışmaları organize etmiştir.

Recai Kutan siyasi çizgisini korumuş, Millî Görüş hareketine vefat edene kadar destek olmuş, ağabeylik yapmıştır. AK Parti iktidarı başta olmak üzere aktüel siyasete ilişkin görüşlerini, eleştiri ve tavsiyelerini son günlerine kadar gerek kurumsal gerekse kişisel düzlemde ağabey vasfına uygun olarak sürdürmüştür. Onun siyasi hayatı, görev adamı olması, işini helalinden ve hakkıyla yapması, fedakârlıktan kaçınmaması, dünya nimetlerine tenezzül etmemesi, kendini edebiyat, kültür, musiki vb. sahalarda yetiştirmesi günümüzde siyasetle uğraşanların ekseriyetine bakınca imrenilesi vasıflar olduğu bir gerçek.

19 Recai Kutan, "Kesilen Sakal Daha Gür Çıkar", s. 16-17.

YOLA İLK DÜŞENLERDEN

Recai Kutan'ın siyasi geçmişi, bürokraside ve sivil hayatta yaptıkları elbette onu değerli kılıyor, rahmetle anılmasına vesile oluyor. Bununla birlikte o zor yıllarda Anadolu'da belli bir eğitim ve edebiyat kültürü alarak İstanbul'a gelmesi, şehirdeki düşünce ve irfan mekteplerinde kendini yetiştirmesi, milliyetçi-muhafazakâr ve İslâmcılıkla yoğrulmuş bir muhitte arayışını sürdürmesi ve Millî Görüş hareketinde karar kılması dikkat çekicidir. Tüm bunları yaparken mesleki olarak becerileri ve hassasiyetleri ile her kesimin takdirini kazanması, ülkemizin imkânlarından her bölgenin eşit bir şekilde yararlanması için gayret etmesi, su ve barajlar konusundaki dikkatli takibi de en az siyasi hayatı kadar üzerinde konuşulmayı hak etmektedir.

Recai Kutan'ın fikrî gelişimi, geniş çevre edinmesi, mesleki başarıları ve buna ilaveten siyasi hayatında mensup olduğu harekete sonuna kadar bağlılığı onu öncülerden biri hâline getirdi diyebiliriz. Kutan ve çevresindeki arkadaşları, Osmanlı sonrasında Cumhuriyet'in ilk yıllarında okumuş, bürokraside yer bulmuş inançlı bir neslin temsilcileridir. Bu yönüyle Kutan'ın kendisinden sonra hem siyasilere hem de bürokratlara örneklik ettiğini söyleyebiliriz. Son döneminde davet edildiği programlarda anlattığı zengin anılarını kaleme aldığını biliyoruz. Umarız yakın bir zamanda ona yakışır edisyonla yayımlanır ve merhumun hayatını daha bütünlüklü bir şekilde görme ve okuma imkânını elde ederiz.

Recai Kutan'ın 8 Ekim Salı günü Ankara-Yeni-mahalle Karşıyaka Ahmet Efendi Camisi'ndeki cenazesine devlet ricali başta olmak üzere yol arkadaşları, dostları, eski-yeni vekiller, belediye başkanları, parti ve sivil toplum kuruluşları yöneticileri eşlik etti. Cenaze namazını Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş kıldırırken, duasını İslâm Düşünce Enstitüsü'nden Mehmet Görmez Hoca yaptı. Görmez'in konuşmasında Kutan'ın ağabeyliğine, dervişliğine ve Güneydoğu Anadolu'da yaptığı hizmetlerine vurgu vardı. Bu yazı vesilesiyle çocukluğumda ve gençliğimde birçok kez konuşmasını dinleyen, mitinglerine katılan biri olarak merhum Recai Kutan ağabeye rahmet diliyorum, mekânı cennet, makamı âli olsun.

İSLÂM BAĞLAMINDA DİN DİLİ SORUNUMUZ

— MUSTAFA AYDIN —

İslâm konusundaki herhâlde önemli sorunlarımızdan birisi, vahyin getirdiği İslâm yerine, şartların gerektirdiği bir İslâm yaşamamızdır. Şartların getirdiği İslâm onun topluma uyarlanışı anlamına geldiğinden din topluma değil, toplum dine etkide bulunmakta, bundan da İslâm'dan beklenen sonuç ortaya çıkmamaktadır. Müslüman niye böyle davranıyor, diye hayıflanıyoruz. Belki de haklı olarak Müslümandan beklentimiz, ahlaki duyarlılığının İslâmî duyarlılığı bulunmayandan daha fazla olmasıdır ve belki neticede öyledir. Ama düşünmüyoruz ki önemli bir kısmı sistemce oluşturulan mevcut toplumsal şartlar Müslüman olan olmayan herkesi aynı kulvarda sürüklemektedir. Zaa-fımızı da İslâmî duyarlılığımızın azalmasında değil, muktedir olamayışımızla açıklamaktayız. Hâlbuki İslâm için etkinsizlik münhasıran, güç eksenli bir iktidar yetersizliği değildir. Modern iktidar öğeleriyle donatma çabamıza rağmen ortaya çıkan bir yetersizliktir. Kendi doğasında var kılınmayan İslâm kendi dışındaki unsurlarla yücelmemektedir.

Bu konudaki önemli eksikliklerimizden birisi, İslâm'ı anlamada ve anlatmada yaşadığımız dil sorunudur. Bilindiği üzere dil; bilgi, inanç ve değerlerimizi içinde bulduğumuz şartlara ama kendi bağlamına göre kavramayı sağlar. Dolayısıyla dil, din dili özel olarak da İslâm dili üzerinde yeniden düşünmemiz gerekiyor. Aslında din dili üzerinde net bir şeyler söyleyebilme için, gelenek, sembolik dünya, modern birer oluşum olarak teknoloji ve ideoloji ve nihayet dinî mesajın özü ve şekillenışı gibi farklı

konuların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Biz yazımızda bu çok yönlü konuları bir kenara bırakarak dil ve din dili ile ilgili kısa bazı bilgiler verdikten sonra İslâm dili üzerinde bir şeyler söylemeye, böylece de İslâm'ı nasıl güncelleyebileceğimize ilişkin bazı önerilerde bulunmaya çalışacağız.

SORUNUN GENEL BİR TASVİRİ

Dil, insanın özlük alanına ilişkin önemli bir olgudur. İnanma, bilme, amaçlı davranma (*ahlaklı olma*), alet kullanma, değerlere sahip olma, gelecek üzerine düşünme, önceden görme ve tahminde bulunma, ölüm üstüne düşünme gibi insani niteliklerden biridir. Esasen sonradan edinilmeyen bu niteliklerin bulunmadığı yerde insan da yoktur. Sözelimi inanmayan insan olmayandır. Refah düzeyi ne olursa olsun iki ayaklı zoolojik bir varlıktır. Birbirleriyle ilişkili bu alanın başat öğelerinden biri, inanmanın kurumsal yapısı olan dindir.

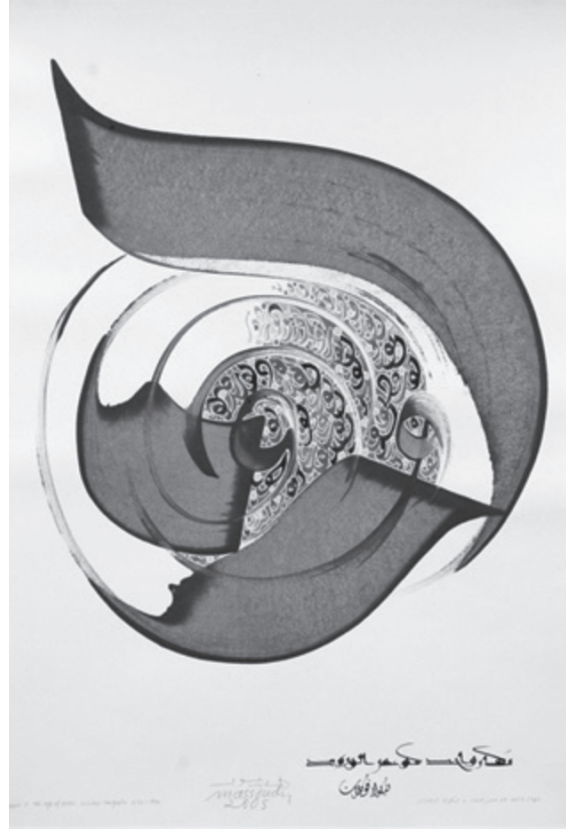
Hangi türden ve nasıl olursa olsun din nihai belirleyicidir. Çünkü insan fıtratına dayanan kapsamlı bir olgudur. Herkes bir şeye inanır ve bu inanç bir kült oluşturduğu oranda din hâlini alır, onun işlevini yerine getirir. Şu var ki önemli olan, her hâlükârda bir dine inanmak değil, sağlıklı bir inanç sistemine sahip olmaktır. Kompleks bir yapıya sahip din, birkaç önemli olgu hâlinde kendini gösterir. Bilme, inanma, değer verme, eylem başka bir ifadeyle değer yüklü davranış anlamına gelen ahlak. Hangi düzeyde olursa olsun bu insani süreçler, kişinin içinde özümseme ve hayatına uyarlama-

sının yanında başkalarına anlatıp paylaşmayı da gerektirir ki bunun yolu yine sırf insani bir olgu olan dildir.

Dil, Allah'ın bir halife olarak yarattığı insana verdiği önemli donanımlardan biridir. İlk insan Hz. Âdem'e biraz tereddütle bakan meleklerin onun üstünlüğünü dil ile gösterdi; "Ona isimleri öğretti", düşünme yeteneği verdi. Dil, sembol ve simgelerden (*işaretler*) oluşan bir iletişim sistemidir. Sırf söz değildir, onun kadar işaretler de önemlidir. Mesela hacda telbiye ve tekbir getirmek sözlü, ama Kâbe etrafındaki tavaf, Safâ ve Merve arasında yapılan *sa'y* (gidip gelmeler), cemrelerde şeytan taşlama, sözsüz sembolik eylemlerdir. Kur'ân'daki ifadesiyle Allah'ın şiarlarıdır. Şüphesiz bu özel bir dildir, konunun içindeki bir şeyler hissedebilir, ama dışında kalan bir gözlemci tarafından sağlıklı bir açıklaması yapılamaz, çünkü bu alanın dilini bilmemektedir. Gözlemcinin bildiği genel dil, olayı anlatmaya yetmez. Bütün bu önemine rağmen dil formel bir yapı, bir araç, din bir içeriktir. Dolayısıyla da bu içerik yalnızca dil ile çözülemez.

Bu yargımıza bağlı olarak din dili *ihbari* (bugün hava güzeldir, gibi sırf haber vermeye yönelik) değil, *inşai* (bir şeyi telkine, kurmaya yönelik) dillerdir. Mesela İslâm ahiret safahatını, "Ey insanoğlu ölümünden sonra bir hayat vardır!" şeklinde anlatmaz; "*İnkârcuları şiddetli bir azap bekliyor, müminler adn bahçelerinde tahtlara kurulmuşlardır.*" cümleleri, cennetin ve cehennem varlığını ispata değil, onunla ilgili insan tipine vurgu yapar. Çünkü bu dilde cennet ve cehennem bir veri olarak vardır, inşa edilen şey insanın onunla ilişkisidir. Diğer dinlerde bile bu böyledir. Mesela Çin'de Konfüçyüs İslâm'dan bin yıl önce "Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma!" diyordu ki bu, din diline açık bir örnektir.

İlahi bir ayet olarak toplumların kendilerine özgünlükte bir genel dilleri vardır. Türkçe, Arapça, İngilizce gibi... Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu genel dilin yanında aynı toplumda bir de grup ve kurumlara özgü özel dilleri vardır. Ana çerçeveyi genel dil çizse de burada ciddi bir farklılık da vardır: Teknoloji dili, hukuk dili, felsefe dili, bilim dili gibi. Hatta aynı alan dilinin içinde bile ayrıntıda dil farklarından söz edilebilir. Mesela iki bilim olan

psikoloji ve sosyolojinin kendilerine özgü bir lehçeleri vardır; yaklaşım tarzları, dayandıkları paradigmlar, kullandıkları kavram farkları bunu gösterir.

Elbette burada asıl konumuz dinin ve daha özeldede dinlerin kendilerine has bir dillerinin bulunduğudır. Ortak din dilini kullansalar bile İslâm ve Hıristiyanlık özel dillere sahiptirler. Hıristiyanlık'taki teslis, kutsal ruh, Mesihlik, *gratia* (inayet), İslâm'da yer almadığı gibi İslâm'ın tevhit, takva, salih amel, sırât-ı müstakîm gibi kavramlar da Hıristiyanlık dilinde yer almazlar.

Modern kültür ortamında genel din dili için önemli sorunlardan birisi, her şeyin zihinde kurgulanması, mantıksal bir kalıba dökülmeyenlerin önemsiz sayılmasıdır. Hâlbuki her şey rasyonaliteye indirgenemez. Mesela din ve sanatı rasyonaliteye indirgediğimizde artık ortada din ve sanata ait bir dil yok demektir. Üzerinde konuşulan şey de orada duran bir olguya ait bir bilgi değil, burada konuşanın bir kurgulamasıdır. Her şey bu kurgulayana kalmıştır, sırf baş-

Günümüzde İslâm dilinin sorunlarından birisi, Kur'ân'ı Batı kültürünün kavramlarıyla anlamaya çalışmaktır. Bunların kullanımıyla İslâm'ı sağlıklı bir biçimde anlama imkânımız yoktur. Çünkü bu kavramlar belli paradigmalara araçsal ifadeleridir.

kalarının değil, bizzat kurgulayanın kendisinin inanmaması için yeterince sebep vardır. Tabi daha kötüsü bunu başkalarına dikte etmesidir.

Şüphesiz İslâm'ın da kendine özgü bir din dili vardır. Onsuz İslâm'ı anlamış ve anlatmış olamayız. Toplumda zaman içinde kavramlaştırmalar olsa bile bunun dayanağı öncelikle Kur'ân'dır. Bu dil sıradan bir Arapça değildir. Bu kutsal kitabında Allah insanlara sırf onu indirdiği zamanın Arapçasıyla hitap etmemiştir. Toplumun anlaması için mevcut dili kullansa da pek çok kelime, ifade edecekleri anlamlara göre yeniden kavramlaştırılmışlardır. Mesela İslâm dilinin ana kavramlarından olan münafıklık, iki tarafı açık köstebek yolunu ifade eden nifaktan; *takva*, korunaklılıktan; *zekât*, manen temizlemek anlamına gelen *tezekkâ* kökünden, imtihan *belâ* kökünden yeniden türetilmişlerdir.

Kur'ân içkin bir olgu olana zekâyâ, mantıksal çıkarımlara değil, akletmeye dayanır. Burada açıklama değil, anlama esastır. Kurgusal, tabiati bozulmuş akıl anlamı taşıyan, kerameti kendinden menkul olan rasyonalite din dilinin önündeki ciddi sorunlardan birisidir. Rasyonel kurgu her şeyi önündeki nesneye göre değil, kendine göre tanımlar; Kur'ân ise hak olanı sergiler. Mesela mümin veya kâfirin nihai bir tanımı yoktur, pek çok yerde özellikleri zikredilir, akıbetleri bildirilir, süreç içinde anlamını bulur, etkisini gösterir. Kur'ân'ın herhangi bir sayfasını açıp okuduğumuzda irtibat kurmada bir sıkıntı çekmeyiz; ne Fatih Suresi mutlak giriş ve ne de Nas Suresi son sözdür. Açtığımız yer sanki bu kitabın başlangıç yeridir ve özel olarak bize hitap ediyor. Zihinde bir kurguya meyden vermemek için anlatım semboliktir.

Günümüzde İslâm dilinin sorunlarından birisi de Kur'ân'ı Batı kültürünün kavramlarıyla anlamaya çalışmaktır. Bunların kullanımıyla İslâm'ı sağlıklı bir biçimde anlama imkânımız yoktur. Çünkü bu kavramlar belli paradigmalara araçsal ifadeleridir. Mesela "rasyonel verim" Batı kültürünün önemli paradigmalardan birisidir. Hâlbuki din dilinde bunun yeri yoktur. Rasyonel verim ölçөгüne göre elinizdekilerden başkalarına vermek en hafif ifadesiyle aptallıktır. Hatta daha da önemlisi Batılı tanımlamayla İslâm bir kutsallık olgusu değildir. İslâm; Allah'a iman, O'nun gösterdiği yolda yürümeyi (ahlakıyla ahlaklanmayı) ve bunların hesabının görüleceği bir din gününe kani olmayı ihtiva eden hayati bir sistemdir. Başka türlü din adını taşısa da bir hokus-pokus mekanizmasıdır. Sonuçta biz Müslümanlara düşen bu dilin edinilmesidir.

GÜNÜMÜZDE İSLÂM DİLİNİN BAZI SORUNLARI

Günümüzde İslâm dilinin oluşturulmasının önünde bazı engeller vardır. Bu uzunca girişten sonra bunlardan kısaca söz etmek gerekiyor.

1- ÇAĞIN KENDİNE ÖZGÜ BAZI PARADİGMALARI SORUNU

İslâm dilinin önündeki önemli engellerden birisi, toplumsal ve konjonktürel şartlardır. Ancak bu, din dilinin ulus diline indirgenmesi gibi yapay ve zorlamalı bir hareketten toplumsallığa ve nihayet kaçınılması zor bir genel ortama kadar farklı çizgilerde bir etkiyi ifade eder.

Günümüzde İslâm anlayışı, belki geçmiştekilerden daha fazlasıyla, kişisel, grupsal, ulusal/ülkesel, hatta bölgesel/kıtasal eğilimlerden etkilenmektedir. Bu çerçevede uzun bir zamandır uluslara ait İslâmî anlayışlardan söz edilirken, şimdi kıtasal anlayışlardan bahsedilir olmuş ve mesela bir Amerika veya Avrupa Müslümanlığı deyimi kullanılır olmuştur. Elbette bunlar artılar ve eksiler taşımaktadırlar. Her şeyden önce bu anlayış çoğu kere Kur'ânî bir anlayıştan çok kültürel farklılıklara dayanmaktadır. Bu farklılık yer yer, İslâm'ın, kendine özgü bir belirleyici olmaktan çıkıp genel bir kimliği ve belli konularda bir duyarlılığı ifade etmektedir. Şüphesiz burada ortamın önemi büyüktür. Çünkü Müslüman kendisinin dışındaki bir kültür tarafından kuşatılmış bulunuyor.

Kaçınılmaz olan “kültürleşme” kuralı gereğince etkileşmektedirler. Ne var ki şartlar eşit değildir ve böylesi ortamlarda baskın kültür diğeri üzerinde daha etkin olmakta ve buna uygun bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Tarih boyunca bu hep böyle olmuştur. Mesela 13. yüzyılda Anadolu’da yaşayan bir Rum veya 17. yüzyılda Balkanlarda yaşayan birçok Hıristiyan çevrenin dili olan Osmanlıca’yı kullanmıştır. Sözelimi karşılaştığı insanlara (Müslüman gibi) selam veriyor, duruma göre Kurban bayramlarında kurban kesiyordu. Kendisini, zorlandığı için değil ama mecbur hissettiği bu dille ifade ediyordu. Elbette bu tavır onu Hıristiyanlık’tan çıkarmıyordu ama etkin bir Hıristiyanlık anlatımından uzaktı. Bugün hâkim bir dilin etkisi altında Müslümanın kendini ifade biçimi kabaca bu anekdotla açıklanabilir.

Kaldı ki İslâm toplumlarının kendisine has gözükken bazı eğilimleri, İslâmî anlayış ve ifade ediş biçimini etkilemektedir. Bu çerçevede belli eksenlerde belli öncelikler ortaya çıkmaktadır. Burada ayrıntısına girmeyeceğimiz eksenler ve önceliklerin bazıları şöyle sıralanabilir:

- Eylem-söylem ekseninde söylemin önceliği,
- Din-ahlak ekseninde ahlakın önceliği,
- Ritüel-öz ekseninde ritüelin önceliği,
- Özne-nesne ekseninde nesnenin önceliği.

Tabii ki insanları bunlara yönlendiren bir kültürel birikim ve zorlayıcı şartlar vardır. Mesela dinî vurgunun zorlaştığı, “dindar”/“dinci” nitelermelerinin sevimsiz görüldüğü bir ortamda ahlak öne çıkmaktadır. Söylemeye bile gerek yoktur ki sağlıklı bir anlayış bu eksen ve önceliklerin ötesinde duruma bir bütün olarak bakabilmeye bağlıdır.

2- KAVRAMLAR VE TANIMLAMA SORUNU

İslâm’ın kendine özgünlüklerde anlaşılmasının önündeki en önemli engellerden birisi, şüphesiz onun bir alternatiflik içinde anlaşılmasıdır. Çünkü taraf olmaya zorlanmak, bir şeyin özel belirgin çizgilerde ve uç noktalarda ifadesini getirir. Bu durum deyim yerindeyse hem rakibin dilini gözetme hem de ne pahasına olursa olsun var olabilme kaygılarını getirmektedir. Elbette bu, İslâm’ın tabiatından farklı bir ifade biçimi olabilmektedir.

Maalesef sözünü ettiğimiz alternatiflik genelde günümüze ait bir şeydir, tarihsel örneklerine pek rastlanmaz. Mesela Mevlana Celalettin Rumi, Şeyh Sadi Şirazi, Molla Cami, İbn Arabi, Yunus Emre gibi geçmişteki bilginlerin hiçbirisi (ki İslâm düşünürleri ifadesi bile askıda kalır) bugünün dili ile ‘İslâm’ın yapısal sorunları’ diye adlandırılabilir hiçbir tema işlememişlerdir. İslâmî duyarlılığından şüphe etmediğimiz bu insanlar “İslâm nedir?” sorusuna bir cevap bulmaya, “İslâm’ı nasıl daha iyi anlayabileceğimiz?” konusunda bir teori geliştirmeye çalışmamışlardır. Ama üzerinde durdukları her tema İslâmî bir gerçekleştirir. Başka bir ifadeyle tabir caizse bir dil İslâm’ı değil, bir *İslâm dili* kullanmışlardır. Felsefe, tasavvuf, tüm İslâmî ilimlerle meşgul düşünürlerin özel türden sorunlarla ilgilendiklerini, ama bunun için çoğu kere bir yöntem üzerinde durmadıklarını görürüz. Modern bir tema olan yöntemin kurgusal bir iş olduğunun farkında gibidirler. Çünkü tarihsel İslâm, kurgusal değil, olgusaldı.

Genelde bir metin hâlinde sabitleşen her türlü inanç ve felsefe sisteminin bir anlaşılma sorunu vardır. İslâm da başlangıçta vahiy aşamasında sözlü idi, daha sonra metin hâline geldi. Metin hâline gelişin bir önemi ve gereği varsa da anlaşılma ile ilgili bazı sorunlar getirdiğinde şüphe yoktur. Mesela sözlü anlatımda, kapsamlı bir bağlam devreye girmediğinden mana çoğu kere tektir ve açıktır; öncelikle zahiri anlaşılır ve mümini bağlar, istisnalar metin üstünde ortaya çıkar.

Metin üstündeki anlayış sorunlarının önemli bir kısmı kavramlaştırma ve tanımlama biçimlerinde kendini gösterir. Şüphesiz bu zihni işlem, aynı zamanda bir kurgulama yoludur. Söz konusu zihni işlem, genelde tarih boyunca her döneme ait bir sorundur. Ancak yukarıda söz konusu ettiğimiz, insani olguların ayrışması süreci sonunda zihnin, mantıksal düşüncenin eksen hâline gelmesi yeni sorunlar doğurmuş, kavramlaştırma ve tanımlama farklı bir boyut kazanmıştır.

Kavramlaştırma ve tanımlama iradi bir işlem olduğu için yerine göre keyfi bir inşayı ifade eder. Çoğu kere pratikle (ve orijinle) bağlantısı kuru-lamayan İslâmî söylem bu kurgunun ürünüdür. İşin ilginç tarafı, tarafımızdan kurulan bu şey,

zamanla dış gerçekliği olan ve kendisine denk düşen nesneden daha gerçek bir şey olarak algılanır, hatta nesnenin uyumsuzlukları buna göre düzeltilmeye çalışılır. Kaldı ki bu tanımlamanın esnekliği çok fazla olduğundan eylemlere belirleyicilik yapamaz. Hayatımız ona uymuyorsa ve bunda bir zorluk varsa, hayatımızda bir değişiklik yapmak yerine İslâmî anlayışımızı 'değiştirerek' sorunu çözeriz güya. Biz ona gidemiyorsak onu kendimize getiririz. Kavram ve tanım -diğer güncel sorunlarda bir önem taşıyabilir bile- kurgusallığın mekanizmasıdır.

Esasen Kur'ân'a dikkat ettiğimizde görürüz ki hiçbir kelime ("İnsan düşünen hayvandır!" gibi) Aristocu anlamda tanımlanmamıştır. Mesela Allah sıkça müminlerden, kâfirlerden bahseder. Ancak Kur'ân'ın hiçbir yerinde mümin ve kâfirin tanımına rastlanmaz. Farklı yerlerde farklı özellikleri hatırlatılır, tasvir edilir. Kur'ân'la irtibat kuran insanda mümin konusunda derin bir anlam oluşur, üstelik bu anlam zihni olmaktan çok kalbidir ve doğrudan hayata katılma konumundadır. Doğrudan hayata katılma ise özellikle din açısından yegâne hedefdir. Bir başka deyişle bu dil ve anlayış nominal değil, hakikat olan bir anlayıştır.

Kur'ân vahiy için "*Biz onu hak olarak gönderdik.*", "*O sana hak olarak indirilmiştir.*" ifadelerini kullanır. Buna göre Kur'ânî ifadenin bir garantisi vardır. Gerçi o bağlamın dışında bir İslâm anlayışı inşa edilebilir ama Kur'ân bağlamında bir hak olan vardır.

3- KELİME SİĞİĞİ, İNDİRGENECİLİK VE ÇEVİRİ SORUNU

İslâm dilinin önündeki engellerden birisi de kelime sığılığı ve buna bağlı olarak indirgemeciliktir. Gerçekten de Müslümanlar dili kullanırken Kur'ân'da aynı şey için kullanılan pek çok kelimeyi tek söze/kavrama indirgemektedirler. Mesela Kur'ân'da inananlar için mümin, muttaki, muhsin, mukarreb, salih gibi bir düzineyi aşkın niteleyici kelime kullanılmaktadır. Ama genel olarak Müslümanlara göre, inanmayanlara karşılık Allah'a, Peygamber'e ve ahirete inanan bir "mümin" vardır. Ancak mümin konusunda yeterince Kur'ânî bir algılayış oluşmadığı

için bu kelimenin ifade ettiği mana farklarının hiçbir anlamı kalmamaktadır. Hâlbuki bir mümin sıfatı olarak salih ile muhsinin farklı ama tamamlayıcı bir tarafı vardır. Bu arada unutulmamalıdır ki İslâm, incelikli bir dindir ve Kur'ân indirgemeci bir tavrıdan çok uzaktır.

Ne yazık ki bu konuda pek çok çeviri sıkıntısı yaşanmaktadır. Başka bir deyişle bazı farklı kelimeler tek anlamla çevrilmektedir. "*Allah dilerse*" diye çevrilen *şâe* ve *erâde* bunun açık bir örneğidir. Hâlbuki *şâe* dilemek, hemen istemek, *erâde* murat etmek demektir ki anlamları farklıdır; birincisi potansiyel oluşum imkânını, ikincisi mutlak bir olup bitmeyi anlatır.

Bugün Kur'ânî ifadelerin güncel kavramlarla karşılanmasında indirgemecilikler yapılmaktadır. Marksizm'in güncel olduğu dönemlerde mustaz'af ve müstekbir gibi Kur'ânî lafızlar sömürülenler ve sömürenler şeklinde karşılanmıştı. Bu heyecan verici bir çeviriydi. Hâlbuki dikkatli baktığımızda görülür ki bu kelimelerin karşılıkları daha farklıdır. İlk elde zaafa düşürülenler anlamına gelen mustaz'af, yalnızca birileri tarafından ezilmişliği ifade etmiyor, geldiği noktada kendinin de bir payının olduğu bir duruma işaret ediyor. Zaafa düşürülmüş ama gerekli bir tepkide bulunmayanların bunu bir mazeret olarak göstermelerine karşılık meleklerin "*Öyleyse niçin göç etmediniz?*" mealindeki ayet, ezilmişliğin sorumluluğunu yalnızca ezenlere yüklememektedir.

SORUNUN ÇÖZÜMÜ İÇİN İKİ ÖNEMLİ DAYANAK

1- KUR'ÂN'IN YOL GÖSTERİCİLİĞİ

"*Şüphesiz Kur'ân (doğru bir hedefe varmak için yol arayan) muttakiler (müminler) için yol göstericidir.*" Ne var ki Müslüman'ın Kur'ân'ı gerektiği gibi okuması ve İslâmî olmayan kültür diline fazlaca yatkınlığı sebebiyle bu işlev yerine gelmemektedir. Kur'ân ile aşılabilir bu engeller, insani eğilimlerin parçalanması ve zihin sürecinin diğerlerinin tamamını denetleyecek şekilde öne çıkarılması, beşeri kurgusallığa dayanan bir kavramsallaştırma ve tanımlama, Kur'ân inceliğini ve derin anlam çeşitliliğini tek türden ve basitliğe indirgeyen bir yaklaşım sergileme ve benzeri maddeler olarak sıralanabilir.

İslâm dili, bir Kur'ân dilidir. Bu dil Kur'âni lafızlar ve bunların anlamlarıyla örülmüş bir anlayış ve algılayış dilidir. Mantıksal olmaktan çok sembolik mahiyetteki bu dil, aynı zamanda bir gerçekleştirime bağlıdır. Bir başka deyişle hazır sonuçlar verilmemekte, yollar gösterilmektedir. Bu yol, iktidara ulaşmayı amaçlayan bir yöntemden çok, insanı din gününe hazırlayan bir hidayet yoludur. Bir başka deyişle Müslüman'ın bu dünyada fiziksel varlığını değil, öncelikle manevi dünyasını var kılmaya yöneliktir. Bu çizgi Kur'ân'a farklı açılardan baktığımızda da rahatlıkla anlaşılır.

Nüzûl sırasında Kur'ân'ın ilk suresi olan Alak Suresi, Allah'ın hükümlerine atıfla başlar. Çünkü etkinliğin yegâne kaynağı O'dur. O'nun adına yapılmayan iş/iktidar, anlamsız bir kaba kuvvet olarak kalır, insanın alak gibi basit bir tortudan gelişinin basitliği ortaya çıkar. Bu basitliği ancak vahiy ile eğitilmişlik ortadan kaldıracaktır. Tertipte ilk sırada bulunan Fatıha Suresi de Allah'ın bütün canlılar üstündeki etkinliğinin vurgusuyla başlar ve bu yüce varlığın hidayetinde duyulan ihtiyacın altını çizer, yoksa insan sapıtmakla karşı karşıyadır.

Kur'ân'da sıkça geçen kelimelerin bir arada düşünülmesi bile İslâm dili hakkında bize bazı ipuçları verir: Allah, ahiret, cennet-cehennem, doğruluk, fesat, fitne, heva ve heves, istiğfar, melek, Mescid-i Haram, mümin/müslim, muhsin, salihler, mukarrabîn, kâfir, müşrik, münafık, namaz, oruç, peygamber, sabır, şeytan şükür, takva, tevekkül, tevbe, zekât ve diğerleri... Bir çerçevede düşünülüp birbirleriyle irtibatlandırıldığında insanı düşünmeye sevk eden bir İslâmî tablo ortaya çıkmaktadır.

Kaynağını ve yolunu Kur'ân'da bulan İslâm dili, modern anlayışın, gerçeği sırf bir adlandırmada bulan nominalizmine karşılık bir hakikatin ifadesidir. Hak insanın zihninde isteğe bağlı olarak kurulan bir düşünce değil, orada duran bir şeydir. İfadesini de lafız ve mananın birliğinde bulur. Frithjof Schuon'un dediği gibi bir sembolün, doğrudan veya varoluşsal olarak kavramak maksadıyla ayırıcı düşünceyle analiz edilmesi çoğu kere geçerli bir yol değildir. Bundan dolayı "Allah altı günde yeri ve göğü yarattıktan sonra

arşa çekildi." ayetinde "Allah'ın arşa istivâ etmesi" öylece anlaşılmalıdır. Her şeyi yaratan Allah, azîz, hakîm, kadîr ve hâkim algılandığı sürece arşa istivâ etmesinin hiçbir sorunu yoktur. Esasen sembolik anlatıma dayalı bu ayetin tenzih kaygısıyla görmezlikten gelinmesinin ciddi bir izahı olamaz. Zira bu yaklaşım Allah'ın hiçbir zati sıfatını ortadan kaldırmaz.

Ayrıca hatırlatmalıyız ki İslâm dili soyut bir mantıksallıktan çok, somut örnekler üstüne kuruludur. Örneklem, bir şeyi hayata dökmenin en önemli yoludur. Günlük dil öğreniminde bile önemli olan, dil kurallarını ezberlemek değil, çok açık bir örnek üzerinde gösterebilmek, bunu tereddüt etmeden ortaya koyabilmektir. Sözün kısası İslâm'ın gerçek algılanışı için Kur'ân, Allah'ın sözü olduğunun bilincine vararak, organik, canlı ve bütünlük içinde okunmalıdır.

2- HAZRETİ PEYGAMBER'İN ÖRNEKLİĞİ

Hz. Peygamber (s.) her hâliyle örnektir. Her türlü beşeri rolün en mükemmelini temsil etmektedir; aile hayatında iyi bir eş, eğitim alanında mükemmel bir eğitmen, dinî hayatında iyi bir kul, sosyal hayatında ilişkilerini gayet iyi ayarlayabilen bir sosyal kişi ve yine sağlıklı bir düşünür, iyi bir siyaset adamı, askerlerinin başında kahraman bir komutandır. Hz. Peygamber'in insan hayatının bütününe kapsayan bu örnekliliğini ilkece, ferdi ve toplumsal iki boyutta inceleyebiliriz.

Gerçekten de Hz. Peygamber'in hareketi, sosyolojik açıdan birbirine bağlı iki aşamayı ihtiva etmektedir. Önce kabilecilik, aşiretçilik gibi bağ-

Kur'ân'la irtibat kuran insanda mümin konusunda derin bir anlam oluşur, üstelik bu anlam zihni olmaktan çok kalbidir ve doğrudan hayata katılma konumundadır. Doğrudan hayata katılma ise özellikle din açısından yegâne hedeftir.

ları aşabilmiş, kişisel ve iradi olarak, hakikati kabul etme durumunda bir fert ortaya çıkarmak sonra da bu fertlerden oluşmuş sağlıklı bir toplum inşa etmektir. Birincisi Mekke'nin, ikincisi Medine döneminin ana konusudur. Esasen sırf din açısından baktığımızda da olması gereken bu idi; önce kavmiyet bağlarının üstünde mesajı algılayabilen bir fert sonra bunu yaşayıp pekiştirebilecek bir toplum. Herhangi birisine öncelik tanımayan bir bütünlük... Bir başka deyişle toplumu taşıyan bir fert ve inanmış ferdi koruyup pekiştiren bir toplum.

Sosyolojiye göre fert topluma göre şekil alır, onun kültürünü edinmeyen fert, asosyal, normlarını hayatında uygulayamayan insan anormaldir. Yani "insan"ı bir şahsiyet (*kişi*) hâline getiren toplumsal kültürdür, onun değerleridir. İnsan bir sosyalleşme sürecinin sonunda onun istediği ve beklediği türden bir kişi olur. Ancak bu sosyolojik görüşün eksik tarafı topluma ait bir doğruluk ölçeğinin olmayışıdır. Başka bir ifadeyle ona göre toplum bizatihi doğru yoldadır, ferde düşen ise ona ayak uydurmaktır. Hâlbuki İslâm'a göre maruf üzere bulunmayan bir topluluk olabilir ve yanlış, topluca icra edildiği için doğru olamaz. Doğru bizatihi telkin ve tebliğ edilmeli, ferdin doğruyu yaşayabileceği şekilde kurumsallaşmalıdır. Elbette geri dönüşlü olarak fert de toplumu etkiler.

Sosyolojide fert ve toplum arasındaki bağ, "sosyalleşme", yani ferdin topluma, onun değerlerine, normlarına uyumudur. Roller başta olmak üzere bütün davranış örüntüleri oradan alınır. Bu süreçte örneğin büyük bir önemi vardır. Örnek rol ve davranışlar, diğer insanlar için takip edilebilecek birer numune oluştururlar. İnsanlar hiç bulamadıkları zaman rol ve davranışları soyut hâllerleriyle idealleştirirler. Mesela

insanların muhayyilesinde bir iyi öğretmen, bir iyi doktor vardır ve bu doğrultuda gelişmeler beklenir. Ne var ki bunun gerçekleştirimi zordur. Çünkü örnek soyuttur. Hâlbuki buna karşılık doktor Ahmet Bey veya öğretmen Ali Bey, takibi kolay birer örnek oluşturabilir. Somut örnek ne kadar mükemmel ise o kadar etkin bir örneklik teşkil eder.

Örnek bağlamında iki genel tip vardır. *Arketip* ve *prototip*. Arketip, ilk örnektir, kendisinde eksikler bulunsa bile arketip örneğinden bir şey kaybetmez. Prototip ise, sonrası için iyi bir örnektir. İslâm'ı yaşama bakımından Hz. Peygamber hem mükemmel bir arketip ve hem de bir prototiptir, eş deyişle yegâne örnektir. Müslüman onu göz önünde bulundurduğunda neyi, nerede ve nasıl yapacağı konusunda bir öngörüye sahip olur.

Örneği izlemek bazılarının zannettiği gibi kaba bir taklit değil, takip işidir. Taklit bilinçsizce yapılan bir şeydir. Hâlbuki takip etmek, bilerek izlemek, bir yetenek kazanmak, burada eylemlerini peygamberî bir disiplin altına almak demektir. Mesela işe sağ eliyle başlamak, önce sağ adımını atmak her hâlükârda sağ ile başlamak anlamına gelmez. Bilerek yapmak, yaptığının farkında olmak demektir. Hz. Peygamber'in davranışları hayata aktarılınca, O'ndan alınmayan eylemlerde de nasıl hareket edileceğine ilişkin bir fikir verir. Alınanlar yeni davranışlar için bir projeksiyon görevi yerine getirir.

Hayatın bütününe içine alacak şekilde kapsamlı bir örnek, şüphesiz Hz. Peygamber'dir. Hayatta iken çevresindeki sahabe için somut-filî bir örnekti, daha sonrakiler için örneği sünnet üzerindedir. Sonuçta denebilir ki pek çok olumsuz örneğin bulunduğu modern dünyada Müslüman'ın Hz. Peygamber'in sünnetini özümsemeye her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır.

Netice itibarıyla bu uzun konuyu şöyle noktalayalım: "*Ey inananlar! Gelin Allah'a bir iman edin!*" ayetinin işaret ettiği anlam dünyasını daha da genişletip "*Ey Müslümanlar! Gelin Müslümanlığımızı bir gözden geçirelim ve bu işe de İslâm dilinden başlayalım.*"

ASIM VE HALUK'UN GÜNÜMÜZDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

— ERCAN YILDIRIM —

Türkiye'nin siyasal alanı, Tanzimat ile belirginleşen ve kesinleşen İslâm-laiklik karşıtlığı üzerinden iki kutuplu şekilde kurulmuştur. Modernleşme faaliyetleri Tanzimat sonrası devlet erkânı ile beraber ulema ve aydınlar vasıtasıyla da sürmüştür. Modernleşmenin mantığına uygun biçimde tüm Avrupa dışı ülkelerde olduğu gibi İmparatorluk'ta da devlet, siyasi elitler, aydınlar “muasır medeniyet”in gereklerini bir yandan topluma yukarıdan dayatarak öğretir, dayatırken bir taraftan da kültür hayatının bünyesinde gündelik hayatın normali şeklinde geliştirmişlerdir. Bu yüzden tek modernleşme teorisi ve tecrübesi bulunmaz, her ülkenin kendi dinamiklerini içeren yenileşme çabalarından söz etmek gerekir. Fakat modernizm her zaman kendi temel paradigmasını modelleyerek dayattığı için makbul olan-olmayan ayrımıyla toplumları ayırıştırır, çatıştırır.

Makbul ve yeni insan, makbul toplum ve vatan-daş, makbul devlet, modern kapitalist dünya sisteminin “benden değilsen karşımdasın” dilemmasının sonucudur. Bu çatışmalı anlayış “gri” alanları kabul etmez, eleştirel tutum sergileyenleri de düşman kategorisine yerleştirir. Modernleşmenin karşısındaki hareketleri de açıkça düşmanlaştırır. Modernitenin şablonlarını akademi, siyaset, aydınlar ve entelijansiya vasıtasıyla yerleştirmeye çabalar. Bu şablonlardan biri de yeni insan, yeni birey fikridir.

Yeni insan, geleneksel kalıpların dışında bütünüyle modern medeniyetin nitelikleriyle donanmış, rasyonel, pozitivist, din dışı fakat kapitalist dünya sistemine can-ı gönülden bağlı bir canlı

formunu kapsar. Tüm ideolojiler, dinler, siyasi yapılar yeni insan tipolojisi oluşturarak kendi düzenini devam ettirecek birey ve kadrolar ihdas etmeye gayret eder. III. Selim ve II. Mahmut ile başlayıp Tanzimat'la iyiden iyiye şekillenen Avrupa medeniyetine yatkın devlet, toplum, birey inşası Cumhuriyet idaresiyle bir *kültür savaşı*na dönüşmüş, bu kültür savaşı dönem dönem İslâm-laiklik taraftarlarınca kendi insanını belirleyip, şablonize edip tasarlama boyutuyla kendini göstermiştir.

Türk Ocağı'nın bir zihniyet ve buna özgü birey inşası, Kemalizm'in elinde köy enstitüleri ve halkevleri vasıtasıyla dinden bütünüyle arınmış genç imalatına evrilmiştir. Buna mukabil İslâmî oluşumlar, tarikat ve cemaatler, sonraki dönemlerde sivil toplum kuruluşları, öğrenci teşekkülleri dindar genç için çaba göstermiştir.

Hem laik hem İslâmî gençlik imal etme gayretleri kendini Tevfik Fikret'in Haluk, Mehmed Âkif'in Asım tipolojileri ile kendini gösterir. Âkif'in Asım'ı dediğinizde dindar, vatanperver, İslâm ahlakıyla donanmış, devletini ve milletini diniyle bir tutup seven bireyi anlarken Haluk dediğinizde deist, laik, dini kamusal ve özel alanından tard etmiş, rasyonalizm-pozitivizm-materyalizmi âdeta din gibi kutsayan Batı muhibbi gençlik anlaşılır.

Siyasal alanda da bu kutuplaşma, iki farklı tipoloji üzerinden çatışma her dönemde varlığını sürdürmüştür. Dindar-kindar nesil yetiştirme, söylemi de günümüzde İslâm-laiklik etrafındaki tarafların tasarımları, Asım-Haluk tipolojilerinin versiyonlarıdır.

Türkiye'nin umudu yeni Asım'lardır. Çünkü kendini, ikbalini, maddiyatı düşünmekten çok ülkeyi, milleti, idealleri, beslendikleri kaynakları, davayı önemsedikleri için her şeyin en doğrusunu, idealini, ilkelisini, güzelini gerçekleştirme peşindeler.

FİKRET'İN HALUK'U DİNSİZ DEĞİL HİRİSTİYAN

Tevfik Fikret'in Haluk tipolojisi esasında, sonradan kendi oğlunun sahiden Hıristiyan olmasıyla bir gerçeklik de kazanır. Fikret'in Haluk üzerinden idealize ettiği çağdaş genç modeli elbette Hıristiyanlıktan ibaret değildir. Fikret bütün dinlerden uzak teolojik boyuta getirilen Aydınlanma ve modernite ilkelerine uyan bir Haluk portresi şekillendirir. Dolayısıyla Fikret için modern genç hiçbir verili dine inanmaz aksine kendini onlardan azade kılar. Bu manada günümüzdeki deizmin yükselişiyle irtibatlandırarak söylemek gerekirse Fikret kurtuluşu dinlerden uzaklaşmaya endeksler.

Fikret'in Haluk'ta çizdiği deist tutum özellikle Gezi olaylarından sonra açığa çıkan siyasal alanda kendini daha çok ifade imkânı bulmuştur. Gençlerin ne derece deist olduğu, zaten belirgin bir din karşıtı söylemin üzerine ne kadar eklendiği araştırılmadan "gençler deist oluyor" nitelmesi de basit bir propagandadan öteye gitmiyor. Haluk'ların kendilerini ifşa etmelerinden, Haluk olduklarını açıkça söyleme cesareti göstermelerinden ibaret basit bir cesaret gösterisi ve meydan okuma genele teşmil edilmeye hatta öyle ki "Asım'ların bile Haluk'laştığı" algısını oluşturmaya yöneldiği gözleniyor.

Tevfik Fikret oğlu Haluk'u Hıristiyan okuluna, Robert Kolej'e verir. İlk ve orta kademedeki Hıristiyan ilahileri ve İncil okumalarıyla başlayan eğitim yine Hıristiyan anlayışı üzerinden devam eder. Eğitimini tamamladıktan sonra İngiltere'ye giden Haluk burada bir papazın evinde kalır. Robert Kolej misyonerleri Haluk'taki "cevher"i görmüş olacaklar ki sonradan "inanmış bir Hıristiyan" olacak Haluk'u yalnız bırakmazlar. Haluk İngiltere'den sonra ABD'ye

geçer, burada yüksek eğitimini yapar, yine bir Hıristiyan ile evlendikten sonra papazlığa kadar çıkacak Kilise hayatına da başlar.

Tevfik Fikret oğlunun Hıristiyan olduğunu bilir, kendisine sitem ederek "tamam da niye tek Tanrılı bir din dururken üç tanrılı bir din seçtin" diyerek o rasyonel kafayı işletir. Tevfik Fikret *Haluk'un Amentüsü*'nde biraz da Comte'un sistemini takip ederek modern dönemin artık din değil ilim-akıl-fen devri olduğunu anlatır. Tüm yeryüzünü vatan, tüm insanlığı milleti kabul eden Fikret, bu manada tam bir modernisttir ama Avrupa'da ulus devletler güçlenirken kendisinin bu "küreselci" söylemi tam da kolonizatörlerin istediği aydın portresini de ortaya koyar.

Bu nedenle zaten sonraki yıllarda Fikret hümanist, toplumcu, fakir babası, ahlaklı, dürüst yaftalarıyla yüceltilmiş, "ideal bir aydınlanmacı aydın" prototipi hâline getirilmiştir. Laik kesimin ve Kemalistlerin örnek aydını Tevfik Fikret ideal kavramlarla donatılsa da sadece İslâm dışı anlatısıyla sınırlandırılmıştır. Tevfik Fikret oğluna bu pozitivist-rasyonel-fen devrinde dine yönelmesinin hatalı olduğunu belirtirken açıkça "ilerleme söylemi"ne bağlı bir gericilik etiketi de yapıştırmıştır.

Haluk'un Amentüsü'nde, bütünüyle deist karakterde olan Tevfik Fikret kendisiyle de ciddi çelişmiştir esasında. Dindışı bir dünyayı idealize eden, hedefleyen Fikret oğlunu bu sahaya sevk etmemiş aksine Hıristiyan okuluna vererek dini eğitim almasını sağlamıştır, günümüzdeki laik-deistlerin de yaptığı gibi aslında meselesi din değil İslâm'dır, İslâm'ı tesirsizleştirme, İslâm dışı bir dünya kurmaktır. Fikret'in bu çabası günümüzde de devam ettiği için kısmen başarılı olduğunu belirtmekte fayda var.

İNSAN-I KÂMİL'DEN SÜPER KAHRAMANA ASIM PROTOTİPİ

Mehmet Âkif de Asım ile günümüzde de güçlü şekilde kendini gösteren dindar, vatanperver, dinini, milletini, geçmişini bilen genç prototipi inşa etmiştir. Bugün ideal bir genç tarifini Âkif'in Asım'ı ile anlatmak çok daha kolay, konforludur.

Asım esasında, Âkif'in kendi şartları içinde dönemine getirdiği eleştirileri ifade ederken bunların üzerinden bir ideal tip tasarımının sonucudur. Asım hâliyle kötü örnekleri de temellendirerek gerçeklerden ideallere geçiş örneği şekillendirir. Asım sadece laik tip karşısında dindar emsal gösterme değil aynı zamanda tüm ebeveynlerin, tüm kanaat önderlerinin gençler üzerinde görmek istedikleri "erdemler skalası"ndaki bütün iyi özelliklerin de bir dökümü mahiyetindedir.

Asım âdeta istenilen ahlaki tutumlardan, güzel davranışlardan, üstün niteliklerden yapılan bir seçmenin bir yapay zekâda, bir robotta gösterilmesi gibidir.

Gerçeklerin ötesinde beklentiler Asım'dan çok fazladır. Haluk, Asım'ın aksine zaten yerleşik, standart iyi kalıplarının dışında varolma üzerine kurulduğundan, onun deist, pozitivist, materyalist zihniyete kavuşması zaten kendi ahlakını doğuracağından ayrıca erdemleri, başka misyonları belirtmeye gerek kalmamıştır. Fakat Asım hem İslâm üzerinden bir değer sistemi hem yerleşik geleneklere bağlı bir ahlaki düzlem hem de asriliğin getirdiği yeni kaideler, ilkeler, ahlaki tutumlar içinde bulunduğundan sürekli öze yani İslâm ve geleneklere bağlılığı vurgulanır.

Haluk modern aydınlanmacı dünyaya dâhil olduktan sonra zaten kendiliğinden İslâm ve geleneklerin dışına çıkacaktır. Asım bu bakımdan modern Müslüman öznenin çelişkilerini, kanaat önderlerinin, aydınların, ailelerin çabalarını da anlatır. Müslüman kalarak çağdaşlaşma, Batı'nın tekniğini alırken ahlakını reddetme, İslâmî bir ilerleme-terakki gibi çabalar Asım'ın, İslâm dışı modernlik Haluk'un ana ideolojik arka planını oluşturur.

Asım esasında kendi dönemine eleştirel bakan bir figür. Kimse Asım'ın bu yönüne eğilmez, sürekli idealize edilen pek çok iyi hasletle anılır. Hâlbuki Asım Çanakkale Savaşı'ndan çıkıp gelmiş bir gazidir. Savaşlardan savaşlara koşan, korkusuz, vatanperver, sorumlu ve ahlaklı bir Müslüman genci olarak Asım bu iştiyakına karşı, milletin genelinin bu hissiyatına rağmen İstanbul'da olup bitenlerden, harp zenginlerinden, vatan savunması devam ederken

karaborsacılık, tekelleşme, rant peşinde koşanlardan, ahlaksızlık, haksızlık, adaletsizlikten ve elbette fakirlikten yakındır. Vatan-millet-İslâm sevdasının birileri tarafından manipüle edilmesine, kullanılmasına çok içerler.

Bu milletin fakirliğine karşın birilerinin zenginleşmesine, edepsiz tavırlarına âdeta isyan eder. Hâliyle savaş dönüşü muhasebe çabasına o da girer diğer pek çok gazi gibi. Burada tabii Âkif de devreye girerek bir metodoloji de ortaya koyar. Bu tür sorunları kişiler kendileri mi çözmeli yoksa devlet mi... haksızlıkları gidermek devlet otoritesinin işidir, Asım'ın aldığı ders mucibince. Dolayısıyla fevri çıkışlar, bireysel cezalandırmalar, şiddet kaosu doğuracağından hem kamu hem eyleyen için zararlı sonuçlar doğurur. Âkif, Ramazan'da içki içenler nedeniyle meyhane basıp adam dövmeyi de tasvip etmez bu manada. Asım Çanakkale Savaşı ile aslında uçarıktan kendini arındırır, savaş onu âdeta terbiye eder. Ne derece havaiktan uzaklaşsa da haksızlıklar karşısında parlar, kendini tutamaz. Bu da esasında bu toplumun genel ortalaması, sorumlu ve ahlaklı bireylerinin çıkmazıdır; adaletsizlikleri, yanlışları görüp eliyle müdahale etmeye girişirken devlet otoritesine bırakmanın yoksa kendini de yakacağına ikazıyla bireylerin engellenmesi bir yanı sıra şiddetin ve başıboşluğun yükselmesine mani olurken bir taraftan da etik-politiğin, ahlaki olanın praksiste yükselmesinin önüne geçer.

Asım prototipinin üzerine çok fazla yük biner, bindirilir. Öncelikle Asım hem ahlaken, maneviyat olarak hem fiziken güçlü olmalı. Dönemin savaş şartları dikkate alınır, idareler genellikle gençlere sporu salık verdiği düşünülürse Müslüman Türk erkeği de elbette Âkif gibi bir güreşçi olmak mecburiyetindedir.

İdealist olmalı Asım... geleneksel değerlerle İslâm ahlakını, maneviyatını, aklını, muhakemesini aynen sağlam fiziki ve sporculuğu gibi pek tutmalıdır. İslâmî ilimler yanında pozitif bilimlere, fenne de yatkın hatta sahip olmalıdır. Türk modernleşmesi, İslâmcılık her zaman için fenci, modern bilim taraftarı olmuştur, modernleşme de bizde zaten yalnızca teknik-teknolojik-bilim mahiyetiyle yer bulur. Halktan kopmadan, sosyal ve siyasal meselelerle ilgili, ilim sahibi Asım aynı zamanda “milliyet hissi” ile de donatılmıştır.

Âkif her ne kadar İttihâd-ı İslâmcı olsa da dönemin şartları gereği ve Tefvik Fikret’in “vatanım ruhi zemin, milletim nevi beşer” dizeleri nedeniyle kimliksiz, kişiliksiz, renksiz, Batı’ya açık hatta Müslüman ve Türk olmaktan utanan, kendini Batılı görmeye ve göstermeye yatkın eğilimler nedeniyle İslâm’la mücehhez milliyet şuurunu önemser, teşvik eder.

Asım hem bir savaşçı hem ilim adamı hem sosyal hayatın kanaat önderi hem de örnek bir ahlak abidesidir! Dış dünyadan soyutlanan, kitabi örnek insan portresi üzerinden Müslüman gençlik yetiştirme çabası pek çok Müslümanın hayattan kopmasına, dünyanın gerçeklerinden uzak gelişmesine ve belli bir yaştan sonra bu hakiki dünya ile yüz yüze gelince “şaşırmasına hatta sapıtmasına” bile neden olmuştur. Çünkü Asım mümkün erdemlerin hepsini kendisinde görmek istediğimiz, kendi çocuğumuzdur. O bizim evladımız gibi, bilgili, imanlı, kültürlü, cesur, vatanperver, ahlaklı, fuhuş-ıçki-kumar gibi ahlaksızlıklar ve kötü alışkanlıklardan uzak, taklide düşmeyen, akıllı, ferasetli, basiretli, insanına önder, devletine yol gösterici, kanun-nizamla bağlı, birlik yolunda, terakki ve yenilik aşkıyla dolu, ümitli, sevecen, herkese umut olan süper kahramandır.

ÜLKENİN BAŞINA BELA OLAN HALUK’LAR...

Günümüzde Haluk da Asım da aynen hatta istenilen prototipe uygun bir şekilde gerçekliğe kavuşmuş olarak hayatiyetini devam ettiriyor.

Siyasal alanda dindar nesil ve dindar nesil yetiştirme çabaları etrafındaki yönelim özellikle Gezi olayları ile beraber iki kutbun taraftarlarınınca bir projeye bile dönüştürüldü. Zaten pek çok sivil toplum kuruluşu iktidarın da desteğiyle

ne derece başarılı oldukları tartışılacak şekilde dindar nesil için imkânları kullanırken küresel kültürün emrindeki iletişim kanalları ve sahne sanatçısı, şarkıcı, oyuncu, aydın, sosyal medya fenomeni de laik-seküler-deist gençlik için çıkışlarla rol modellik yapıyor.

Deizm itikadi bir mesele olmanın ötesine geçip siyasal muhalefetin meşruiyetine dönüştü. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, sığınmacı-Suriyeli karşıtlığı bu süreçte İslâm düşmanlığına evrildi. Suriyeliler Arap, Araplar Müslüman, o zaman İslâm kötü gibi arkaik bir mantık kuran günümüzün akli kıt Haluk’ları, dedeleri Tefvik Fikret’in rasyonalizmini, bilimperestliğini bu seviyesizliğe taşıdı.

Aynı şekilde hümanist, evrenselci, ahlaklı diye anlatılan, milletim nevi beşer diyen Tefvik Fikret’in *Amentüsü*’nün bugünkü temsilcileri ırkçı, faşist, kafatasçı, İslâm ve insanlık düşmanı, bırak evrenselliği en kaba ulusalcı, bırak kaliteyi-bilimi lümpen cahil linççi, bırak dindarlığı paganisttir.

Daha eli kalem tutanlarının “Türkiye bir doktor kaybetti Kanada bir kurye kazandı!” sloganını övünerek, bunu bir seviye görerek belirtmesi deist, ateist, laik-seküler kesimin Türkiye’yi uçuruma götürecektir bir seviyesizlikte, niteliksizlikte ve ahlaksızlıkta yol aldığı gösteriyor.

Eskişehir’de dijital tekno-kültürü adam öldürmek ve kült’lere tabi olmak için kullanan bir genç, deistliğini haykırarak önüne geleni bıçaklamıştı. Eski sevgilisinin kafasını kesip kendini surlardan atan da Hıristiyan teolojisiyle deizm ve öteki kült’lerin karışımı bir kültürde yetişmişti. Günümüzün Haluk’ları tam manasıyla Suriyeli diye bir gencin üzerine sürü gibi saldırıp öldüren Tengrici’ler, dijital canlı yayın açıp herkese küfür eden, dine saldıranlar, İslâm’ı örümcek kafalılık ve gericilik görenlerdir.

Yeni Haluk’lar bırakın kaliteyi, ağızlarından küfür eksik değil çünkü kendilerini ifade edecekleri bir mensubiyeti bulunmadıkları, kültürsüz ve cahil oldukları için kavramlardan bihaberler. Meseleleri okuyup, takip edip, künyüne varduktan sonra fikir ve kanaat sahibi olmaktan çok birkaç fenomenin, birkaç siyasinin, şarkıcının sözleri ve gaziyle sürü refleksi gösterip sadece klavye kahramanlığı, efeliği, linççiliği yapmak da günümüzün Haluk’larının en esaslı vasıfları.

Tevfik Fikret Haluk örneğiyle bir kurtuluş ve terakki fikri geliştiriyordu, eseri olan bugünün Haluk'ları ise milletin başına bela ve yük olduğu gibi ülkenin geleceğini de karartıyor...

ASIM'LARA SAHİP ÇIKMAK

Kabul etmek gerekir ki günümüzün gençliği konfor meraklısı ve konformist... Ekonomik kriz olmasa makarnayı bile dışarıdan söyleyecek tiynetteler...

Kahr ve sıkıntı çekmeme, zahmete ve başkalarına katlanmama, sabretmeme günümüz gençliğinin temel niteliklerinden bazıları. Öyle ki "zahmet olmadan rahmet olmaz" ilkesine istihzayla bakarken bir yandan da çok büyük maddi hayaller peşinde koşuyorlar. Sahada çalışması gereken mühendisin dahi kapağı kamuya atarak masabaşı "az iş çok maaş" felsefesine taptığı bir ortamda gençliğin hareketi, eylemi bütünüyle unuttuğunu söylemek mümkün. Sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren gençlerin, Asım namzetlerinin bile çoğunluğunun ideal için değil kariyer, iş ve para için bu zahmete, angaryaya katlandıkları düşünülürse genel bir gençlik sorunumuzun bulunduğunu da belirtmek gerekir. Eğlenceli olmayan hiçbir işe elini sürmeyen gençlik, Asım da olsa Haluk da olsa Türkiye için bir yüküdür.

Yeni Asım'ların geneli belirgin bir bilince, mensubiyete, vicdana ve ahlaka sahip. Öyle ki yeni Asım'lar da konfor, maaşlı burjuva olma, refah ve maddiyat beklentisini öne çekme içinde olsalar da hayatlarının merkezini yine İslâm, vatan, millet şekillendiriyor.

Yeni Asım'ları tam manasıyla millî-yerli gençlikle özdeşleştirebiliriz; bu gençlerin bir kısmı Asım ideali ve kalitesine yaklaşamazken Asım'ların önemli bir kesimi de millî-yerliliği yeterli görmez. Yeni Asım'ların bir kısmı da elbette eğitimsiz, taşralı ve lümpen... fakat vicdan, mensubiyet, inanç gibi konularda Türkiye'nin umumi ortalamasının bünyesinde.

Asım tipi belirgin bir elitizmi de barındırıyor çünkü, ilkelerdeki elitizme bunlar sahip olsalar da niteliklerdeki elitizmi karşılamıyor. Hâliyle Asım hem ilkesel hem ahlaki hem de vasıf bakımından bir üstünlüğü, seçkinliği, öncülüğü de gerektiriyor. Günümüzün dindar gençlerinin de

deizme yöneldiği yaklaşımı propagandadan ibaret. Elbette münferit hadiseler olabilir tüm zamanlarda gözlenebileceği gibi fakat kitlesel bir sapkınlık yok aksine günümüzün Asım'larının önceki kuşak Asım'lara göre daha yetkin, daha kitabi, daha ilkeli ve ahlaklı olduğunu söylemek mümkün. İmkânların içine doğan yeni Asım'lar, öncekilerin aksine her şeyi gördükleri için adımlarını, istek ve ihtiyaçlarını organize edebiliyor. Hâliyle maddi imkânlar, kariyer, insani ilişkiler konusunda daha oturaklı, hazımlılar.

Söylemek gerekir ki bir büyük sözler yorgunluğu, bir millî-yerlilik usancı, dindarlık gösterilerinden yılgınlık yeni Asım'ları pençesine almış durumda. Yeni Asım'ların meselelere daha kitabi, ilkesel, idealist ve ahlaki baktığını ayrıca ifade etmeli. Nizamnameye uymayan hiçbir eylemi meşru görmüyor yeni Asım'lar... Bu yüzden de iktidar eleştirisinden vazgeçmiyor.

Âkif'in Asımı'nın savaş zenginleri, ahlaksızlık, fakirlik eleştirilerinin çok daha kapsamlısını günümüzün Asım'ları gerçekleştirir. Adaletsizliklere, imtiyazlılara, çifte standartlara, rantçılığa, ahlaksızlıklara, fakirleşmeye, oligarşilere, insanları ve camiyayı yok sayan yeni seçkinciliğe, zengin nobranlığına, ilkesizliğe karşı bariz eleştirel tutum sergiler yeni Asım'lar. Kendi camiasına, cemaatine, geleneğine yaptığı eleştirilerin hemen hiçbirini Haluk'lar kendi mahalleleri için getirmezler. Bu yüzden Türkiye'nin umudu yeni Asım'lardır. Çünkü kendini, ikbalini, maddiyatı düşünmekten çok ülkeyi, milleti, idealleri, beslendikleri kaynakları, davayı önemsedikleri için her şeyin en doğrusunu, idealini, ilkelisini, güzelini gerçekleştirme peşindedir. En başta da hakkaniyeti önemsiyorlar, hakkaniyetli olduğu müddetçe yeni Asım'ların Asım-Haluk ayrılığını kapatacak bir düzeni kuracaklarını da öngörmek gerekiyor.

Haluk'lardan daha çok okuyan, kaliteye önem veren, nitelikli, merhametli, kuşatıcı, birikimli, hassas, geleceği şekillendirmeye yatkın, entelektüel nitelikleri yüksek, mensubiyet bağları güçlü, hakkaniyetli yeni Asım'lar Türkiye ve İslâm âlemini yeniden ayağa kaldıracak bir nizamın temellerini atacaktır; yeter ki önceki kuşakların imkânlarla sahip büyüklüğü bu nesli desteklesin, büyütsün, güçlendirsün.

İSLÂM BİRLİĞİ NASIL MÜMKÜNDÜR? DİL VE ÜSLUP BAĞLAMINDA BİR DENEME

— AHMET AYHAN KOYUNCU —

İslâm dünyasının dağılma yaşadığı 19. yüzyılın ortalarından bu yana İslâmî hareketlerin en büyük amacı mevcut durumdan kurtuluş yollarını aramak olmuştur. Bu arayışların neticesi ise İslâm birliğinin yeniden sağlanması şeklinde görülmüştür. Dolayısıyla İslâm toplumlarının birliği, Müslümanların kurtuluşu için ulaşılmaması gereken en büyük hedefdir. 20. yüzyıl boyunca da İslâmî hareketler bu hedefi dillendirmiş ve hemen her fırsatta tevhid için vahdetin önemi vurgulanmıştır.

Ancak gelinen sürece bakıldığında tüm hareketlerin İslâm birliğini vurgulaması yeterli gelmemektedir. Bu hedefin temenni düzeyinden kurtulup, uygulanabilir bir politikaya dönüşmesinin önünde ne tür engeller bulunduğunun tespit edilmesi ve bu engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılması önem taşımaktadır. Bu metin, asıl olarak İslâm birliğinin önündeki engellerin en önemlisi şeklinde değerlendirilen İslâmî hareketlerin dilini ve üslubunu konu edinmektedir.

İSLÂM BİRLİĞİNE GİDEN YOL HADDİNİ BİLEN BİR DİLDEN GEÇER

Türkiye’de özellikle 1970’li yılların çeviri hareketlerinden etkilenen İslâmî hareketler keskin bir dile sahip, tekil bir hakikat anlayışında ve bu hakikati tekeline almış bir üsluba sahiptir. Bu hareketlerin asli unsuru “toplumu yeniden İslâmîleştirme” misyonudur. Önceki dönemlerde bağımsızlık savaşı veren Müslüman toplumlar, bağımsızlık sonrası süreçte meydana gelen iç çalkantılar ve mücadeleler neticesinde bilinç düzeyinde yaşanan değişimlerle amacı da değiştirmiştir. Bu bilinç düzeyinde yaşanan değişimde devletin İslâmî hareketlerle kurdu-

ğu olumsuz ve sert mizaçlı ilişki de belirleyici olmuştur. Yeni kurulan devletlerin ve iktidarların bağımsızlık sonrası süreçte Batı ile ilişkileri daha seküler çerçevede ve Batılılaşma zihniyeti bağlamında olmuştur. İslâmî hareketler ise İslâmî ilkeleri merkeze alan bir devlet tasavvuru oluşturarak, Müslüman bir toplumun İslâmî ilkelere göre yönetilmesini talep etmiştir. Taleplerin sert karşılık görmesi, hareket mensuplarının devlete bakışını değiştirmiş ve daha farklı bir pozisyonda konumlanmalarına yol açmıştır. Bu dönemin bakış açısına göre devlet gayri İslâmî bir konumdadır. Müslümanlar artık İslâmî olmayan bir siyasi yapının içerisinde oldukları. İslâmî olmayan bu yapının yeniden İslâmîleştirilmesi hareketlerin yeni amacı olmuştur. Ancak hareketlerdeki siyasi yapıya bakışta yaşanan değişim, topluma bakışa da sırayet etmiş, seküler siyasi yapıya itaat toplumu da gayri İslâmî olarak değerlendirmeye yöneltmiştir. Böylece hedef hem devleti hem toplumu yeniden İslâmîleştirme mücadelesi şeklinde belirmiş; ayrıca tevhidi merkeze alan ve siyasallık vurgusu yüksek olan İslâmî hareketleri ortaya çıkarmıştır.

Bu bakış açısının çeşitli açılardan problemleri ele alınabilir. Ancak biz bu çalışma kapsamında hareketlerin kullandığı dili ve üslubu merkeze alarak, diğer konuları kapsam dışı bırakıyoruz. Ayrıca bahsedilen dil ve üslup probleminin sadece bu hareketleri kapsamadığı, bugün siyasallık vurgusu güçlü olmayan pek çok İslâmî yapının da benzer bir zihniyete, dile ve üsluba sahip olduğunu söylemek mümkündür. Temel iddia ise kullanılan dil ve üslubun, hareketlerin asli söylemi olan tevhidi ve birliği imkânsız hâle getirdiğidir.

TEKİL HAKİKAT ANLAYIŞININ PROBLEMLERİ

Öncelikle kullanılan keskin dil ve sahip olunan keskin üslup, bir hakikat tekelciliği ortaya çıkarmaktadır. Öz olarak “İslâm’ı benim anladığım gibi anlıyorsan doğru anlıyorsun, Müslüman’sın. Yok, benim gibi anlamıyorsan kâfirsın, müşriksin veya gafilsin!” mealinde bir bakış söz konusudur. İslâm dünyasının bu bakışa sahip ilk hareketi Haricilik’tir. Hz. Ali gibi seçkin bir sahabeye bile “Kur’ân dışında bir hakem tayin ettin, kâfir oldun, tevbe et!” diyen Hariciler, onun “Kur’ân konuşmaz, onu konuşturan kişilerdir.” şeklindeki açıklamasına dahi itibar etmeyerek nihayetinde onu şehit etmişlerdir. Onlara göre Hz. Ali içtihadında hataya düşmüş ve günah işlemiştir. Günah işleyenler ise kâfirdir! Muhammed Ebu Zehra’nın belirttiği gibi Hariciler kendileri dışındaki bütün Müslümanları kâfir diye nitelemişler ve bu yüzden sadece ümmet ile uğraşarak, İslâm toplumunun baş belası hâline gelmişlerdir.¹

Haricileri bu noktaya getiren, kendi anlama biçimlerini mutlaklaştırmaları ve başka anlama biçimlerine kapıyı kapatmalarındadır. Ebu Zehra’nın aktardığına göre kendileri gibi düşünmeyen herkesi kâfir gören Hariciler bu görüşlerini şöyle temellendirirler: Âl-i İmrân Suresi 97. ayette “*Gitmeye gücü yeten herkese, Allah için (Kâbe’yi) ziyaret etmek düşer. Her kim de inkâr ederse (bilsin ki) Allah âlemlerden beridir.*” buyrulur. Allah haccı terk etmeyi küfür saymıştır, haccı terk etmek günahdır, demek ki günah işleyen kâfir olur. Bir başka delil, Mâide Suresi 44. ayette geçen “*Allah’ın indirdikleri ile hükmetmeyenler kâfirlerin tâ kendileridir!*” ifa-

desidir. Buna göre günah işleyen herkes, kendi nefsi için Allah’ın indirdiklerinden başka bir şeyle hükmeder ve kâfir olur.²

Buna benzer örnekleri gerek geçmişten gerekse günümüzden çoğaltmak mümkündür. Anlamayı mutlaklaştırmak, bir konuyu ya da bir meseleyi anlamanın tek biçimini dayatmak İslâm dünyasının önündeki en büyük problemlerden birini teşkil etmekte ve örnekte de görüldüğü gibi sadece farklı anlama biçimlerine sahip Müslümanlarla uğraşmayı beraberinde getirmektedir. Oysa bizim dinî geleneğimizde farklı anlama biçimlerine müsamaha ciddi kökleri olan bir uygulamadır. İmam-ı Azam Ebû Hanife’nin “Ehl-i kible tekfir edilemez!” düsturu meseleye yaklaşımımızı özetlemektedir. Hatta işin doğası da biraz bu noktadadır.

ÇOĞUL ANLAMA BİR PROBLEM MİDİR?

“Anlama nasıl mümkündür?” biçiminde bir soru ile işin doğası olarak ifade ettiğimiz meseleyi açmamız mümkündür. Genel hatlarıyla anlamayı mümkün kılan üç unsur söz konusudur. Bunlar *bilgi birikimi*, *zekâ seviyesi (kavrama gücü)* ve *tecrübe/yaşanmışlıklardır*. Bunların üçüne birden *müktesebât* denilebilir.³ Bu müktesebât, hemen her kişide farklı nicelik ve nitelikte bulunduğu için olaylara, konulara, problemlere dair farklı bakış açıları ve farklı anlama biçimleri her daim olmuştur, olmaktadır ve olacaktır. Aynı nesne, aynı olgu, aynı meseleye bakan farklı müktesebâta sahip kişiler farklı açıklamalar yapmış, farklı anlamlara sahip olmuşlardır. İslâm uleması bu konuyu doğal

1 M. Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbğatullah Kaya, Yeni Şafak Kitapları, İstanbul, Tarihsiz, s. 66.

2 M. Ebu Zehra, *age.*, s. 71.

3 Ahmet Ayhan Koyuncu, *Vasat Sosyolojisi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2023, s. 23.

Bugün eğer Müslümanlar tarih dışına itilmeden var olabilmeyi amaçlıyorsa, farklılıklara açık, özgürlükçü bir ortam inşa ederek ihtilafı rahmete çevirmelidir. Hedeflenen İslâm birliği ise ancak bu farklılıklara imkân veren özgürlükçü ortamda gelişebilir.

ve olağan görmüş ve bunu bir *ihtilaf ahlakına* bağlamıştır. İhtilaf ahlakı, herhangi bir meseleyi farklı biçimlerde anlamanın mümkün olduğunu, bunun insani bir durum olduğunu, farklılıkların ümmet için bir zenginlik ve rahmet yolu olduğunu ifade etmektedir. Hatta bu konuda bir hadis de mevcuttur: “Ümmetimin ihtilafında rahmet vardır.” Bu hadisin ruhuna uygun davranan ulema, hakikat konusunda da tedbirli davranmış ve söylediklerinin hakikat değil, hakikatten anladıkları olduğunu ifade ederek hakikat ile hakikatin yansımaları birbirinden ayırmıştır. Bu nedenle yazdıkları eserlerin ya başında ya sonunda “Doğrusunu Allah bilir!” şeklinde bir ifade eklemiştir. Örneğin İbn Haldun, *Mukaddime* adlı eserinde her bölüm sonuna bu ifadeyi eklemiştir.⁴

Anlamaya ve hakikate dair algının düzeltilmesi, tevhid ve vahdetin önünü açacak anahtardır. İslâm dünyası hiçbir zaman mezhepte, meşrepte, tarikatta, cemaatte tek bir yol izlememiştir. Ancak her daim farklı bakışları, görüşleri bir farklılık ve zenginlik görecerak müsamaha ile karşılaşmış ve bir birlikte yaşama kültürü inşa etmiştir. Bu kültürü günümüz yazarlarından Thomas Bauer *Müphemlik Kültürü*⁵ şeklinde tanımlamıştır.

Bauer’e göre müphemlik kültürü, bir kavrama, bir eylem biçimine veya bir nesneye uzunca bir süre boyunca aynı anda iki zıt veya birbirinden belirgin biçimde farklılaşan en azından iki rakip anlam atfedilebilmesine imkân verir. Eğer bir toplumsal grup, tekil hayat alanlarına dair normlarını ve anlamlandırmaları aynı anda zıt veya birbirinden kuvvetli biçimde farklılaşan söylemlerden devşirebiliyor veya eğer bir grup içerisinde bir olgunun farklı yorumları benimsebiliyor ve bu yorumların hiçbirisi tek başına geçerlilik iddiasında bulunamıyorsa, orada bir kültürel müphemlik olgusuyla karşı karşı-

yayız demektir.⁶ Bauer’e göre İslâm toplumlari tam da böyle bir kültür üretmiştir. Bauer’in el-Cezeri’den aktardığına göre müphemlik kültürü pek çok avantaj sağlayan önemli bir olgudur. Bu avantajları yedi başlık altında ele alan Cezeri, çoklu anlamaya imkân veren metin “her bir tekil lafzın araştırılmasını, her biçimin sınanmasını, doğruluk ölçütlerinin incelenmesini, kıraat sanatına hâkim olmayı (...)” özetle daha detaylı bir incelemeyi gerektirmektedir.⁷ Bu açıdan bakıldığında çok anlamlılık insanların imtihanunun bir parçası görülebilir. Çünkü onların düşünmesine imkân sağlayacak ortamı sunar. Cezeri’ye göre bu durum hem Müslümanların diğer dinlere üstünlüğünün bir delili hem de tanrısal bir rahmettir.

ÇOĞUL ANLAMAMIN AVANTAJLARI

Hakikati tekel altına almayan ve farklılıklara açık bir kültür, canlı ve dinamik bir düşünce ikliminin de teminatıdır. Farklılıklara açık müsamaha kültürünün, içinde bulunduğu topluma ve inanca sağladığı pek çok avantaj söz konusudur. Örneğin bir kültür olarak müphemlik, dinamik hayatın yeni yüzleştiği sorunlara karşı dinamik bir zihin oluşturmaktadır. Yeni düşünce alanlarına, yeni düşünme biçimlerine, meselelere farklı açılardan bakmaya imkân tanımaktadır. Aslında düşüncenin gelişim seyri de bu müphemlikler üzerinden yürümektedir. Tekil bir hakikat anlayışına, kısır bir düşünce iklimine ve özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açmaktadır.⁸

Ebu’l Feth el-Beyanuni, *Mezhep Meselesi ve Fıkhi İhtilaflar* adlı eserinde ihtilafın bir rahmet olduğunu şöyle izah ediyor: “İlmî görüş ayrılıkları ve fıkhi hükümler bazılarınca Allah Azze ve Celle’nin dinine sokulan şahsi görüşler olarak anlaşılıyor ve bundan dolayı da ihtilafların

4 İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.

5 Thomas Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslâm: Farklı Bir İslâm Tarihi Okuması*, çev. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.

6 Thomas Bauer, *age.*, s. 24.

7 Thomas Bauer, *age.*, s. 86-87.

8 Ahmet Ayhan Koyuncu, “Hakikat, Müphemlik ve İslâm Üzerine Sosyolojik Bir Deneme”, *Umran*, 2022, sayı: 332, s. 57.

çoğaldığı öne sürülüyor. Hatta bazı çevreler bu konuda daha da ileri giderek kitap ve sünnete mukabil yeni bir din ortaya çıkarıldığını, Müslümanların bu bozuk anlayışı yere çalıp ondan uzak durmaları, Allah'ın kitabına ve Resûlullah (s.a.v.)'in sünnetine dönmeleri gerektiğini düşünüyorlar.

Bir yandan bu meseleyi olduğundan fazla büyüten, yalnızca kendi tezini doğru kabul ederek ona bağlanan ve diğerlerini reddeden bazı mutaassıpların tutumları, bir yandan da genellikle konuları kısaltmak ve arzusuyla hükümlerin delillerine yer vermeyen müteahhirin ulemanın (son devir âlimlerinin) kitapları bu yanlış düşüncenin yaşanmasında önemli bir rol oynuyor. Böylece uzaktan bakanlar için bu kitaplar tabii olarak şer'i temellerden tecrit edilmiş birtakım şahsi görüşler şeklinde anlaşılıyor.

(...)

Bu görüş ve açıklamaların; bazılarınca vehmedilen şekliyle, farklı ağaçların meyvesi olmayıp, aksine, bir tek ağaçtan alınan birden fazla meyve olduğunu anlatmaya çalışıyoruz.”⁹

Bu bağlamda el-Beyanuni, sorunun kaynağına atıf yapıp, sonucu “bir ağaçtan alınan farklı meyveler” biçiminde tanımlıyor. Ayrıca fıkhi ihtilafların, birincisi şeri nassların yapısında bulunan bazı hususlardan ve ikincisi şeri nassları anlayış ve kavramadaki farklılıklardan kaynaklandığını belirterek, Allah'ın (c.c.) hikmetinin bir gereği olarak Kur'ân ve sünnet naslarının çok anlamlı olduğunu ifade ediyor.¹⁰ Mezhepleri ve görüşleri birleştirme fikrinin, tam da bu gerçeği kavrayamamaktan kaynaklı olduğunu ileri sürüyor ve şöyle devam ediyor: “Bu kimseler Allah'ın (c.c.) yaratışındaki hikmeti anlamıyorlar. Eğer Allah (c.c.) dileseydi insanları düşünme ve anlama açısından bir tek ümmet olarak yaratırdı; kitabı onlara mübeyyen ve müfesser olarak (tüm ayrıntılarıyla, ihtilafları önleyecek açık ve kesin bir şekilde) indirir; onda icmalî (kısa, öz) ve ihtimallî kısımlara yer vermezdi.”

El-Beyanuni, daha sonra iki ayeti incelemeye almaktadır. Bakara Suresi 228. ayette “Boşanmış kadınlar, üç kur' kendilerini gözetirler.” buyrulmaktadır. Yine aynı surenin 226. ayetinde

9 Ebu'l Feth el-Beyanuni, *Mezhep Meselesi ve Fıkhi İhtilaflar*, Risale Yayınları, İstanbul, 1997, s. 13-14.
10 Ebu'l Feth el-Beyanuni, *age.*, s. 17.

“Kadınlara yaklaşılmamaya yemin edenler için ancak dört ay bekleme (hakkı) vardır.” buyrulur. El-Beyanuni ilk ayette “kur” kelimesinin geçtiğini ve bunun iki farklı anlama gelebildiğini, ancak ikinci ayette “dört ay” ifadesi ile tartışmaya mahal bırakmayacak bir netlikte ifade edildiğini kaydeder. Bunun hikmetini ise Allah'ın (c.c.) bununla bir taraftan görüşlerin ve anlayışların çoğalmasında insanlara bir genişlik murat ettiğini, diğer taraftan da Allah ve Resûlünün kelimelerden istinbat ve amel için insan aklının önüne çeşitli alanlar açtığını belirtmiştir.¹¹

Bauer de benzer şekilde geleneksel İslâm âlimlerinin, çoğulluğun Allah'ın bir hediyesi olduğu fikrini savunduğunu, kusursuz bir kesinliğin insan doğasına aykırı bir şey olduğunu bilerek, sınırları açık olan, böylelikle kendisi için bir ödeve ve sınava dönüşen Kur'ân metnini ilahi bir armağan kabul ettiğini ve şükranla karşıladığını belirtir. Ancak bu çoğulculuğun bölücülüğe dönüşmesini de engelleyici mekanizmaların âlimlerce hassas bir şekilde oluşturulduğunu da belirtir.¹²

“DÜŞÜNMEZ MİSİNİZ/AKLETMEZ MİSİNİZ?”

Kur'ân'da yetmişden fazla ayet “Düşünmez misiniz/akletmez misiniz?” sorusu ile biter. Düşünmeye/akletmeye davete tefekkür, tefakküh, ilim vb. gibi kavramlar da eşlik eder ki bunları da dâhil ettiğimizde yaklaşık 800 ayet bizi düşünmeye, anlamaya, öğrenmeye teşvik eder. Eğer her şey bu kadar açık ve net olsaydı, düşünmeye, anlamaya, öğrenmeye gerek olmaksızın sadece ezberlemeye ihtiyaç duyulurdu. Nitekim Mevlana'ya atfedilen bir söze göre “Bir yerde herkes aynı fikirde ise orada düşünce gelişmez.” Başka bir ifadeyle düşüncenin gelişmesi farklı fikirlerin, bakışların, görüşlerin olmasına bağlıdır. Bu farklılıklar ise toplumsal yaşamın dinamizminden kaynaklanır. Dinamik bir toplumsal yaşama tekil bir hakikat/anlama dayatması o toplumu tarih dışına iter.

Bugün eğer Müslümanlar tarih dışına itilmeden var olabilmeyi amaçlıyorlarsa, farklılıklara açık, özgürlükçü bir ortam inşa ederek ihtilafı rahmete çevirmelidir. Hedeflenen İslâm birliği ise ancak bu farklılıklara imkân veren özgürlükçü ortamda gelişebilir.

11 Age., s. 18-20.

12 T. Bauer, *age.*, s. 73-74.

VAAZ DİLİ"NDEN "FİKİR DİLİ"NE İLTİCA ETMENİN ZARURETİNE DAİR...

— KAMİL ERGENÇ —

İslâm dünyası toplumlarının yapısal soru/n/ larından biri ve belki de en önemlisi sistematik, düzenli, derli toplu, başı sonu belli, metotlu ve uzun erimli çalışma iradesini, alışkanlığını ve kabiliyetini terk etmeleridir. Bunun ne zaman, nasıl, neden başladığı ayrı bir tartışmanın konusu olmakla birlikte hâlihazırdaki problemlerin önemli bir kısmının kaynağı olduğu gerçeği inkâr edilemez. Meraksızlık (tecessüs fakirliği) ve/veya bilgiye ilgisizlik öylesine büyük bir hastalık hâline gelmiştir ki, tedavisi için çok yoğun, çok sabırlı, çok ısrarlı (ve elbette ki de örgütlü) bir mücadeleye ihtiyaç vardır. Aksi takdirde yönlendirmeye açık olma, kolaylıkla sevk ve idare edilme, hamasi ve popülist söylemin çekim alanına girme, duygusallığın sınırlarını bir türlü aşamama, akli olgunluk/yetkinlik çağrısına bigâne kalma, müteyakkız bilincin inşasına kayıtsızlık, Siyonist-emperyalist-sömürgeci kötülüklerle uzlaşma gibi büyük zaaflarla malul bir bilinçle yaşamaya devam edeceğiz. Bilinen insanlık tarihi, bilgiye ilgisiz toplumların büyük altüst oluşlar yaşadığının, pasif, edilgin, nesne ve madun olmaktan kurtulamadığının örnekleriyle doludur.

AKLETME, İMAN, DÜŞÜNCE VE DUYGU

Tahrik altındaki zihin doğru düşünemez. Cehaletin bir anlamı da öfke ve şehvet duygularının sevgiyle hareket etmektir. Akli olgunluğa erişmenin kıymetini takdir etmek lazımdır. Bu olgunluğa erişenlerin tahrik altında bile insicamını kaybetmeyeceğini, hikemi/irfani derinli-

ğini muhafaza etmeye özen göstereceğini Aksa Tufanı sonrası direnişin tutumunda gördük. Düşmanın sınır tanımayan barbarlığına/vahşiliğine rağmen Müslüman duyarlılığını korumaya özen gösteren bir yetkinlik... Şüphesiz ki sadece ilahi vahye ve nebevi rehberliğe teslim olan akıl yetkinleşebilir. Çünkü bunlar mutlak iyidir. Akıl, nübüvvete ittiba etmeksizin insan-insan, insan-varlık ve insan-Allah ilişkisine dair sahil bir tefekkürün vasıtası olamaz. İnsan-ı kâmil mertebesine er/iş/menin yolu, aklın pratik işlevi olan iradeyi nebevi rehberliğe tâbi kılmaktır.

İnsan, dünyaya teşrif ettiği andan ölünceye kadar "oluş" hâindedir. Tercihleri sayesinde/sebebiyle "olur". Demek ki insan ne olacağına karar vere/bile/n bir varlıktır. Tercih yapabilme kabiliyeti yaratılmış varlıklar içinde sadece insana mahsustur. İrade ise aklın pratik işlevidir. Binaenaleyh akıl ve irade, biri olmadan diğeri hakkında konuşmanın manasız olacağı iki olgudur. İnsan, hayrı da şerri de isteyebilen (ikisine de meyilli) bir varlıktır. İradesini kullanarak yaptığı tercihleri sayesinde iyi ya da kötü "olur". Bu "oluş süreci" son nefesini verinceye kadar devam eder. Ömrünün hiçbir safhasında "Ben oldum!" diyemez. Çünkü irade her zaman aynı kuvvette değildir. Çeşitli nedenlerle zayıfla/yabili/r. Akletme eyleminin sürekliliği iradenin gücünü besler. İman, akleden kalbin eylemidir. Akılsız iman ya da imansız akıl olamayacağı gibi, (ilahi bağış olan) aklını doğru kullanan birinin imandan gayrı varacağı bir yer yoktur.

Bu bağlamda akletme eylemi imanı zorunlu kılan bir muhtevaya sahiptir. Başka bir ifadeyle aralarında sebep-sonuç ilişkisi vardır. Kâfirin akıllı olarak nitelenemeyeceği sonucunu buradan çıkarabiliriz. Şayet aklını doğru kullansaydı mümin olmaktan başka bir sonuca erişemeyecekti. Küfründe inat-ısrar ettiğine göre aklını gereği gibi kullanmamıştır. İmanı duyguyla, tefekkürü akılla ilişkilendiren, böylece inancı akıldan, aklı da ilahi vahiyden uzak tutmaya çalışan modern dogmalara perestiş etmek zorunda değiliz. Ne iman akıldan bağımsızdır ne de tefekkür duygudan azadedir. Bilakis iman aklın kemale ermesiyle neticelenen eylemdir. Yüce Kur'an'ın beyanından anlıyoruz ki tefekkür, hakkı itiraf ve ikrar etmeyi sağlayarak tenzihe (yani Allah'ın bütün eksikliklerden uzak olduğuna inanmaya) yönelir. Binaenaleyh iman, akıl, düşünce, duygu biri diğerini nakzeden değil bilakis birbirini tamamlayan (mütemmim) cüzdür.

İlahi vahiy bilgisini *muhayyile* (hayal gücü) ile ilişkilendirenlerin muradı başkadır. Bu yaklaşımın müdafileri felsefeyi *müfekkire* (düşünme gücü) katına layık görerek (eş deyişle muhayyilenin üstünde bir yerde konumlandırarak) felsefe vahiyden, filozof ta peygamberden üstündür demeye getiriyorlar. Böylece dini, avamın, taşralılığın zihin kodlarıyla sınırlı bir bağlama hapsederek büyük bir inhırafin kapısını aralıyorlar. Peygamberin bilgisinin *vehbi* (Allah

vergesi), filozofun bilgisinin ise *kesbi* (edinilmiş) olduğundan hareketle, kesbi bilginin vehbi bilgiye üstün olduğunu iddia ederek nebevi geleneği tarihselleştirmeye çalışıyorlar. Nübüvvetin muhayyileyle ilişkilendirilmesi, düşünce ile inancın/imanın arasını açma arzusunun sonucudur. Böylece din ile düşünce arasında derin yarıklar oluşacak, mümin/ mümine olmak düşünmekten korkmak (ya da düşünmeyi terk etmek) anlamına gelecektir. Dahası dindarlık köylülükle iç içe/yan yana/omuz omuz olacak, şehirli ve medeni olmanın şartı dinin dogmalarından aklı kurtarmak olarak belirginleşecektir. Oryantalist havzalardan da destek alan bu yaklaşım 'yerli' aydınların ekserisi nezdinde kabul görecektir, ilahi vahiy bilgisine ve nübüvvet pratiğine tâbi olmak "düşüncenin hakkını ver/e/memekle" irtibatlı olarak ele alınacaktır.

Din-bilim, akıl-vahiy, düşünce-iman arasında var olduğu iddia edilen çatışmaların arka planında muhayyile-müfekkire ayırımından beslenen karşıtlık vardır. Elbette bu karşıtlık yeni üretilmiş değildir. Müslümanların düşünce geleneğinde, farklı kültür havzalarıyla karşılaşmanın sonucunda öne çıkan seçkin-aristokratik-elitist perspektifin sonucudur bu karşıtlık. Birilerinin diğerleri üzerinde egemenlik tesis etmesi ve/veya birilerini diğerlerine göre imtiyazlı kılmanın zemini olmuştur bu karşıtlık. Avam-havas ayrımı bu zeminden ilham alacaktır. Zamanla, Hıristiyanlıktaki gibi "imtiyazlı ruhaniler" sınıfının oluşmasına yol açacaktır. Ernest Renan'ın 19. yüzyılın sonuna doğru dile getirdiği "İslâm mâni-i terakkidir" sözünün mesnedi de esasında, muhayyile-müfekkire ayırımından beslenen karşıtlıktır. Sami dil ailesine (vahiy alan dillere) mensup olan toplumlar bilim-felsefe-düşünce üretemezler çünkü peygambere tâbidirler... Peygamber de muhayyileyle (hayal gücünü) temsil eder ve bilgisi vehbidir. Hayal gücünün ürünü bilgiyle tefekkür hasılası bilgi aynı olmayacağına göre filozofun kendi çabasıyla elde ettiği bilgi (kesbi bilgi) daha üstündür. Modernleşme tecrübemizde Renan'ın bu tespitinin aydın-bürokratlar üzerindeki etkisi yadsınamaz. İlahi vahiy bilgisinin ve nebevi pratiğin düşünceye ket vurduğu, ilmî inkişafı engellediği iddiası, burjuva Protestan kültür kodlarına ram olmanın gerekçesi kılınmıştır. Bilimin nötr olamayacağı, aklın nefsten bağımlı-

Gelenekten miras aldığımız şifahi bilgilenme alışkanlığı anlatıcının söylediklerini teşrih masasına yatıracak bir duyarlılığın gelişmesine imkân vermemiştir. Gerek seküler gerekse dindar vaazler bunu bildiği için söylemlerini olabildiğince muğlak-ağdalı bir dille tezyin etmekte, böylece muhatabını efsunlamayı başarabilmektedir.

sızlaşamayacağı, bilginin değer yüklü olduğu gerçeği dikkate alınmadan yapılan bu tercih, Müslümanların hayatında büyük travmalara sebebiyet verecektir.

İSLÂMÎ GERÇEKLİĞİN İNŞA VE İKAMESİ

Vuzuha kavuşturulması gereken mesele İslâmî gerçeğin nasıl inşa ve ikame edileceğidir. Modern/postmodern paradigmanın kavramsal ve kurumsal hegemonyasının içine doğan kuşaklar, bu paradigmanın dışına nasıl çıkacaklar? İslâm'ı manevi bir tatmin vasıtası ve/veya ulusal bütünlüğü sağlayan tutkal şeklinde tanıyan bu kuşaklar, mübarek İslâm'ın cihanşümül perspektifine nasıl aşına olacak? Epistemolojik bağımlılıkla malul zihinler İslâm'ın özgün diline vukufiyet kesbedebilecek mi? Bir yanda muhayyile-müfekkire hiyerarşisinin ilham verdiği duygu-düşünce/din-felsefe/vahiy-akıl gerilimi diğer yanda ise seküler-ırkçı-pozitivist-sömürgeci bilgiyle teçhiz edilmiş modern paradigmanın dayattığı *scientist* (bilimci)-panteist perspektif... Şayet İslâm'ı manevi bir tatmin vasıtası ve/veya ulusal kültürün etkili bir bileşeni olarak anlamaya-yaşamaya devam edersek haysiyetli bir yarına uyanmamız mümkün olmayacak. Unutmamak gerekiyor ki modern/postmodern paradigma uzlaşmacı/uyumlu/ mistik/batını/esnek/akışkan bir İslâm'dan rahatsız değildir. Hatta emellerine ulaşmak için böyle bir İslâm'a muhtaçtır. Lakin epistemolojik bağımsızlık iddiasında bulunan, global sömürü düzeninin tekerine çomak sokan, cari statükoyu sarsan, yeni bir model öneren, kapitalist-emperyalist-Siyonist-sömürgeci gerçeğe razı olmayan İslâm'ı ise (Gazze-Lübnan-Yemen-İran örneğinde görüleceği üzere) kriminalize ve terörize ederek boğmaya çalışır.

Tam bu noktada vaaz ile fikir arasındaki farkı belirginleştirip yeni bir yol haritasının inşasına dönük eylemliliği öne çıkarmak gerekmektedir.

Vaaz; öğüt-nasihat-kalbi yumuşatan/hayırlı işleri çoğaltmaya dönük çaba şeklinde tanımlanabilir. Yüce Kur'ân da kendisini mevize olarak niteler ki vaazla aynı köktendir. İbn Rüşd ilahi vahyin hem avama hem diyalektik (cedelci) taifeye hem de filozof hekimler sınıfına hitap ettiğine işaret eder. Vaazın hidayet, rahmet olduğuna dair beyanlar yüce Kur'ân'da zikredilir. Anlıyoruz ki Kur'ân'ın dikkat çektiği vaaz bir yandan sadra şifa veren öğüt-nasihat iken diğer yandan zıkr (hatırlama) ve hidayetle bağlantılıdır. Vaaz, kulağın aktif, merkezde olduğu bir iletişim ortamına işaret eder. İşitme ve itaat arasında kurulan ilişkiye dikkat edildiğinde dinleme eyleminin ehemmiyeti daha da belirginleşir. İşitmenin ardından isyan da gelebilir. Nitekim yüce Kur'ân hem *"işittik ve itaat ettik"* diyenlere hem de *"işittik ve isyan ettik"* diyenlere dikkat çeker. Bu bağlamda dinleme eyleminin anlama-kavrama-içselleştirme ile güçlü bir bağının olduğu söylenebilir. Görmenin değil de işitmenin "itaat ve isyan"la yan yana anılması kayda değerdir. "Gördük ve itaat ettik." değil "İşittik ve itaat ettik."

Demek ki itaat ve isyan, duyma/işitme sonrasında belirginleşen bir eylemdir. Elbette ki buradaki işitme (yalnızca) fiziksel boyutla ilgili değildir. Kulak-ses ve sesi ileten ortam/şartlar bağlamında anatomik-fizyolojik bir bağlama indirgenemeyecek bir eylemden bahsediyoruz. Nitekim yine yüce Kur'ân'ın beyanıyla gözü olup ta görmeyen kulağı olup ta duymayanların olduğunu öğreniyoruz. Buradaki görme ve duyma fiziksel olmanın ötesinde manaya taalluk eden bir boyuta sahiptir. *"Gözler değil sinelerdeki kalpler kör olur!"* yüce beyanından da anlaşılacağı üzere kalbin kavrama yeteneğinin pörsümesi insan için büyük bir felakettir. Vaaz, dinleme/işitme eylemiyle iç içe geçen bir fiil olduğundan dinleyicinin kalbinin yumuşaması mümkün olabileceği gibi katılaşmasına da yol

açabilir. Yüce Kur’ân hakikati ayan beyan ortaya koyarak batılı (sahte olanı) deşifre eder. Böylece hak ile batıl arasındaki büyük fark belirginleşir.

Vaaz, vaizin dilinde yeni bir içerik kazanarak muhataba ulaşır. Vaiz, vaaz esnasında çeşitli yol ve yöntemlerle dinleyicileri etkilemeye çalışır. Gerek hitabet kabiliyeti gerekse vaazını destekleyici olarak seçtiği argümanlar vaazın içeriğine dair farkındalığı artırabileceği gibi azaltabilir de. Vaazın etkisi vaizin üslubu-tutumu-tavır-tarzıyla yakından alakalıdır. Merhum Muhammet İkbâl mahalle mescidinde kıldığı Cuma namazından sonra yazdığı bir şiirinde “Vaizin vaazı Allah’ı, Cibril’i ve peygamberi dehşete düşürdü.” demek zorunda kalmıştır. Öyle vaizler vardır ki Yüce Kur’ân’ın dinamik doğasını âdeta felç etmekte, muhatabını düşüncesizleştirerek pasif-edilgin bir pozisyona ikna etmekte, büyük bir sefihleşmenin faili olabilmektedir. Terside doğrudur. Muhatabının kalbine ferahlık veren vaizler de vardır.

Söyleyenin aktif, dinleyenin pasif olduğu durumlarda (ki çoğu vaaz böyledir hatta vaazın doğası böyledir) etki sınırlıdır. Vaizin popülaritesi yüksekse her söylediğinde bir hikmet arama sorunu ortaya çıkar ki, bu durum vaazı tehlikeli bir noktaya götürür. Gelenekten miras aldığımız şifahi bilgilenme alışkanlığı anlatıcının söylediklerini teşrih masasına yatıracak bir duyarlılığın gelişmesine imkân vermemiştir. Gerek seküler gerekse dindar vaizler bunu bildiği için söylemlerini olabildiğince muğlak-ağdalı bir dille tezyin etmekte, böylece muhatabını efsunlamayı (zihinsel kabiliyetlerini felç etmeyi) başarabilmektedir. Sorgulayıcı-meydan okuyucu-eleştirel-dinamik Kur’ân beyanı vaizlerin elinde âdeta müsekkîn (uyuşturucu) hâlini almaktadır.

Bu noktada dinleyicinin dikkatine-uyanıklığına odaklanmak gerek. Vaizler karşılarında yüce Kur’ân’ın dinamik-eleştirel-meydanokuyandıyalektik-putkırıcı-hikemi-irfani doğasından habersiz/meraksız/ilgisiz bir topluluk olduğunu biliyor ve görüyor. Beyni-kalbi modern/post-modern klişelerle dağlanmış, dikkati aşınmış, kulakları (işitme-duyma-kavrama-anlama melekeleri) zayıflamış ve bu nedenle tenkit kabiliyeti pörsümüş kalabalıkları alıklaştırmak-ayartmak-baştan çıkarmak-manipüle etmek

kolaydır. Dijital kültürün hegemonyası ile birlikte ekran vaizleri/guruları aracılığıyla kamuoyunun duyargaları daha da örselenmiştir. Mübarek İslâm’ın inkılabi doğasını bayağılaştırarak abartılı hoşgörü diliyle Hint mistisizmi/Zen Budizm’i esinli bir muhtevayı pazarlayan “dindar vaizler” ile seküler-profan-ladini perspektifi mutlak hakikatmiş gibi sunmaya çalışan “ekran guruları” arasında sıkışmış bir toplumsal gerçekliğimiz var artık. Buna bir de ulus devlet realitesinin mütecanis-homojen toplum yaratma projelerini eklediğimizde ortaya bilinci kötürümleş/tiril/miş bir kamuoyu gerçekliği çıkıyor.

GERÇEKLİK VE CARİ VAAZ DİLİ

Türkiye’de cari vaaz dili İslâm’ın ruhuna uygun iktisadi, içtimai, siyasi, hukuki ve akademik gerçekliğin inşasına hizmet etmiyor ne yazık ki... Derinlikten yoksun, hikemi-irfani perspektif zafiyetiyle malul bu dil cephe siyasetine malzeme devşiren, toplumsal dokuyu hizip/parti/klik merkezli parçalayan, emperyalist-Siyonist-sömürgeci-kapitalist mevcudiyetle mücadeleyi önemsemeyen (bilakis uyumlu-uzlaşmacı yaşamayı salık veren), sadece iyi insan-iyi vatandaş olmanın faziletlerine odaklanan, ulus devlet realizmiyle barışık bir mahiyette tezahür ediyor. Modernleşme tecrübemiz İslâm’ın aziz kavramlarının pastörize edilmesine (özgün anlam dairesinden soyutlanıp modern paradigmayla uyumlu hâle getirilmesine) hizmet etti. Yaklaşık dört asırdır ilmî/entelektüel zafiyetle malul bir vaziyetteyiz. Askerî mağlubiyetlerle başlayan modernleşme adımlarımız hâlâ askerî-sınai kompleksin geliştirilmesi amacına matuf şekilde ilerliyor. Güçlü-etkili silahlara sahip olduğumuzda her şeyin hallolacağına inanan hayli sorunlu bir yaklaşım geliştirdik. Oysa Osmanlı aydın-bürokrat havzası askerî-sınai kompleksi geliştirmek için ne kadar büyük adımlar attıysa imparatorluk o kadar hızlı parçalandı. Gösterişli silahların Osmanlı ordusuna hiçbir katkısı olmadı. Bu süreçten en kârlı çıkanlar silah şirketleri ve onların rüşvetleriyle köseyi dönen birkaç imparatorluk bürokrati oldu. Hâlbuki sorun daha derinlerdeydi. Meraksızlık ve bu meraksızlığın semirttiği vaaz dili ilmî/entelektüel çabayı önemsemeyen bir yaklaşıma öncülük etti. Sultanların işine geliyordu bu vaaz

dili. Çünkü onların iktidarı tebaanın/reayanın itaatiyle mümkündü ve bu itaati de vaizler sağlıyordu. Hemen yanı başında (Avrupa'da) tarihin en büyük kırılmalarından biri yaşanırken Osmanlı seçkinleri olup bitenlerden habersizdi. Protestanlığı destekleyerek Avrupa içi mezhep geriliminden yararlanmayı hesap ediyorlardı. Oysaki destekledikleri Protestanlık iki asır sonra kendi felaketleri olacaktı.

İmparatorluğun vaizleri halkı (savaşçılıktan başka bir şey düşünmesinler diye) cenknamelele oyalarken, Yahudi ve Hıristiyanlar ticareti ele geçirdiler. İspanya'dan kovulan Yahudileri, Selanik, Bursa, İstanbul, İzmir, Edirne gibi kritik şehirlere yerleştiren Osmanlı, ticari hayatın Müslümanların aleyhine gelişmesine kayıtsız kaldı. Peki neden? Yüce Kur'an "*Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin!*" demesine rağmen neden? Son Elçi (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten hemen sonra ticari bağımsızlık adımı olarak kendi pazarını kurmasına rağmen neden? Dönemin uleması Yahudi ve Hıristiyanlara imtiyaz tanıyan bu büyük ihanete nasıl izin verdi? Çok değil, geldiklerinden iki asır sonra Osmanlı ticaretini ele geçirip sarayı parmağında oynatacak yetkinliğe erişti Judeo-Hıristiyan ittifakı...

Kimi tarihçiler Anadolu'nun Müslüman ahalsininin ticareti sevmediği, basit gördüğü, savaşçı yücelttiği için Yahudi ve Hıristiyanların öne çıktığını söyler. Oysa şayet Osmanlı seçkinleri isteselerdi Anadolu Müslümanlarının da ticarete meyletmesini temin edebilirlerdi. Bu basit bir talim-terbiye ile (nebevi geleneğin ticari bağımsızlığa verdiği öneme dikkat çeken vaazlarla) çözülebilecek bir sorundu. Ancak sultanlara savaşçı lazımdı. Çünkü ganimet en iyi gelirdi. Ticarete gerek yoktu; ticaret yaparak on yılda kazanacağını birkaç gün ya da ay süren savaşta elde ediyordu. Tarihin nereye doğru aktığını göremeyen bir devlet idaresi halkına esenlik bahşedemez.

FİKİR DİLİNİN GEREKLİLİĞİ

Vaaz dili büyük kalabalıklar için etkilidir. Lakin toplumların selameti sadece vaaz diliyle teminat altına alınamaz. Esaslı bir "fikir dili"ne de ihtiyaç vardır. Fikir, bilginin organize edilmiş/örgütlenmiş hâlidir. Vaazdan farklı olarak sistemli, bütünlüklü, başı sonu belli, metotlu

ve en önemlisi de iç tutarlılığa sahip (kendine mahsus kavramları olan) yapıdır. Fikir, bilgiye dayanır. Bilgiye yaslanmayan fikir olmayacağı gibi yorum yapabilmenin şartı da fikir sahibi olmaktır. İslâm noktainazarından bilgi, insan-insan, insan-tabiat ve insan-Allah ilişkisinin kemaline mesnet teşkil eden sıfattır. Kaynağı ise ilahi vahiy ve nebevi pratiktir. Bu iki kaynağın belirlediği sınırlar ahlaki mutlaktır. Bu kaynaklardan ilham alarak teşekkül eden fikir, şekillendiği dönemin (iktisadi, içtimai, siyasi, hukuki vs.) izlerini taşır. Bu yönüyle kendisinden sonraki nesiller için mutlak referans değildir. Fakat insan aklının işleyiş biçimi, meselelerin ele alınış tarzı, istinbat yöntemleri, eleştiri süzgeci gibi çeşitli noktalarda istifadeye medar olabilecek bir kaynak işlevi görebilir. Gelenek, gelene yapılan eklemenin sonucunda ortaya çıkan bütünlüklü, istikrarlı ve süreklilik arz eden bir yapı olarak bu perspektifin sonucudur. İlahi vahiy bilgisi ve nübüvvet pratiği ahlaki mutlak olmaları bakımından ana çerçeveyi çizmiş, genel ilkeleri belirlemiştir. Bu yönüyle her çağda kendisinden ilham alınmaya müsaittir. Başka bir ifadeyle zaman ve mekân üstüdür. Yukarıda sözünü ettiğimiz fikir dilinin inşası için bu iki kaynağın rehberliği şarttır. Bunlardan birinin dışarıda tutulması o fikrin daha baştan malul olduğuna delalet eder.

Fikir dili, vaazdan farklı olarak, şifahi boyutunun yanında yazılı metin olarak ta tebarüz eder. Yazıya geçirilmesi metnin iç tutarlılığı, sistematikliği, kavramsal ana omurgası gibi hususların yapı bakımından sağlamlığını test etmek için bir imkân sunar. Vaazda belli bir sistematiklik aranmasına gerek yoktur. Muhatabın dikkatini canlı tutmak ve/veya anlatılan olayı etkili kılmak için yer yer bağlam dışına da çıkılarak birtakım ilaveler-yönlendirmeler yapılabilirken, fikir dilinde bu mümkün değildir. Ele alınan konu hakkında tutarlı, bütünlüklü, sistemli bir çalışma yapmak lazım gelir. Bu bakımdan fikir daha meşakkatli ve uzun erimli bir sürecin sonucudur. Örneğin İslâm'ın ruhuna uygun bir iktisat teorisi için ilahi vahyin ve nebevi pratiğin ahlaki mutlak olarak belirlediği sınırlardan haberdar olmak, o sınırların uygulamaya geçirilebilmesi için ilgili çağın şartlarını bilmek gerekir. Akabinde ise ahlaki mutlağın sınırlarına riayet eden bir iktisat fikriyatı gerekir.

Bu fikriyatın inşası için ilgili dönemin iktisat literatürüne vâkıf olmak, yani iş, emek, üretim, alışveriş, mal/meta, pazar, dağıtım, değişim aracı vb. ticaret olgularının mahiyeti ve keyfiyetine vukufiyet kesbetmek, bunların içini İslâm'ın ahlaki mutlaklarıyla doldurmak gibi hayli yoğun çaba gerek. Demek ki "fikir dili" bir düzen oluşturmaya matuftur. İktisatla ilgili verdiğimiz örneği siyaset, hukuk, mimari gibi farklı alanlara teşmil edebiliriz. Burada aslanan ahlaki mutlağı temsil eden kaynaklarımıza (ilahî vahiy bilgisine ve nübüvvet pratiğine) sadık kalmaktır.

İslâm dünyası toplumlarında vaaz diline aşına-teşne bir sosyal gerçeklik söz konusu ne yazık ki... Yazık ki diyorum çünkü bu ülkelerde, Türkiye örneğinde de yakinen müşahede edileceği üzere, vaaz dili toplumsal bünyenin edilgin, pısrık, pasif yığımlara dönüşmesine hizmet ediyor. Yüce Kur'an'ın dinamik, inkılabî doğasından bihaber kalabalıklar yetişiyor. İslâm manevî tatmin vasıtasına indirgenerek Hint-Asya havzalarının içrek, ezoterik, batını putçuluklarıyla sentezlenmeye çalışılıyor. İlahî vahiy bilgisinden esinlenen fikriyat inşasına kötü gözle bakılıyor. Geçmiş dönem ulemasının ürettikleri neredeyse kutsal metin muamelesi görerek tenkit/eleştiri süzgecinden geçirilmeden kanıksanıyor. İctihadi çabaya kıymet verilmiyor. Dinleyiciye sorumluluk yüklemeyen, bir tür manevî rahatlatma seansına dönüşen vaazlar çok ciddi talep görüyor. Vaaza aşına zihinler fikirle karşılaştığında ya onu entelektüel gevezelik diye niteleyip itibarsızlaştırıyor ya da alışageldikleri kafa konforunu bozacağı endişesiyle şüpheliyle yaklaşıyor. Her iki durumda da toplumsal bünyenin fikir hayatı doğurganlığını yitiriyor. Yüce İslâm'ın akıl-duygu/ruh-beden/dünya-ahiret/fizik-metafizik/madde-mana ayrımına pirim vermediği, bilakis bunları birbirinin mütemmim cüzü olduğunu beyan ettiği gerçeğine kayıtsızlık ilmî/entelektüel inkişafa mâni oluyor.

Fikir organize edilmiş bilgidir dedik. O vakit tefekkür eylemi de bilgiye bağlı olmak zorundadır. Duyu algılarımız aracılığıyla edindiğimiz bilgileri hafızaya kaydeder sonra oradan çağırarak ilişkilendirme/örgütlenme işlemini gerçek-

leştiririz. Bu ilişkilendirme her zaman sahih bir muhtevada gerçekleşmez. Çünkü hafızamızda milyonlarca veri vardır ve bunların birbiriyle ilişkilendirilmesi, şayet bir sabite yoksa gayr-ı sahih olabilir. Hafızadaki verilerin yanlış ilişkilendirilmesi sonucu ortaya saçma sonuçlar çıka/bili/r. Muhayyile gücümüz sayesinde varlığı imkânsız varlıkları hayal edebiliriz. Örneğin "at kafalı insan" ya da "kuş kafalı fil" gibi... Bu durum insan zihninin her zaman doğru irtibatlar kuramayacağını, kimi zaman saçmalayacağını da gösterir. Hafızaya kaydettiğimiz verilerin nesnesiyle uyumlu olması gerekir. Nesnesiyle uyumlu bilgiye doğru, uyumsuz bilgiye yanlış deriz. Örneğin kalem elma diye kodlamışsam, hafızamdaki bilgi, nesnesiyle uyumlu olmadığı için yanlıştır. Akıl nefse bağlı (nefisle iç içe/içkin) olduğu için hiçbir zaman bağımsızlık iddiasında bulunamaz. Bu bağlamda "bağımsız akıl" iddiası safsatadır. Çünkü nefse bağ/ım/lı akıl duygular tarafından kuşatılmış demektir. Öfke, şehvet, hırs, tamah, tutku gibi onlarca duyguyla yan yana bulunan aklın bağımsızlık iddiasında bulunması mümkün değildir. Bu zaviyeden olmak üzere objektiflik muhaldir. İnsan objektif olamaz. Zira objektiflik, gerçeği olduğu gibi yansıtan, hissi olmayan, his karıştırılmamış, tarafsız yaklaşımı ifade sadedinde kullanılır ki böyle bir durum (insan için) mümkün değildir. Akıl-duygu arasında birinin diğerinden mutlak bağımsızlığı diye bir şey söz konusu değildir. Akletme eylemi duyguların dayatmalarına direnmeyi içerir lakin o duygulardan hâli değildir. Duyguların tasallutuna direnen akıl, irade olarak adlandırılır. Demek ki irade aklın pratik işlevidir. Tercih yapma anlamında irade, insan olmanın şartıdır. İradenin kaviliği için gerekli olan en önemli vasıta bilgi, bu bilginin çıktısı ise teyakkuzdur. Mümin müteyakkızdır. Aynı delikten iki defa ısırılmaması bunun sonucudur. Teyakkuzu kavi kılan da bilgidir. İlahî vahiy bilgisi ve nübüvvet pratiği ahlaki mutlağı temsil ettikleri için aklın pratik işlevi olan iradenin istikametini tayin eder. İrade ahlaki mutlağa bağlandığı andan itibaren yapacağı tercihlerde hayır üzeredir. İnsan, istemesi hâlinde meleklerin gıpta edeceği makama erişebileceği gibi şeytanın iğrendiği bir seviyeye de inebilir. Tercih yapabiliyor olmasının doğal sonucudur bu. Demek ki tercihlerimiz değer yüklüdür.

MÜPHEM BİR DİN DİLİ OLARAK İLAHİYAT

— MEHMET FURKAN ÖREN —

Tarihçiler dünyanın yaşının yaklaşık dört milyar yıl olduğunu belirtirler. Bu zaman zarfında teknik veriler ışığında yapılan araştırmalar, insanlığın varlığını iki yüz bin yıllık geçmişe götürebilmektedir. Bu tarihte yazı ve belgelerin somut verileri en fazla dört bin yıl öncesine kadar götürülmektedir. Bunun içerisinde Yahudiliğin çıkış tarihi dışarıda bırakıldığında somut olarak Hıristiyanlık iki bin, İslâm ise bin beş yüzyıllık bir tarihe sahiptir. Elbette ki İslâm kendisini Hz. Âdem’le başlatmaktadır. Dinî açıdan Hz. Âdem’in ne zaman geldiğini bilemiyoruz. Ancak en azından aşına olunan biçimiyle Hz. Âdem’in temsil ettiği çizgi olarak ifade edilebilecek İslâm isminin konuluş tarihi, dünyanın devasa tarihinde yüzdeliğe vurulduğunda küçücük bir yer tutmaktadır.

Güncel durum bağlamında dinlerden hareketle tarihteki göstergelere bakıldığında aşırı muhafazakâr bir bakış için korkutucu bir manzara ortaya çıkmaktadır. Çünkü tarihe bakıldığında aynı dinlerin yüzlerce yorum biçimlerine evirildiğini, İslâm’ın da kendi tarihselliğinde onlarca insani bakışa büründüğü ve bu bakış açılarının kimi zaman birbiriyle savaştıkları boyutlara ulaştığı rahatlıkla görülebilmektedir. Son zamanlarda sekülerleşme bağlamında din yorgunluğu, deizm, ateizm gibi akımların yaygınlık kazandığına dair iddialar karamsarlık durumunu artırmaktadır. Yaklaşık bin beş yüzyıllık tarihe sahip son hak din İslâm’ın gelecekte nasıl bir görünüme kavuşacağını kestirmek imkânsızdır; ancak bugünkü durum açısından meseleye bakıldığında en azından muhafazakâr bir dindar profiline sahip bakış açısı için uzun tarihte dine “yorucu” gözle bakmamak çok zordur. Çünkü yapılan araştırmalardan elde edilen verilere bakılırsa dünyanın en az dört milyar yıl

daha yaşayabileceği tahmin edilmektedir. Bu doğru kabul edildiği takdirde dünyanın henüz yaşının yarısında olduğu ve geleneksel kodlarıyla güncel anlamda toplumsal meseleleri çözmek konusunda büyük zorluklar yaşayan dinlerin bu devasa tarihte hangi formlarla yaşayacağı önemli bir sorun alanıdır.

Zaman çok hızlı akmakta, toplumsal değerler ve dinamikler hızlı dönüşmekte, bugünden söylenen kesinlikli ifadeler kısa bir süre sonra tersyüz edilebilmektedir. Nitekim dinin geleceğine projeksiyon tutmaya çalışan kimi yaklaşımlar, sürekli revize edilmekte ve yeni bağlamlarla tartışılmaktadır. Şayet olağanüstü bir durum yaşamazsa, Hıristiyanlık ve İslâm’ın temel düsturları dikkate alındığında bu dinlerin en az dört milyar yıl daha yaşaması gerekmektedir. İki bin yılın son üç yüz yılında asıl metinleri yerinde olan ancak metinler dolayımında yorum ve yaşayış biçimlerinin bu kadar değiştiği bu dinlerin inananlarının hayata ve olaylara bakış açılarının dört milyar değil, yüzyıl sonrasını kestirmek bile imkânsız gibidir. Tarihsel tecrübeler, bilgi ve belgeler insan söz konusu olduğunda tarih üstü mutlak gerçek formüllerin bulunamayacağını ortaya koymaktadır. Tarih boyunca evrensel ve bağlayıcı hakikatler peşinde koşan insanlığın şimdiye kadar bunu başaramadığını söylemek mümkündür. Hakikati arayan insan ancak kendi döneminin kavramları çerçevesinde belli başlı şeylere nüfuz edebilir. Devasa süre ve tarihte hakikat tekelsizliği yapmak, din etrafında kesinlikli bir dil oluşturmak beyhude bir yaklaşım gibi durmaktadır.

Bu yüzden belki de işlevsel olabilecek husus, insanın kendisinde, kendi zamanında ve en azından nüfuz edebildiği kadarıyla içinde yaşadığı yüzyıldaki karakteristik özelliklerle

İlgili fikir ve duyarlılık sahibi olması ve kendi zamansallığındaki temel kavramları kalıcı görmemesidir. Öte yandan insandan başlayarak onun özelliklerini, toplumsal yapıyı ve bu yapıyı etkileyen mekanizmaları bilmek birtakım pusulaları kullanmak ve devasa tarihteki tecrübelerle başvurmak insanın bulunduğu yeri kavraması açısından kritik önemdedir. İnsan ele alındığında kışkırtıcı bir tanımla başlamak daha doğru olacaktır. Teknik açıdan insan ne yazık ki 'karaktersiz' ve ilkesiz bir varlıktır. Bu özelliği biyolojik yapısı paranteze alındığında onu tanımlamayı imkânsız hâle getirmektedir. Bu 'karaktersizliğin' biçimini insanı merkeze alarak test etmek imkânsızdır. Bu yüzden insan 'karaktersizliği' ancak doğada en azından canlılık belirtisi gösteren başka bir varlığa bakarak test edilebilir. Tarihe nüfuz edildiği kadarıyla aslan, sırtlan ve diğer pek çok canlı yüzyıllardır aynı karakteristik davranışları sergilemektedirler. Aslan yüzyıl önceki karakteristik davranışını ortaya koymaktadır. Oysa günümüz insanıyla yüzyıl önceki insanların değerler skalasının, davranış örüntülerinin ve ilişki biçimlerinin karakteristik yapısının benzerliğini iddia etmek abesle iştirğaldır.

KONJONKTÜR VE DİN

Temel özelliği 'karaktersizlik' şeklinde gösterilebilecek insanın her şeyi yapabilmesi mümkündür. O hâlde mevcut kavram ve çerçevelerle insanı tanımlamak imkânsızdır. Bugünün insanı ancak bugünün kavramları ve terimleri ile tanımlanabilir, yüzyıl sonraki insanların tanımını ise onlar kendi kavramları ve terimleri ile yapabilecektir. Tarih düz bir çizgiye sahip değildir, değişken dinamiklere sahiptir ve bu değişkenlerin her biri insanı da dönüştürebilmektedir. Peki, dönüşen bir insanı eski kavramlar ve ifadelerle tanımlamak mümkün müdür? Tarihsel tecrübeler bunun imkânı olmadığını ortaya koymaktadır. Aslında İslâm da bu durumun zorluğuna işaret etmektedir. Örneğin Kur'ân'da geçen bir ayette "Eğer biz onu, yabancı dilden bir Kur'ân kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilath şeklinde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu?" (Fussilet, 41/44) şeklinde bir kayıt düşünülmektedir. Başka bir ayette "Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın." (İbrahim,

14/4) ifadesi kullanılmaktadır. Demek ki din indiği toplumla diyalojik ilişki kurabileceği repertuarlar kullanılmaktadır. Yanı sıra indiği dönemin ihtiyaçlarını ifade etmektedir. Dönemlerin şartları ve ihtiyaçları yeni ilişki biçimlerini, yeni iletişim biçimleri ise yeni algı ve anlayışları meydana getirmektedir. O hâlde günümüz Türkiye'sinde ilahiyat fakültelerini konuşmak günümüz dinamiklerini konuşmaktır. Yaklaşık yüzyıldır Türkiye'de faaliyet gösteren ilahiyat fakültelerinin modern anlamıyla dinle kurulan "yeni" bir din dili biçimi olduğunu söylemek mümkündür. İlahiyat fakülteleri konjonktürün ortaya çıkardığı kurumlar olarak Türklerin kendi organik şartları içerisinde oluşturduğu modern bir din dili ve ihtiyacın göstergesidir.

Medreseler bir dönemin, konjonktürel bir anlayışın, dönemsel bir ihtiyacın cevapları olarak kendi döneminin din dilini temsil etmekteydi. İlahiyatlar ise bu dönemin şartlarının ve ihtiyaçlarının din dilini oluşturmaktadır.

TANIMLAMA SORUNU

Yakından bakıldığında ilahiyat fakülteleri işlevsel bir müphemliği çağrıştırmaktadır. Bu müphemlik bir çeşit konumlanamama sorunu yaratırken, öte yandan gelişim ve esnekliğe dayalı bir resim de ortaya koymaktadır. "İlahiyat fakülteleri dinî kurumlar mıdır?" Herhangi bir araştırmacı ilahiyatın bazı özelliklerinden hareketle bu soruya evet diyebilir. Ancak tersi bir durumu ortaya koymak da imkân dâhilindedir. İlahiyatın konumu bu soruya hem evet hem hayır diyebilmeyi mümkün kılmaktadır. "İlahiyat fakülteleri belli bir dinin temsilcisi midir?" Bu soruya da benzer şekilde ikili cevap verebilmek mümkündür. Müphem ve belirsiz alanlar bu fakültelelere dönük dönemsel olarak siyasi ve ideolojik müdahaleyi imkânlı hâle getirirken, başka açılardan da ideolojisi, hayata bakış açısı belirli çerçevelerle sınırlı kimi çevrelerin eleştirileri oklarının yöneldiği kurumlara dönüşebilmektedir. İlahiyata rol biçmek aslında onu belirli bir kavram şemasına sıkıştırmak anlamına gelmektedir. Oysa bu kurumlarla Türk toplumunun değişen ve dönüşen ihtiyaçları arasında korelasyon kurulabilecek bir konsept içerisinde değerlendirme yapmak daha tutarlı gibidir.

Her şeyden önce ilahiyat fakülteleri modern "şartların" ürettiği kurumlardır. Modern dö-

namelerin din dilinin bir tezahürüdür. Kurumsal yapısı, kategorik şekli, öğretim elemanı biçimi, bilimsel sınıflandırma şekli, hoca-talebe ilişkileri, ders işleme, açma, geçme ve bitirme zamanları, öğrenci alım ve mezun etme özelliği itibarıyla herhangi bir fakülte konumundadır. Bu fakültelerin herhangi bir fakülte olma özelliği bağlı bulunduğu siyasal organizasyonun karakteristik özelliği ile paraleldir. Bir imparatorluk bakiyesi olarak kendisini modern şartlar çerçevesinde yeniden ve radikal bir şekilde konumlandıran Türkiye’de dinle kurulabilecek formülün karşılığı ilahiyattır. Bu din dili, ancak bu organizasyon dikkate alınarak tahlil edilebilir. Nitekim bu siyasal organizasyonun toplumla kurulacak dilini belirleyen anayasasının ikinci maddesi bu organizasyon şeklini “demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti” şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre devlet belli bir inancın, dinin ve ideolojinin tarafı değildir. O hâlde devletin yönlendirilmesiyle belli bir dinî anlayışın ya da dine bağlı bir mezhebin tarafı tutulamaz. Başka bir boyutuyla belli bir dini tanımayan, kavramsal çerçevesini ortaya koymayan devlet, bunu yeni bilgi temsili olan üniversiteye havale etmekte ve üniversitelerin de din dolayımında “her şeyi” tartışabileceği ortamları imkan hâline getirecek bir konsept içerisinde yerleştirmektedir. Bir bütün olarak ilahiyatı belli bir düşünce biçiminin tarafı kılmak doğrudan devleti taraf kılmaktır. Bu durum rota tayin etme konusunda kimi zorluklar oluşursa da tanımlanamayan müphemliğinde belli oranda konfor alanı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

TOPLUMSAL BOYUT VE İLAHİYAT

Üniversiteleri oluşturan modern fakültelerle toplum arasındaki diyalojik ilişki ihtiyaçlarla belirlenmektedir. Tıp fakültesi, eczacılık, hukuk, eğitim veya başka bir fakültenin özelliği toplumsal bir ihtiyacın ya da talebin toplumdan “bağımsız” programlanması olarak tanımlanabilir. Bu fakülteler belli bir ihtiyacın rasyonel çerçevelerle sistematize edilmesidir. Burada toplumun beklentileri değil zaman ve zeminin ihtiyaçları daha önceliklidir. Kendini üniversal olarak kodlayan bir kurum, topluma değil zaman ve zeminin şartlarına, ihtiyaçlarına ve bilimsel verilerin güncel durumuna bakar. Oysa konu ilahiyat fakülteleri olduğunda bu durum müphem ve karmaşık bir hâl almaktadır. Top-

lumun millî ve özellikle manevi değerlere sahip bir oluşum olması konunun üniversal boyutları aşan taraflarına işaret etmektedir. Vurgulamak gerekir ki gündelik pratikler içerisinde sosyal dinamiklere sahip dinî duyarlılık devletin bu alana duyarsız kalmasını engelleyici bir faktördür. Dindar taleplerin kendi hâline bırakılması veya bu realitenin görmezden gelinmesi, “Vatandaş kendi hâline bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya gider” şeklinde bir durumun oluşmasına yol açar. Nitekim 15 Temmuz darbe kalkışmasının teolojik yorumu dayalı bir klik tarafından yapılması, Türkiye’de bazı dinî teşekküllerin kamusal güçlere sahip olması dinsel alanın ve bu alandan kaynaklı ihtiyaç, talep ve isteklerin devlet tarafından yürütülmesi gerektiğinin işaretidir.

Yüzyıllık tarih dikkate alınarak konuya bakıldığında ise devletin, ilahiyat merkeze alındığında işlevsel bir müphemlikle konuya eğildiği görülmektedir. Bu müphemlik bir sarkaç gibi kimi zaman laik vurgu ile kendini ortaya koyarken bazen dinî duyarlılıkla mümeyyiz olmaktadır. Ne var ki ne laiklik ne de dinî duyarlılık en azından herkesin uzlaşabileceği bir çerçeveye oturmamakta ya da oturtulmak istenmemektedir. Çünkü Türkiye’de dinî kurumların işlevselliği önemli boyutuyla müphemliklerinde yatmaktadır. Bu müphemliği gidermek bu alana kesinlik katmak ve esnekliğini bitirmektir. Bu çerçevede başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere imam-hatipler ve bu sürecin akademik boyutu olan ilahiyat fakülteleri bu şartlar altında Türk toplumunun devletle diyalojik ilişkisinin oluşturduğu özgün bir modeldir.

Bu model klasik boyutuyla misyoner bir eğitim modeli değildir, modern anlamıyla toplumdan soyutlanmış bir model de değildir. Geleneksel anlamıyla dini bir kurum değil, modern anlamıyla bütünüyle tarafsız bir oluşum da değildir. Belli bir mezhebin, düşüncenin ve fikrin resmini sunmamaktadır, ancak Türk toplumunun millî ve manevi değerlerine duyarsız kalan bir profile de sahip değildir. Teorik ve pratik boyutuyla, yüzyıllık geçmişiyile tecrübi ve dinamik bir oluşumdur. Kendini belli bir kalıba, formasyona, dinî anlayışa ve tarafa yaslamamakta, gündelik hayat içerisinde yeni bir din dili olarak dinin hem jeneolojisini yapmakta hem onu takip etmektedir hem de bu dilin toplumsal pratiklerine yönelik tasviri bir gözlemcisi ko-

numundadır. Dindar muhafazakâr kesimi tam tatmin ettiği söylenemez çünkü kimi yönleriyle onların zihnindeki dinî duruşa karşılık gelmiyor. Özellikle bazı dinî çevrelerin bu kurumları “din bozucu” diye kodlaması bu açıdan dikkate değerdir. Ancak bu kurumlar seküler kesimi de tatmin etmiyor çünkü sahip olduğu bağlam sekülerlerin tasavvurundaki laik duruşa denk düşmüyor. İlahiyatların özgünlüğü, tekelsizliği, konumlanamaması, müphemliği ve din dili anlamındaki karmaşasında yatıyor. Yüzyıllık tarihe sahip bu müphem kurum, devasa öğrenci popülasyonu, öğretim üyesi kadrosu, farklı dinî grup ve cemaatlere sahip düşüncelerin girebildiği, ancak “teknik” boyutuyla ateist düşüncelere sahip kişilere de kapısı açık bir kurum olarak varlığını devam ettirmektedir.

FAKÜLTE VE DERNEK

Modern organizasyonlar konumundaki ulus devletler hiçbir zaman kamusal alanın duygu ve düşünce ihtiyaçlarını gideremez. Aslında kamusal alanda oluşan duygu ve ihtiyaçları bir bütün olarak devletin diline dönüştürmenin imkânı da yok gibidir. Bu açıdan modern devletler, kamusal alanın duygu ve düşüncelerini yaşayabilecekleri ancak kendisi ile iletişim kurabileceği bir dil üzerinden konumlanmasına imkân tanımaktadır. Bu dil, vakıf ve derneklerdir. Vatandaş devletin ihtiyaç gidermediği yerde kendi ihtiyacını, duygu ve düşüncelerini kendi organik şartlarıyla oluşturabilmektedir. Bazı ülkelerde bu kurumlar kendi eğitim kurumlarını, müfredatlarını ve eğitim projeksiyonlarını millî eğitimle ilişkili şekilde organize edebilmektedir. Elbette ki bu tarz bir durumun Türkiye ölçeğinde uygulanabilirliği tartışmalıdır. Ancak başta hemşeri dernekleri olmak üzere farklı boyutlarda dernek ve vakıfların bulunması Türk toplumunun bu konuda epey tecrübe sahibi olduğunu da göstermektedir. Son zamanlarda dinî grup ve cemaatlerin dernekleşme yoluna gitmeleri de bu yönüyle dikkate değerdir. Dernekleşme vatandaşın kendi öznel benliğini yaşatabildiği bir alandır ve kamu “düzeni” bozulmadığı sürece kamu yararına çalışan kurumlar olarak devletçe de desteklenmektedir. Bu konsept bir biçimiyle “kendin pişir kendini” konseptidir.

Burada sorun hem dinsel çerçevede hem de seküler çerçevedeki bazı düşüncelerin devlet

eliyle kamusal dilin biçimine dönüşme/dönüştürülme arayışıdır. Bu arayışın etkilerinin hissedildiği kurumlar ise müphem yapıları dolayısıyla devletle organik bağı bulunan dinî kurumlardır. İlahiyatlar bunun başında gelmektedir. Nitekim tarihsel süreçte bu kurumlara dönük tasarruflar olmuştur. Kendi bünyesinde Felsefe ve Din Bilimleri, Temel İslâm Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü şeklinde kategorize olan İlahiyatlardaki müphemlik, özelde Felsefe ve Din Bilimleri ile Temel İslâm Bilimleri arasındaki ders kredileri konusunda gündeme gelmektedir. Dindar çizgi belirginlik olduğunda Temel İslâm Bilimleri ağırlık kazanmakta, laik çizgi belirginlik kazandığında ise Felsefe ve Din Bilimleri biraz daha öne çıkmaktadır. Aslında tüm bu uğraşlar müphem alanı bir çerçeveye oturtma arayışı şeklinde de okunabilir. Örneğin son zamanlarda bu müphemliği giderecek bir yaklaşım olan “İslâmî İlimler Fakültesi” şeklinde bir öznenin “üretilmeye” çalışılması, Felsefe ve Din Bilimleri bölümündeki felsefe ifadesinin kaldırılması ve bu alanın din bilimi olarak bırakılması, yanı sıra felsefe grubu derslerinin ders saatlerinin minimize edilmesi bu kurumlara belli bir yön tayin etme arayışının bir ifadesidir. Şimdilerde İslâmî ilimler fakültelerinin tekrar ilahiyata dönmeleri ve dönmeyenlerin de dönme arayışında olmalarını, ilahiyat müphemliğinin işlevsel boyutunun pozitif yönüne yormak mümkündür. Neticede devletten dinî duygu ve düşünce ihtiyacı gidermeyi beklemek vatandaşın hakkıdır. Devlet ise bu kadarını yapabilmektedir. Eksik kalanı da artık vakıf ve derneklerle vatandaş kendisi yapabilmelidir. Fakülteleri vatandaşın duygu ve düşüncelerine göre organize etmek orayı öldürmek demektir. Neticede bütün bir müphem konumuyla bir üniversite olarak ilahiyat fakültelerinin, dinî duygu ve düşüncelerin “temsilcisi” değil araştırmacısı ve gözlemcisi şeklinde konumlandırıldığını söylemek mümkündür. Ürettiği din dili itibarıyla bu böyledir. Yanı sıra kamusal ve organik bir din dili olmaktan ziyade devletle kamusal alanda yer alan din dilinin devlet özelinde oluşturulan dengeli bir biçimidir. Neticede bu dil bu yüzyılın diliydi/dilidir. Yüzyıl sonrasında bu dilin nasıl bir konuma evirileceğini ise büyük ölçüde değişen şartlar belirleyecektir.

MERHAMET: DİN DİLİNİN NORMATİF GRAMERİ

— MUHAMMET ATEŞ —

Tetikte bir ağâhlıkla her düşünül­dü­ğün­de, gücü ile güzelliğinin hem kemali hem tezahürleriyle zihinlerde hayranlık ve hayret uyandıran Yüce Allah'ı, mükemmel olmadığı açık olan lisanlarına, yine mükemmel olmadığı aşikâr idrak kuvveleriyle zihinsel spekülasyonlar yaparak hangi cüretle dolayabilmişti insanoglu?

Zaruret hâllerini müstesna tuttuğumuzda muhtemelen ilim ve belagat şehveti -ki aynı zamanda tevarüs de edilen hayli süptil ve gizli bir şehvettir bu- olmasaydı, ontolojik bakımdan kutsi bir özelliğe ve vazifeye sahip olmayan her insan, Tanrı'yı düşünürken yaşadığı muazzam estetik deneyimin, kelamın değil ancak sükûtun sınırsız ve kalıpsız enginliğine sığabileceğini düşünmeden edemeyecekti. Hakikat o ki, dil içinde yapılan zihinsel spekülasyonlar, estetik bir deneyimi mantık ve gramer kurallarına tabi tutarak ölçer, keser ve biçer. Aslından uzaklaştırır. Bir anlamda çirkinleştirir. Sağduyunun ve sezginin bu konuda, Valéry'nin ifadesiyle açığa çıkan hükmü kesindir zira: "Güzel olan hiçbir şey hülâsa edilemez." Hülâsa edilemezlik esasen dil ile ifadeye konu edilemezlik demektir. Çünkü dillerin doğası; anlamı, muhtasar yollar ile ifade etmek üzere şekillenmiştir. Nitekim tam da bu sebeple dilin meşruiyeti ve faydası, zaruretlerin mahzurları mubah kılması hükmüyle ve estetik ve deruni olandan büyük ölçüde feragat etmek pahasıyla söz konusu edilebilmektedir.

DİLİN VE MANTIĞIN ÖTESİNDE

Anlam ve bilgi üzerine asırlarca yapılan hummalı fikir işçiliğinin uzun mesaisi sonrasında hakikat arayışındaki azımsanmayacak sayıda düşünür, yeniden kanaat getirmeye başlamıştır ki, idrakimizle yakaladığımız ve zaikamızla tattığımız hakikatler, yalnızca dilin analitik dokusuyla, mantığın da totolojik doğasıyla bize sunduklarından ibaret değildir. Dilin ve man-

tığın ötesinde derunumuzda bize sesini duyurmak üzere, bizim onları dinlememizi bekleyen hakikatler, daha doğru bir ifadeyle bir hakikat kaynağı var ve düşüncenin yolu, bu durumun inkârına her meyledilişinde, paradoksal bir şekilde yeniden oraya çıkmaktadır. Bu noktadan bakıldığında esasen din dili, bu hakiki kaynağa açılan yol üzerindeki remizler ve işaretlerden müteşekkildir.

Öyle anlaşılmaktadır ki, mezkûr içkin ve içsel sesi duyabilmek, temelde dikkat ve farkındalıkların başkalarını yargılayıp adam etmeye değil, yani dışa ve dışsal olana değil, bilakis içe yönelmesi ile mümkündür. Bunun için de dili kullanmakta usta ve bu ustalığı sayesinde de insanlara büyük bir gürültü ve yaygarayla hükmedebilen, bu suretle onları dışsal olana doğru sürekli fırlatan zihnin, çoğu insanı ikna ettiği "insan zihniyle özdeş" şeklindeki yaygın batıl inancın ortaya çıkardığı zorlu takıntı hâlinde kurtulmak gerekir. Zira zihin, âdeta Siyonist işgalciler gibi insanın özünden hükmü altına aldığı her alana sahiplik, daha da ilerisi orayla özdeşlik iddiasında bulunur, amansız dil ve mantık oyunları bizzat kendi sahibini, hatta onun bedenini bile buna inandırır. Ve bir kere bu inancı sağladı mı artık oradan kopartılıp atılması insanoglu için, verilecek en çetin mücadele meselesi hâlini alır.

Bu mücadele verilmediğinde, öyle görülmektedir ki, ancak insani öz ile zihin arasındaki mesafenin açılmasıyla açığa çıkan ve bilinci aydınlatan olgunlaştırıcı, güzelleştirici ve dinginleştirici enerjiden/nurdan mahrum kalınır. Bu mahrumiyetin vahim sonucu olarak insan, zihin tarafından tetikte bir gaflet hâline sokulur. Bu gaflet hâlinde bazı kimselerin tevessül ettiği belki de en çirkin şey, nefsanî olan arzu ve istekleri, Allah'a ve gerçek dine hizmet adı altında meşrulaştırma yoluna başvurusudur. Bu hayli örtük bir şekilde gerçekleşen savruluştan

sonra bu kabilden bir kimse, artık ilkel tarafının tatmininden ibaret olan başka insanları dışlama ve aşağılama zevkinden geri durmayacak, öfke yönetimini öğrenmek zorunda kalmayacak, söyleyiş ve eyleyişte nezahet ve zarafet terbiyesini takınmak durumunda olmayacak, zayıf ve zorlama tevillerle kul hakkı yemenin yolunu bulacaktır. İnsanların haysiyet ve şereflerine dil uzatmanın, daha da vahimi namuslarına göz dikmenin hayvani hazzından da payını alacaktır. Keza içindeki yine çok derinlerde saklı bulunan tahakküm ve şöhrat sevdasını tatmin etmek için Kur'an'ı, Ehl-i Sünnet'i, Müslümanları ve geleneği kurtarmak veya modernliği kurmak gibi kavramlar ve gerekçeler kullanarak birbirine kardeş olması gereken müminleri ve insanları ayırttırmaktan, hasım hâline getirmekten imtina etmeyecektir. Böylece baştanbaşa bir merhamet ve estetik öğretisi olan dini, beşeri bir ideoloji derekesine indirerek acımasızca ve çirkince yaşayacak, yaşatmaya çalışacaktır. Ennihayet dini, insanların gözünde aranılır ve özenilir olmaktan, umut bağlanılan kaynak olmaktan çıkarmaya varabilecek tekinsiz bir ortama sebebiyet verecektir.

MERHAMETİ İKAME VE İDAME

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim, daha ilk ayetlerinden itibaren İslâm'ın bir merhamet ve estetik öğretisi olduğunu, bağlamın bütün yoğunluğu ile ilan eder. “*Övgüye ehil olan, âlemlerin rabbi Allah'tır.*” Peki, niçin? Çünkü O “*Rahman ve Rahimdir.*” Başka bir ifadeyle kayıtsız şartsız merhamet sahibidir. Genelde her şeye, her canlıya, her insana, özelde müminlere merhamet edendir. İslâm, Yüce Allah'ın bile övgüye layık olmasını, sınırsız merhamet vasfına bağlamış ve bunu son vahyin ilk mesajı olarak belirlemiş bir dindir. Bu yüzden merhametin, mümkün en kapsamlı hâliyle merhametin bulunmadığı yerde İslâm'ca övgüye layık bir şeyden bahsedilemez. Merhametli olmayan, insanı gittikçe daha da merhametli olmaya davet etmeyen bir din yorumu da kimliği ve unvanı ne olursa olsun bir din yorumcusu da övgüye layık değildir. Keza insanda merhameti ikame ve idame ettirmeye vesile olmayan hiçbir aidiyet de övgüye layık değildir.

Burada hemen belirtmelidir ki, insana ilişkin neredeyse her şeyin diyalektik bir yapı arz etmesinden dolayı merhameti en üst değer edinmek,

merhametsiz olana esaslı bir şekilde düşman olmak anlamını taşır. Diğer bir deyişle merhamet etmeyene merhamet etmemek, merhametsizliği dünya görüşü hâline getiren tüm beşeri ideolojilere karşı Muhammedî bir duruş içinde olmak demektir. Tabii elbette ki aynı zamanda acımasızlığı ve çirkinliği, merhamet ve estetiğin yerine ikame etmek suretiyle dini ideolojileştiren bütün dinî yorumların karşısında durmak demektir. Hakikati olanca açıklığı ve çıplaklığı ile belki herkesten önce dini, çirkin bir yüzeysellik ve şekilsellikle sahiplenilen insanların bilincine çarpacaktır. Tıpkı melami meşrep bir derviş gibi. Topluma, karşılarında güçlü ve gardını almış bir mukavemet olmadığında veya süngüsü kader tarafından o veya bu şekilde düşürülen bir kimse karşısında, inandıklarını söyledikleri tüm ahlaki değerleri nasıl bir çırpıda yok sayıp acımasızlığın, haksızlığın, kabalığın, hakaretin ve gıybetin ilkel zevkine gark olduklarını, bundan tatmin duyduklarını belki en pasif ve fakat en etkili protestoyla hissettirmektedir.

Nitekim din dilinin nasıl yorumlanacağını meselenin özünü teşkil ettiğini işaret etmek için olsa gerek ki, insanlığın merhamet ve estetik duyuş ve davranış abidesi olan Hz. Peygamber (s.), İslâm'ı din edinenlerin -velev ki sahabe neslinden olsun- din dilini yorumlamakta yalnızca düşeceği kaygısını hep taşımıştır. Mütemediyen “din adına benden duyduklarınızı mutlaka kendinizden sonrakilere aktarın” demiştir. Bunun gerekçesini ise, ilk ağızdan duymasa bile, dinî metni ilk ağızdan duyardan daha iyi, daha bilinçli bir şekilde anlayıp yorumlayabilecek müminlerin gelecek olmasıyla açıklamıştır.

Bir yorumlama faaliyetinde ihlas ve iyi niyet elbette ki vazgeçilmez önemdedir. Ama idrak yetileri ve kullandığı dil mükemmel olmayan insanoğlu, tüm iyi niyetine rağmen her zaman anlama ve yorumlama hatalarına düşmeye yakındır. Velev ki, analitik ve çıkarımsal yetenek kazandıran doğru anlama ve doğru yorumlama usullerini bihakkın tahsil etmiş olsun. Bu hataları telafi edecek olan, zararını giderecek husus, merhameti en üst değer belirlemektir. Zira yarın gayb perdesi aralandığında Allah, “Hepiniz beni yanlış anladınız!” da diyebilir. İşte o zaman, hiç şüphesiz ki tüm dinî yorumlarımızın medarı olarak belirlediğimiz merhamet, bize en hatırı sayılır şefaathçi olacaktır.

BEKİR TOPALOĞLU ÜZERİNE

MUSTAFA AKMAN

Hem aldığı eğitim, etkilendiği zevat ve yaşadığı ortam ile şekillenen vizyonuyla üstlendiği misyon bağlamında hem de özellikle ilahiyat alanında lisans eğitimi alan nice ilahiyatçı, imam hatip okulları meslek dersleri öğretmeni vs. ve gözetiminde tez hazırlayarak akademisyenlik yapan çokça makam sahibi ilim ehlinin zihinlerine etki etmesi hasebiyle Bekir Topaloğlu; hakkında araştırma yapılarak tanınmaya değer muasır bir alimdir. Biz de bu sebepten onu değerlendirmeye çalıştık.

HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

1932'de Trabzon'da doğan Bekir Topaloğlu, dedesinden hıfzını bitirdikten sonra tecvid okuyup tashih-i huruf yaptı. Resmen kaldırılma da medrese geleneğinin gayri resmî şekilde devam ettiği aynı bölgede ilköğrenimiyle birlikte dedesinden Arapça ve dinî ilimlerde, medrese geleneğine göre şerî ilimlerden 1949'da on yedi yaşındayken icâzet aldı. 1952-1959 arasında dedesinin talebi ve telkini ile yeni açılan İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ve 1959-1963 yılları arasında açılışında kendisinin de emek ve gayreti bulunan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde okudu. Yükseköğrenim yıllarında talebe temsilciliği ve talebe cemiyeti başkanlığı yaptı. 1963-1966 arasında İstanbul İmam Hatip Okulu meslek dersleri öğretmenliği yaparken Mehmet Sofuoğlu'nun (1923-1987) danışmanlığında hazırladığı ilk eseri *İslâm'da Kadın* adlı mezuniyet tezini/ kitabını yazdı.

Yüksek İslâm Enstitüsü'nde 1966'da kelim asistanı olan Topaloğlu, Muhammed Tancî (1918-1974) danışmanlığında "İslâm Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı: İspat-ı Vacip"

adlı tezini hazırladı. Bu arada da derslerini Arapça tahrir eden hocası Tancî'nin tercümanlığını yaptı. Tancî Topaloğlu'nun etkisinde kaldığı önemli simalardan biridir. Nitekim ondan çok sayıda çeviri yapmıştır. Ayrıca tahsil hayatında, ilmî şahsiyetinin teşekkülünde en çok etkileyen diğer hocaları, dedesi Kutluoğlu, İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ders veren Nurettin Topçu, Celalettin Ökten ve Mustafa Sabri Sözeri'dir.

Topaloğlu, 1986'da doçent, 1988'de İslâm felsefi anabilim dalında, 1993'te ise kelim anabilim dalında profesör oldu. Öğrenciliği sırasında İstanbul'da çeşitli camilerde imamlık ve vaizlik de yapan Topaloğlu 2003 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı. *İslâm Ansiklopedisi*'nde inceleme kurulu başkanlığı, kelim-mezhepler tarihi ilim heyeti başkanlığı ile telif ve redaksiyon görevlerini yürüten Topaloğlu 2016'da vefat etti. Mütevazı bir Müslüman olarak yaşayan Topaloğlu, geleneksel ve çağdaş eğitimi şahsında birleştirmiş, son dönemin müstesna din âlimlerindendi.

Lisans ve yüksek lisans derslerinde daha çok klasik matbu eserleri, doktora ise yazma hâlindeki metinleri okutan Topaloğlu, eski ve yeni dönem kelim metinleri ve konuları arasında karşılaştırmalar yapardı. Derslerinde metinler çerçevesinde İslâmî ilimlere ve kelim meselelerine yeni bakışlar yapılır, temel İslâm ilimlerinde yeni bir inşa hareketine duyulan ihtiyaç üzerinde durulurdu. Hocalığı süresince çok sayıda yüksek lisans (18) ve doktora (17) tez çalışması yöneten, kelim uzmanı yetiştiren Topaloğlu, resmî öğrencileri dışında ayrıca kelim alanında akademik çalışma yapan pek çok araştırmacıya da rehberlik etti.

Bekir Topaloğlu'na göre İslâm anlayışının hayata yansiyıp kurumsallaştığı dönemlerin ardından geçen uzun süre içinde İslâm toplumlarında dini anlama ve yaşama konularında önemli problemler ortaya çıkmıştır, hâlen devam eden bu durum İslâmî ilimlerde yenileşmeyi gerekli kılmaktadır.

ESERLERİ VE ÇALIŞMALARI

Topaloğlu'nun ilim âlemine katkıları bağlamında zikredilmesi gereken en önemli eseri; kurucularından, idari ve ilmî sorumlularından olduğu Diyanet Vakfı *İslâm Ansiklopedisi*'dir. Yanı sıra ansiklopediye yazdığı veya redaksiyonunu üstlendiği maddelerdir. Diyanet Vakfı'na bağlı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından neşredilen ansiklopediye hadis, İslâm felsefesi ve ahlak, İslâm tarihi ve medeniyeti, kelim ve mezhepler tarihi ile tefsir ilim dallarında yazdığı 130 madde ve 1090 redaksiyon ile önemli bir katkı sağladı. Topaloğlu'nun buradaki özellikle "Allah", "Ahiret", "Esmâ-i Hüsnâ" gibi kelim ile ilgili maddeleri, makalenin ötesinde bir kitap çalışması boyutundadır.

Topaloğlu, başından itibaren öncü rol aldığı *İslâm Ansiklopedisi* sayesinde İslâm medeniyetinin pek çok alanıyla birlikte, İslâmî ilimlerin kronolojik ve sistematik bir haritasının çıkarıldığı, bu ilimlerle iştigal eden ilim yolcularına kendi disiplinleriyle ilgili küllî bir bakış açısına sahip olma imkânı tanındığı gibi, Türkçede bir ilim dili oluşturma çabalarına ciddi anlamda katkı sağlandığı da muhakkaktır.

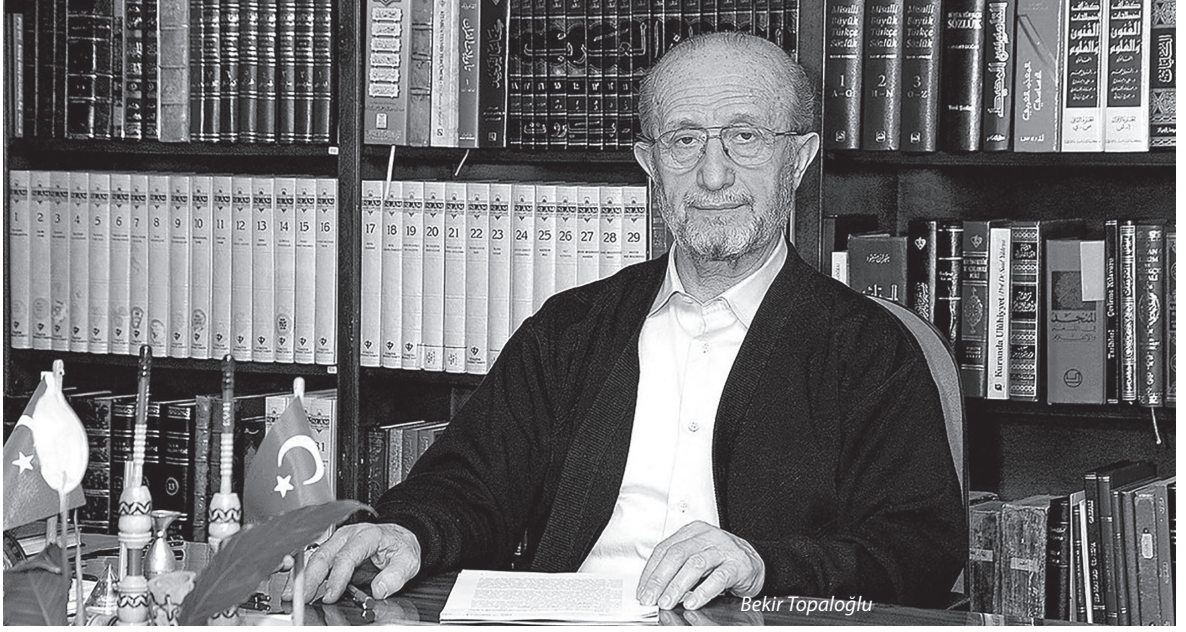
Topaloğlu'nun önem verdiği ve bizzat uyguladığı faaliyetlerden biri de tahkik (edisyon kritik) çalışmalarıdır. İSAM'da uygulanan tahkik projesi Topaloğlu'nun teşvikleriyle geliştirilmiş ve onun ilmî sorumluluğunda yürütülmüştür. Topaloğlu'nun bir diğer hizmeti de "Nesil hareketi" içindeki faaliyetleridir. Dinine, vatanına hizmet edecek bir nesil oluşturup bu nesli günümüz toplumunun ilmî ve dinî ihtiyaçlarına karşılık verecek düzeyde yetiştirme fikri kendisinde daha İmam Hatip Okulu öğrencisiyken oluşmaya başlamış, Yüksek İslâm Enstitüsü öğrenciliği ve ardından hocalık görevleri sırasında bu fikir güçlenerek devam etmiştir.

Topaloğlu'nun ekseriyetle kelim sahasına dair yayınlanmış çok sayıda eser, makale ve tebliğleri bulunmaktadır. Bunlar arasında *Tevîlâtü'l-Kur'ân* (tahkikli neşir), *Tevîlâtü'l-Kur'ân* (tercüme), *Kitâbu't-Tevhîd* (tahkikli neşir), *Kitâbu't-Tevhîd* (tercüme), *İslâm Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı*, *Nureddin es-Sâbûnî ve el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, *Mâtüridiyye Akâidi* (Bidâye'nin Tercümesi), *Kelim İlimine Giriş*, *Kelim Araştırmaları Üzerine Düşünceler*, *Allah İnancı*, *İnsan Kâinat ve Ötesi* (çeviri), *Arapça Okuma ve Eski Metinler Kitabı*, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, *İslâm'da Kadın*, *Dinî Sohbetler*, *İslâm Tarihinden Yapraklar*, *Nesillerin El Kitabı* gibi eserlerini sıralamak mümkündür.

DÜŞÜNCELERİ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de din öğretiminin kesintiye uğradığı ve Batı kültüründen üstünkörü aktarılan fikirlerle zihinlerin karmakarışık hâle geldiği bir dönemde Topaloğlu gelenekle modern anlayışlar arasında köprü kurmaya çalışan ve zincirin halkalarını koparmadan düşünce geleneğimizi içinde yaşadığımız gerçeklikle uyumlu olarak devam ettirme çabası gösteren bir âlimdir. O, medreseden tevarüs ettiği ilimleri genç akademisyenlere aktarmak suretiyle kültür kopukluğunu onarmaya çalışmış ve kendi şahsında geleneksel öğretim yapan medrese ile modern kalıplar içinde eğitim ve öğretim hizmeti veren dinî eğitim kurumlarının bir sentezini yansıtmıştır.

Topaloğlu'nun gerek ilgilendiği konular gerekse bu dinî ilimlerin nasıl bir fonksiyon icra etmesi gerektiğine dair görüşleri, onun tavrının gelenekten hareket eden tabii bir dönüşümü hedeflediğini göstermektedir. Müellife göre iman esaslarının tespiti ve izahı sırasında nasın temel alınması, nasın anlaşılması, kavranıp benimsenmesi ve savunulması noktasında ise aklın rehberliğine başvurulması öngörülmüştür.

Nübüvvet konusuna ve Mâturîdîlik mezhebi hakkındaki çalışmalara özel ilgi duyan Topaloğlu'nun önemle üzerinde durduğu konuların başında Müslümanların Kur'an ve sünnetle irtibatı gelir. Ona göre, geçmişteki gibi günümüzde de Müslümanlar Kur'an'dan büyük ölçüde uzaklaşmış bulunmaktadır. Onları tekrar Kur'an'la buluşturmak Müslüman ilim ve fikir adamları için öncelikli görevdir. Ancak Kur'an'a dönüş çağrısı bazı çevrelerin sünneti dışlayan söylemlerinden farklıdır. Bilgiye ulaşma yollarının duyu, haber ve akıl olduğu şeklindeki geleneksel anlayışa bağlı kalan Topaloğlu, başından itibaren İslâmî bilgi geleneğinde haberin Kur'an'ın yanında sünneti de içerdiğine dikkat çeker. Ona göre İslâm inancının başta gelen kaynağı olan Kur'an hem selefiyye hem de kelamcılar tarafından ihmal edilmiş, Kur'an'ın zihnin yanı sıra kalbe de hitap eden üslubu ve muhtevası yeterince değerlendirilmemiştir. Hâlbuki Kur'an'da yaratılanlar arasında sevgiye dayalı bir ilişkiye yer verilir. Hadis mecmualarında nakledilen Resûlullah'a ait dualar da Allah'la iletişim kurma örnekleridir.

Ona göre Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'âni ilke ve hükümlerin en yetkili insan tarafından hayata tatbik edilmesi ve açıklamasıdır. Bu yönüyle sünnet, Müslümanın yolunu aydınlatan bir ışıktır. Ancak Hz. Peygamber'e yönelik bazı asılsız ve uygunsuz isnatlar, nübüvvetin önemini artırmak yerine olumsuz bir imajın oluşmasına neden olmuştur. Hâlbuki Hz. Peygamber olduğu hâl üzere tanınmalı, şahsını ve görevini gölgeleyecek yakıştırmalardan uzak kılınmalıdır.

Kur'an'ın bu özelliklerinin kelami eserlere de yansması gerektiğini düşünen Topaloğlu'na göre bu unsurların eksik olması hâlinde kelam çalışmalarında ortaya konacak söylem ya sırf felsefi bir karakter taşır veya sadece bir cedel hüviyetine bürünüp etkileyici güçten yoksun kalır. Kelamcılar, başlangıçta İslâm dışı inanç ve düşünce akımlarına, daha sonra da Müslümanlar arasında oluşan farklı telakkilere karşı mücadele etmişlerdir. Buna mukabil selef anlayışına bağlı kaldıklarını ileri sürenler ise kelamcılarının kullandığı akli istidlal yolundan ısrarla kaçınmış, farklı tevil ve tefsire elverişli bulunan bazı ayetlerle önemli bir kısmının sıhhati tartışmalı çok sayıdaki hadisleri kullanmakla yetinmiş, geçmişlerin kavillerine sarılmışlardır.

Temel ilke ve kesin hükümlerinin dışına çıkmadan İslâm dinini yeniden yorumlamak gerektiği düşüncesini benimseyen Topaloğlu klasik kelam anlayışına bağlı bir âlim gibi gözükse de aslında Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetinin bütününden çıkan anlamı ve ruhu merkeze alan bir yenileşmeyi savunmuştur. Ona göre İslâm anlayışının hayata yansıyor kurumsallaştığı dönemlerin ardından geçen uzun süre içinde İslâm toplumlarında dini anlama ve yaşama konularında önemli problemler ortaya çıkmıştır, hâlen devam eden bu durum İslâmî ilimlerde yenileşmeyi gerekli kılmaktadır. Bu yenilik arayışı, mevcut ilmî ve kültürel birikime karşı bir tepki oluşturmayı değil, ilimlerin insanlığa intikalinde günün şartlarına uyum sağlamayı amaçlamalıdır. Söz konusu yenilik anlayışı bir değişiklik olmayıp, temel esaslar aynı kalmakla birlikte bunların açıklanması ve yorumlanmasıyla ilişkin bir yenilenme şeklinde anlaşılmalıdır.

Dolayısıyla burada Hıristiyanlık için uygulandı-
ğı anlamıyla bir reformdan değil yeniden inşa
faaliyetinden bahsedilmektedir. Nitekim ilk
dönem müçtehitleri de benzer yenilikleri kendi
dönemleri için yapmışlardır. Topaloğlu'nda
yenilik düşüncesinin ipuçlarını *Kelam İlmi-
ne Giriş* kitabında görmek mümkündür. Söz
konusu eserde kelimelerin ilminin *mesâil*inin daima
aynı kalmasına karşılık bunları temellendiren
*vesâil*in zamanın ihtiyaçlarına ve kültür yapısı-
na bağlı olarak değişebileceği belirtilmiştir.

Kelam ilminde bir yenileşmenin ve donukluk-
tan canlılığa geçmenin gereği ve önemi üzerin-
de duran Topaloğlu, bunun için sağlam bir ölçü
belirlenmesinin zaruretine dikkat çeker. Ona
göre gelenek içerisinde yapılan ana konular/
temel esaslar (*mesâil*) ve destekleyici ilkeler
(*vesâil*) ayrımı üzerinden gidilerek bir çözüm
üretmek mümkündür. Her ne kadar temel esas-
larda bir değişim öngörülmesi bile destekleyici
ilkelerde değişim, dönüşüm ve yenisinin ikame-
si her zaman mümkündür. Nassın temellendiril-
mesinde akli yöntemlerin destekleyici bir unsur
görülmesi hem geleneksel olanın referans alın-
masına hem de tarihî süreçte oluşmuş kelimelerin
zihniyetinden bağımsız davranma imkânına ve
ihtimaline işaret etmektedir.

Topaloğlu tefsir ve hadisin diğer disiplinlere
malzeme sağladığını, kelimelerin ve fıkıhın ise dinî
hayatın teorisini ve pratiğini sistemleştirdiğini
(norm belirlediğini) kaydetmektedir. Ona
göre aslında insan varlığının gönül boyutuyla
ilgili tasavvufun da din bakımından meşruiyet
taşıyan bu ilimlere eklenmesi için ilk dönemde-
ki gibi Kur'an ve sünnetten beslenen bir zühd
ve takva hareketine dönüşmesi, ayrıca tevhid
inancıyla bağdaşmayan unsurlardan ayıklan-
ması gerekir. Topaloğlu, usûlû'd-dîn ile tasavvuf
arasında anlaşmazlık konusu olarak nitelendiril-
ebilecek hususları biri tasavvuf felsefesi, diğeri
tarikatlarda kabul gören fakat inanç temelleri
bakımından sakıncalar içeren telakkiler olmak
üzere iki grupta toplamıştır.

Topaloğlu'nun telif, çeviri ve edisyon-kri-
tik türünden çalışmalarının daha çok
Mâverâunnehir-Mâtürîdî çizgisinde yoğun-
laştığı görülmektedir. Yıllarca öğrencileri
ile birlikte Mâtürîdî'nin ünlü kelimelerin eseri
Kitâbu't-Tevhîd'i okumuş, ardından da neşrini

ve tercümesini yapmış; Mâtürîdî'nin kapsamlı
ve önemli eseri *Te'vilâtü'l-Kur'ân* adlı tefsirini
neşretmiştir. Onun çalışmaları, ağırlıklı olarak
bu ilim geleneğinin anlaşılması ve günümüzde
de anlaşılır kılınmasını hedeflemiştir. Mamafih
günümüzde Mâtürîdîlik üzerinde çoğu zaman
Türk ırkının tarihsel kültürleriyle meşbu, Türk
hâkimiyetini hedefleyen İslâm anlayışını ihsas
eden Türk İslâm'ına matuf ve bu zihnin payan-
dası niteliğinde araçsallaştırılmasına yönelik
ciddi bir projenin yürütüldüğü de yadsınmaz.
Topaloğlu'nun çalışmalarının bu projenin
aksine Mâtürîdîlikteki makuliyete dair ilgiden
mütevelliit olduğunu düşünmekteyiz.

Topaloğlu, "Tasavvuf-Tarikat ve Dindarlık
Üzerine" başlıklı makalesinde şöyle demektedir:
"Kur'an ve Sünnetten (nass) çıkarılan hüküm-
ler; iman, amel ve ahlak şeklinde üç ana gruba
ayrılır. Başta iman olmak üzere dinî hükümlerin
tamamının kalp ve gönüle hitap eden, deruni ve
bâtini bir yönü vardır. Tasavvuf ve tarikatlar, di-
nin bu yönünü temel alarak ortaya çıkmışlardır.
İnsandaki aklî muhakeme ile his yönlerinden
duygu tarafları ağır basan sufi hareketin tarihî
seyir içinde zühtten tasavvufa, oradan tarikatla-
ra evrilerek kurumsallaşması neticesinde şeyh-
lik, velilik, şefaath ve keramet gibi kavramlarda
bazı aşınmalar ve nasların zahirine ters düşen
olumsuz algılar ortaya çıkmıştır." Ona göre ta-
savvuf genelde gönül boyutu olarak tanımlansa
da felsefeleşmiş tasavvuf, usûlû'd-dîn açısından
eleştiriye tabi tutulup aykırı ve gereksiz husus-
lardan ayıklanma cihetine gidilmelidir.

Hanefî fakihî ve muhaddisi Alî el-Ûşî'nin
(ö.575/1179) *el-Emâlî* adlı akaid risâlesini şerh
eden Topaloğlu, "Hz. İsa, kötü ve bozguncu dec-
cali yok etmek üzere ileride bir gün gelecektir."
cümlesini şerh ederken el-Ûşî'nin iddiasının aksine
şöyle demektedir: "Deccâl-Mehdi-İsâ: Hadis ve
kelam kitaplarında kıyamet âlâmetlerinden
olmak ve birbiriyle bağlantılı bulunmak üzere
deccal, mehdi ve İsa'nın gelişinden (nüzü'l-i İsâ)
söz edilir ve özellikle eski kaynaklarda bunlara
da inanmanın gereği vurgulanır. Bu inançlar,
İslâm tarihinde önce Şia tarafından ve farklı
anlayışlar çerçevesinde gündeme getirilmiştir.
Teveffi ve ref kavramları bağlamında düşünül-
düğü takdirde Hz. İsa'nın gerçekten öldüğü ve
tekrar dünyaya gelmesinin bahis konusu olma-
dığı sonucu ortaya çıkar. Buna bir de nüzü'l-i

İsâ ile ilgili olarak rivayet edilen hadislerin mütevatir olmadığı ve bu açıdan akaid alanında bağlayıcı delil teşkil etmedikleri görüşü de eklenmelidir.”

Topaloğlu *İslam Ansiklopedisi*'nin “Muhammed” maddesinin “Dindeki Yeri” kısmında özetle diyor ki: Resûlullah, peygamberler arasında üstünlük tartışmasına girilmesini ve kendisinin diğer nebilerden üstün olduğu iddiasının sürdürülmesini yasaklamıştır. Yine, “Meryem oğlu İsâ aşırı bir şekilde övüldüğü gibi beni de övmeye kalkışmayın”, demiş ve konuşması sırasında onu överken aşırılığa kaçan bir sahabeyi uyarmıştır. Ehl-i kitab, aslında tek tanrı inancına sahip olduğu hâlde peygamberlerine beşer üstü bir konum biçmiş, böylece tevhid ilkesini zedelemiştir. İslâm tarihinde Hz. Peygamber'in gerçek hayatı, şahsiyeti ve konumuyla bağdaşmayan bazı aşırı telakkiler bilhassa halk kitleleri arasında etkili olmuştur. Bunun yanında Peygamber'i yüceltme amacıyla asılsız rivayetler ve hayal ürünü malzemeler de üretilmiştir. Akli ve nakli ilimler alanında uzman bir kısım âlimler dahi Resûlullah'a dair haber ve rivayetlerde bazı yanlışlıklara düşmüştür. Bu durum, *el-Minhâc fî Şu'abi'l-Îmân*'da Ebu Abdullah el-Halimî (ö.403/1012), *eş-Şifa*'da Kadî İyâz (ö.544/1149) ve *el-Hasâisü'l-Kubrâ*'da Süyûtî (ö.911/1505) için de söz konusudur. Süyûtî, *el-Leâliü'l-Masnû'a*'sında mevzu olduğuna hükmettiği rivayetlerle ilk dönem muhaddislerinin zayıf veya mevzu kabul ettiği nakillerine bile *el-Hasâisü'l-Kubrâ*'da yer vermiştir.

MEZHEPLER TARİHİNDEKİ YERİ

Topaloğlu, *İslâm Ansiklopedisi* “Mezhep” maddesinde şöyle demektedir: Hadis literatüründe mezheplere ayrılmanın hükmü konusunda Peygamber'e (s) nispet edilmekle birlikte sıhhatinden kuşku duyulmayan bir nakil yok gibidir. Genelde hadis tenkitçileri, mezhepler ve kurucuları hakkında ileri sürülen rivayetlerin mevzu olduğunu kabul eder. Dinin temel hükümlerinde mezheplere ayrılmayı doğru bulmayan muhafazakâr alimlerle mezhepler tarihi müelliflerinin önem atfettiği yetmiş üç fırka hadisinin metin, isnâd, Müslümanların taşıması gereken misyon ve sosyolojik realite açısından incelenmesi gerekir. Bu anlamda İslâm peygamberinin, dünya var oldukça sürecek 'hakkin

Muhammed et-Tancı

temsilciliği' gibi bir görevin -daha işin başında iken- ters yöne çevrileceğini ilan etmesi nakil ve akıl açısından kabul edilmesi zor bir husustur. Böyle bir telakkinin yegâne mesnedi ise isnâd ve metin açısından problemler taşıyan bir hadisten ibarettir. Buna karşılık bir kısım ayetlerin yanında Peygamber (s.a.v.)'in kıyamet gününde ümmetinin çokluğuyla iftihar edeceğini belirten hadisler de vardır. Bu itibarla, O'nun ümmetinin büyük bir çoğunluğunun cehennemde azap gördükten sonra cennete gireceği yolunda yapılabilecek bir yorum da mantiki görünmemektedir. Üstelik yetmiş üç fırka hadisini göz önünde bulunduran mezhepler tarihi müelliflerinin meydana getirdikleri eserlerde yetmiş üç sayısını doldurmak için zorlandıkları, birbirine benzemeyen muhteva planları düzenledikleri, ana ve tali mezheplerin belirlenmesinde farklı tasniflere yer verdikleri görülür.

KAYNAKÇA

- Mustafa Akman, “Emekli Akademisyen Kelamcılar, Eserleri ve Fikirleri”, *Biltek-IX 9. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Güncel Gelişmeler Kongresi*, 31 Mayıs-2 Haziran, ed. Ayşegül Ayyıldız, Hakkari, 2024, s. 1097-1143.
- İlyas Çelebi, “Topaloğlu, Bekir”, *DİA*, 2019, EK-2/603-606.
- Bekir Topaloğlu, “Tasavvuf-Tarikat ve Dindarlık Üzerine”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, 2015, s. 85-95.
- Bekir Topaloğlu, *Emâli Şerhi*, Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), İstanbul, 2013, 3. Baskı, s. 73-74 (Beyit: 32).
- Bekir Topaloğlu, “Muhammed (Dindeki Yeri)”, *DİA*, 2005, cilt: 30, s. 441.
- Bekir Topaloğlu, “Mezhep (Mezheplere Ayrılmanın Dinî Hükmü)”, *DİA*, 2004, cilt: 29, s. 533-534.

MİKAIL BAYRAM İLE MALAYACA BİR TEFSİRİN PEŞİNE DÜŞMEK

MUSTAFA KARA

“Her kitabın bir kaderi vardır.”

Makro kozmos, mikro kozmos tartışmalarına girmeden insan bedeni ile dünya arasında şöyle bir benzetme kurulabilir. İnsan bedeninin hayatiyetini temin eden atar ve toplardamarlara karşılık olarak dünyanın canlılığı da kıtalar arasında cevelan eden ilim dünyasının kitapları ve ticaret âleminin mallarıdır. Kütüphanelerimiz yüzyıllardan beri kaleme alınan milyonlarca kitabı muhafaza ettiği gibi müzelerimiz de milyarlarca eşyayı titiz bir şekilde barındırmaktadır. Savaş ve deprem gibi sebeplerle bu yadigârların mühim bir kısmının yok olduğu da ilave edilmelidir.

Konuyu, dünyadan ülkemize sonra da Bursa'ya getirmek niyetindeyim. İnsanlık tarihinin şimdilik diğer medeniyetleri bir tarafa İslâm medeniyet havzasında da söz konusu zenginlikleri/güzellikleri vardır. “Bu bergüzârları hassasiyetle korumak ve sonraki nesillere aktarma vazifemizdir.” diyoruz ama bunun gereğini yapabiliyor muyuz, ayrı bir tartışma konusudur. Ülkemizin farklı kütüphane ve müzelerinde bulunan kitap ve eşyalar, şu an için dünyanın çok farklı memleketlerinde yaşayan insanların el emeği ve göz nurunu temsil etmektedir. “Kitapların coğrafyası” ise başlı başına üzerinde durulabilecek çok mühim bir kültür tarihi konusudur.

İLAHİYAT FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ

Bursa'da bulunan kütüphane ve müzeler de diğer kardeş kuruluşlar gibi çok değerli kültür varlıklarını barındırmaktadır. Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi başta olmak üzere Yazma/mahtut eser barındıran kütüphanelerden biri de Fethiye Mahallesi'ndeki İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'dir. 1975 yılında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü ismiyle kurulan 1982 tarihinde adı İlâhiyat Fakültesi'ne dönüşen bu kurumun kütüphanesi de 50 yılını tamamlamak üzeredir. Şu an itibarıyla yaklaşık 65 bin kitapla kamuya hizmet vermektedir.

Önceki sene, Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden Fakültemiz kütüphanesine nakledilen Osman Nuri Solak ile birlikte kütüphanemiz yeni bir hamleyle sahne olmuştur. Kütüphanede bulunan yazma ve eski harflerle basma eserler ayrılarak İsmail Hakkı Bursevî Yazma ve Nadir Eserler Kütüphanesi adıyla ayrı bir bölümde toplanmış, Dekan Ali Kaya Bey'in çabalarıyla iklimlendirme de yapılarak eserlerin uygun ortamda daha uzun ömürlü olmaları için gerekli tedbirler alınmıştır.

İşte o yazma eserlerden biri de Malayca bir Kur'ân-ı Kerim tefsirdir. Osman Nuri Bey kitabı

kaydetme aşamasında farklı bir eserle karşılaştığını anladı. Kütüphaneci tecessüsü ile bunun peşine düştü. Bir Cuma günü Fakülte'de beni buldu ve derdini anlattı. Sözünü bitirmeden derdini hemen anladım. Çünkü o esrarengiz kitap ile bendeniz de yıllar önce karşılaşmış ama benimle de konuşmamıştı. Bir başka ifade ile konuşmuştu ama ben anlamamıştım. Kütüphaneci-mize, derdine deva olabilecek bir “doktor” ismi verdim. Konya'da yaşayan benim Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nden Farsça hocam Prof. Dr. Mikail Bayram. “Benim selamımla onu ara bul, derdini anlat!” dedim. “Hemen ara” diye de ekledim çünkü hocamın rahatsız olduğunu duymuştum. Aradı, buldu, gitti, konuştu ve yıllar önce hocamın konu ile ilgili kaleme aldığı yazısını temin etti. Çünkü hocam rahatsızdı, kendine has üslup ve heyecanıyla hikâyeyi yeni baştan anlatma gücünü artık kaybetmişti.

Bu buluşmadan kısa bir müddet sonra 1 Ağustos 2024 tarihinde rahmet-i Rahman'a kavuşan¹ Bayram hocamızı rahmetle anarak elli yıllık renkli hatıralarıyla dolu o yazısını okuyalım:

1 Hocamın vefatına şöyle bir tarih düştü: *Nazik kibar bir bey/Hoy'lu Van'lı bir bey/Çıktı üçler dedi: “MAĞFÜR MİKÂİL BEY” 1446.*

“Bilindiği üzere Türkiye’imizde el yazması eser ihtiva eden pek çok kütüphane ve koleksiyon bulunmaktadır. Bazen küçük bir koleksiyon dahi dinî, edebî, tarihi konularda insana yeni fikirler vermeye yardımcı olmaktadır. Hâlen Anadolu’daki köklü ailelerin ellerinde dedelerinden kalma birtakım kitap, vakfiye, فرمان, berat, hüccet gibi belgeler bulunmaktadır.

Anadolu’daki kütüphanelerde sürdürdüğüm bu çalışmalar esnasında çok orijinal eserlerle karşılaştığım oldu. Yayınladığım kitap ve makalelerde zaman zaman bu konular etrafında bilgiler vermişimdir. Bu yazıda sizlere, karşılaştığım câlib-i dikkat bir el yazması eserin macerasını dile getirmeye çalışacağım.

1975-76 eğitim öğretim yılı başında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü’ne kurucu öğretim görevlisi olarak görevlendirilmişim. Şimdiki İpekçilik İmam Hatip Lisesi’nde kurulan bu Enstitü’de bir kütüphane oluşturma gayretindeydim. Bu amaçla halkın elinde bulunan eski kitapları, oluşturacağımız kütüphaneye bağışlamaları için çaba sarf ediyorduk. Bursa halkı da evlerindeki birçok yazma ve matbu’ eseri “Biz bunları okuyamıyoruz ve değerini bilmiyoruz, artık bu okul da açıldı, siz bunları değerlendirebilirsiniz.” diye Enstitü’ye bağışlamaya başladı. Bugünlerin birinde yaşlı bir kadıncağız, içinde epeyce Osmanlıca metruk kitap ve sahifelerin bulunduğu bir çuvalla gelmişti. “Bunları okulunuzun kütüphanesine bağışlamak istiyorum

Bursa’da Ördekli Kültür Merkezi 2010’lar. Ortada Mikail Bayram, onun solunda Süleyman Uludağ, Osman Çetin, sağında Mustafa Kara ve Hüseyin Algül

evladım!” dedi. Biz de bu bağışı kabul ederek bir çuval hâlindeki kitapları teslim aldık.

Bilahere yaşlı kadının bağışladığı eserleri tasnif ederek işe yarananları okul kütüphanesine yerleştiriyordum. İşte bu kitaplar arasında üç cilt hâlinde bir eserle karşılaştım. Eser çok eski değildi, yazı ve kâğıt özelliklerinden en fazla 150 yıl öncesine ait gibiydi. Eseri iyice mütalaa edince her hâliyle bir tefsir olduğuna kanaat getirdim. Tefsirdeki kırmızı mürekkeple yazılı ayetleri rahatça okuyordum fakat ayetlere yapılan tefsiri bir türlü okuyamadım. İçerisinde birtakım Arapça kelimeleri seçebiliyor ancak eserin dilini bir türlü çözemiyordum. Arap harfleriyle ve nesih hatla yazılı bu eserin daha önce hiç rastlamadığım, bilmediğim bir dilde olması karşısında hem şaşkına dönmüş hem de büyük bir heyecan duymuştum. Bildiğim dillerin hiçbirini okşamıyordu. Kendi kendime eserin Ermenice olabileceğini düşündüm ve fakülteye Ermenice bilen bir arkadaşımızı davet ederek eseri gösterdik ancak o da okuyamadı. Sonra Rumca, Boşnakça, Gürcüce vb. Osmanlı coğrafyasında konuşulan bütün dillerdeki uzmanlara

tefsiri inceledik, ancak hiç kimse tarafından tefsirin diline vâkıf olmak bir türlü mümkün olmadı.

ABDURRAUF B. ALİ FANSURİ EL CÂVÎ’NİN TEFSİRİ

Öğrencilerim vasıtasıyla kitabı bağışlayan yaşlı kadının ailesine ulaştım. Ancak bu ailenin ne bu tefsirle ne de diğer evrakla ilgili bildikleri bir şey yoktu. Sadece dedelerinden kaldığını söylediler. O metruk eserler arasında önemli bir Osmanlı hattatının elinden çıkma çok güzel hat örnekleri de vardı. Fakat *Tefsir-i Câvî* adlı bu eserin Anadolu’da veya Osmanlı coğrafyasında üretilmediği her hâlden anlaşılıyordu.

Birkaç sene sonra tayinim çıkıp Bursa’dan Konya’ya geldim. Ama aklım hep Bursa İlahiyat’taki dilini ve sırrını çözemediğim bu kitaba takılı kaldı. Nihayet sonraki senelerin birinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bursa’da Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu tertip edildi. (1981) Bu kongreye pek çok yabancı ülkeden bilim adamı iştirak etmişlerdi. Ben de bu kongre vesilesiyle Bursa’ya gelmişim. Bir ara bir kulis ortamında kongreye katılan bir grup yabancı akade-

misylene sırrını çözemediğim bu tefsir hakkında bilgi verdim. Kitabın Arap alfabesiyle olduğunu ancak dilini çözemediğimi söyledim. Bu konu orada bulunan yabancı meslektaşlarımın da çok ilgisini çekti. Çok merak ettiler ve daha oradayken çeşitli tahminlerde bulundular. Kimi Boşnakça kimi Sırpça kimisi de Bulgarca olabileceğini söyledi. Merakları hat safhada olan akademisyenlerden bazıları madem Bursa'dayız gidip eseri görelim dediler. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Harzemce üzerine çalışan Prof. Dr. Nuri Yüce Bey, büyük bir heyecanla eserin Harzemce olması için dua ediyor, Çağatayca bilen Çağatayca olmasını umut ediyor, Rusça bilen de Rusça olmasını temenni ediyordu.

Bunun üzerine ben de hep beraber İlahiyat Fakültesi'ne, bu sırlı eseri görmek için gitmeyi teklif ettim. 10-15 kişilik bir grup meslektaşım canla başla peşime takıldılar ve hep beraber fakülteye geldik. Fakültede üç ciltlik bu tefsiri hocaların önlerine koydum. Teker teker eseri incelediler. Ancak esere bakan her bir ilim adamı eseri evire çevire çözmeye çalışıp, önüne arkasına, cildine baktıktan sonra hayal kırıklığıyla üzgün bir şekilde 'Bana konuşmadı' deyip kenara çekiliyordu. En sonunda aralarında çok iyi Arapça ve Farsça bilen Bangladeşli bir hoca vardı. Bu zat da eseri iyice mütalaa ettikten sonra 'Bu eser Malayca!' deyiverdi. Meğer tefsiri yazan âlim olan Abdurrauf b. Ali Fansurî el Câvî, Cava adasındanmış. O zamana kadar müellifin ismindeki "el-Câvî"

nispet adının Endonezya'daki Cava adasını ifade ettiğini ben de düşünememiştim.

Böylece sırlara ve gizeme bürünen üç ciltlik bu tefsirin Malay dilinde yazılmış bir tefsir olduğu gün yüzüne çıkmış oldu. Bizim meraklı arayışlarımız da bir ölçüde izale oldu. Eserin Uzakdoğu orijinli olması da hayret ve merak sevk edici ayrı bir durumdu. Eserin Bursa'ya kim tarafından, nereden ve neden getirildiği problemi ise konunun düşündürücü ayrı bir boyutu idi. Böylece merakımızı mucip ayrı bir konu daha ortaya çıkmış oldu. Ben bilahere Malezya hükûmetine bir mektup göndererek eserin varlığından ve Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü Kütüphanesi'nde bulunduğundan onları haberdar ettim.

Aradan bir 3-5 sene geçmişti ki eserin çözemediğim ve aklımdan çıkmayan muallaktaki bu sorularına cevap bulamadığım günlerden bir gün Konya'daki Yusufpaşa Kütüphanesi'nde yazmalarla çalışırken kütüphaneye Malezya'dan Muhammed Buhari adında bir genç geldi. Bu gençle kütüphanede muhabbet ederken Bursa'daki Malay dilinde yazılı eserden bahsettim. Bu genç tam da bu branş üzerine doktora çalışması yapıyormuş. Büyük bir heyecanla yerinde duramadı ve benden Bursa İlahiyat Fakültesi'nin adresini alarak ertesi gün Bursa'ya gitti. Daha sonra bana yazdığı bir mektupta Fakülte yetkililerinden izin alarak eserin bir fotokopisini aldığını dolayısıyla teşekkürlerini iletiyor, sayemizde büyük bir hazineye kavuştuğunu belirtiyordu.

Daha sonra öğrendiğim kadarıyla bu genç, ABD'de meşhur İslâm

âlimi Prof. Dr. Hamid Algar'ın yanında bu tefsir üzerine bir çalışma yapacaktı. Yıllar oldu ancak bu tefsir hakkında bir çalışma yapıldı mı yapılmadı mı bir malumat edinmiş değilim."

Osman Nuri Solak'ın eserini² okuduğunuzda, Osmanlı dünyasının Uzakdoğu diye anılan güzel coğrafya ile tarihî kültürel bağlarını tekrar hatırlamak mümkün olacaktır. Önceki yıllar adını duyduğumuz Açe bölgesini, Güneydoğu Asya'daki tefsir kültürü ile ilgili detayları arşiv belgelerinin ve görsel malzemenin ışığında öğrenmenin yolu size açılacaktır.

17. yüzyılda çok uzak bir coğrafyada, Celâleyn ve Beyzâvî tefsirlerinden etkilenecek kaleme alınan, yaklaşık 150 sene önce Sultan II. Abdülhamid döneminde basılmak üzere uzun ve yorucu bir seyahatle İstanbul'a gelen, basıldıktan sonra matbu nüshaların kütüphanelere doğru gittiklerine dair haberler alınırken orijinal/yazma nüshadan hiçbir haber alınamamıştı.

İşte bu eserde söz konusu bir buçuk asır ile ilgili yeni bilgiler, belgeler, haberler ve şahitler var. Tefsirin yazma nüshasının bugüne kadar Osmanlı'nın ilk başkentinde kendini nasıl sakladığının macerası anlatılmaktadır.

Tefsiri kaleme alan müfessirimiz başta olmak üzere, istinsah eden, Dersaadet'e götüren, Fakültemiz kütüphanesine bağışlayanları rahmetle anarız.

2 Osman Nuri Solak, *Sultan II. Abdülhamid'e Takdim Edilen Malay Dünyasının İlk Kur'an Tefsiri Tercümânü'l-Müstefid'in Keşif Hikâyesi*, İstanbul, 2024.

CUMA KAYITLARI

BİR YAZI DEĞİL ANLAM

AYTAÇ ÖREN

Ne kadar çok kitap yazmış insanoglu! Kimisi tarihe tutunmuş, önümüzde duruyor ve şimdiye açmış kapılarını. Şimdiye gelmiş, gelebilmiş ama şimdinin insanı ve sürekli yenilenecek şimdilerin insanı yazanın açtığı kapıdan değil de kendisinin açacağı kapıdan kitaba girmiş/girmek istemiş. Yazılan kitap hep yeniden yazılmış yani, yorum esiri ve yorum eskisi. Anlam kuşun kanadında, ürkek, tedirgin ve her an uçabilir. Anlam, yazıların içinde, okunur hâlde ama bir yazı değildir anlam.

Mucize, 610 yılında dönemin şehir ve yazı medeniyetlerinin merkezinde değil de bir çöl şehrinde, Mekke'de vahyin gelmeye başlaması ile 632 yılına kadar içeriği ve yapısı hiçbir kitaba uymayan yazılı bir eserin ortaya çıkmasıdır. Bütün insan yazması kitapların dışında bir *kitaptır* bu. Bakış açısını doğrultan bir "anahtar"; insan, toplum ve doğa üzerine söylenen tüm doğruları insana bir duruş kazandırarak bütünleyen bir çatı; tüm kitapların hem karşısında hem de üzerinde bir *kitap*. 23 yıl yaşananlara, yaşanırken yaşanacak "anlam"ı veren kitap. Mekân farklı, zaman farklı, karakterler farklı, hikâye farklı ama içerik aynı diyor. Tarihe tutunan kitaplar sayıca azalmış ve içerikçe yaşlanmasına karşın "Bir" in bir kitabı dik, taze ve okuyana, inana, gelene kapıyı/kapıları açıyor. Yorumun esiri ne kadar yapılmak istense de yorumları almamış içeri. Kendi değil yorumları eskiten, yoran. Doğasında fitratın özü var çünkü. Anlam, sözlerin içinde, söylenir hâlde ama bir söz değildir anlam.

Yetim kalmak, en acı olanı sonradan olanı. Yetim oluş her yaşta mümkün. Asıl yetim kalış insanın başına sonradan gelendir. Kopar sevdiklerinden, sevdiğini düşündüklerinden,

ayrı kalır, hüznün ve acının içinde yürek üşümesine tutulur. Sağı, solu karanlık kalır. Geriye dönemez, ileriye yürüyemez olur. Ve birden tüm yalnızlaşanların/yalnızların Sahibi seslenir: "O seni yetim bulup barındırmadı mı?" Yaşama değen, yüreğe uzanan bir söz ruhu sarmalar ve insanı tutar düşmek üzereyken, ayağına bir zemin değer, basmak ve durmak. Ancak seni o bulur ve o barındırır. Ne dersin de açıklayamazsın. Anlam, yorumların içinde, açıklanır ama bir yorum değildir anlam.

Göğü açık, yeri açık bir yerden girer içeri insan. İçerisi duvarlarla örülür. Holden geçer küçük bir odaya, tek pencere. Ferahtan darlığa. Bakar geldiği yere darca, durur orada belki bir ömür boyu. Geldiği genişlik duvarların arkasında artık ıssızdır. Yabancılaşsın. Bir pencereden dolar dışarı içeriye. Evcilleştirilemez. Ve insan alışır gördüklerine, gördükleri her şey gelir ona. İçerisinin içerisinden içine sinen tarifsiz koyu bir karanlığı fenerin içine koyar. Ama artık bir taşır kaldırmaya çalışacağı. En zor iş insanın taşıttığı kendisini kaldırmaya çalışması. Çeksen gelmez, iteklesen gitmez, tutsan kımıldamaz. Kendini kurtarmak için tuttuğun, sana düşen tek bir cümledir. Bir cümle, içinde birkaç kelime ve kelimelerin duvarların taşları gibi harfleri var, kapatır açmaya çalıştığını.

Kitaplar açılır, hayata serilir, sözler okunur, hayata biçim verilir. Ve fitrat der ki: Olmadı. Kitapların içine dağılmıştır anlam, açsan, okusan, söylesen ancak bir hırıltı. O tuttuğun cümle, kaldıramadığın kendin gibi anlamı kaldıramaz. Ama bir açsan *kitabı*, o diğerlerine uymayanı, yer ve gök arasını cümleleştirir, "ben-biz" e dostu, tabiatın kaidelerine aykırı olanı, tüm sözlerin yazıp da söyleyemediği

ve bir türlü ifade edemediği o şeyi haykıranı, o zaman duvarlar yıkılacak, pencere düşecek, içerisi dışarı ile birleşecek ve iki yer bir yer olacak. Cümlemler cümlelere kavuşacak. Anlam, hayatın içinde, diri. Ve gerisi kitaba, söze, yazıya düşmüş, en solgun, en güçsüz hâliyle.

Olanı yazmaya çalışan kitaplar, dağınık/dağıtılmış hayatı dikmeye çalışır. Hangi iple, hangi kumaşla ve hangi ustayla yapılır bu iş? Bir yığındır oradaki bilgiler. Diri olmayan. Cansız. Dağınıklık cümleleri sönükleştirir. Ferini alır anlamın. Fenere konan karanlığı besler. 23 yıl yaşama can veren ışığın, kitabın önüne geçmeye çalışırlar. Yıkılan duvarları örmek için tekrar işe koyulur. Oysa bir başkaldırı eylemidir anlam, kendini taşıttıran insana karşı, içi dağınık cümle dolu anlamın taşlaşmasına karşı.

Anlam Bir'in *kitabından* yayılır, duvarlar sarsılır, taş yerinden oynar. Ve insan kendini kaldırır, konulduğu yerden konulacağı yere yüküyle ağır ağır yürümeye başlar. Anlam, bir ömür yetim olanın barınacağı yere götürür insanı. Dağınık olanı toparlar, yığınları diriltir, tüm kitapların içine can olur. İnsan gibi kitaplar onun etrafında. Yazının dönüp dolaşıp tümleyemediği kendini doğası ile gördürür ve "barış" der, barış. Tüm yetimlerin elini tutar, elin Musa'nın elidir artık, parıl parıl. Barış! Kiminle ve neyle? Tanrı'nın sesidir kitap. Ve gelen sükûnet yürek üşümesini ısıdırır. Sözler, ne yazılsa Bir'in etrafında dönmediği için dağılan sözler, dağınık insanın dağılmış yazıları olan o sözler, söylemeye çalıştığı ama bir türlü söyleyemediğini birden bulur. Fitratınla barış. Anlam Bir'leşir. Bir'leştirir. Ve bir yetimi barındırır *cuma sohbetleri*...

“Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji Sempozyumu” Üzerine

MEHMET KARAKAŞ

Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji Sempozyumu 4-6 Ekim 2024 tarihleri arasında; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu (TTK), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Araştırma Merkezi iş birliğiyle Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Rektörlüğü ev sahipliğinde gerçekleştirildi. Açılış konuşmaları, Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı ve AKÜ Rektörü Prof. Dr. Mehmet Karakaş, TTK Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Yunus Pustu ve Afyonkarahisar Valisi Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı tarafından gerçekleştirilen sempozyuma, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Prof. Dr. Fahrettin Altun Ziya Gökalp’in Türk modernleşmesi ve Türk sosyolojisi için “kurucu” rolüne değinen bir mesaj gönderdi. 18 farklı üniversiteden alanlarında uzman akademisyenlerin fikirlerini sunduğu sempozyumun temel amacı, ölümünün 100. yıl dönümünde Ziya Gökalp’in Türk sosyoloji tar-

tışmalarına, tarihine ve kurum-sallaşmasına yaptığı katkıları ele almak, ülkemizin modernleşme sürecinde Gökalp’in ve o dönemin mütefekkirlerinin yaklaşımlarını çapraz okumalara tabi tutmak, yakın tarihimizin toplumsal ve siyasal sorunlarının yanında günümüz sorunlarının da yorumlanmasına ve Türkiye’nin toplumsal meselelerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sunmak olmuştur. Bu amaçla, 4-6 Ekim tarihleri arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen sempozyum boyunca 16 farklı oturumda 61 bildiri ile 72 katılımcı Ziya Gökalp ve Sosyoloji üzerine değerlendirmelerini sundu.

ZİYA GÖKALP’İ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp’i Yeniden Düşünmek” temasıyla gerçekleştirilen Prof. Dr. İsmail Coşkun, Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı ve Prof. Dr. Hacı Bayram Kaçmazoğlu’nun konuştuğu ilk

oturumda, çağdaş Türk ve düşünce tarihinin en önemli isimlerinden Ziya Gökalp’in fikirlerini yeniden masaya yatırmanın, yeniden müzakere etmenin, düşünmenin, günümüzün meselelerini anlamak, yorumlamak ve geleceğe dair projeksiyonlar oluşturmak açısından önemli olduğu ifade edildi. Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı sunumunda Ziya Gökalp’in düşüncelerinin ilk dönemde merkezi bir yer tutmasının yanında, 1980 sonrası dönemde de ana akım tartışmalara yol açtığını ifade etti. Kayalı, Gökalp’in kültür-medeniyet ayrımını yanlış bir biçimde yapsa bile kültürün özgünlüğüne yaptığı vurgunun Türkiye’deki düşünsel hayat içinde önemini koruyan bir çerçevede gelişmekte olduğunu aktardı. Kayalı, “1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de kültürel ve siyasal hayatın farklılaşması, Gökalp konusunun ötesinde Prens Sebahattin tartışmasını ve toplumu rahat bir biçimde dönüştürmesi konusunu meydana getirmektedir.” ifadelelerini kullandı.

Ziya Gökalp üzerine yapılmış çalışmalara ve literatüre bakıldığında ciddi anlamda yekûn teşkil edecek 'övgü ve sövgü' niteliği taşıyan bir külliyyatın varlığını, Gökalp üzerine konuşmanın en önemli tuzağı görüyorum.

1980 yılına gelindiğinde Prens Sebahattin'in Türkiye'de yeni baştan gündeme geldiğini ve Türkiye'nin liberalleşmesine paralel olarak Ziya Gökalp eleştirisinin şekillenmeye başladığını dile getiren Kayalı, "Ziya Gökalp eleştirisinin Türkiye'nin her çevresinde şekillenmesinin bariz göstergeleri vardır. Bunlar geçmiş dönemin yeni yorumunu da beraberinde getirmiştir." ifadelerini kullandı. 1980'li yılların sonuna kadar hemen hemen herkesin Ziya Gökalp'e basit bir Durkheim mütercimi olarak baktığını belirten Kayalı, "Bu dönemde insanlar Ziya Gökalp'in mütercim olmasını istemektedir. Önemli olanın Batı düşüncesinin Türkiye'ye kritik olmadan aktarmak olduğunun tezahür ettiği

görülür. Daha sonraki dönemde Batı düşüncesine karşı direncin olmasının caiz olmadığı şeklinde bir kanaatin ileri sürülmesi olarak kendini göstermektedir. Bizim Ziya Gökalp'i tartışırken memleketin sorunlarıyla haşır neşir olması hasebiyle Türkiye'de sosyoloji, tarihçi ve edebiyatçı olduğunun bilincinde olmamız lazım." şeklinde konuştu.

Prof. Dr. Hacı Bayram Kaçmazoğlu konuşmasında Ziya Gökalp'in anlaşılması için yalnızca yazdıklarının salt bilim mantığıyla okunmasının yeterli olmayacağını dile getirdi. Kaçmazoğlu, Gökalp'i anlamak için dönemin sosyo-ekonomik şartları, atmosferi, Türk aydınının psikolojisi, Batı emperyalizminin yürüttüğü politikaların göz önünde bulun-

durulması gerektiğinin altını çizerek Gökalp'in 'siyasal eylemci' bir yönünün olduğunu belirtti ve Gökalp'in üniversite özerkliği, sosyolojinin bir bilim olarak yer alması ve diğer sosyal bilimlerin gelişmesinde önemli roller oynadığını ifade etti. "Türk düşüncesinde Gökalp sadece bir sosyolog değildir. Gökalp'in, üzerinde fazla durulmayan ama siyasal açıdan en önemli özelliklerinden biri onun eylemciliğidir. Gökalp'in sosyolojiden önce siyasal eylemciliği ve siyasetçiliği gelir. Bunun yanında Gökalp, düşünür, bilgin, örgütçü, teşkilatçı, sosyolog, şair, edebiyatçı ve akademisyendir."

Ziya Gökalp'in doğrudan somut toplum meselelerine ilişkin bir bilim anlayışına sahip olduğunu ifade eden Prof. Dr. İsmail Coşkun

Kurtuluş Kayalı, Ziya Gökalp'in kültür-medeniyet ayrımını yanlış bir biçimde yapsa bile kültürün özgünlüğüne yaptığı vurgunun Türkiye'deki düşünsel hayat içinde önemini koruyan bir çerçevede geliştirmekte olduğunu aktardı.

ise Gökalp'in aileden devrimci olduğunu ve Ziya Gökalp'in, bulunan toplumsal ortamda bir haksızlık, kötülük, olumsuzluk ve adaletsizlik görüldüğünde buna müdahale etme anlamında devrimci olduğunu ileri sürdü. "Ziya Gökalp, karakter olarak çok çekingen, içe dönük ve sakin olarak da tanımlanır. Gökalp, son derece teşkilatçı ve örgütçüdür. *Genç Kalem*, Selanik'e geldiği zaman birkaç sayısı çıkmış dergidir. Hızlı bir şekilde dergi, mahiyet ve çizgi değiştirir. Başka ete kemiğe bürünme ve somutlaşma hikâyesi yaşar. Teşkilatçı derken sürekli bir kurumsal model kurmanın derdindedir. İttihat Terakki Merkez Komite Azası ve burada son derece merkezdedir. İktidarın en tepesindeki irade Ziya Gökalp'in ağzına bakıyor. Görüşleri akşam konuşulur, müzakere edilir. Ertesi gün yazıya dökülür ve İttihat Terakki Ocaklarına tamim olarak gönderilir. Bu derece etkin bir yerde ve konumdadır." Gökalp'in üniversite ve siyaset arasına da mesafe koyan biri olduğunu öne süren Coşkun, Fırkanın hiçbir şekilde üniversiteye müdahil olmaması gerektiğini savunduğunu ve 1933'te kırılacak olan bu durumun Türk üniversite tarihinde kıymetli bir şey olduğunu dile getirmiştir.

4 Ekim Cuma ve 5 Ekim Cumartesi gerçekleştirilen eş zamanlı

oturumlarda; "Ziya Gökalp ve Türk Sosyolojisi", "Ziya Gökalp'te Kültür ve Medeniyet I", "Ziya Gökalp'in Düşüncesi ve Sosyolojisi I", "Ziya Gökalp Düşüncesi ve Sosyolojisi II", "Ziya Gökalp, Dil, Sanat ve Edebiyat", "Ziya Gökalp ve Milliyetçilik", "Ziya Gökalp ve Türk Modernleşmesi Tartışmaları", "Ziya Gökalp ve Felsefe", "Ziya Gökalp Çalışmaları", "Ziya Gökalp'te Aile ve Ahlak", "Başka Bakışlarda Ziya Gökalp", "Ziya Gökalp'te Kültür ve Medeniyet II", "Ziya Gökalp'te Fikrî Cereyanlar", "Ziya Gökalp'te Hukuk/Fıkıh Tartışmaları", "Ziya Gökalp: Alternatif Okumalar", "Ziya Gökalp: Paralel Okumalar" temaları etrafında akademisyenler fikirlerini dinleyicilerle paylaştı, ilgili bir izleyici kitlesi tarafından da konular müzakere edildi.

ZİYA GÖKALP'İ KONUŞMANIN ANLAMI

Sempozyumun Prof. Dr. İsmail Coşkun başkanlığında gerçekleştirilen kapanış oturumunda, 16 oturumda Ziya Gökalp ve sosyoloji üzerine serdedilen fikirler, sunulan bildiriler değerlendirildi, öne sürülen kavram ve yaklaşımlar yeniden müzakere edildi. Coşkun, bilim-ideoloji dengesine dikkat çekerek Gökalp'i, salt bir ideolog şeklinde konumlandırmaktan ziyade gündelik sorunlarla ilişki kurarken dahi bilim

dili ve bilim yöntemiyle davranmaya, görüşlerini orada temellendirmeye özen gösteren bir bilim insanı mevkiinde görmek gerektiğini vurguladı. Gökalp'in sadece büyük kurucu değil, büyük bir sentezci olduğu üzerinde duran Coşkun, Gökalp'in yaratıcı bir şekilde, hiçbir fikri ve kişiyi dışarıda tutmadan, ideolojiden uzak, kapsayıcı bir şekilde fikirlerini bilim sahasında ürettiğini dile getirdi. Türkiye'de sosyolojiyi Ziya Gökalp'in kurduğunu ve Gökalp'in pozitivist ve sosyolojik determinizmi savunmak zorunda olduğunu kaydeden Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan, Gökalp'in, Osmanlı'nın parçalanmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kuracak Mustafa Kemal Atatürk'ün fikrî zeminini hazırladığını vurguladı. Sempozyumun Ziya Gökalp özelinde düşünce ile yapı arasındaki ilişkiyi de bir kez daha irdeleme fırsatı sunduğunu dile getiren Prof. Dr. Yıldız Akpolat ise değerlendirmesinde "Osmanlı Türk modernleşmesi 19. yüzyılın son çeyreği, 20. yüzyılın ilk çeyreği o kadar çok hızlı koştu ki, Ziya Gökalp gibi nice düşünürler bu değişimi anlamaya, açıklamaya, meşrulaştırmaya, formüle etmeye ve teorileştirmeye çalıştı." ifadelerini kullandı.

Prof. Dr. Vehbi Bayhan değerlendirmesinde bir bunalım çağında sosyolojinin ortaya çıktığını ifade ederek Ziya Gökalp'in fikirlerinin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin fikirleri olduğunu belirtti. Bayhan, "Çünkü Atatürk şöyle söylüyor; 'Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin babası Namık Kemal, fikirlerimin babası da Ziya Gökalp'tir.' 'Fakat Ziya Gökalp'i Türkçülük akımının temsilcisi olduğu için hâlâ anlamadığımızı, kırmızı çizgiler ve

ön yargılarımızın olduğunu düşünüyorum. Çünkü ötekileştirerek, anlamak istemiyoruz. Sosyal bilimci, bir niyet okuyucu değil, bir falcı ya da bir müneccim değil.” diye konuştu. Prof. Dr. Hacı Musa Taşdelen ise değerlendirmesinde dönemler mukayese edildiğinde şartlar farklı olsa da temel konuların benzerlik gösterdiğini söyledi. Taşdelen, “Ziya Gökalp, Osmanlılık, Turancılık, Türkçülük ve millî devlet savunması yaparken, mensubu olduğu cemiyetin ve toplumun temel aidiyetleri üzerinden hareket etmiştir. Bugün de bu aidiyetler geçerliliğini korumaktadır. Yine bir medeniyet problemi ile karşı karşıyayız. Gökalp, bunu asrileşmek ve garplaşmak olarak ifade ediyordu; ancak bugün Batı ile olan ilişkimiz daha eleştirel ve sorgulayıcı bir perspektife sahiptir. Sanki yeni bir medeniyet hamlesi yapmanın gerekliliğini ortaya koyan şartlar oluşmaktadır.” ifadelerini kullandı.

Prof. Dr. Yücel Bulut değerlendirme konuşmasında Ziya Gökalp'i konuşmanın, yalnızca bir araştırma alanını veya tarihini ele almak olmadığını, aynı zamanda Türkiye'nin tarihi dikkate alındığında 200-300 yıllık bir dönemi her boyutuyla tartışmak olduğunu belirtti. Bulut, “Sempozyumda yaklaşık 60 bildiri sunuldu ve Gökalp hakkında yapılan konuşmalarda her katılımcı, bugüne dair kabullerini ve sorularını dile getirdi. Önemli olan, bu düşüncelerin paylaşılabilmesi ve karşılıklı etkileşimlerin kurulabilmesidir. Bu bağlamda, soruları ve çalışmalarını birbirimize aktarmak oldukça verimli bir deneyim sağladı.” ifadelerini kullandı. Ziya Gökalp'in birçok unsuru bünyesinde barındıran bir kişilik olduğunu ifade

eden Bulut, “Türkiye’de yalnızca sosyolojiyi kurmakla kalmamış, aynı zamanda bir üniversitenin şekillendirilmesine de katkıda bulunmuştur. Kendisi, pek çok önemli düşünür üzerinde etkili olmuş ve akademik alanın ötesinde siyasal alanda da ciddi bir etki bırakmıştır. Gökalp'in fikirleri etrafında verimli çalışmaların yapıldığını ancak hâlâ üzerinde çalışılması gereken birçok konu bulunduğunu dile getiren Bulut, özellikle, ‘hars ve medeniyet’ kavramlarının derinlemesine incelenmesi ve irdelenmesi gerekliliğini vurguladı. 1908-1924 yıllarının Ziya Gökalp'in en etkin ve üretken dönemi olduğunu dile getiren Prof. Dr. Ali Utku ise, “Bu süreç, hızlı bir geçiş dönemi olup İmparatorluğun dağıldığı bir dönem yansıtmaktadır. Tarih tekerür eder ve travmatik tekerrürler trajik sonuçlar doğurur. 1915, yalnızca bizim için değil, tüm Ortadoğu ve Osmanlı toprakları için trajik ve travmatik bir tarih parçasıdır.” ifadelerini kullandı.

Sempozyum bütününden ve Gökalp düşüncesine dair müktesebatımdan hareketle şu değerlendirmeleri yapmam mümkündür: Ziya Gökalp, fikrî derdi olan, derdini fikirleriyle ortaya koyan, ortaya koyduğu fikirler üzerinden tespit ettiği sorunlara pratik çözümler üretebilen, bunu yaparken de sistematik bir düşünce penceresi açma gayretindeki bir düşünür vasfı taşıdığı için bugün hâlâ konuşuluyor. Onun yaşadığı dönemde ortaya koyduğu fikirler üzerine yeni fikirler üretilmedi değil. Aşılma ya da aşılma ifadesi çok iddialı olur. Yeni fikirler, yeni yorumlar üretildi ve üretilmeye de devam ediliyor. Ama onun o samimiyeti, gayreti, derdi, ürettiği çözümler,

odaklandığı nokta, hesaplaşma meselesine takılmadan yoluna devam etmesi ve düşünce üretme metodolojisi onu günümüze taşımıştır. Bugün 100. yılında tekrar değerlendirmemize ve kıymet vermemize imkân tanımıştır. Gökalp üzerine yapılmış çalışmalara ve literatüre bakıldığında ciddi anlamda yekûn teşkil edecek ‘övgü ve sövgü’ niteliği taşıyan bir külliyatın varlığını, Gökalp üzerine konuşmanın en önemli tuzağı görüyorum. Bir başka yaşadığımız sorun da onunla ilgili konuşurken kendi fikrimizi onun ağzından söyletmek istememizdir. Bu sempozyum boyunca hem bu sorunlarla yeniden karşılaştık hem de bu sorunları aşan önemli yaklaşımları da dinleme ve müzakere etme fırsatı bulduk.

Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji Sempozyumu'na bildiri ve konuşmalarıyla katkı sunan tüm meslektaşlarıma teşekkür ediyorum. Türkiye'nin tek sosyolog rektörü olarak Türkiye’de sosyolojinin kurucusu ve babasını anmak için Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve Ziya Gökalp'in sandalyesinin bulunduğu İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ile iş birliğiyle gerçekleştirdiğimiz bu sempozyuma destek veren Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'na, Üniversitemizin Sosyoloji Bölümü ekibine, aynı zamanda düzenleme kurulunda yer alan tüm öğrencilerimize teşekkür ediyorum. Bu sempozyum neticesinde ortaya çıkan bilimsel metinleri *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'nin özel sayısı olarak yayınlayacağımız bilgisini de paylaşmak istiyorum.

Sezai Karakoç'un Eserlerinde Savaş İzleği

ALAADDİN YURDERİ

Sezai Karakoç, düşünce ve edebiyat dünyamızda kalıcı izler bırakarak aramızdan ayrıldı. Bu izleri takip ederek ufuklarını genişletmek isteyen okurlar için kitapları muhteşem bir geçittir. Anıtsal değerdeki şiir ve yazıları, hayli bereketli, sanki daha yeni yazılmış gibi hayatın içinde ışıkmaktadır. Öteden beri düşünce ve sanat tasavvurunda merkezi yer edinen diriliş ve medeniyet kavramları üzerine çok sayıda metin ve kitap yayımlanmıştır, yayımlanmaya devam etmektedir. Son birkaç yılda yayımlanan kitapların sayısındaki artış hemen dikkat çekmektedir. Sosyal medya paylaşım ağlarında ise zamana meydan okuyan sözleri/şiirleri yankılanıyor. Karakoç geçmiş günlerimizdeki gibi gelecek günlerimizde de vazgeçilmez bir şahsiyet olarak, kalbinde ona yer ayıranların çokluğuyla, vefatından sonra da sevenleriyle beraber yaşıyor.

Sezai Karakoç, müktesebatıyla sanat ve düşünce dünyamızdaki kıymeti yanında asıl onu kitlere sevdiren, davasını hasbi olarak savunmasıdır. Eserlerinde de bu duruşunu gayet açık bir şekilde ortaya koymuştur.

İşte bir örnek pasaj: “Biz sadece yazar olmayıp davamızın bir eri olarak hareket etmişizdir hep. Yazı yazmışsak bunun için yazmışızdır. Yazıyı yazı olsun diye değil, toplumun kurtuluşunun gerçekleşmesi için yazmışızdır. Onur kavgamız da yazarlık onurundan çok, dava, inanç onuruna bağlanmalıdır. Yazarlığın gereklerini yerine getirmişsek, yazılarımız okunur olmuşsa, Allah'ın lütfu ve vergisiyle ve samimiyetimiz için olmuştur... Bu yüzden yalanlarla bu nesli, İslâm'ın dirilişini gerçekleştirecek bu yeni nesli aldatmak istemedim.”¹ Bir röportajında da “Çıkardığım dergide, bütün yazdığım yazılarımda, hatta şiirlerimde bir davayı savunmuşumdur. Bu sırf teorik, bir felsefi problemi çözmek şeklinde ortaya konulmuş bir dava değildir, bir toplumun hayat-memat davasıdır.”² diyerek, hayat-memat gününde şiiriyle, düşünce çalışmalarıyla, politik atılımıyla ve samimiyetiyle aynı kişiliği sürdürmüştür.

1 Sezai Karakoç, *Hatıralar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2022, s. 451-452.

2 Sezai Karakoç, *Tarihin Yol Ağzında*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 11.

Sadece samimi değil, aynı zamanda samimiliği yoğuran, toplumun olağanüstü günlerinde, bunalımlı anlarında sesini yükselten Karakoç “Kutsal kitaptan hız ve ilham alarak, genel insanlık türküsünü yeniden ve yenilmez, ezilmez, aşınmaz ve aşılmaz bir şekilde, yalancılara ve sahteleriyle değil, gerçeğiyle söylemelidir.”³ diyerek “Estetik cephesiyle, inanç cephesiyle, yasantı cephesiyle, medeniyet savunuculuğu ve inşası cephesiyle şer âlemlerine karşı güçlü bir direnç noktası oluşturmuştur.”⁴

BİR VERİ OLARAK SAVAŞ

Sezai Karakoç, “Savaş”, “Savaş Hakkı”, “İslâm ve Savaş”, “İslâm Dünyası ve Savaş” gibi yazıları yanında, başka metinlerinde ve konferanslarında “savaş” kavramı ile ilgili âdeta bugün söylenmişçesine önemli öngörülerde bulunmuştur. Bu yazımızda Karakoç'un savaş başlıklı yazıları esas olmak üzere, farklı

3 Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 75.

4 İsmail Süphandağı, *Edebiyat ve Fark*, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2023, s. 118.

metinlerindeki Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve/veya yıllar önce öngördüğü bir Üçüncü Dünya Savaşı hakkındaki tespit ve değerlendirmelerine göz atacağız.

Sezai Karakoç “İslâm ve Savaş” başlıklı yazısında şöyle diyor: “Savaş, tabiat çatışmalarının, insanlar arasına kaymış ve tarih içine uzamış bir biçimdir. Dolayısıyla ütopya ve fanteziler hariç, insan durumunun söz konusu olduğu her yerde, onu bir veri olarak almak ve insani şartların başlıcalarından saymak gerekir... Savaş kaçınılmazdır. Ama savaş bir ideal değil, hakikat idealini inşa ediş vasıtalarından, kesin sonuç alan vasıtalarından biridir. Mesele savaşı değerlendirmek ve anlamlandırmaktır. Savaşı uslandırmak, kontrol altına almaktır. Savaş için savaş yok, sulh için, hakikat için savaş vardır.”⁵ Hiç şüphesiz Karakoç, savaşa “Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.” (Bakara 2/190) ayeti ışığında yaklaşır: “İslâm bakımından, toprak için, mal için, fayda için, dünya için savaş yok, sadece Allah için, hak ve hakikat için, gerçek insanlık için savaş vardır. Hakkı, adaleti, insanın gerçek dini bulma imkânını yok eden zorbaları ortadan kaldırarak, insanları gerçek hürriyetlerine kavuşturmak için savaşı zaruri görür İslâm.”⁶

Savaşın bizatihi kötü olduğunu ama insanlık tarihi boyunca da savaşın ortadan kalkmadığını,

dünyanın birçok yerinde savaşın sürdüğünü belirten Karakoç. “Savaş” yazısında şunları kaydeder: “Her medeniyetin gözleri savaşa alışmak zorundadır. Savaşın alacakaranlığındadır ki, insan, öteyi, beriyi, yanını, yöresini seçer oluyor... Bu dünyadaki varlık yoğunluğunun en koyusu ve kesini savaştır. Savaştan ölümsüz çıkan medeniyet, artık vardır... Birinci Dünya Savaşı eski dünyayı yıkmak için yapıldı, yıkamadı. İkinci Dünya Savaşı da yeni bir dünya kurmak için yapıldı ama kuramadı...”

İslâm, Yeni Çağ’ın getiricisi olarak, savaşın da hakkını verdi. Bu dünyayı ve öte dünyayı olduğu gibi, savaşı da barışı da anlamlandırdı. Kolay atlatılan savaşın kötüye kullanılmasının yolunu tıkadı. Savaş, daha çok metafizik bir kadro oldu. Başkasının elinde ne var ne yok onu alıp kendisini de ölüme yuvarlamanın aleti olmaktan kurtarılıp insanlara hayat ve gerçek diriliği götürmenin bir kanalı yapıldı. Eşya için, toprak için, dünya için savaş kavramı yerine, insanları zulümden kurtarmanın kavramına kavuşturuldu savaş. Savaş barışın çobanı oldu. Öldürücü savaş yerine

kurtarıcı savaş geldi.”⁷ Biz Müslümanlar, savaşı böyle anlıyoruz. Yoksa savaşı, hayvanların, öbür canlıları parçalaması gibi düşünmek, savaş dolayısıyla hayvanlaşmak, işgalci ve soykırımcı İsrail’in Gazze’de yaptığı vahşilik gibi olur.

Karakoç, “Savaş Hakkı” yazısında şunları ifade eder: “Savaş, haklı olanın, hakkın yanında, yönünde olduğu sürece gereklidir. Haksız, zalim ve gaddar olanın lehine geliştiği sürece de katmerli bir zulüm, haksızlık ve gaddarlık olur. Kötülük insanlığın içinde etkili olduğu sürece savaş kaçınılmaz olacaktır. Bu anlamda savaş, iyinin kendini savunmasıdır.

Mücerret olarak ‘savaş iyidir’ demek kolay olmadığı gibi mücerret olarak ‘savaş kötüdür’ demek de kolay değildir. Haksız olarak başkasına saldırmak biçiminde olan savaş kötü, zulmü, katliamı, baskıyı önlemek, insanları başkalarının tahakkümünden kurtarmak, yurt savunmak için yapılan savaşlar iyidir, iyiden de fazla bir şeydir, şarttır, gereklidir, namus borcudur, farzdır.

5 Sezai Karakoç, *İslâm, Diriliş* Yayınları, İstanbul, 2012, s. 93-95.

6 Sezai Karakoç, *age.*, s. 97.

7 Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 107-109.

Bizce, Üçüncü Dünya Savaşı başlamıştır. Bu savaş Batı ile İslâm arasındadır. Bu savaş uzun sürecektir. İlk anda hazırlıksız yakalanan İslâm dünyası, uzun ve ıstıraplı bir bağımsızlık ve özgürlük savaşına girişmek zorundadır.

İslâm'da bunun için Allah yolunda savaşıma en büyük sevap olarak değerlendirilmiştir. Ün için, fayda için değil, hak ve hakikat için, zulmü ve fesadı yeryüzünden kaldırmak için, fitne ateşini söndürmek, kötülerin ocağına incir dikmek için bütün gücü ile savaşmak demektir.

Kur'ân-ı Kerim de bu anlamda Müslümanları, birbirlerine karşı yumuşak, düşmanlarına karşı sert diye anlatmaktadır. Allah için, İslâm için, yani hak ve hakikat için çarpışanları, şehitlik ve gazilik gibi iki büyük makamın beklemesi de bundandır.

Çağımızda Müslümanların ölüm kalım savaşı vardır. İki yüzyıldır Müslümanları yeryüzünden silmek istemektedir Batı. Nerede bir Müslüman azınlık varsa zulüm altında inlemektedir. Batı asla bu mazlumların sesini işitmek istemektedir. Rusların, Çinlilerin, [Siyonist] Yahudilerin, Batılıların, Rumların zulmü altında inleyen Müslümanların ölüm kalım savaşında maddi ve manevi bir silaha uzanacak her Müslüman eli mübarek bir eldir, öpülecek bir eldir.⁸

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞI

Neredeyse insanlıkla yaşıt olan savaş, günümüzde bilinen anlamlarından iyice sıyrılmış

8 Sezai Karakoç, *Sûr-Günlük Yazılar III*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1979, s. 140-142.

vaziyettedir. Savaşların gerçek tekelleri ve meşru şiddet kullanma yetkisini elinde tutan devletlerin yerine giderek devlet-benzeri aktörlerin, hatta kısmen özel aktörlerin -yerel savaş lortlarından gerilla gruplarına, dünya çapındaki paralı askerlik şirketlerinden uluslararası terör ağlarına kadar- geçmesiyle, bir ekonomik "sektöre" dönüşen savaşların yapısı değişime uğradı.⁹ Aslında hibrit savaşlarla mahiyeti değişen bir Üçüncü Dünya Savaşı'nı yaşıyoruz. Bölgesel çatışmaların, savaşın devam eden safhaları olduğu tespitinde bulunan Karakoç şöyle yazmıştı: "Bu durum I. ve II. Dünya Savaşı gibi büyük çapta yoğun bir savaşı da içinde ve ilerisinde saklamaktadır... Bu tehlikeli gidişata karşı bizim yeniden harekete geçmemiz, yeni bir atılımı, dirilişi gerçekleştirmemiz gerekmektedir. Bunu Batı istemez. Ama Batı'dan korkmanın da yeri yoktur. Batılıları durduracak olan sadece güçtür. Gücü güç durdurur... Hakkın hakikatin, iyinin ve doğrunun, faziletin emrinde olan bir güç söz konusudur. İşte bu gücü donanmak şarttır."¹⁰

Amerika'nın Irak'ı -21 Ocak 1991- bombalamasıyla başlayan Körfez saldırısı sebebiyle

9 Herfried Münkler, *Yeni Savaşlar*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

10 Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 90, 96, 107

Sezai Karakoç'un kaleme aldığı basın bildirisi "Körfez'deki savaş, daha önce dergimizde yazdığımız gibi, Üçüncü Dünya Savaşı'dır. Batılıların, üçüncü kez, petrol dünyası olan İslâm âlemini paylaşmak için başlatmaları savaştır."¹¹ cümlesiyle başlıyor.

"Mektup" başlıklı yazısında da kutlu topraklara Batı ülkelere askerleri ayaklarını bastıkları andan itibaren Batı'yla İslâm'ın büyük savaşının başladığını vurgulayan Karakoç şunu dile getiriyor: "Batı, yeniden tarihte en büyük saldırısı için harekete geçmiştir. Irak bahanesi, İslâm dünyasını bölme ve istilayı maskeleyen tertibinden başka bir şey değildir... Bizce, Üçüncü Dünya Savaşı başlamıştır. Bu savaş Batı ile İslâm arasındadır. Bu savaş uzun sürecektir. İlk anda hazırlıksız yakalanan İslâm dünyası, uzun ve ıstıraplı bir bağımsızlık ve özgürlük savaşına girişmek zorundadır."¹²

"Müslümanlar, iki cihan savaşının çıkışını nasıl istememişse, şüphe yok ki bir üçüncüsünün de çıkmasını istemediklerini, çünkü dünyayı yakıp yıkacak olan bir savaşın kundakçısı olmanın ne demek olduğunu düşünebilecek yetenektedirler... Müslümanlar, savaşı arzu etmeyecektir. Ama bir savaşın çıkışından da korkmayacaklardır... İster bir savaş çıksın ister çıkmasın, bir savaş, hem de en yakıcı bir savaş çıkacakmışçasına savaşa hazır olmak zorundadır Müslümanlar. Birbirlerine

11 "Bir Gülü Yetiştirmek İçin", <https://www.marastaedebiyat.com>. s. 176 [Erişim Tarihi 03.10.2024]

12 Sezai Karakoç, *Unutuş ve Hatırlayış*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 53-57.

yaklaşmak, birbirlerini anlamak, birbirlerini dinlemek, birbirleriyle anlaşmak zorundadır Müslüman ülkeler. Sulhta da savaşta da Müslümanların ilk düşüneceği şey, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşsiz hadisinde denildiği gibi muhteşem bir yapıdaki taşlar örneği, birbirlerine sıkı sıkıya kaynaşmak olmalıdır.”¹³

İSLÂM DÜNYASI VE SAVAŞ

Sezai Karakoç, vefatından önce son yayımladığı Kurban Bayramı kutlama mesajında, İslâm ülkesi ve milleti olarak her vesileyle kimliğimizin, varlığımızın ta derinden sorgulandığı kritik bir sürecin içinde bulunduğumuzu belirtiyor: “Fakat İslâm dünyası, yüz yılı aşkın bir zamandır dağınık ve sahipsizdirler. Her türlü saldırıya uğramışlar, başlarına gelmeyen felâket kalmamıştır. Halen, en acı şekilde, istilâ, işgal, yakıp yıkmaya, yok etme, çökertme saldırılarıyla boğuşup durmaktadırlar. İslâm coğrafyası kan ağlıyor. Afganistan, Irak, Suriye, Libya'da yavaş yavaş sürerken, Doğu Türkistan esaret altında inlerken, Gazze, Filistin çağın korkunç silahlarıyla yıkılıyor, yok ediliyor. Yetmiş yıldır, yazılarımızla, konuşmalarımızla, bildirimlerimizle, her türlü faaliyetlerimizle, Müslümanların birliklerini kurmalarını gerektiğini, başka bir çözüm, seçenek ve çare olmadığını anlatmaya çalışıyoruz.”¹⁴

Bir başka Kurban Bayramı kutlama mesajında şunların altını çiziyor: “Her vesileyle

söylediğimiz gibi bir kere daha belirtelim ki, Müslümanların çağımızdaki dağınıklıkları ve sahipsizliklerinin giderilmesi için, İslâm milleti, İslâm ülkesi, İslâm devleti ve İslâm medeniyeti kavramlarının en geniş, en kapsamlı anlamlarıyla işler hâle getirilerek, Büyük İslâm Birliği'nin kurulması ideali ruhlarda diriltilmeli ve bu idealin gerçekleştirilmesi için de ne gerekiyorsa yapılmalıdır.”¹⁵

“Bin yıllık ömrüm olsa, ömrüm boyunca konuşmam ve yazmam nasibimde varsa, hep Müslümanların birleşmesinden, bir araya gelip şuurulu birliklerini oluşturmalarından bahsederim. Bundan bıkmam ve yılmam. Çünkü bundan daha büyük bir dava bilmiyorum. Tüm faaliyetim, İslâm'ın bir savunması ve bu savunmanın özü de Müslümanların uyanıp dirilmeleri, birleşmeleri ve kendilerini dış âleme karşı koruma gücüne ermeleri yönündedir... Eğer Müslümanlar, tüm olarak yeryüzünde birleşip bir güç oluşturmazlarsa, İslâm'ın temel prensibi ve Allah'ın birliği prensibini de yaşatmak zorlaşır. Müslümanlar tüm yeryüzünde askeri, ekonomik, kültürel ve tarihi birliklerini kurmazlarsa, esaret, eziliş ve sefalet onların ahınyazısı olur.”¹⁶

Karakoç, Müslümanların şer ittifakları karşısında neden güçlü bir birlik teşekkül ettirmeleri gerektiğinin izahını insanlık için bir kurtuluş manifestosu olarak adlandırılabilir *Di-*

riş Neslinin Amentüsü adlı eserinde yapar. Şu satırları okuyalım: “Dünyayı Allah yolunda imar etmek, selamet ve güven içinde ezanların minarelerden yükselmesi, namazların kılınması, Müslüman ordunun düşman ordularından daha üstün bir silah donanımı içinde olmasına bağlıdır... İnançsızlığın örgütlenişi demek olan [emperyalist] süper devletlere ve güçlere karşı Müslüman, zayıf olduğu her vakit materyalist ya da öbür inanç ve görüşlerdeki toplumlarca insafsızca ezilmiş olduğunu bilmek için yeteri kadar tarihî tecrübeye sahiptir... Müslüman kuvvetli olmak borcundadır. Hem kendi inanç ve medeniyetini korumak hem zulmün insanlığa el koymasına mani olmak için.”¹⁷

“*Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sınımsız yapışın; parçalanmayın...*” (Âl-i İmrân 3/103) ikazında bulunan “İslâm gerek metafizik planda gerek toplum katında birliği, bölünmezliği önerdiği, hatta buyurduğu hâlde İslâm dünyasının bugünkü manzarası bunun tam zıddıdır. Bunun bir bedeli vardır ve bu bedel çok acı bir şekilde ödenmekte[dir.]”¹⁸ “İslâm dünyası nice yaslar içinde. Kan revan içinde. Savaşların yıkıntısı içinde. Esaret içinde. Düşmanın zulüm çizmeleri altında ezilmede, ölüyor öldürülüyor her yerde Müslümanlar. Akıl almaz baskılara ve zulümlere uğruyorlar. Bölünmüş, parçalanmış durumda, parça parça yok ediliyorlar. Birbirinin imdadına ko-

13 Sezai Karakoç, *Sütun-Günlük Yazılar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2022, s. 648-649

14 <https://yucedirilis.org.tr/Kurban-Bayrami-Kutlamasi>, 23 Temmuz 2021 [Erişim Tarihi 03.10.2024]

15 <https://yucedirilis.org.tr/Kurban-Bayrami-Kutlamasi>, 1 Ağustos 2020, [Erişim Tarihi 03.10.2024]

16 Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1996, s. 92.

17 Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1978, s. 49-50

18 Sezai Karakoç, *Gün Saati-Günlük Yazılar IV*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986, s. 126.

şamıyorlar. Bazıları da sükûnet içinde kurbanlık koyun gibi sırasını bekliyor.”¹⁹

İslâm dünyası, geçmiş dönemlerdeki gibi, içinden geçtiğimiz günlerde de nice aldatici/oyalayıcı, kurtuluşu unutturucu sahte mesafelere/meselelere dalıp gitmiş, pasif bir vaziyet içinde duyarsız kalmaya devam ediyor. Bunun sebebi aramızda hâlâ cereyan eden, siyasi/mezhebi politikalar/çatışmalar ve milliyetçilik belasıdır. Kimi zaman iç çatışmalar/savaşlar ve bunun sonucu olarak meydana gelen bölünmelerdir. İslâm’ın fesat ve fitne kırıcı ruhunu ihtilafı feda etmemizdir. Barış ve selam diyarı olması gereken ümmet yurdunun ehil olmayan muhteris yönetimler elinde esir olmasıdır. Bu durumu fırsat bilen emperyalist Batı ve terörün devlet şekli İsrail, İslâm birliği idealinden uzaklaşmış ümmetin, başsız ve dağılmış hâlden cesaret alarak 7 Ekim 2023’ten beri Filistin/Gazze’de, her gün artarak devam eden vahşi saldırılarla soykırım yapmaya, şehirlerimizi harabeye çevirmeye devam ediyor.

VAHŞET BU DÜNYANIN MİRASÇISI OLAMAZ

Batı kaynaklı nükleer güç ve siber teknoloji ile donanmış, aklın ve kalbin tasfiye edildiği anti-tabiat, anti-medeniyet, kızılötesi, morötesi sistemleşmiş bir vahşiliğin yeryüzünü adım adım bir yıkıma götürdüğü günümüzde, insanlığın en önemli meselesi, bu vahşi gidişi dur-

durup sulh ve sükûn dünyasını geri getirmektir. Bunun için İslâm dünyası, gerçek barış ve insanlık adına AB, ABD ve uzantıları İsrail’in kandan beslenen tüm emperyalist şer âlemlerine karşı maddi manevi alanda güçlü direnç noktaları oluşturmalıdır. “Vahşet Medeniyeti” başlıklı yazısında Karakoç, bu mücadelenin gerekçesini şöyle açıklar: “Zulme, kötülüğe, inkârcılığa karşı savaş, savaşın bu tür lüsü, insanoğlu için bir vahşet değil, rahmettir. Bir nevi, savaşa karşı savaş, vahşete karşı savaştır bu. Vahşeti ortadan kaldırma bizahtih merhamettir. Kısastır bu ve *‘kısasta hayat vardır..’* [Bakara 2/179] der kutlu kitap. Dünya kaç kez kararmış olursa olsun, bir kez daha güneş doğacak, gönül medeniyeti yeniden çiçeklenecektir. Vahşet bu dünyanın mirasçısı olamaz. Mezar kazıcı mirasçı olamaz.

Hayat bir savaştır ama Batı’nın felsefesinde olduğu gibi kuvvetlinin zayıfı ezdiği, vahşet medeniyetinin rahmet medeniyetini ezdiği bir savaş değil. Hayat, hak için yapılan bir savaştır. Hayat, vahşete karşı açılmış sürekli bir savaştır. İslâm’ın anladığı hayat savaşının anlamı budur. Bu savaşta İslâm’ın kılıcı, rahmet kılıcı, merhamet kılıcıdır.

Ey yeni nesil, Diriliş Nesli! Aslan Nesil! Diriliş Erleri ve Erenleri Nesli! Derlen, toparlan. Vahşet medeniyetinin açtığı tüm yaralar, senin şifa veren merhametini bekliyor. Tüm çözümsüz gibi görünen sıkıntılardan, Allah’ın izniyle üstesinden sen geleceksin.”²⁰

20 Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından*

SONUÇ YERİNE

İslâm âleminde Müslümanlara karşı işlenen cinayet ve zulümlerin artarak devam ettiği günlerden geçiyoruz. 365 gündün fazla bir zamandır Filistin/Gazze’de, içinde bulunduğumuz günlerde Lübnan’da, yakın geçmişte Irak, Suriye, Libya, Afganistan ve İslâm dünyasının diğer parçalarındaki Müslümanlar, “terör ehlamlarının sfenksi. Kargaların kızgın cehennemi. Kana susamış korkunç vampir! Kalbi mühürlenmiş ülke!”²¹ Batı ve şürekâsının terör saldırısının altındadır. “Kan İçinde Güneş” şiirinden takip edelim:

“-Apayrı bir varlık insandan
Günah kadar çirkin
Ve Tanrı düzenine aykırı-”²²

İslâm dünyasının bu hâlden çıkması için Müslümanların birleşmesini var olmanın tek şartı gören Sezai Karakoç, metafizik plandan en hurda politik oluştukadar olayları derinden gören/okuyan ve bütün olup bitenleri, hile ve tuzakları çözümleyebilecek/önleyebilecek, kurtarıcı bir nesle işaret ediyor. Batı ve bir lanet çingırağı Siyonist İsrail’in, barbarlığını/zorbalığını durduracak bu nesil, Karakoç’un müjdesiyle hak hakikat adına, Müslümanların haysiyet ve onuruna sahip çıkmak için Müslümanın insanlık türküsünü söyleyecek diriliş neslidir.

Ufuklar ve Daha Ötesi III, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 129-133.

21 Sezai Karakoç, *Piyesler I*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2016, s. 16.

22 Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2020, s. 75-77.

19 Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1999, s. 9.